

ISSN: 2630 – 5623 (Elektronik)

Güz 2022 - Sayı 12 - Uluslararası Hakemli Dergi

Fall 2022 - Issue 12 - Peer – International Reviewed Journal

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yayınlanan Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS) yayın hayatına 2017 yılında başlamıştır. Dergi 2017 yılı itibariyle Bahar ve Güz olmak üzere yılda iki sayı olarak yayınlanmaktadır. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, hakemli akademik bir dergidir. DergiPark tarafından listelenmekte ve Eurasian Scientific Journal Index tarafından taranmaktadır.

Dergi; iktisat, işletme, maliye, pazarlama, sosyal politika, çalışma ilişkileri, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, uluslararası ticaret ve lojistik, hukuk, davranış bilimleri, tarih, sanat tarihi, arkeoloji, Türk dili ve edebiyatı, eğitim bilimleri, coğrafya, iletişim bilimleri, sosyoloji, felsefe, antropoloji, sanat ve tasarım, yabancı diller ve edebiyatları, dil bilim, din bilimleri, toplumsal cinsiyet çalışmaları, turizm, gerontoloji, gastronomi ve mutfak sanatları, spor bilimleri alanlarında üretilen Türkçe ve İngilizce çalışmaları ve araştırmaları yayınlamak Türkiye’de bu alandaki birikime katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Yazarların Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi’ne gönderdikleri makalelerin benzer versiyonlarının başka bir yerde daha önce basılmamış olmaları gerekmektedir. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde, tüm yayın hakları Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi’ne aittir ve yazarlar telif haklarını devretmiş sayıldıklarından yazarlara ayrıca telif ücreti ödenmez. Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Kaynak göstermeden alıntı yapılamaz.

Akdeniz University Journal of the Institute of Social Sciences (AKSOS), which is a peer-reviewed and multi-disciplinary academic journal, began to be published in 2017. The journal will be published on a biannual basis (Spring and Autumn issues). AKSOS is listed by DergiPark and indexed by Eurasian Scientific Journal Index.

The AKSOS welcomes original, up-to-date articles from all disciplines in social sciences and aims to makes contribution to the literature and the field of social sciences by publishing theoretical articles and empirical research in Turkish or English to provide a forum for the dissemination of knowledge and findings. Areas relevant to the scope of the AKSOS include: economics, finance, business management, social policies, labour relations, political sciences, public administration, international relations, international trade and logistics, law, behavioral sciences, history, art history, archaeology, Turkish language and literature, pedagogy, geography, communication sciences, sociology, philosophy, anthropology, art and design, foreign languages and literatures, linguistics, theology, gender studies, tourism studies, gerontology, sport sciences and gastronomy and culinary arts.

All papers (or their similar versions) submitted to AKSOS journal must be unpublished. Authors submitting manuscripts to the journal should not simultaneously submit them to another journal. The copyrights of the papers accepted for publication are deemed transferred to Akdeniz University Journal of the Institute of Social Sciences (AKSOS). Authors will not be paid any royalty fees. Responsibility of published papers belongs to the authors. Citing without giving due credit is prohibited.

Dergi Özel Sayı Kurulları

Özel Sayı Editörler:

Prof. Dr. Mustafa Lamba, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Prof. Dr. Erol Esen, Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Nilüfer Negiz, Süleyman Demirel Üniversitesi

Dergi Editörü:

Doç. Dr. Ayşad Güdekli

Yabancı Dil Editörü:

Prof. Dr. Arda Arıkan

Özel Sayı Editör Yardımcıları:

Arş. Gör. Ayşe Kalav Köken

Arş. Gör. Veysel Başusta

Dergi Yardımcı Editörü:

Dr. Öğr. Üyesi Gülten Adalı

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ferhunde Hayırsever Topçu, Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi V. Alpay Günal, Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Gökhan Kalağan, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emre Savut, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin Gül, Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan Kiriş, Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Rolf Wirsing, Zittau/Görlitz Üniversitesi (Almanya)

Prof. Dr. Herbert Brücker, Humboldt Üniversitesi, Berlin (Almanya)

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına İmtiyaz Sahibi

Grant Holder in behalf of Akdeniz University, Institute of Social Sciences

Prof. Dr. Engin KARADAĞ

Editör / Editor

Doç. Dr. Ayşad Güdehli

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Dr. Öğr. Üyesi Gülten Adalı

Arş. Gör. Şükrü Aydın

Yabancı Dil Editörü / Foreign Language Editor

Prof. Dr. Arda Arıkan

Kapak Tasarımı / Sayfa Tasarımı / Cover Design / Page Design

Serkan Kırbacı

Adres / Address: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Akdeniz Üniversitesi Enstitüleri Binası B Blok 2. Kat Dumlupınar Bulvarı

07058 Kampus / ANTALYA

Sekreterlik / Secretarial

Ad: Durmuş Yıldız

E-posta: durmusyildiz@akdeniz.edu.tr

Telefon: 02422274400 - 1485 (dahili)

E-Mail: aksosdergi@gmail.com

Web: aksosjournal.com / aksos.akdeniz.edu.tr

ESJI Eurasian
Scientific
Journal
Index
www.ESJIndex.org

ASOS
indeks

Yayın Kurulu* / Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet Ögke	Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Ahmet Ayhan	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Beykan Çizel	Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Emine Uçar İlbuğa	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Erol Esen	Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bil. Fakültesi
Prof. Dr. Hasan Şahan	Akdeniz Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi
Prof. Dr. Mehmet Altunkaya	Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Mustafa Adak	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Prof. Dr. Mustafa Gülmez	Akdeniz Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi
Prof. Dr. Mustafa Şeker	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Nurşen Adak	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Prof. Dr. Osman Eravşar	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Prof. Dr. Selim Çağatay	Akdeniz Üniversitesi / İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi
Prof. Dr. Zekeriya Karadavut	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Doç. Dr. Ömür Tosun	Akdeniz Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi
Doç. Dr. Zehra Yiğit	Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Onur Öksüz	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Danışma Kurulu* / Advisory Board

Prof. Dr. Abdullah Koçak	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Ata Yakup Kaptan	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Aylin Göztaş	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Barbaros Gönençgil	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Kaya	Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Belma Güneri Fırlar	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Bilal Karabulut	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

* İsmine göre alfabetik olarak sıralanmıştır. / – in alphabetical order by name

Prof. Dr. Burak Özçetin	İstanbul Bilgi Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Çisil Sohodol Bir	Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Ebru Güzelcık Ural	Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Ed Emmer	Emporia State University
Prof. Dr. Edibe Sözen	Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Prof. Dr. Emel Şerife Baştürk Akca	Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Gian Paolo Luppi	Conservatorio Di Musica G. Battista Martini
Prof. Dr. Gönül Demez	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Güliz Uluç	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Günseli Bayraktutan Sütçü	Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati Aktaş	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan Bulut	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. İrfan Erdoğan	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Yılmaz	Ordu Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Zaman	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Mutlu Binark	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Gökçe	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman İrvan	Üsküdar Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit Atabek	Yaşar Üniversitesi
Doç. Dr. Ayselin Gözde Yıldız	Yaşar Üniversitesi
Doç. Dr. Gül Aktaş	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Güvenç Dinç	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Kamil Şahin	Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Sefa Usta	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Serhat Yener	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Sırrı Serhat Serter	Anadolu Üniversitesi

ÖNSÖZ

Batı Akdeniz Bölgesi, İstatistiki Bölge Birimleri sınıflandırmasına göre TR 61 Kodlu Antalya – Isparta ve Burdur illerini içine alan, zengin tarihi geçmişe ve coğrafi güzelliklere sahip, farklı iklimsel özelliklerin aynı anda yaşanmasına olanak tanıyan, tarım, turizm ve gelişmekte olan sanayi yatırımları ile ön plana çıkan bir bölgedir. Antalya ili ülkemizin turizm başkenti ve en önemli tarım kentlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda yoğun bir şekilde göç almaya başlayan Antalya’da göçün etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalara olan ihtiyaç da artmaktadır. Isparta ili daha çok gül ve gül ürünleri üretimiyle bilinen ancak zengin tarihi ve coğrafi güzelliklere sahip bir ilimizdir. Burdur ili Isparta ile birlikte çok eski medeniyetlere ev sahipliği yapmış, her bir tarafında farklı antik kentlerin bulunduğu bir tarih ve mermer kenti olarak ön plana çıkmaktadır.

2022 yılı başında Akdeniz Üniversitesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümleri öğretim üyeleri tarafından başlatılan işbirliği çalışmaları kapsamında, ortak tarihi ve kültürel özellikler taşıyan bu illerimizi içine alan kamu yönetimi, kent ve siyaset konularında ortak bir çalışma yapma fikri ve ihtiyacı gündeme gelmiştir. Bu kapsamda Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi’nin desteğiyle “özel sayı” çıkarma çalışmalarına başlanmıştır.

Dergiye gönderilen ve hakem süreçlerini başarılı bir şekilde tamamlayan özel sayı için 5 makalenin yanında 3 tane tema dışı makale de yayına kabul edilmiştir. Makalelerde incelenen konular; gıda güvenliği bakımından 6360 sayılı Kanun’un değerlendirilmesi, afet yönetiminde kentlerin kırılganlık ve dirençliliği, göç yönetiminin yapılandırılması, girişimci kent ve sürdürülebilir ekoturizm ve kamu personel yönetimi kapsamında taşerondan kadroya geçiş üzerinedir.

BATI AKDENİZ KENT, YÖNETİM VE SİYASET ÇALIŞMALARI ÖZEL SAYISI’nın her aşamasında özverili çalışmaları ile desteklerini esirgemeyen, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Baş Editörü Doç. Dr. Aysad GÜDEKLİ ve teknik ekibine, Prof. Dr. Erol ESEN, Prof. Dr. Nilüfer NEGİZ ve Prof. Dr. Mustafa LAMBA’ya çok teşekkür ederiz.

İçindekiler / Contents

Özel Sayı

- 9 | Taşerondan Kadroya Geçişin İşçiler Ve Yöneticileri Tarafından Değerlendirilmesi: Burdur İli Örneği
Melek Zeynep DAŞDEMİR, Mustafa LAMBA (Araştırma Makalesi)
- 31 | 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu Ve Gıda Güvenliğine Olası Etkileri: Antalya Büyükşehir Belediyesi Örneği
Abdurrahman SAYDAM, Hamza Bahadır ESER (Araştırma Makalesi)
- 48 | Afetler Karşısında Kentsel Dirençlilik: Antalya, Isparta, Burdur Örnekleri
Beril ALEV, Fatma Neval GENÇ (Araştırma Makalesi)
- 74 | Girişimci Kent Söylemleri Bağlamında Sürdürülebilir Ekoturizm Potansiyeli Üzerine Bir İnceleme: Burdur İli Örneği
Gökhan KALAGAN, Esin ŞENGÜN (Araştırma Makalesi)
- 98 | Antalya'da Göçün Yönetmel Yapılanması (Kamu Kurum Ve Kuruluşları Araştırması) **Özay GÜNGÖR** (Araştırma Makalesi)

Tema Dışı

- 123 | Savaş Haberciliğinde Hava Aracı Kullanımının Simülasyon ve Panoptikon Kavramları Bağlamında İncelenmesi - **Sabri Bahadır BAKIRTAŞ** (Araştırma Makalesi)
- 153 | Popüler Kültürün Tasnif Ettiği Bedenlerin Sınıfsal-Siyasal İzdüşümleri
Osman ÖZARSLAN (Araştırma Makalesi)
- 176 | İzmir Buca'daki Tarihi Levanten Konutlarının Yeniden İşlevlendirilmesi ve Soylulaştırma - **Maide UĞUR, Gazanfer KAYA** - (Araştırma Makalesi)

TAŞERONDAN KADROYA GEÇİŞİN İŞÇİLER VE YÖNETİCİLERİ TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: BURDUR İLİ ÖRNEĞİ¹

Melek Zeynep DAŞDEMİR²

Mustafa LAMBA³

Öz

Bu çalışmada, taşerondan kadroya geçişin işçiler ve yöneticiler tarafından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında, Burdur İl Özel İdaresi, Burdur Belediyesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde çalışan taşerondan kadroya geçen işçiler ve yöneticileri yer almaktadır. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, işçilere kurumsal aidiyet, iş tatmini, sorunların tespiti ve sendika üyeliği boyutlarına ait anket soruları yöneltilmiştir. Yöneticilerin değerlendirmelerini tespit etmek amacıyla ise kurumsal aidiyet, performans ve sorunlar boyutlarına ait sorulardan oluşan anket formu kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, taşerondan kadroya geçişin, tam olarak anlaşamadığı ve çalışanların eskiye göre sadece yıl içerisinde kesintisiz çalışacakları şeklinde algılandığı tespit edilmiştir. İşçi hakları bağlamında önemli role sahip olan sendikalar hakkında yeterli bilgilendirmelerin yapılmadığı ve bağlı oldukları sendikalara karşı güvensizlik olduğu görülmüştür. Yöneticiler tarafından yapılan değerlendirmelerde ise sunulan hizmetlerde değişiklik olmadığı ve bu değişiklikten etkilenmedikleri sonucuna varılmıştır. Ayrıca, taşerondan kadroya geçişin çalışanların performanslarında herhangi bir artışa yol açmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Taşeron, Kadro, Kamu Yönetimi, Personel Yönetimi

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 02.10. 2022- Kabul Tarihi: 20.12.2022

Daşdemir, M. Z. & Lamba, M. (2022).

"Taşerondan Kadroya Geçişin İşçiler ve Yöneticileri Tarafından Değerlendirilmesi: Burdur İli Örneği".
Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), Sayı 12, s. 9-30

1 Bu çalışma, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalında 2021 yılında tamamlanan "Taşerondan Kadroya Geçişin İşçiler ve Yöneticiler Tarafından Değerlendirilmesi: Burdur İli Örneği" başlıklı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

2 YL Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
E-Posta: melekzeynep.dasdemir@gmail.com, Orcid: 0000-0002-1693-8154.

3 Prof. Dr. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-Posta: mlamba@mehmetakif.edu.tr, Orcid: 0000-0002-7406-6112.

EVALUATION OF THE TRANSFER FROM SUBCONTRACTOR TO STAFF BY EMPLOYEES AND THEIR MANAGERS: EXAMPLE OF BURDUR PROVINCE

Abstract

In this study, it is aimed to evaluate the transition from subcontractor to staff by workers and managers. Within the scope of the study, there are workers and their managers who are transferred from subcontractors working at Burdur Special Provincial Administration, Burdur Municipality and Burdur Mehmet Akif Ersoy University. In the study, in which the quantitative research method was used, survey questions were asked to the workers regarding the dimensions of corporate belonging, job satisfaction, identification of problems and union membership. In order to determine the evaluations of the managers, a questionnaire consisting of questions was used to the dimensions of corporate belonging, performance and problems.

As a result of the research, it has been determined that the transition from subcontractor to staff is not fully understood and it is perceived that employees will work uninterruptedly only during the year compared to the past. It has been observed that sufficient information is not provided about the unions, which have an important role in the context of workers' rights, and there is distrust towards the unions they are affiliated with. In the evaluations made by the managers, it was concluded that there was no change in the services offered and they were not affected by this change. In addition, it has been determined that the transition from subcontractor to staff does not lead to any increase in the performance of the employees.

Key Words: Subcontractor, Staff, Public Administration, Personnel Management

Giriş

Kamu hizmeti kavramı Fransa'da ortaya çıkmıştır. İdare hukuku, siyaset bilimi, kamu yönetimi, kamu personel yönetimi gibi alanlarda kamu hizmeti kavramını görmek mümkündür. Günümüzde kamu hizmetlerinin yürütüş biçimlerini anlayabilmek için kamu hizmeti algısındaki değişimin anlaşılması gereklidir. Klasik kamu yönetimi anlayışından işletmeci yaklaşıma geçiş, kamu personel yönetimi anlayışından insan kaynakları yönetimi anlayışına geçiş kamu hizmetine bakışı ve kamu hizmetinin kapsamını değiştirmiştir.

Değişim sürecinde kamu hizmeti alanı daraltılarak özel sektöre açılmıştır. Devlet, bazı alanlarda hizmet üretmekten çekilerek ya da bazı alanları özel sektöre açarak neoliberal politikalarla uyumlu adımlar atmıştır. Bu kapsamda eğitim, sağlık, güvenlik, temizlik, yemek gibi hizmetlerde sözleşmeli personel istihdamı yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca, bazı hizmetlerde de hizmet satın alma yöntemine (taşeron olarak bilinen) başvurulmuştur. Son yıllarda gerek işletmeci yaklaşıma yönelik eleştiriler gerekse toplumsal hoşnutsuzluklar ve beklentiler bu politikalarından bazılarında geri adım atılmasına yol açmıştır. Bunun en açık örneklerinden biri, hizmet satın alma kapsamında çalışanların kadrolu istihdama dönüştürülmesi olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, taşerondan kadroya geçen işçilerin kadroya geçiş sonrası bu

değişimin etkileri konusundaki düşüncelerini tespit etmektir. Aynı zamanda, yönetici pozisyonunda çalışanların da taşerondan kadroya geçişin sonuçları hakkındaki değerlendirmeleri ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Çalışma kapsamında, Burdur Belediyesi, Burdur İl Özel İdaresi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi çalışanları ve yöneticileri yer almaktadır.

Kamu Hizmeti

Kamu hizmeti kavramı, Fransa'da ortaya çıkmış hukuki bir kavram olup, ülkemizde de Fransız idare hukukunun etkisinde şekillenmiştir (İşten, 2007: 3). 18.yüzyılın ikinci yarısından sonra gelişen kamu hizmeti kavramı 20.yüzyılın başında Leon Duguit, Roger Bonnard ve Gaston Jeze tarafından asıl önemini kazanmıştır. Kavramın üç ana geliştiricisi olan Duguit, Bonnard ve Jeze kavramı, devletin açıklayıcısı olarak görmekte (Eser, 2019: 56) ve tanımlamalarını da bu bağlamda yapmaktadırlar. Devletin açıklayıcısı olarak görülmesi ile devlet faaliyetinde ortaya çıkan değişimlerin açıklanması çerçevesinde Fransa'da Kamu Hizmetleri Okulu (Bordeaux) oluşturulmuştur (İşten, 2007: 3).

Kamu hizmeti kavramı Duguit'in bakış açısıyla "bir faaliyetin toplumsal yaşam için mutlaka gerekli olduğu ve bu faaliyetin özel girişim tarafından düzenli ve sürekli olarak yürütülmediği durumda mutlaka idare tarafından üstlenilmesi gerektiği" olarak açıklamaktadır. Bonnard'a göre "devlet kamu hizmetleri bütününden oluşan toplumsal örgütlenme" olarak ifade edilmektedir. Jeze ise kavramın "toplumsal yaşam için vazgeçilmez olduğuna ve özel girişim tarafından yürütülemeyeceğine yöneticiler tarafından karar verilen faaliyetler" olduğunu ileri sürmektedir (Ulusoy, 2004: 12-13).

Kamu Hizmetlerinin Kurulması, Görülmesi ve Kaldırılması

1982 Anayasası'nın 123.maddesinde kamu hizmetinin kurulması; "İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur" şeklinde ifade edilmektedir. Bundan dolayı yeni bir kamu hizmetinin oluşturulmasının temel koşulu kanuna dayandırılmış olmasıdır. Bu durum milli kamu hizmetleri için geçerli iken mahalli kamu hizmetlerinin kurulmasında ilgili kamu idarelerinin karar organlarının alacakları karar yeterli görülmektedir (Gözler ve Kaplan, 2014:234-235).

Bir kamu hizmetinin ortaya çıkması, doğrudan doğruya ve yalnızca kamu idarelerince yürütülmeye başlanması ile kurulur. Bu şekilde kurulan kamu hizmeti, tekel olarak yürütülür; fakat tekel olarak başlayan bir kamu hizmetinin bu şekilde devam edeceği kuralı bulunmamaktadır. Örnekle açıklamak gerekirse radyo ve televizyon bir kamu hizmeti olarak sunulurken sonradan özel girişimciler tarafından da bu hizmet yürütülmeye başlanmıştır (Erol, 1999: 8).

1982 Anayasası'nın 113. maddesine göre "Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir". Kamu hizmetinin kaldırılması Gözler ve

Kaplan'a (2012) göre, faaliyet ve teşkilat bakımından iki tür anlamı ifade eder. Faaliyet bakımından kamu hizmetinin kaldırılması, artık o hizmetin kamu hizmeti olarak sunulmayacağı anlamı taşıırken, teşkilat bakımından kamu hizmetinin kaldırılması hizmeti sunan kurumun kaldırılmasını ifade etmektedir.

Kamu hizmeti sunma görevi bir kamu otoritesinin sorumluluğundadır. Ancak bu durum, mutlaka kamu otoritesi tarafından sunulması anlamına gelmemektedir. Gözler ve Kaplan, kamu hizmeti sunma usullerini geleneksel yöntemler, kamu özel işbirliği yöntemi ve klasik özelleştirmeler olarak 3 grupta (Gözler ve Kaplan, 2012: 551) sınıflandırmaktadır. Kamu yönetimindeki değişimler sonucunda, işletmeciler devlet anlayışının hakim olması ile birlikte Sosyal Refah Devlet anlayışından uzaklaşmıştır (Kalağan, 2009: 175).

Kamu Hizmeti Algısının Değişim Süreci

1980 yılından itibaren devletin ekonomideki rolü yeniden biçimlenirken devletin kamu hizmetlerini tek başına sunma görevi şekil değiştirmiştir. Bu dönemde devlet tarafından sunulan hizmetlerin özel sektöre devredildiği ve ayrıca yeni ihtiyaçlar ortaya çıktığında özel sektörün daha etkili olduğu "liberal" politikalar ön plana çıkarılmıştır (Çal, 2008: 2).

Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) anlayışı çerçevesinde özel hukuk sözleşmeleri ile kamu hizmetlerinin özel sektöre gördürülmesi yaygınlaştırılmıştır (Göküş, 2011: 40). YKİ'ye göre, geleneksel yönetim anlayışının temel örgütlenme yöntemi olan bürokrasi sorunların kaynağı olarak görülmüştür. Sorunların çözümü için özel sektöre ait yönetim ve uygulamaların kamu alanlarında da kullanılmasını öneren YKİ sözleşmecilik temelinde hizmet sunumu ve personel yönetiminin yolunu açmıştır (Lamba, 2015: 129).

Kamu yönetimindeki algının değişmesine neden olan başka bir faktör ise Türkiye-AB ilişkileridir. "Minimalist kamu hizmeti" anlayışı ile Avrupa Birliği Komisyonu devletin her alanda kamu hizmeti sunma anlayışını kabul etmemiştir. Avrupa Birliği iç hukukunda kamu hizmeti sunumu rekabet kurallarına göre gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda 2004 yılında Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında Rapor'da kamu hizmeti sunan kamu kuruluşlarının rekabete aykırı hükümlerinin değiştirilmesi ve Rekabet Kurumu'nun da bu sürece dâhil olması istenmiştir (Orak, 2007: 183-189).

Türk Kamu Personel Sisteminde İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş

İnsan, yönetim sürecinde beşerî unsurdur. Bu beşerî unsurun, bir kaynak olarak görülmesi ve planlanmasının yapılması çalışanlardan en fazla verimin elde edilmesi yönetim biliminin temel araştırma konuları arasında yer almıştır. Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı ile birlikte piyasacı yaklaşım personel yönetimi anlayışını da büyük ölçüde etkilemiştir. Böylece kamunun rolünü yeniden belirlemek, bürokrasinin işletmeciler anlayışına uymayan yönleri ile mücadele etmek, rekabeti sağlamak ve bazı özel sektör yöntemlerini kullanmak, müşteri ve performans odaklı olmak, çalışan verimliliğine önem vermek ve hesap verilebilirliği ön planda tutmak gibi konular kamu sektörüne

yerleştirilmeye çalışılmıştır (Yayman, 2005: 297).

Kamu sektörünü bir işletme olarak gören anlayışa göre kamu personel yönetimi açısından iki husus önemlidir. Şaylan (2000) bu iki hususu; kamu personelinin her yönden verimli çalışması ve kamu personelinin yeterli donanımına sahip olması şeklinde ifade etmektedir.

Personel yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine (İKY) geçişi bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Personel yönetimi ile İKY değerler açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Çünkü, personel yönetimi karar mekanizması olmayıp personeli ilgilendiren mevzuatların uygulanmasını sağlayan bir mekanizmadır (Koroğlu, 2010: 146).

Aşağıdaki Tablo 1'de İKY ve Personel Yönetimi arasındaki farklar gözlemlenmektedir.

Tablo 1. İnsan Kaynakları Yönetimi ile Personel Yönetimi Arasındaki Ayrımlar

Özellikler	İnsan Kaynakları Yönetimi	Personel Yönetimi
Yönetim anlayışı	Uzun vadeli stratejik öngörülü	Kısa vadeli
Örgütlenme anlayışı	Tekçi, paylaşılmış değerlerin, örgütsel amaçlara bağlılığın ve genel bir kimliğin bir araya getirdiği bireyler	Çoğulcu, koşullara bağlı birliktelik arz edilen gruplar ve açıkça belirlenmiş kural ve yapılar içinde kolektif dayanışma
Örgütsel yapılar ve işleyiş	Doğal esneklik	Bürokratik kural ve sınırlanmış roller
Çalışmalara yönelik eğilimler	Yüksek güven, işbirliği, dayanışma ve otokontrol	Düşük güven, maliyetlerin düşürülmesi yönünde itaat ettirilme ve kontrolün empoze ettirilmesi
Personelin yetki ve sorumluluğu	Yatay hiyerarşi, yatay yönetim	Dikey yönetim, merkezi yönetim
Çıktılara verilen önem	Kalite	Nicelik

Kaynak: (Öztürk, 1999: 124)

İKY'ye ihtiyaç duyulmasının en önemli nedeni yukarıda açıklanan personel yönetimi ile arasındaki farklılıktan ileri gelmektedir. Başka bir ifadeyle, personel yönetiminin standart ve mekanik olma özelliğine karşın, insan unsurunu yönetimin bir parçası hatta merkezi olarak görmesi insan kaynakları yönetiminin tercih edilmesine neden olmaktadır (İzci ve Yıldız, 2017: 407).

Türkiye'de İKY'ye geçiş kapsamındaki en hızlı ve önemli gelişmeler 2000'li yıllarda yaşanmıştır. 2002 yılında ilk kez hükümet programında kamu görevlisi için insan kaynakları ifadesine yer verilmiştir (Uğur ve Köseoğlu, 2018:156). 2003 yılında hazırlanmasına rağmen yasalaşamayan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı'nda, personel yönetiminden adı insan kaynakları yönetimi olarak söz edilmiştir (Eroğlu, 2010: 229). Bu kavramın kullanılması, Batıdakine benzer olarak özel sektöre ait bir kavram olması nedeniyle özel sektör benzeri bir sisteme geçiş olarak düşünülmektedir (Öke, 2016: 47).

Benzer şekilde yerel yönetimlerde de stratejik planlama ve performans yönetimi gibi İKY ilkelerinin uygulanmasına başlanmıştır. Bu süreçte özellikle Avrupa Birliği (AB), Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın (WB) etkisinin olduğu düşünülmektedir (Uğur ve Köseoğlu, 2018: 158-159). Belediyelerde İKY'ye geçişe yönelik olarak, 5393 sayılı Belediye Kanunu kapsamında norm kadro uygulanmasını ve 2007 yılında Belediye ve Bağlı Kuruluşları ile Mahalli İdare Birlikleri Norm Kadro Yönetmeliği⁴ hazırlanmıştır.

2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı kamuda insan kaynakları kullanımı için ayrı bir düzenlemeye yer verilmektedir. Buna göre, kamu görevlilerine sözleşme hakkı tanınması, kamu personelinin izin haklarının iyileştirilmesi, sözleşmeli personele sendika hakkı tanınması, kamuda istihdam farklılıklarının giderilmesi, liyakat ve performans değerlendirme sistemleri gibi değişikliklerden söz edilmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2013). Ancak kamuda istihdam farklılıkları giderilememiş, kamu çalışanları farklı kanunlar bakımından farklı isimlerle anılmaya devam etmiştir. Örneğin; Anayasanın 128. maddesinin birinci fıkrası "Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür." hükmünü içermektedir. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasında "Kamu hizmetleri, memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler eliyle gördürülür." ifadelerine yer verilerek bunların dışında herhangi bir istihdam şekli öngörmemiştir.

Kanunda sayılan dört istihdam şekline ek olarak taşeron uygulaması yaygın bir istihdam şekli olarak uzun yıllar uygulanmıştır. Neoliberal anlayış sonrasında kamu hizmetlerinin sunumunda, "esnek üretim rejimi" olarak ifade edilen anlayış çerçevesinde kamu görevlileri eliyle yürütülen hizmetlerin özel sektöre ihale edilmesi öngörülmüş, böylece de kamuda taşeronlaşmanın önü açılmıştır (Altun, 2018: 55)

Taşerondan Kadroya Geçiş Süreci

24 Aralık 2017'de 696 sayılı KHK⁵ ile DİSK'e göre, 744 bin 342 taşeron işçinin sürekli ve geçici işçi kadrosuna geçirildiği ifade edilmektedir (DİSK, 2018). Ancak merkezi idare kurumlarında kadroya geçiş kurum kadrosuna iken, belediyelerde . belediye şirketlerinin kadrosuna geçiş söz konusudur.

Taşerondan kadroya geçiş sürecinde yapılan çalışmalar ve yasalaşma aşaması ve paydaşların talebini ifade eden Tablo 2 aşağıda yer almaktadır.

4 22.02.2007 Tarihli ve 26442 sayılı Resmî Gazetede Yayımlanan "Belediye ve Bağlı Kuruluşları ile Mahalli İdare Birlikleri Norm Kadro Yönetmeliği".

5 26.12.2017 tarihli ve 696 sayılı Resmî Gazetede Yayımlanan "Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname".

Tablo 2. Taşerondan Kadroya Geçiş Sürecinde Tarafların Tutumları

Gündeme Gelme Aşaması	Formülasyon Çalışmaları (Taraflarca Önerilen Teklifler)	Kanunlaşma Aşaması
657 için (4/c 4/d veya memur olabilirler) Sınav yapılacak SGK için 4/a olmaları öngörüldü 01.11.2015 öncesi çalışanlar kadroya geçebilirler denildi Mevsimlik İşçilerin 5 Ay 29 Yerine 9 Ay 29 gün çalışmaları önerildi.	657 için (4c 4d veya memur olabilmeleri tartışıldı) Sınavsız alım konuşuldu SGK için 4/a ve 4/c tartışıldı Süreçte Tarih Değiştirdi Mevsimliklerin 4/b için kadroya alımı tartışıldı	696 sayılı KHK çıkarıldı 657 için 4/d'li oldular Komisyonlarca sınav(göstermelik) yapıldı SGK için 4/a'lı oldular 04.12.2017 tarihinde çalıştırılmakta olanlar kadroya geçti Mevsimlik İşçilerin 5 Ay 29 Yerine 9 Ay 29 Gün çalışmaları kararlaştırıldı
Kimler Kadro Alacak		
Mart 2016 belirtilen ilgili kurumlar ve Mart 2016'da belirtilen şartlar İki teklif öne çıktı 1.-Tüm çalışan 720 bin kişi kadroya geçebilir 2.-Asıl işleri yapan 150 kişi için kadro olabilir	(Belediyeler İli İlgili Çalışmalar Olmuştur.) Tüm çalışanlar fikri daha ağır bastı. Süreçte 120 bin yeni kişi eklendi	Mart 2016'da belirtilen kurumların hepsi ve Mart 2016'da belirtilen şartlarda pek değişiklik yapılmamıştır. Tüm taşeron çalışanlar (850 Bin civarında kişi) 4'd'li yapıldı
Sendikaların Talebi		
İşçilerin mümkün olan en önemli kazanımlar ile kadroya geçirilmeleri	İktidara yakın (Memur-Sen, Hak-İş) sendikalar daha yumuşak bir açıklama ile işçi haklarını savunmuşlar, Muhafif sendikalar (Kesk, Disk, Kamu-Sen) daha keskin bir çizgi ile işçi haklarını savunmuşlar Türk-İş gibi sendikalar daha orta bir yol izlemişlerdir	Sendikalar KİT Çalışanlarını da gündeme getirmiştir.
Devletin (Asıl işverenin) Talebi		
Tüm işçileri kadroya alınarak sorunun çözümü	Süreç içinde 720 bin olan işçi sayısına 120 bin kişi daha eklenmiş, Belediye çalışanları için ek çalışmalar yapılmıştır	696 sayılı KHK ile sorunu çözdüğünü belirtmiştir.
Diğer Paydaşların Talebi		
İktidar Partisi seçimlere yönelik pozisyon belirlemiş, Muhalefet partileri işçilerin kazanımları üzerinden iktidar partisini eleştirmiş, Kamudaki taşeronları çalıştıran alt işverenler, 25 bin şirketin mağduriyetini gündeme getirmiştir.	Kamuoyu açısından Sosyal medyada bu konunun "tarafdarları", "karşı çıkanlar" ve "orta yolcular" şeklinde 3 grup kendileri açısından kamuoyu oluşturmuşlardır. Bu konuda kamu mali disiplini bozulacağı gündeme gelmiştir	

İşçilerin Talebi		
İşçiler bir an önce kadroya geçmek istemektedirler.	İşçiler ve işçi dernekleri de aynı sendikalarda olduğu gibi buldukları siyasi pozisyonlara göre hareket etmişler ve açıklamaları talepleri bu yönde olmuştur.	KİT'lerde taşeron çalışanlar yeni gündem oluşturmuştur.

Kaynak: (Acar, 2019: 31)

Tabloya göre kadroya geçiş ile sendikaların talebi, işçilerin en iyi kazanımlarla bu süreçten yararlanmaları olduğu, devletin talebi taşeron olarak çalışan bütün işçileri kadroya almak olduğu ve işçilerin talebinin ise ivedilikle kadrolu olmak olduğu ifade edilmektedir.

Araştırmaya İlişkin Genel Bilgiler

Çalışmada, taşerondan kadroya geçişin, işçiler ve onların yöneticileri tarafından nasıl algılandığını, kadroya geçişin çalışanların gerek çalışma performansları gerekse sosyal haklar bakımından nasıl değişiklikler meydana getirdiğini, taşerona ve kadroya bağlı çalışmanın hem çalışanlar hem de yöneticiler için olumlu ve olumsuz yönleri araştırılmaktadır. Ayrıca çalışan haklarını savunmak amacıyla kurulan sendikaların, çalışanlar tarafından nasıl algılandığını, kendilerine verilen desteklerin boyutunu belirlemek ve yöneticilerin çalışanların sendika haklarına olan tutumlarını incelemek çalışmanın bir başka amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın evrenini, taşerondan kadroya geçen çalışanlar oluşturmaktadır. Örneklem, ise Burdur İl Özel İdaresi, Burdur Belediyesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde taşerondan kadroya geçen çalışanlar ve onların yöneticileridir. Çalışmada nicel analiz yöntemi kullanılmış ve anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan anket formları katılımcılara yüz yüze ve telefon yoluyla uygulanmıştır. Çünkü bazı çalışanlar Burdur il merkezi dışında çalışmakta görev yerleri değişebilmektedir. Araştırma öncesi etik kurul izni ve ilgili kurumlardan araştırma izinleri alınmış ve pilot uygulama yapılmıştır. Anket formları 5'li Likert tarzında (1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılmıyorum) hazırlanmıştır.

Tablo 3. Burdur İli Kamu Kurumlarında Taşerondan Kadroya Geçen İşçi Sayısı

Kurum	Toplam Sayı	Ankete Katılan Sayısı
İl Özel İdare	110	70
Belediye	540	167
Üniversite	395	164
Toplam	1045	401

Araştırma için ulaşılan Burdur ilinde faaliyet gösteren kamu kurumlarının yetkili

birimlerden elde edilen bilgilere göre taşerondan kadroya geçen çalışan sayısı; Burdur İl Özel İdare için 110, Burdur Belediyesi için 540 ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi için 395 kişi olarak tespit edilmiştir. Anket çalışmasına katılan sayıları ise sırasıyla İl Özel İdaresinden 70, Burdur Belediyesinden 167 ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinden 164 kişidir.

Verilerin Geçerliliği ve Güvenilirliği

Elde edilen verilerin analizi için SPSS programından faydalanılmıştır. Yapılan analize göre araştırmada kullanılan ölçeğin geçerliliği KMO Bartlett Test sonucuna göre 0,798'dir. Araştırmanın güvenilirliğine yönelik yapılan analiz sonucu Cronbach's Alpha değeri 0,89 olarak hesaplanmıştır.

Anket verilerinin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmek için yapılan Shapiro-Wilk testi sonucuna göre verilerin normal dağılıma sahip olmadığı görülmüştür.

Tablo 4. Shapiro-Wilk Normallik Testi

Ölçek Adı	Shapiro-Wilk Normallik Testi P-Değeri
Kurumsal Aidiyet	0,00
İş Tatmini	0,00
Sorunlar	0,00
Sendika Üyeliği	0,00

Shapiro-Wilk normallik testinin değerinin 0,05'in altında olması, verilerin normal dağılım göstermediği anlamına gelmektedir (Demir, Saatçioğlu ve İmrol, 2016: 134). Yukarıdaki tabloya göre hesaplanan anlamlılık değerleri 0,00 olduğu için, araştırmadaki ölçek verilerinin normal dağılmadığı sonucuna ulaşıldığı için analizlerde non-parametrik testlerden yararlanılmıştır.

Araştırma Bulguları

Taşerondan kadroya geçişin çalışanlar tarafından değerlendirilmesi dört boyut ile incelenmektedir. Bunlar; kurumsal aidiyet, iş tatmini, sorunlar ve sendika üyeliğidir. Bu bölümde araştırma boyutlarına ait bulgular yer almaktadır.

Kurumsal Aidiyet Boyutu

Kurumsal aidiyet boyutu kapsamında katılımcılara 8 soru yöneltilmiştir. Elde edilen verilerde olumlu yönde görüş ifade eden "tamamen katılıyorum" ve "katılıyorum" ifadeleri toplanarak değerlendirilmiştir. Çalışanların kurumda kalma istekleri kuruma olan bağlılıklarının olumlu yönde arttığı gözlenmiştir.

Tablo 5. Kurumsal Aidiyet Boyutu

Sorular	Belediye ve Bağlı Şirketler		İl Özel İdare		Üniversite		Genel	
	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%
Kadroya geçmek kurumuma olan bağlılığımı artırdı.	3,9	74,3	3,5	65,7	3,7	67,1	3,7	69,8
Kadroya geçtikten sonra kurumdan ayrılmayı düşünmedim.	4,1	77,8	3,7	78,6	4,2	82,9	4,1	80,1
Kurumda kendimi ailenin bir parçası gibi hissediyorum.	4,1	77,2	3,8	81,4	4,0	68,9	4,0	74,6
Kurumun sorunlarını kendi sorunlarım gibi hissedirim.	4,2	79,6	4,1	82,9	4,1	75,6	4,1	78,6
Kadroya geçtikten sonra kurumumuz düşüncelemimize daha fazla önem vermeye başladı.	3,6	56,3	3,3	50,0	2,9	39,6	3,3	48,4
Artık şirketin değil bu kurumun bir elemanı olduğumu hissetmeye başladım.	4,0	71,3	3,6	65,7	3,7	66,5	3,8	68,4
Kurumumuz, kadroya geçen işçilerin mesleki açıdan yetersiz olduğu konularda hizmet içi programlar hazırladı.	3,6	61,7	3,3	62,9	2,9	43,3	3,3	54,3
Kurum yöneticileri eski kadrolu çalışanlarla bana eşit davranır.	3,5	53,9	3,2	60,0	3,2	43,3	3,3	50,6
Genel Ortalama	3,9	69,0	3,6	68,4	3,6	60,9	3,7	65,6

İş Tatmini Boyutu

İş tatmini boyutunda çalışanlara toplam 12 soru yöneltilmiştir. Çalışanlardan elde edilen bulgular, kadroya geçmenin çalışanların iş tatmini seviyelerinde kayda değer bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Belediye ve Üniversite çalışanları sadece iş güvencesine sahip olmanın kendileri için yeterli olmadığını ifade etmelerine karşın, İl Özel İdaresi çalışanları bu ifadeye olumlu yönde cevap vermişlerdir.

Tablo 6. İş Tatminine Yönelik Frekans Bulguları

Değişkenler	Belediye ve Bağlı Şirketler		İl Özel İdare		Üniversite		Genel	
	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%
Yaptığım işten eskiye göre daha memnunum.	3,8	66,5	3,6	70,0	3,5	61,0	3,7	64,8
Ücret eskiye göre daha tatmin edicidir.	3,9	71,9	2,0	17,1	2,9	36,6	3,1	47,9
Daha iyi bir iş bulsam işimi değiştirebilirim.	2,3	23,4	2,1	20,0	2,5	25,6	2,4	23,7
Kendimi memur gibi hissediyorum.	2,6	35,3	2,2	22,9	2,3	18,9	2,4	26,4
Kadroya geçmek toplumdaki saygınlığımı arttırdı.	3,0	43,1	2,7	38,6	2,8	36,0	2,9	39,4
Kadroya geçiş ile farklı bir tecrübe edineceğimi düşünüyorum.	2,7	34,1	2,6	27,1	2,5	22,0	2,6	27,9
Kadroya geçiş bana yeni kariyer imkânları yaratabilir.	2,7	32,3	2,5	30,0	2,5	25,6	2,6	29,2
İş yüküm kadroya geçtikten sonra azaldı.	2,8	30,5	2,2	10,0	1,9	6,7	2,3	17,2
Sadece iş güvencesine sahip olmak beni tatmin etmemektedir.	3,2	46,7	3,7	74,3	2,7	32,9	3,1	45,8
Gelecekte terfi imkânlarına sahip olacağımı düşünüyorum.	2,8	32,9	2,6	38,6	2,4	18,9	2,6	28,4
İş arkadaşlarımla dostluğu beni tatmin etmektedir.	4,0	72,5	3,8	78,6	3,9	66,5	3,9	71,1
Kadroya geçtikten sonra kurumumuzun verimliliğimizi artırıcı teşviklerde bulunması, kadrolu olmanın ayrıcalık olduğunu göstermektedir.	3,2	47,9	2,9	42,9	3,1	37,8	3,1	42,9
GENEL ORTALAMA	3,1	40,8	2,7	39,2	2,8	32,4	2,9	38,72

Sorunlar Boyutu

Çalışanların sorunlarını tespit amacıyla oluşturulan bu boyut kapsamında 10 soru hazırlanmıştır. Sorulara verilen cevaplar incelendiğinde, çalışanlar maddi ve sosyal haklarının halen yeterli olmadığını ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik bir beklenti içinde olmadıklarını, tayin hakkına sahip olmamanın önemli bir eksiklik olduğunu ancak kurum yöneticileri ile eskiye nazaran daha iyi iletişim kurabildiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 7. Sorunları Tespit Etmeye Yönelik Değişkenlerin Frekans Bulguları

Değişkenler	Belediye ve Bağlı Şirketler		İl Özel İdare		Üniversite		Genel	
	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%
Kadroya geçtikten sonra yöneticilerin bana yaklaşımı olumlu yönde değişti.	3,3	42,5	2,9	38,6	2,5	24,4	2,9	34,4
Maddi imkânlarımız iyileştirilmesine rağmen yeterli değildir.	3,7	59,3	4,0	77,1	3,9	66,5	3,8	65,4
Geleceğe yönelik iş ve gelir seviyesi bakımından umutlu değilim.	3,2	41,3	3,7	64,3	3,3	43,9	3,3	46,4
Daha az yöneticiye hesap vermek sorunları azalttı.	3,2	44,9	3,1	48,6	2,9	36,0	3,1	41,9
Kadroya geçtikten sonra tarafımıza yapılan sosyal yardımlar yeterli değildir.	3,9	65,3	3,8	72,9	3,9	67,1	3,9	67,3
Kadroya geçtikten sonra izin hakkının artması beni memnun etti.	3,9	73,1	3,7	75,7	3,0	43,3	3,5	61,4
Çalışma koşullarımın daha da iyileşeceğini düşünüyorum.	3,6	55,1	3,2	51,4	3,1	43,9	3,3	49,9
Kadroya geçmemize rağmen tayin hakkına sahip olmamak önemli bir eksikliklerdir.	3,5	58,1	4,0	82,9	4,0	73,2	3,8	68,6
Kadroya geçtikten sonra taleplerimi yöneticilere daha kolay ve daha sık iletebilmekteyim.	3,6	63,5	3,4	60,0	3,3	48,8	3,4	56,9
Taşeron firmaya ilemediğim sorunları şu an kurum yöneticilerine daha kolay iletebilmekteyim.	3,8	65,9	3,7	78,6	3,5	54,9	3,7	63,6
GENEL ORTALAMA	3,6	56,9	3,5	65,0	3,3	50,2	3,5	55,5

Sendika Üyeliği

Çalışanların sendika üyeliğine bakış açılarını tespit etmek amacıyla yönetilen 5 soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde; çalışanların büyük çoğunluğunun sendikal hakları bilgi sahibi olduğu, ancak bağlı oldukları sendikaların kendilerinin kendilerine yeterince destek sağlamadığı ve sendikalara güvenmedikleri konusunda bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 8. Sendika Üyeliğine Yönelik Değişkenlerin Frekans Bulguları

Değişkenler	Belediye ve Bağlı Şirketler		İl Özel İdare		Üniversite		Genel	
	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%
Sendika üyeliği hakkımın olduğunu biliyorum.	4,7	94,0	4,8	92,9	4,9	98,8	4,8	95,7
Kadroya geçiş ile işçinin sendikalı olmasının iş güvencesini arttıracığını düşünüyorum.	3,9	68,9	3,5	67,1	3,6	54,9	3,7	62,9
Kadroya geçen işçilerin sendikalı olması işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesini sağlayacaktır.	3,9	67,7	3,7	72,9	3,4	48,2	3,6	60,6
Bağlı olduğum sendikanın işçilere yeterli düzeyde destek verdiğini düşünüyorum.	2,8	32,9	3,1	36,4	3,3	25,4	2,8	30,0
Bağlı bulunduğum sendikaya toplu pazarlık yapılan zamanlarda haklarımı savunacağı konusunda güveniyorum.	3,2	40,3	3,3	57,6	3,5	28,3	3,1	36,9
GENEL ORTALAMA	3,0	36,6	3,2	47,0	3,4	26,8	3,0	40,3

Çalışanların Kurumlara Göre Kruskall Wallis H Testi Bulguları

Çalışanların anket sorularına verdiği yanıtlar bakımından çalıştığı kurumlar arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskall Wallis H Testi sonuçları Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9. Çalışanların Kurumlara Göre Kruskall Wallis H Testi Bulguları

Değişkenler	N	H	Asym. Sig.
Kadroya geçmek kurumuma olan bağlılığımı artırdı.	401	12,965	,002
Kadroya geçtikten sonra kurumdan ayrılmayı düşünmedim.	401	13,255	,001
Kurumda kendimi ailenin bir parçası gibi hissediyorum.	401	8,934	,011
Kurumun sorunlarını kendi sorunlarım gibi hissedirim.	401	4,279	,118
Kadroya geçtikten sonra kurumumuz düşüncelerimize daha fazla önem vermeye başladı.	401	18,674	,000
Artık şirketin değil bu kurumun bir elemanı olduğumu hissetmeye başladım.	401	8,574	,014
Kurumumuz, kadroya geçen işçilerin mesleki açıdan yetersiz olduğu konularda hizmet içi programlar hazırladı.	401	20,387	,000
Kurum yöneticileri eski kadrolu çalışanlarla bana eşit davranır.	401	4,591	,104
Yaptığım işten eskiye göre daha memnunum.	401	5,422	,066
Ücret eskiye göre daha tatmin edicidir.	401	90,053	,000
Daha iyi bir iş bulsam işimi değiştirebilirim.	401	4,300	,116

Kendimi memur gibi hissediyorum.	401	3,804	,149
Kadroya geçmek toplumdaki saygınlığımı arttırdı.	401	2,542	,281
Kadroya geçiş ile farklı bir tecrübe edineceğimi düşünüyorum.	401	1,503	,472
Kadroya geçiş bana yeni kariyer imkânları yaratabilir.	401	1,060	,589
İş yüküm kadroya geçtikten sonra azaldı.	401	39,064	,000
Sadece iş güvencesine sahip olmak beni tatmin etmemektedir.	401	6,836	,033
Gelecekte terfi imkânlarına sahip olacağımı düşünüyorum.	401	2,687	,261
İş arkadaşlarımla dostluğu beni tatmin etmektedir.	401	2,845	,241
Kadroya geçtikten sonra kurumumuzun verimliliğimizi artırıcı teşviklerde bulunması, kadrolu olmanın ayrıcalık olduğunu göstermektedir.	401	2,845	,241
Kadroya geçtikten sonra yöneticilerin bana yaklaşımı olumlu yönde değişti.	401	26,069	,000
Maddi imkânlarımız iyileştirilmesine rağmen yeterli değildir.	401	3,470	,176
Geleceğe yönelik iş ve gelir seviyesi bakımından umutlu değilim.	401	6,298	,043
Daha az yöneticiye hesap vermek sorunları azalttı.	401	3,656	,161
Kadroya geçtikten sonra tarafımıza yapılan sosyal yardımlar yeterli değildir.	401	,997	,608
Kadroya geçtikten sonra izin hakkının artması beni memnun etti.	401	35,477	,000
Çalışma koşullarımla daha da iyileşeceğini düşünüyorum.	401	10,028	,007
Kadroya geçmemize rağmen tayin hakkına sahip olmamak önemli bir eksikliktir.	401	6,120	,047
Kadroya geçtikten sonra taleplerimi yöneticilere daha kolay ve daha sık iletebilmekteyim.	401	9,152	,010
Taşeron firmaya ilemediğim sorunları şu an kurum yöneticilerine daha kolay iletebilmekteyim.	401	9,850	,007
Sendika üyeliği hakkımla ilgili bilgileri biliyorum.	401	12,031	,002
Kadroya geçiş ile işçinin sendikalı olmasının iş güvencesini arttıracığını düşünüyorum.	401	12,944	,002
Kadroya geçen işçilerin sendikalı olması işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesini sağlayacaktır.	401	15,604	,000
Bağlı olduğum sendikanın işçilere yeterli düzeyde destek verdiğini düşünüyorum.	320	1,786	,409
Bağlı bulunduğum sendikaya toplu pazarlık yapılan zamanlarda haklarımı savunacağı konusunda güveniyorum.	320	3,479	,176

Tablo incelendiğinde verilen yanıtlar bakımından kurumlar arasında bazı değişkenlerin anlamlı farklılığa sahip olduğu görülmektedir. Kurumlar arasında, “Kadroya geçmek kurumuma olan bağlılığımı arttırdı” ifadesine verilen yanıtlar $p=0,002$ düzeyinde ve “Kurumda kendimi ailenin bir parçası gibi hissediyorum” ifadesine verilen yanıtlar ise $p=0,011$ düzeyinde anlamlı farklılıklar göstermiştir. İkili gruplar arasında yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre farklılığın belediye ve bağlı şirketler grubundan kaynakladığı tespit edilmiştir. “Kadroya geçtikten sonra kurumdan ayrılmayı

düşünmedim” ifadesi bakımından da anlamlı farklılıklar tespit edilmiş, farklılığın ise üniversite çalışanlarından kaynaklandığı görülmüştür.

“Ücret eskiye göre daha tatmin edicidir”, “Kadroya geçtikten sonra yöneticilerin bana yaklaşımı olumlu yönde değişti”; “İş yüküm kadroya geçtikten sonra azaldı”; “Kadroya geçtikten sonra taleplerimi yöneticilere daha kolay ve daha sık iletebilmekteyim” ve “Taşeron firmaya ilemediğim sorunları şu an kurum yöneticilerime daha kolay iletebilmekteyim” ifadeleri bakımından kurumlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Farklılıklar belediye ve bağlı şirketler çalışanlarından kaynaklanmaktadır.

Benzer şekilde “Sadece iş güvencesine sahip olmak beni tatmin etmemektedir” ile “Geleceğe yönelik iş ve gelir seviyesi bakımından umutlu değilim” ifadeleri bakımından da kurumlar arasında anlamlı farklılıklar vardır. Farklılığın İl Özel İdare çalışanlarından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Yöneticilere Ait Araştırma Bulguları

Araştırmada üç kurumdan toplam 36 yöneticiye anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin geçerliliği, güvenilirliği ve normalite testleri yapılmıştır. Ölçeğin geçerliliği KMO değerine göre 0,57 ve Cronbach’s Alpha değerine göre 0,77 olarak tespit edilmiştir. Shapiro-Wilk testi sonucuna göre de verilerin normal dağılıma sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Taşerondan kadroya geçişin yöneticiler tarafından değerlendirilmesini ölçmek amacıyla performans, kurumsal aidiyet ve sorunlar boyutu belirlenmiştir.

Performans Boyutu

Performans boyutunu ölçmek için 5’li Likert 7 soru yöneltilmiştir. Elde edilen verilerin ortalama ve yüzde dağılımları Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10. Performans Boyutuna Ait Frekans Bulguları

Değişkenler	Belediye ve Bağlı Şirketler		Üniversite		İl Özel İdare		Genel	
	Ort	%	Ort	%	Ort	%	Ort	%
Çalışanlarını iş güvencesine katılmaları performanslarını artırmıştır	3,6	55,6	3,1	43,8	2,7	10,0	3,1	38,9
İşçiler kadroya geçtikten sonra işlerini daha çok benimsemiştir.	3,3	55,6	3,3	43,8	2,8	20,0	3,1	41,7
İşçilerin kadroya geçtikten sonra sorumluluk bilinci ve sorumluluk alma isteği artmıştır.	3,2	45,6	3,3	50,0	3,0	30,0	3,2	47,2

Kadroya geçtikten sonra işçilerin kendini geliştirme çabalarında artış gözlemlenmektedir.	3,3	44,4	3,1	25,0	2,4	0,0	2,9	22,2
İşçilerin kadroya geçmeleri iş geliştirme yeteneklerine olumlu katkı sağlamıştır.	3,3	55,6	3,1	31,3	2,6	0,0	3,0	27,8
İşçilerin kadroya geçmesi, eski kadrolu çalışanlar ile aralarında çatışmaya neden olmuş ve bu durum her iki tarafın da performansını olumsuz etkilemiştir.	2,0	22,2	2,4	18,8	3,0	40,0	2,5	25,0
Kadroya geçen işçiler kadrolu personele göre daha yüksek performansa sahiptir.	2,7	22,2	2,6	31,3	2,5	20,0	2,6	25,0
GENEL ORTALAMA	3,1	44,4	3,0	34,8	2,7	17,1	2,9	56,9

Tüm sorulara alınan yanıtların ortalaması alındığında, %56,94'ü olumlu yönde görüş bildirdikleri görüşmüştür. "İşçilerin kadroya geçmesi, eski kadrolu çalışanlar ile aralarında çatışmaya neden olmuş ve bu durum her iki tarafın da performansını olumsuz etkilemiştir" ve "Kadroya geçen işçiler kadrolu personele göre daha yüksek performansa sahiptir" ifadelerine katılımcıların %75'i olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir. Bu bulgulara göre, kadroya geçen işçiler mevcutta kadrolu olarak çalışan işçilere göre daha yüksek performans göstermemektedir.

Kurumsal Aidiyet Boyutu

Yöneticilere kurumsal aidiyet boyutunda 5'li Likert tarzında 9 soru sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11. Kurumsal Aidiyet Boyutuna Ait Frekans Bulguları

Değişkenler	Belediye ve Bağlı Şirketler		Üniversite		İl Özel İdare		Genel	
	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%
Kadroya geçen işçiler kurumsal kararlara daha fazla katılmaya başlamışlardır.	3,8	77,8	3,3	50,0	3,1	40,0	3,6	55,6
Çalışanlarımızın hepsi sorumluluğu paylaşma becerisine sahiptir ve bu konuda birbirine destek vermektedir.	3,9	66,7	3,8	75,0	3,4	50,0	3,7	66,7
İşçiler kadroya geçtikten sonra da eski çalışma alışkanlıklarını devam ettirmektedir.	3,7	77,8	3,9	68,8	3,1	50,0	3,6	63,9

İşçilerin kadroya geçiş ile kuruma olan bağlılıkları artmıştır.	3,2	44,4	3,8	68,8	3,3	50,0	3,5	58,3
Kadroya geçen işçilerden kurumumuzun geliştirilmesi için etkin öneriler almaktayız.	3,4	55,6	3,4	62,5	3,0	40,0	3,3	55,6
Bir sorun yaşandığında kadroya geçen işçiler sorunu görmezden gelmektedir.	2,0	22,2	2,6	18,8	2,6	30,0	2,5	22,2
Kurumda diğer çalışanlar gibi yeni kadroya geçen işçiler de ailenin bir parçasıdır.	4,8	100,0	4,8	100,0	4,4	80,0	4,6	94,4
Kadroya geçen işçiler en az diğer işçilerimiz kadar kurumumuzun misyonunu ve vizyonunu benimsemektedir.	4,0	66,7	3,8	50,0	3,8	70,0	3,8	61,1
Kadroya geçen işçiler kurumun belirlediği kurallara ve düzenlemelere uyum sağlamıştır.	3,8	66,7	4,1	75,0	3,6	70,0	3,9	72,2
GENEL ORTALAMA	3,6	64,2	3,7	63,2	3,0	53,3	3,6	67,6

Kurumsal aidiyet boyutuna ilişkin bulgulardan “İşçilerin kadroya geçiş ile kuruma olan bağlılıkları artmıştır” ifadesine en yüksek oranda olumlu yanıtın üniversite yöneticileri tarafından verildiği görülmüştür. Ancak, “Kurumda diğer çalışanlar gibi yeni kadroya geçen işçiler de ailenin bir parçasıdır” ifadesine yöneticilerin büyük çoğunluğu katılım yönünde görüş bildirmiştir. Kurumsal aidiyet boyutunda en düşük ortalamaların il özel idaresi yöneticilerine ait olduğu tespit edilmiştir.

Sorunlar Boyutu

Sorunlar boyutu kapsamında yöneticilere cevaplanması için 6 soru yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12. Sorunları Tespit Etmeye Yönelik Değişkenlerin Frekans Bulguları

Değişkenler	Belediye ve Bağlı Şirketler		Üniversite		İl Özel İdare		Genel	
	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%	Ort.	%
Taşerondan kadroya geçen işçilerin hizmet içi uyum sürecinde ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.	2,0	0,0	2,3	6,3	2,6	20,0	2,3	8,3
İşçilerin kadroya geçtikten sonra sendika üyeliği hakkının verilmesini doğru buluyorum	4,8	100,0	4,1	75,0	3,8	80,0	4,2	83,3
Kadroya geçen işçilerin yeterli imkanlara sahip olduğunu düşünmekteyim.	3,2	44,4	3,7	75,0	3,4	70,0	3,5	63,9

Sorumlu olduğumuz işçi sayısı yeterliyken, kadroya geçiş ile bu sayının artması yöneticilerin iş yükünü arttırmıştır.	1,9	0,0	2,1	6,3	1,7	0,0	1,9	2,8
Kadroya geçtikten sonra işçilerin (nakil, ücret, izin vd.) taleplerinde artışlar düzenlenmektedir.	3,1	44,4	3,3	50,0	3,6	60,0	3,3	52,8
Kadroya geçtikten sonra işçiler emir ve talimatlarımıza daha fazla itiraz etmeye başladılar.	2,3	22,2	2,6	37,5	3,3	40,0	2,8	33,3
GENEL ORTALAMA	2,9	35,2	3,0	41,7	3,1	45,0	2,7	40,7

Sorunlar boyutuna ilişkin en yüksek genel ortalamaya sahip kurumun İl özel İdaresi olduğu görülmektedir. Kurumsal aidiyet boyutunda da en düşük ortalamanın bu kuruma ait olması mevcut durumu destekler niteliktedir. Yöneticilerin büyük çoğunluğu çalışanların sendikal haklarını desteklemektedir. “Kadroya geçtikten sonra işçiler emir ve talimatlarımıza daha fazla itiraz etmeye başladılar” ifadesine yöneticilerin düşük bir oranda katılım yönünde cevap vermiştir. Dolayısıyla çalışanların kadroya geçtikten sonra disiplin sorunları ya da diğer taleplerinde belirgin bir artış yaşanmamıştır.

Yöneticiler ve İşçilere Yönelik Ortak Soruların İncelenmesi

İşçiler ve yöneticilere yönelik hazırlanan anket sorularında aynı boyutu ölçen değişkenler olduğu görülmektedir. Bu değişkenlere verilen olumlu yöndeki görüşlerin yüzde değerleri Tablo 13'te yer almaktadır:

Tablo 13. Yöneticiler ve İşçilere Yönelik Ortak Soruların Frekans Bulguları

İşçiler		Yöneticiler	
Değişken	%	Değişken	%
Kadroya geçmek kurumuma olan bağlılığımı arttırdı.	69,8	İşçilerin kadroya geçiş ile kuruma olan bağlılıkları artmıştır.	58,33
Kurumda kendimi ailenin parçası gibi hissediyorum	74,6	Kurumda diğer çalışanlar gibi yeni kadroya geçen işçiler de ailenin bir parçasıdır.	94,44
Kurumun sorunlarını kendi sorunlarım gibi hissedirim	78,6	Bir sorun yaşandığında kadroya geçen işçiler sorunu görmezden gelmektedir.	22,22
Maddi imkânlarımız iyileştirilmesine rağmen yeterli değildir.	65,4	Kadroya geçen işçilerin yeterli imkânlarla sahip olduğunu düşünmekteyim.	63,89

Tablo incelendiğinde taşerondan kadroya geçiş ile işçilerin kurumsal aidiyetinde artış olup olmadığının tespit edilmesine yönelik her iki gruba yöneltilen sorulara işçiler yöneticilerden daha fazla katılım yönünde görüş beyan etmişlerdir. Kurumda kendinin ailenin parçası olarak gören işçilerin oranı %74,6 iken, yöneticilerin oranı %94,44 olarak hesaplanmıştır. “Kurumun sorunlarını kendi sorunlarım gibi hissedirim” ifadesine

işçilerin ve yöneticilerin olumlu yanıt oranları birbirine çok yakındır. Son olarak, işçilerin %65,4'ü yeterli imkanlara sahip olmadığını beyan etmesine rağmen, yöneticiler yöneticilerin %63,89' işçilerin yeterli imkanlara sahip olduğunu düşünmektedir.

Hipotez Sonuçları

Hazırlanan hipotezlerin anket verilerine göre sonuçları Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14. Hipotez Sonuçları

Hipotezler	Onay
H1: Kadroya geçiş, çalışanların kuruma olan bağlılığını etkiler.	Kabul
H2: Kadroya geçtikten sonra işçiler aldığı ücrete memnuniyet duymamaktadır.	Kabul
H3: Kadroya geçiş ile işçiler kendilerini memur gibi hissetmemektedir.	Kabul
H4: Kadroya geçiş ile işçilerin maddi imkanlarındaki iyileştirmeler yeterli görülmemektedir.	Kabul
H5: İşçilerin kadroya geçişi ile gelecek kaygısı azalmamaktadır.	Kabul
H6: Kadroya geçiş ile taşeronun ortadan kalkması ve daha az yöneticiye hesap vermek işçiler açısından sorunları azaltmamaktadır.	Kabul
H7: Kadroya geçen işçiler sendika üyeliği hakkında haberdardır.	Kabul
H8: Yöneticilere göre kadroya geçiş ile işçilerin iş güvencesine sahip olması performanslarının artmasına neden olmamıştır.	Kabul
H9: İşçiler kadroya geçtikten sonra işlerini daha çok benimsememiştir.	Kabul
H10: Kadroya geçişten sonra işçilerin kurumlarına olan bağlılığı artış göstermiştir.	Kabul
H11: Taşerondan kadroya geçişte işçilerin hizmet içi uyum sürecinde sorunlar yaşanmaktadır.	Red

Hipotezler incelendiğinde taşerondan kadroya geçişin çalışanların kurumsal bağlılığına olumlu etkisi olduğu doğrulanmaktadır. Kadroya geçmelerine rağmen aldıkları ücretten memnuniyet duymamakta ve bu durum maddi açıdan iyileştirmelerin yetersiz kaldığını göstermektedir. Çalışanlara göre kadrolu olmak ayrıcalıklı bir durum olarak görülmemektedir. Buna paralel olarak da çalışanlar hala gelecek kaygısı taşımaktadır. Çalışanlar, kadroya geçiş sürecinde önemli paydaş olan sendikalara güven duymamaktadır. Toplu sözleşme zamanlarında haklarını savunacağı konusundaki sendikalara yeterince güvenmemektedirler.

Hipotez sonuçlarına göre yöneticiler, kadroya geçiş ile çalışanların iş güvencesine sahip olmasının performanslarına olumlu katkıda bulunmadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte kadroya geçiş ile işçilerin işlerini sahiplenmeleri arasında bir ilişki tespit edilememiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışma koşullarında ortaya çıkan adaletsizlikleri ve taşeronlaşmanın olumsuzluklarını ortadan kaldırmak amacıyla 20.11.2017 tarihinde 696 sayılı KHK ile taşeron çalışanlar

için düzenleme yapılmıştır. İlgili KHK ile kamu kurumlarında çalışan taşeron işçiler, 657 sayılı DMK'de 4/D statüsünde sürekli işçi olarak istihdam edilmişlerdir. Çalışmanın amacı, bu düzenleme ile taşerondan kadroya geçişin çalışanlar ve yöneticiler tarafından değerlendirilmesini araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Burdur İl Özel İdaresi, Burdur Belediyesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi kurumlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Çalışma kapsamında, ilgili kurumlarda taşerondan kadroya geçen işçiler ve yöneticilere anket yapılmıştır.

Çalışanlar, kadroya geçtikten sonra kurumsal aidiyet boyutuna ilişkin olumlu değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Görüşme sırasında, aynı kurumun işlerini yapmaya devam ettikleri ve aynı yöneticiler ile çalıştıkları için bu bağlamda pek değişim yaşamadıkları görülmüştür. Buna karşın çalışanlar, artık kendilerini kurumun parçası olarak, başka ifadeyle kamu işçisi olarak tanımlamışlardır.

Çalışanlar iş tatmini konusunda genellikle olumsuz düşüncelere sahiptirler. Çalışanlara iş güvencesi sağlanması toplumsal statülerinde ya da kurum içi kariyer imkanlarında herhangi bir etki ortaya çıkarmamıştır. Sadece iş güvencesine sahip olmak ve kendilerini kurumun parçası olarak görmek çalışanları tatmin etmemektedir. Bunun nedeni olarak, çalışanların maddi imkanlarının iyileştirilmesine rağmen yeterli olmadığını dolayısıyla, iş güvencesinden çok maddi imkanları önemsemektedirler.

Taşerondan kadroya geçişten en çok memnun olan grup Belediye çalışanlarıdır. Ancak buna karşın İl Özel İdare çalışanları ücretlerinde düşüş olduğunu ifade etmektedir. Bulgular ücret adaletsizliğini ortadan kaldırmak amacıyla yapılan bu hukuksal düzenlemenin, çalışanların bu yöndeki görüşüne göre eşit şekilde yapılamadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle kadroya geçiş, kamu işçisi olan çalışanların ücretleri bakımından kurumlar arasında farklılıklar oluşturmaktadır. Bu durumun ivedilikle düzeltilmesi önerilmektedir.

Çalışanlar eski durumdan farklı olarak sadece yıl içinde kesintisiz çalışacaklarını düşünmekte ve bunun dışında kendilerine bir fayda sağlayacağını düşünmemektedir. Çalışanların yarısı çalışma koşullarında iyileştirme olacağını düşünmemektedir. İş ve gelir seviyesi bakımından geleceği yönelik umutlu olan çalışan sayısı ise ortalamanın altında kalmıştır. Bu sonuçlara göre taşerondan kadroya geçişin çalışanların iş tatmini açısından olumlu yönde bir katkısı olmadığı söylenebilir.

Çalışanlar kadrolu olmalarına rağmen tayin hakkının olmamasını büyük bir eksiklik olarak değerlendirmektedir. Kamuda çalışan tüm çalışanların eşit haklara sahip olması açısından işveren olarak devletin bu konuyu düzenlemesi talep edilmektedir. Genellikle yerel halkın çalışmasından dolayı İl Özel İdare ve Belediye personelleri açısından tayin hakkı sorun olarak görülme de Üniversite personelleri başka yerlerde çalışmayı istemektedir.

Taşeron sisteminde işçilerin örgütlenmesinin engellendiği ve bu durumun haklarının savunulması konusunda sorunlar oluşturulduğuna değinilmişti. Kadroya geçiş ile çalışanlara verilen sendika hakkı çalışanlar tarafından yeterli görülmemekte, büyük çoğunluğu sendikaya karşı güvensizlik duymakta ve haklarının savunulması konusunda endişe taşımaktadır. Bu noktada kadroya geçiş sürecinde, sendikaların daha etkin rol

almaları beklenmektedir. Çalışanların bağlı olduğu sendikayı hiç tanımamaları bu durumun nedeni olarak belirtilebilir. Bağlı oldukları kurumlar ile sendika arasında bir ilişki olduğu, ancak kendilerine bir katkı sağlamayacağı hususunda görüşler bulunmaktadır. Böylece çalışanlara verilen örgütlenme hakkı amacına ulaşmamaktadır.

Yöneticiler açısından incelendiğinde ise çalışanların kadroya geçtikten sonra kurumlarına olan bağlılıklarının arttığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Kadroya geçiş sürecinde çalışanların uyum sürecinde ve emir ve talimatlara uyulması konusunda çalışanlar ile yöneticiler arasında sorun yaşanmamıştır. Ancak çalışanların izin-nakil gibi taleplerinde artış olduğu yönünde değerlendirmeler de araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Yöneticiler bakımından taşerondan kadroya geçiş işçilerin performansını etkilememiş, iş güvencesine sahip olmak, onların çalışma isteklerini ve verimliliğini arttırmamıştır.

Yöneticilerin çoğu kadroya geçiş ile çalışanların yeterli imkanlara sahip olduğunu düşünmektedir. Ancak çalışanlar açısından bu durum böyle değerlendirilmemektedir. Taşeronlaşmanın getirdiği bireysel kaygıların önüne geçmek ve iş güvencesi sağlamak amacıyla kadroya geçişin önemli bir adım olduğunun bilinmesi açısından devletin, çalışanların insan onuruna yaraşır bir hayat sürmelerini sağlamak amacıyla çalışma koşullarında iyileştirmeye gitmesi ve sosyal yardım konusunda yelpazenin daha geniş tutulması önerilmektedir. Sonuç olarak iş güvencesine sahip olmak önemli bir adım olmakla birlikte sorunların çözümünde yeterli görülmemektedir.

Kaynakça

- Acar, O. K. (2019). Kamu Personel Politikalarında Bütünlük Sorunu: 696 Sayılı Khk İle Taşeron Çalışanlara Yönelik Oluşturulan Politikanın Gündeme Gelmesi, Formülasyonu Ve Yasalaşması Üzerinden Analizi, *Türk İdare Dergisi*, 0(489), 11-40.
- Altun, F. A. (2018). Küreselleşmenin İnsan Kaynakları Yönetimine Etkileri Bağlamında Türkiye’de Taşeronlaşma Süreci, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi.
- Çal, S. (2008). Türkiye’de Kamu Hizmeti Ve İmtiyazın Dönüşme Öyküsü, TOBB Yayınları.
- Demir, E., Saatçioğlu, Ö. ve İmrol, F. (2016). Uluslararası Dergilerde Yayınlanan Eğitim Araştırmalarının Normallik Varsayımları Açısından İncelenmesi, *Current Research in Education*, 2(3), 130-148.
- Eroğlu, H. T. (2010). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Türk Kamu Personel Yönetimine Etkisi, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 225-233.
- Erol, G. S. (1999). Kamu Hizmetlerinin Görülmesinde İmtiyaz Ve Türkiye Uygulamaları, DPT Yayınları.
- Eser, G. A. (2019). Yeni Kamu Hizmeti Üzerine Bir Alan Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Göküş, M. (2011). Kamu Hizmeti Kuram, Politika, Uygulama, Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Gözler, K. ve Kaplan, G. (2012). İdare Hukuku Dersleri (12. Baskı), Ekin Kitabevi

Yayınları.

Gözler, K. ve Kaplan, G. (2014). İdare Hukukuna Giriş (19. Baskı), Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

İşten, İ. (2007). Kamu Hizmeti Kavramı Ve Unsurları, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi, (22), 59-77.

İzci, F. ve Yıldız, M. (2017). Türkiye’de Kamu Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş: Temel Sorunlar Ve Çözüm Önerileri, Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1(3), 397-412.

Kalağan, G. (2009). Türkiye’de 1980 Sonrası Bürokratik Dönüşüm: Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) Örneği, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.

Koroğlu, Ö. T. (2010). Türkiye’de Personel Yönetiminden İnsan Kaynaklarına Geçişte Esneklik Ve Memur Statüsü, Türk İdare Dergisi, (469), 139-164.

Lamba, M. (2015). Türkiye’de Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Yansımaları: Hükümet Programları Üzerinden Nitel Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(1), 127-141.

Onuncu Kalkınma Planı, 2013 <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
<http://www.genel-is.org.tr/kamu-istihdam-raporu,2,11067> (24.11.2019).

Orak, C. Ç. (2007). Kamu Hizmeti: Tabula Rasa Avrupa Birliğinde Nasıl Doldurulacak?, TBB Dergisi, (68), 161-239.

Öke, U. (2016). Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş: Mersin Belediyesi Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi.

Öztürk, N. K. (1999). Kamu Yönetiminde İnsan Kaynakları Yönetimi, Türk İdare Dergisi, 71(424), 123-131.

Şaylan, G. (2000). Kamu Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş Kritik Ve Reform Önerileri, TESEV Yayınları.

Uğur, A. ve Köseoğlu, D. (2018). Belediyelerde İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş Ve Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme, Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(1), 147-178.

Ulusoy, A. (2004). Kamu Hizmeti İncelemeleri, Ülke Kitapları Yayınları.

Yayman, H. (2005). Türkiye’nin İdari Reform Politikası, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.

6360 SAYILI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE KANUNU VE GIDA GÜVENLİĞİNE OLASI ETKİLERİ: ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Abdurrahman SAYDAM¹

Hamza Bahadır ESER²

Öz

Türkiye'nin mevcut yerel yönetim sisteminde köklü değişiklikler yapan 6360 sayılı Kanun'un çıkarılması ile birlikte büyükşehir belediye sınırları il mülki sınırlarına kadar genişletilmiş ve büyükşehir sınırları içerisinde yer alan 16.563 köy ve 1.358 belde belediyesinin tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüş ve büyükşehir belediyelerine tarım ve hayvancılıkla ilgili her türlü faaliyet ve hizmet vermeleri sağlanmıştır. Çalışma 6360 sayılı Kanun'un tarım sektörüne olası etkilerini irdelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada 6360 sayılı Kanun ile 20 belde belediyesi ve 113 köyün tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülen Antalya İli örnek olarak seçilmiştir.

Bu doğrultuda Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin 2019-2021 yılları arası faaliyet raporları ile 2020-2024 Stratejik Planı incelenerek sunulan tarımsal hizmetler kısaca el alınmıştır. Sonuç olarak büyükşehir belediyesinin tarımsal alt yapının sağlanması, sulama, tohum ve gübre dağıtımı, bitki koruma, biyolojik mücadele, organik tarım ve toprak analizi gibi farklı konularda eğitim seminerleri düzenlenmesi, çiftçilerin toprak analizlerinin ücret alınmaksızın yapılması, toprağı verimli kullanma konusunda bilinçlendirme gibi faaliyetler ile tarımı ve çiftçiyi desteklediği görülmüştür. Buna karşın tarımsal hizmetler konusunda kamu politikasını belirleme yetkisi merkezin uhdesindedir. Yerel yönetim birimi olarak büyükşehir belediyesi imkânları sınırlıdır. Çiftçi, kooperatifler, yerel ve merkezi idarenin temsilcileri v.b. gibi diğer paydaşların, katılımının sağlandığı kurumsal bir platform hali hazırda tesis edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Gıda Güvenliği, 6360 Sayılı Kanun, Büyükşehir Belediyesi, Kentsel Tarım, Yerel Siyaset.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 03.06. 2022- Kabul Tarihi: 06.10.2022

Saydam, A & Eser, H. B. (2022). "6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve Gıda Güvenliğine Olası Etkileri: Antalya Büyükşehir Belediyesi Örneği". Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), Sayı 12, s. 31-47

1 Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. E-posta: abdurrahmansaydam91@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-6953-5164.

2 Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı. E-Posta: bahadi-reser@sdu.edu.tr, Orcid No: 0000-0003-4063-051X.

METROPOLITAN MUNICIPALITY LAW NO. 6360 AND ITS POSSIBLE EFFECTS ON FOOD SAFETY: THE EXAMPLE OF ANTALYA METROPOLITAN MUNICIPALITY

Abstract

With the enactment of the Law No. 6360, which made radical changes in Turkey's current local government system, the boundaries of metropolitan municipalities were extended to the provincial administrative boundaries, and the legal entities of 16,563 villages and 1,358 town municipalities within the metropolitan boundaries were abolished and transformed into neighborhoods, and metropolitan municipalities related to agriculture and animal husbandry. All kinds of activities and services are provided. The study aims to examine the possible effects of Law No. 6360 on the agricultural sector. In the study, Antalya Province, which was transformed into a neighborhood by removing the legal entities of 20 town municipalities and 113 villages with the Law No. 6360, was chosen as an example.

In this direction, the activity reports of Antalya Metropolitan Municipality between the years 2019-2021 and the 2020-2024 Strategic Plan were examined and the agricultural services offered were briefly discussed. As a result, the metropolitan municipality's agricultural infrastructure, irrigation, seed and fertilizer distribution, plant protection, biological control, organic agriculture and soil analysis, such as organizing training seminars, soil analysis of the farmers free of charge, raising awareness about using the soil efficiently, and agriculture. and supports the farmer. On the other hand, the authority to determine public policy on agricultural services is under the responsibility of the centre. As a local government unit, the possibilities of the metropolitan municipality are limited. Farmers, cooperatives, representatives of local and central government, etc. as an institutional platform with the participation of other stakeholders has not yet been established.

Keywords: Food Safety, Law No. 6360, Metropolitan Municipality, Urban Agriculture, Local Politics.

Giriş

Tarım, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için elzem olan hayvansal ve bitkisel ürünler üretmek üzere spesifik bir sosyo-ekonomik ortamda gerçekleştirdiği etkinlikler bütünüdür. Tarımsal faaliyetler yapısı itibariyle insanların beslenmesine yönelik (tarım ve su ürünleri, maden suları, maya ve orman ürünleri vb.) ürünler ile insan ve hayvan besin ihtiyacının karşılanmasında girdi olarak kullanılmak üzere işlenip, hazırlanması ve nihai kullanıcıya iletilmesine yönelik bütün süreçleri içine alan kapsamlı bir istihdam potansiyeline sahip bir sektördür (Akın vd., 2020, s. 904).

Tarımın insan yaşamındaki yeri ve önemi, insanlığın ortaya çıkışından bugüne sürekli artmaktadır. Tarım insanlık için ontolojik bir faaliyettir. İnsanlığın yerleşme, yaşam şekli, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, kültürel farklılıklar, ekonomik gelişmeler bu olguyu değiştirmemektedir. İnsan beslenmesinde temel ham madde olan tarımsal ürünlerin yerini alabilecek alternatif bulunmamaktadır. Bununla birlikte, 19. Yüzyılın

ortalarında başlayan Sanayi Devrimi ile birlikte dünyanın doğal dengesinin hızlı şekilde değiştiği görülmüştür. Bu hızlı değişim tarımın yapılış şekli ve tarım ürünleri üzerinde de etkili olmuştur. Bu etkinin daha çok olumsuz olmasından hareketle hızlı endüstriyel gelişim, insan sağlığını ve gıda güvenliğini de tehdit eder duruma geldiğini ifade etmek mümkündür (Bayramoğlu, 2010, s. 52).

Tarım ve sanayi devrimi, yerleşim anlayışını değiştiren en önemli iki olgudur. İnsanların tarımsal etkinliklerle uğraşmaya başlamasıyla yerleşik hayata geçilmiş, yerleşik toplumların gelişmesiyle de toplumsal bir düzen ve kentler oluşturulmuştur. Sanayi devrimi sonrasında ise kentler bugünkü modern görünümüne kavuşmuştur (Yenigül, 2016, s. 292). Birleşmiş Milletlerin 2014 yılında yayınladığı Dünya Kentleşme Olasılıkları Raporunda 1950 yılında dünya nüfusunun % 30'u kentlerde yaşadığı ifade edilmiş olup bu rakam 2014 yılında

% 54'e çıkmıştır. Yine bu rapora göre 2050 yılında gelindiğinde bu oranın % 66'ya çıkması beklenmektedir (United Nations, 2014, s.7). Dünya nüfusu ve kentleşmenin hızla artmasıyla insanların gıdaya olan talebi de artacak ve kent yönetimine de bu konuda önemli görevler düşecektir. Kentli nüfusun artmasına paralel olarak tarımsal alanlarda yerleşik olan nüfusun da hızla azalması ve tarımsal ürünlere artan talebin karşılanmasında yaşanması muhtemel zorluklar bu bağlamda düşünülmesi gereken önemli bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yerel yönetimler zaman içinde bazı düzenlemelerle birtakım değişikliklere uğramış ve halka hizmet sunumunda etkinlik, verimlilik, hizmet kalitesi, çağa ayak uydurmak amacıyla yapılan düzenlemelerin zamanla zorunlu olduğu görülmüştür. Karar alma süreçlerinde etkinlik ve verimlilik ve bu karar alınma süreçlerine halkın katılımın sağlanması diğer bir ifade yerel yönetimlerin fonksiyonlarının başında gelmektedir (Eryılmaz, 2014, s. 171). Yerel yönetimlerle ilgili yapılan son değişiklik ise Türkiye'de mevcut yerel yönetim anlayışında köklü değişiklikler yapan ve 2012 yılında çıkarılarak 2014 yılında uygulamaya başlanan "6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'dur. Bu düzenleme ile 16 olan büyükşehir belediye sayısı 30'a yükselirken, 65 olan il belediye sayısı 51'e düşmüş, 81 ilde bulunan il özel idarelerinin sayısı yine 51'e ve 34.283 olan köy sayısı yaklaşık olarak yarı yarıya azalarak 18.292'ye düşmüştür. 16.563 köy ve 1.358 belde belediyesinin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve bu birimler mahalleye dönüştürülerek ilgili belediyeye bağlanmıştır.

Yapılan bu düzenlemeyle ile eski köy yeni mahalle olan bu yerleşim yerleri artık belediyenin bir parçası haline gelmiş ve merkez mahallelerden ayırmak için kırsal mahalle kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Daha önce bu yerel yönetim birimleri tarafından yerine getirilen tarımsal ve kırsal hizmetler tüzel kişiliklerinin kaldırılmasıyla birlikte artık büyükşehir belediyeleri tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır. Büyükşehir belediyesi tarafından tek bir merkezden görev ve hizmetlerin yürütülmesiyle, ölçek ekonomisinin avantajlarından faydalanmak istenilmiştir. Böylelikle kamu hizmetlerin finansmanında tasarruf, etkinlik, verimlilik, koordinasyon ve kalitenin artırılması hedeflenmiştir (Çavuşoğlu ve Lamba, 2020, s. 127).

Bu çalışma 6360 sayılı Kanunun 7. Maddesi f) ...(Ek fıkra: 12/11/2012-6360/7 md.)

“Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler” maddesi bağlamında Antalya Büyükşehir Belediye sınırları içerisinde mahalleye dönüştürülen yerleşim yerlerinde büyükşehir belediyesi tarafından 2019- 2021 yılları arasında yapılan tarımsal hizmetlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile mahalleye dönüştürülen yerlerdeki yönetsel dönüşüm için 5 yıllık bir geçiş süreci öngörülmüştür. Bu geçiş süresinin bitimine istinaden çalışmada, Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal hizmetleri 2019 yılından günümüze belediye faaliyet raporları ile 2020-2024 Stratejik Planı üzerinden irdelenecektir. Bu çerçevede öncelikle tarım ve gıda krizi ilgili bilgi verilecek ve büyükşehir belediyesinin tarihi ve 6360

sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile büyükşehir belediyesinin tarımda değişen rolüne kısaca değinilecek, son olarak ise Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 2020- 2024 Stratejik Planı ve 2019-2021 yılları arasında Faaliyet Raporları ile Tarımsal ve Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı verilerinden yararlanılarak sunulan hizmetlere yer verilecektir.

1. Tarım ve Gıda Krizi

Gıda insanoğlunun en temel ihtiyacıdır. Tarımın öğrenilmesi insanoğlunun hayatta kalmasını, çoğalmasını kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda zıttı bir durumun sonuçlarının ne olacağını kestirmek güç değildir. Bu yönü ile sektörel bazda tarım gıda üretimi, dağıtımı ve bu sürecin süreklilik ve güvenliğinin sağlanması açısından stratejik bir sektördür. Gıda güvenliğinin iki ön koşulu, sürekli ve talebi karşılayan üretiminin sağlanması ile insanların uygun iktisadi koşullar ile gıdaya erişebilir olmasıdır. Geliştirilen ve uygulanan tarım politikaları gıda güvenliğinin sağlanmasında ve tarımsal üretimin verimliliği açısından oldukça önemlidir (Aydın ve Güner, 2020, s. 156).

İklim değişikliği ve olumsuz hava koşulları sebebiyle tarımsal üretimin azalması sonucu farklı ülkelerde yaşanan değişim, savaş ve iç karışıklıkların tetiklediği ekonomik dalgalanmalar, Covid-19 salgını ve buna bağlı olarak tedarik zincirinin bozulmasıyla 2020- 2021 yıllarında gıda fiyatları yükselişe geçmiş ve bu yükseliş günümüze kadar artarak gelmiştir. Rusya-Ukrayna savaşının ise Ukrayna ve Karadeniz bölgesinden tarımsal ihracatı engellemesiyle 2022 yılında da gıda fiyatlarındaki artış devam etmektedir (Peterson, 2022, s. 1).

Tarım tedarik zinciri yukarıda belirtilen sebeplerle kırılmış ve arz yönünde aksamalar meydana gelmiştir. Kendi vatandaşının gıda talebini önceleyen ülkeler tedarikte yaşanan gecikmeleri, zorlukları göz önüne alarak buğday, pirinç, mısır gibi tahıl ürünlerinin ticaretine kısıtlamalar getirmişlerdir. Öyle ki bir pandemi hüviyeti taşıyan Covid-19 salgını ile küresel ısınma gibi geniş ölçekli iklim değişikliğinin ortaya çıkardığı verili durumda dahi söz konusu kısıtlamalar varlığını sürdürmüştür. Gıda güvenliği bağlamında gıda arzının sağlanmasının iki temel yolu vardır: ülkelerin kendi kaynakları ile üretim yapması, gıda ürünlerinin ithalatı (Aydın ve Güner, 2020, s. 156). Gıda ürünlerinin ithalatının yukarıda özetlenen koşullar nedeni ile giderek zorlaşması hayati bir meseledir.

İnsanların besin ihtiyacını karşılama konusunda en temel tahıl ürünü olan buğday; bulgur, un, ekmek, unlu mamuller, makarna vb. ürünlerin ham maddesi olması sebebiyle oldukça önemlidir. Covid-19 başta olmak üzere birçok faktör buğdaya olan talebi artırmış ve buğday fiyatları rekor oranlarda artmıştır. U.S. Department of Agriculture (USDA) kurumunun 2021- 2022 yılı öngörülerine göre Dünya buğday veriminin % 0,9 azalacağı buğday tüketimindeki artışın ise üretimden daha fazla olmasından ötürü yılsonu stoklarının bir önceki yıla nazaran % 4 azalarak 278 milyon tona gerileyeceği öngörülmektedir (TEPGE, 2022).

Tahıl üretiminde yaşanan azalma özellikle tahıl ithalatını bu ülkelerden sağlayan Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Sahel gibi birçok ülkeyi olumsuz etkileyebilir. Afrika ülkeleri buğday arzının tamamını Ukrayna ve Rusya'dan ithal ederken, Mısır, buğday ithalatının % 85'ini, Lübnan % 81'ini ve Tunus % 50'sini Ukrayna'dan karşılamaktadır. Bu ülkelerde yaşanacak bir gıda krizinin sosyopolitik ve siyasi çalkantıları doğurduğu daha önce görülmüştür (Behnassi ve El Hayba, 2022, s. 754-755).

Silahlı çatışmalar ulusların, hane halklarının ve bireylerin gıda ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini zayıflatır. Bu çatışmalar, büyümeyi ve hasat etmeyi, işlemeyi ve taşımayı ve gıda tedarik etmeyi ve pazarlamayı amaçlayan faaliyetleri engelleyebilir. Daha spesifik olarak, çatışmalar gıda sistemlerinin ve tedarik zincirlerinin uygun şekilde işleme kapasitesini etkileyebilir: üreticilerin savaşa girmesi, üretim yapamaması veya ülkeden kaçması nedeniyle üretim düşüşleri; tarımsal girdiler dış pazarlarda bozulur; veya tarımsal verim ve su altyapısı askeri operasyonlar tarafından yok edilir. Silahlı çatışmalar, azalan satın alma güçleri veya gıda bulunabilirliği sorunu nedeniyle tüketicilerin yeterli gıdaya erişim kapasitesini de etkileyebilir. Bu tür çatışmalar yerel ve uluslararası pazarlarda gıda fiyatlarını artırarak gıda ithalatını olumsuz etkiler, Düşük gelirli ülkeler; ithalatçı ülkelerin enerji ve gıda satın alma gücü üzerinde olumsuz etkileri olan enerji piyasalarını bozmak ve kriz zamanlarında artan gıda ihtiyaçlarını karşılamak için uluslararası gıda yardımının kapasitesini etkiler. Bu nedenle, bu gıda sorunları, şu anda, çatışma yönetimi sürecinde kullanılan herhangi bir yaklaşımda dikkate alınması gereken silahlı çatışmaların önemli bir özelliğini sunmaktadır (Behnassi ve El Hayba, 2022, s. 754-755).

Dünyada küreselleşme ile üretim ve tüketim oranları her geçen yıl artış göstermektedir fakat bu artışlarla birlikte üretimin ve tüketimin dünya üzerindeki dağılımında dengesizlikler artmaktadır. Dünya Gıda Örgütü, World Food Programme (WFP), U.S. Agency for International Development (USAID), Avrupa Birliği (AB) gibi 16 uluslararası kurum 2016 yılından itibaren birlikte "Global Report on Food Crises" başlığı altında rapor yayımlamaktadır (Food Security Information Network, 2020). Yıllık olarak yayımlanan bu raporlarda açlık ve yetersiz beslenme temelli gıda krizi verileri toplanmakta ve derlenmektedir (Food Security Information Network, 2020). 2020 yılında yayımlanan raporda 2019 yılında 55 ülkede 135 milyon insanın açlıkla mücadele ettiği sonucu ortaya çıkmıştır (Food Security Information Network, 2020)

Günümüz toplumlarında ortalama yaşam sürelerinin uzarken doğum oranları özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan toplumlarda artmakta bu durum besin maddelerine olan talebi tırmandırmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere iklim normallerinde yaşanan değişiklikler ile su kaynakları (ve vahşi sulama ile yer altı sularının) giderek azalmaktadır.

Yine küresel ölçekte yaşanan salgınlar (Covid - 19) ülkeler arası gıda ticaretini sekteye uğratmaktadır. Üstüne savaşlar ve politik istikrarsızlıklar ile ekim/dikime elverişli arazilerin atıl hale gelmesi ya da elde edilen ürünün ihraç edilememesi (Örneğin, Rusya- Ukrayna savaşı neticesinde yaşanan buğday krizi) tarım sektörünü giderek daha hayati bir faaliyet alanı haline getirmektedir (Kılavuz ve Erdem, 2019, s. 135, Çetin ve Yücesoy, 2020, s. 175). Tarımsal faaliyetlerin dönemsel olarak içinde bulunduğu durum onu stratejik bir faaliyet alanı haline getirmiş bilhassa ekonomik kararların alınıp uygulanmasında piyasa koşullarının da giderek istikrarsızlaşması, devletlerin doğrudan regüle edici adımlar atması ve tarımsal ürünlerin ithalat ve ihracatına müdahale etmesi ile sonuçlanmıştır (Çetin ve Yücesoy, 2020, s. 175). Bu durum ülkesel ölçekte enflasyonist bir baskı oluşturmakta ve bu durum beraberinde birtakım sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Bireylerin girişte de ifade edildiği üzere yaşamsal ihtiyacı olan beslenme taleplerinin yetersiz karşılanması diğer bir ifade ile tarım ürünlerinin türevi olan mamul ürüne ulaşmakta yaşanan zorluklar toplumsal hoşnutsuzlukları beraberinde getirmekte bu durum konunun sosyal, ekonomik boyutunun yanına bir de siyasal boyutun eklenmesi ile sonuçlanmaktadır.

Çalışma, girişte de ifade edildiği üzere tarım sektöründe son dönemde yaşanan Covid-19, Rusya-Ukrayna savaşı gibi krizler ile ortaya çıkan gıda güvenliği sorunun aşılması bağlamında yerel yönetimlerin ne tür katkılar sunabileceği sorusuna cevap aramaktadır. Bu kapsamda 6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediyelerine tarımla ilgili verilen yetkilerin ne düzeyde kullanıldığı, Antalya Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinden irdelenecektir. Anılan yasanın getirmiş olduğu değişiklikler akademik alan yazında hâlihazırda ilgi odağıdır. Örneğin; Köşker Yaman ve Kutlar (2017) 6360 sayılı kanunun kırsal alana olası etkilerini ele aldıkları çalışmada, Kocaeli İli Gölcük İlçesine bağlı, (mahalleye dönüşen) Nüzhetiye Köyü sakinlerinin 6360 sayılı kanuna ilişkin bilgi düzeyleri araştırılmıştır. Araştırmacılar katılımcıların 6360 sayılı kanundan ne yönde (olumlu/olumsuz) etkilendikleri sorusuna da ayrıca cevap aramışlardır. Bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğu kanun çıkarılırken kendilerine bilgi verilmediği, kanunun kırsal alanları olumsuz etkileyeceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Yine Yıldırım ve Bıçakçı (2018) 6360 sayılı kanun bağlamında Samsun İlinin Çarşamba İlçesi özelinde büyükşehir belediye kanununun kırsal alanları ve tarımı nasıl etkilediğini ortaya koymak amacıyla ilçeden seçilen muhtarlar ve köylülerle birtakım görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Araştırma neticesinde katılımcıların büyükşehir tarafından sunulan yol, su gibi temel hizmetlerden memnun oldukları, tarımsal anlamda bir beklentilerinin olmadığı ancak, büyükşehir belediyelerinin kırsala hizmet sunma kapasitelerinin geliştirilmesi gerektiğini ve tarım sektörüne ilişkin planlama, örgütlenme ve pazarlamaya yönelik politikalar üretmek kırsal kesime destek sunulmasını bekledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer bir şekilde Tuncer ve Bakırcı (2020) 6360 sayılı Kanun'un, Konya'da kırsal alanlar üzerinde etkilerini ortaya koymaya hedeflemiş ve bu doğrultuda Konya il merkezine (görece) uzak Yunak ve Hüyük ilçeleri ile yakın ilçeleri olan Sarayönü ve Altınekin ilçelerinde bir saha çalışması gerçekleştirmişlerdir. Anket sonuçları değerlendirildiğinde ilkin kırsal mahallelerde karşılaşılan problemlere karşı büyükşehir belediyesinin hızlı ve etkili hizmet sunması konusunda katılımcıların memnun oldukları görülmüştür. Yine Konya Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

tarafından çiftçilerin eğitilmesi, toprak etütleri ile toprak ve su analizlerinin yapılması, organik ve iyi tarıma yönelik teşvikler ile tarım aletlerinin temini gibi tarımsal desteklerin sağlanmasından katılımcıların büyük ölçüde memnun oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Kaşıkırık ve Toprak (2022) büyükşehir belediyelerinin 2020-2024 stratejik planları ve 2020 yılı faaliyet raporlarını gıdaya erişim, gıda güvenliği ve sürdürülebilir tarım kavramları üzerinden incelenmiş ve Covid-19 ve benzeri küresel krizler karşısında büyükşehir belediyelerinin gıda politikalarının kentin yeterliliğini sağlayacak düzeyde olmadığı sonucuna varmışlardır. Ayrıca çalışmada büyükşehir belediyelerinin sürdürülebilir gıda üretim ve tarım yöntemlerini garanti altına almalarının öncelikli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca üreticilere yönelik hizmetlerin herhangi bir ihtiyaç analizi yapılmadan belirlendiğini tespit etmişlerdir.

2. 6360 Sayılı Kanun Kapsamında Büyükşehir Belediyeleri ve Tarımda Değişen Rolü

2012 yılında yasalanan 6360 sayılı Kanun ile yukarıda da değinildiği üzere yerel yönetimler ile kırsal alanların yönetiminde birtakım köklü değişiklikler yapılmıştır. Büyükşehir olan illerde bu kanunla birlikte köylerin ve il özel idarelerinin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve belediyelerin hizmet sınırları, il mülki sınırlarına kadar genişletilmiştir (Yıldırım ve Bıçakçı, 2018, s. 266). Yapılan bu düzenlemeyle 16.563 köy ve 1.358 belde belediyesinin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve mahalleye dönüştürülmüştür. Tüzel kişiliği kaldırılan orman içi ve ormana bitişik köylerin sayısı yaklaşık olarak 10.000'dir. Bu köylerin ortak malları, otlakları ve ormanları büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. Büyükşehir belediyesine dönüştürülmeyen diğer illerde bulunan ve nüfusu 2.000'den az olan 153 belde belediyesi mahalleye, 559 belde belediyesi köye dönüştürülmüştür. Bu belde belediyelerinin de tüzel kişiliklerinin kaldırılmasıyla toplamda 1.635 belde belediyesi kaldırılmıştır. Bu düzenleme ile eski köy yeni mahalle olan bu yerleşim yerleri artık belediyenin bir parçası haline gelmiş ve merkez mahallelerden ayırmak için kırsal mahalle kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Arıkboğa, 2018, s. 30). Daha önce bu yerel yönetim birimleri tarafından yerine getirilen tarımsal ve kırsal hizmetler tüzel kişiliklerinin kaldırılmasıyla birlikte artık büyükşehir belediyeleri tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır.

İnsanların günlük yaşam pratiklerine ve kentsel hayatına en yakın yerel yönetim birimi belediyeler olup, bu yerel yönetim birimlerinin farklı görev ve sorumlulukları vardır. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. Maddesi uyarınca büyükşehir belediyeleri "Gıda ile ilgili olanlar dâhil birinci sınıf gayrisihhi müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek" ile görevlidir. Büyükşehir belediyeleri "Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak, ağaçlandırmak yapmak ve tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler" (Kaşıkırık ve Toprak, 2022, s. 81-82). Daha önce il özel idareleri, köyler, KÖYDES, belde belediyeleri tarafından sunulan tarımsal hizmetlerin sunulması artık büyükşehir ve ilçe belediyelerine geçmiştir.

7254 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 10. maddesi ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediye

Kanunu'na kırsal mahallelerle ilgili düzenleme içeren yeni bir madde eklenmiştir. İlgili düzenleme ile, "büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunup, sosyo-ekonomik durumu, şehir merkezine uzaklığı, belediye hizmetlerine erişebilirliği, mevcut yapılaşma durumu ve benzeri hususlar dikkate alınarak ilgili ilçe belediye meclisinin kararı ve teklifi üzerine büyükşehir belediye meclisinin en geç doksan gün içinde alacağı karar ile kırsal yerleşim özelliği taşıdığı tespit edilen mahalleler, kırsal mahalle" olarak kabul edilir hükmü getirilmiştir (7254 sayılı Kanun, md.10). Yine 7254 sayılı kanunun 10 maddesi ile ek madde 3 ile "kırsal mahalle" statüsüne sahip yerleşim yerlerine birtakım emlak vergisi, bina inşaat harcı, imar harcı, diğer vergi, harç ve harcamalara katılım payları, içme su bedelleri gibi hususlarda birtakım kolaylıklar/istisnalar (7254 sayılı Kanun, md.10-Ek md: 3).

Tarım insanlığın varoluşundan bu güne kadar hayati öneme sahip olmuştur. İlk medeniyetler incelendiğinde tarım alanlarının ve sulama imkânlarının fazla olduğu yerlerde ortaya çıktıkları görülmektedir. Dünya nüfusu yaklaşık olarak geçtiğimiz kırk yılda 3,2 milyar artmış ve gelecek kırk yılda da dünya nüfusumuz 3,15 milyar artacağı öngörülmektedir. Bu nüfus artışıyla birlikte tarımsal üretime, gıdaya, hayvan yemine talep de artacaktır (Yavuz ve Dilek, 2019, s. 12). İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri olan gıda üretimi yani tarım sektörü küresel piyasa istikrarsızlıkları, ekonomik dalgalanmalar, küresel iklim değişikliği, 2019 yılında başlayan COVID-19 pandemi süreci ve Rusya – Ukrayna arasında süren çatışmalar sebebiyle tarımsal üretimin ülkeler için önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Dünya nüfusu gün geçtikçe artmaya devam etmekte ve buna paralel olarak tarımsal üretime duyulan ihtiyaç artmaktadır.

Tahıl üretimi, dünyada tarımsal üretimin ve insan ihtiyacının ana kaynaklarından birini oluşturmaktadır. 2021-2022 yılları arasında dünyada toplam 2,8 milyon ton tahıl üretimi yapılmıştır. Söz konusu üretimin % 28'ini buğday oluşturmaktadır. Dünya toplam tahıl ihracatının % 40'ı buğdaydan müteşekkildir. 2021-2022 yılları verilerine göre dünya buğday ekim alanının % 54,6'sını, buğday üretiminin % 65'ini Hindistan, Rusya, AB, Çin ve ABD tarafından yapılmaktadır. Buğday ihraç eden ülkeler arasında Rusya, AB, ABD başı çekerken Ukrayna, Türkiye ve Avustralya'da buğday ihraç eden önemli ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye (USDA verilerine göre) 2020-2021 tarımsal üretim sezonunda 6,5 milyon ton ile dünyada 9. sıradadır (TEPGE, 2022).

3. Antalya Büyükşehir Belediyesi Tarafından Sunulan Tarımsal Hizmetler

Türkiye'nin tarım ülkesi olması sebebiyle hem kendi tarımsal ihtiyacını hem de uluslararası tarımsal talepleri karşılama konusunda önemli görevler üstlenmektedir. Türkiye genel olarak dağlık ve engebeli (eğimli) bir arazi yapısına sahiptir. Türkiye'de, arazilerin % 55,9'u 1.000 metrenin üzerinde bir yüksekliğe, % 62,5'i ise % 15 ve üstü eğime sahiptir (Tuğay, 2012, s. 2). Ülkeyi kuzey ve güneyden çevreleyen iki büyük denizin hâkim rüzgârlar ile yurda taşınan etkisi yine kuzey ve güneyde sıralı şekilde olan dağ dizileri ile kesilmekte ve bu etkinin iç bölgelere geçişi sınırlı olmaktadır. Bölgesel yer şekilleri arasındaki farklılıklar nedeni ile mikro iklimler oluşmuş ve bu bölgesel farklılık tarımsal ürün üretiminde (bölgeye özgü) ürün çeşitliğini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda nemli bölgelerde ormancılık, yüksek dağlık alanlarda hayvancılık ve yurdun her bölgesinde bitkisel üretim yapılmaktadır (Miran,

2005, s. 10).

Tablo 1. Türkiye Tarım Alanlarının Dağılışı (bin ha)

Tarım Alanı	2017	2018	2019	2020
Tarla Bitkileri	15.532	15.421	15.387	15.615
Nadas	3.697	3.513	3.387	3.173
Sebze	798	784	790	779
Meyve, İçecek ve Baharat	3.343	3.457	3.525	3.564
Süs Bitkileri	5	5.1	5.2	5
Toplam	23.375	23.180	23.094	23.136

Kaynak: TÜİK (2021) verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1’de Türkiye’de hali hazırda tarım alanlarının dağılışı gösterilmiştir. Tarım arazileri arasından en fazla paya sahip olan tarla bitkileridir. Türkiye sahip olduğu toprak ve iklim koşulları sayesinde birçok tahıl, meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır. 2021 yılında yaklaşık olarak 31,9 milyon ton tahıl üretilmiş olup, buğday üretimi bir önceki yıla göre %13,9 azalarak yaklaşık 17,7 milyon ton, arpa üretimi % 30,7 oranında azalarak 5,8 milyon ton, çavdar üretimi % 32,4 azalarak 200 bin ton, yulaf üretimi % 122 oranında azalarak 276 bin ton, dane mısır üretimi ise % 3,8 oranında artarak 6,8 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Sebze ürünleri üretimi 2021 yılında bir önceki yıla göre % 1,8 artarak yaklaşık olarak 31,8 milyon tona, meyveler, içecek ve baharat bitkileri üretimi ise bir önceki yıla göre % 5,4 oranında artarak yaklaşık olarak 24,9 milyon tona yükselmiştir (TÜİK, 2021).

2020-2021 piyasa döneminde tahıl ürünleri üretiminin yurt içi talebi karşılama oranı % 97,4 olarak gerçekleşmiştir. Toplam tahıl üretiminde en büyük paya sahip olan buğday üretiminin yurt içi talebi karşılama oranı % 102,3, arpanın yeterlilik derecesi % 97,1, mısırın yeterlilik derecesi % 84,9, soyanın yeterlilik derecesi ise % 5,4 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı piyasa dönemi içerisinde meyve ve içecek bitkilerinin yurt içi talebi karşılama oranı en yüksek olan % 552,9 ile fındıkta gerçekleşmiş, çayın yeterlilik derecesi ise % 94,1 olarak gerçekleştiği ve turunçgiller grubunda bulunan tüm meyvelerin kendi yeterliliğini sağladığı tespit edilmiştir (TÜİK, 2022).

Antalya ilinin nüfusu 2021 yılı itibarıyla 2.619.832 kişi olup Türkiye’nin en kalabalık beşinci şehridir. Turizm başkenti olarak bilinmekle birlikte Antalya, ülkenin en önemli tarımsal faaliyetlerinin yapıldığı yerleşim yerlerinden biridir. Antalya ilinde 909 mahalle bulunurken bunların 543’ü kırsal mahalledir. Antalya ilinin arazi miktarı 12 milyon 18 bin hektar olup, tarıma elverişli toplam alan ise 360.245 hektardır. Antalya’nın verimli topraklarında buğday, arpa, yulaf en yaygın olarak yetiştirilen tarım ürünleri olup, ayrıca 35 bin hektar alanda pamuk, soğan, yer fıstığı, nohut ve sebze yetiştirilmektedir. Örtü altı yetiştiriciliği en gelişmiş olmakla birlikte Türkiye örtü altı üretim alanının % 39’u Antalya’da yer almaktadır (antalya.tarimorman.gov.tr).

Tablo 2. Antalya İli Arazi Dağılımı (2020)

ARAZİ DAĞILIMI	ANTALYA (da)	Türkiye (da)	Türkiye'deki Payı (%)
Tarım Alanı	3.649.230	231.365.839	1,6
Çayır ve Mera Alanı	2.044.630	146.170.000	1,4
Orman Alanı	11.417.020	226.220.000	5,0
Diğer Alan	3.098.278	176.703.762	1,8
Yüz Ölçüm	20.177.000	780.043.000	2,6

Kaynak:<https://antalya.tarimorman.gov.tr/Belgeler/10%20dilde%20brifing/2020%20YILI%20ANTALYA%20%C4%BOL%20TARIM%20VE%20ORMAN%20M%C3%9CD%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9C%20BR%C4%B0F%C4%B0NG%20SUNUSU.pdf>

Tablo 2 incelendiğinde Antalya ili 3.649.230 da tarım alanı ile ülke tarım alanlarının %1,6'sını oluşturduğu görülmektedir. İklimi ve verimli toprakları sayesinde Antalya'da tahıl ürünlerinin yanı sıra toplam alanı 32 bin hektarı bulan kapalı tarım alanlarında domates, biber, fasulye, patlıcan, salatalık, kavun ve karpuz gibi birçok ürün yetiştirilmektedir. Portakal, muz, mandalina, limon greyfurt ise Antalya'da yetiştirilen diğer ürünlerdir. Antalya'da 2002-2020 yılları arası 18 yıllık dönemde sebze üretimi % 64, meyve üretimi % 168, tarla bitkileri % 70, süs bitkileri üretimi (adet) % 48 oranında artmıştır (antalya.tarimorman.gov.tr).

Antalya Büyükşehir Belediyesi de bu verimli topraklarda yapılan tarımsal faaliyetlere ilgili kanunun kendisine verdiği görev ve yetki doğrultusunda 2020-2024 Stratejik Planında bazı hedefler belirlemiştir. Bu hedefler; "tarımsal üretimi artıracak projeleri hayata geçirmek, üreticileri bilinçlendirme ve destekleme çalışmaları yapmak, Tarımda yenilikçi uygulamalarla çiftçinin girdi maliyetlerini hafifletmek ve tarımsal amaçlı yapıları yaygınlaştırmak" şeklinde ifade edilmiştir. Bu hedefler doğrultusunda Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin 2019 yılı Faaliyet Raporu incelenmiş olup tarımsal alanda verilen destekler aşağıda sayılmıştır; (Antalya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2019, 2020).

- Gündoğmuş İlçesi Karadere Mahallesinde bulunan tarım arazilerinin sulanması amacıyla Karadere Kaynağından alınan sular kapalı sistem kurulmuş ve bu sistem aracılığıyla tarım alanlarının sulanması sağlanmıştır. Finike İlçesi Tekke Alakır Mahallesi sulama tesisinin bakım, onarım ve kanal temizlikleri yapılmıştır. Ayrıca su kayıplarının azaltılması ve çiftçilerin kapalı sulama sistemini kullanabilmesi amacıyla 66 kırsal mahalleye boru, 8 mahalleye 28 adet vana dağıtımı ve 3 mahalleye de yeraltı kuyularında ihtiyaç duyulan 3 adet elektromotopomp, ilgili muhtarlık ve kooperatiflere verilerek çiftçiler desteklenmiştir.
- "İl sınırları içerisindeki tarımsal sulama kooperatiflerince tarımsal sulamada kullanılan elektriğin üretilerek karşılanması için güneş enerjisi santrali yapılması çalışmalarına daha önceki yıllarda başlanılmış ve toplamda 4,86MW kurulu güce ulaşılmıştır. 2019 yılında 43 adet tarımsal sulama kooperatifi üyesi 9.046 çiftçi ailesinin tarımsal sulamada kullandığı elektrik için toplam 9.659.000,00 TL harcama yapılmıştır".
- Serik, Manavgat, Kepez, Konyaaltı ve Gündoğmuş İlçelerinde İyi Tarım Uygulamaları, Yaprak ve Toprak Analizi gibi konularda toplam 6 eğitim semineri düzenlenmiş ve bu eğitimlere 107 çiftçi katılmıştır.
- 15-17 Kasım 2019 tarihleri arasında İzmir'de gerçekleştirilen Üretimin Desteklenmesi,

Planlanması ve Ürünlerin Pazarlanması Çalıştayı'na "üreticinin ürününü değerinde satmasını sağlayacak ve aradaki tedarik zincirini kısaltarak tüketicilerin güvenilir, ucuz meyve ve sebze erişimini sağlayabilecek bir planlamayı oluşturmak amacıyla" ve 5-8 Aralık 2019 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Türkiye Kooperatifler Fuarı'na "*ülkemizde kooperatiflerin geliştirilmesi, kooperatif ürünlerinin tanıtımı ve bu alanda bir farkındalık oluşturularak kooperatifler aracılığıyla iç ve dış ticaret hacminin artırılmasına yönelik bir planlama oluşturmak amacıyla*" katılım gerçekleştirilmiştir.

Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin 2020 yılı Faaliyet Raporu incelenmiş olup tarımsal alanda verilen destekler aşağıda sayılmıştır; Antalya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2020, 2021).

- Korkuteli Tarımsal Kalkınma Kooperatifine (KORKOOP) Destek Verilmesi kapsamında, Korkuteli ilçesinde bulunan ve atıl olan eski aşevi binası KORKOOP üyesi kadınların üretim yapmaları için kullanıma sunulmuştur. Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı (SOGEP) tarafından desteklenen Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı koordinasyonu ile yürütülen ve Büyükşehir Belediyesi tarafından uygulanan "Üreten Kadınlar Kazanan Yarınlar Projesi" kapsamında parklarda bulunan turuncular hasat edilmiş ve kadınların reçel yaparak üretmeleri ve gelir elde etmeleri sağlanmıştır.
- Çiftçiye Bitkisel Üretim Verilmesi başlığı kapsamında, Büyükşehir Belediyesi olarak S.S. Bozova Sulama Kooperatifi Güçlüköy, Murtıçı, Yuva, Yuvacık ve Bezirgan Mahalle Muhtarlığının talebi üzerine vatandaşlara 6.000 adet sertifikalı ceviz fidanı, Alanya İlçesi, Sapadere Mahallesinde ipekböcekçiliği yapan üreticilere destek amacıyla 1.000 adet dut fidanı ile ipekböcekçiliğinin yaygınlaştırılması amacıyla Kozabirlik Kooperatifi ile ortaklaşa yapılan çalışmalar kapsamında, talepte bulunan İbradı İlçesi Ürünlü Mahallesinde üreticilere 500 adet dut fidanı, Defne yaprağı toplayarak geçimini sağlayan üreticilere destek amacıyla, 2.500 adet defne fidanı ve İbradı İlçesi, Üzümdere Mahalle Muhtarlığının talebi üzerine 1.000 adet gemlik çeşidi zeytin fidanı vatandaşa dağıtılmıştır. Ayrıca Elmalı İlçesi Özdemir Mahallesi ile Korkuteli İlçesi Taşkesiği Mahallesi ekmeklik buğday ekimi için ekilemeyen alanların tarıma kazandırılması amacıyla 1.350 kg buğday desteği sağlanmıştır.
- Çiftçiye Her Yıl Eğitim Desteği Verilmesi hedefi çerçevesinde, pandemi koşullarında olunmasına rağmen birçok kırsal mahalleye Biyolojik Mücadele, Organik Tarım ve Toprak Analizi konularında birçok eğitim verilmiş ve eğitime katılan 84 çiftçiye sertifikaları dağıtılmıştır.
- Belediye-Çiftçi el ele projesi kapsamında üreticilere bazı tıbbi ve atık aromatik bitkilerin üretimi ve nasıl kullanıldığıyla ilgili 8 adet, organik tarım, biyolojik mücadele, iyi tarım uygulamaları ve toprak analizi gibi konularda 4 adet bilgilendirme broşürü hazırlanmıştır.
- Elmalı İlçesi, Çukurelma, Gölova ve Yılmazlı Mahallesi, Konyaaltı İlçesi, Çakırlar, Aydınlık, Kuruçay, Zümrüt ve Suiçecek Mahallesinde örtü altında üretim yapan çiftçilere biyolojik mücadele kapsamında sarı ve mavi yapışkan tuzaklar dağıtılmıştır.
- Seraları doğal afette zarar gören 27 çiftçiye toplam 5.000 kg sera naylonu verilmiştir.
- Çiftçilerin sulamada elektrik giderlerinin azaltılması amacıyla Döşemealtı İlçesi, Dağbeli Mahallesinde 77.000 m² alanda 7 etap halinde yıllık 4.86 MW enerji üretecek güneş enerji santrali kurulmuş ve 43 tane sulama kooperatifi üyesi olan çiftçiler ile büyükşehir belediyesi tarafından işletilen sulama tesislerinden faydalanan 9.346 çiftçi ailesine elektrik enerjisi desteği sağlanarak ve bu destekle elektrik

maliyetleri % 50 azaltılmıştır.

- Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından bazı mahallelere sulama tesisi yapımına başlanmış ve mevcut sulama kanallarının bakım ve onarımı yapılmıştır. Çiftçilerin randımanlı ve tasarruflu sulama yapabilmeleri için toprak kanallar yerine kapalı sulama sistemini kullanabilmesi amacıyla 47 adet mahalleye 37.082 metre tarımsal sulama amaçlı HDPE ve PVC boru, 2 adet mahalleye 15 adet sürgülü vana verilerek çiftçilere destek sağlanmıştır.

Son olarak Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin 2021 yılı Faaliyet Raporu incelenmiş olup tarımsal alanda verilen destekler aşağıda sayılmıştır; Antalya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2021, 2022).

- İbradı tarımsal kalkınma kooperatifi talebiyle üreticiye destek vermek amacıyla izmir kekiği lavanta (adaçayı) (Biberiye (Rosmarinus sp.) bitkilerinin üretimi Gürsu tesislerinde gerçekleştirilmektedir. 10.000 adet Tıbbi Aromatik Bitki üretimi yapılmış, üretilen fideler yöre çiftçisine dağıtılarak üretim teşviki sağlanmıştır.
- Yerelden kalkınma vizyonuyla uygulamaya koyulan "Köyde Hayat Var projesi" ile hem kırsal alanda yer alan köylerde bütün gün tarım ve çiftçiliğe dayalı eğitimler verilmekte hem de yerel sanatçı konserleri ve Antalya Şehir Tiyatroları tarafından köy seyirlik oyunları düzenlenmiştir.
- 24-27 Kasım tarihleri arasında Anfaş Kongre ve Fuar Merkezinde Growtech 20. Uluslararası Sera Tarım Teknolojileri ve Hayvancılık Ekipmanı Fuarı gerçekleştirilmiştir.
- Üretildiği ve yetiştirildiği yörenin adı ile özdeşleşmiş olan tarım, gıda, el sanatı ve sanayi ürünlerini ulusal ve küresel ölçekte tanıtmak amacıyla 20-24 Ekim tarihleri arasında YÖREX Yöresel Ürünler Fuarı düzenlenmiştir. Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı ile beraber Coğrafi İşaretler Projesi ve Kadın Kooperatifleri ile Büyükşehir Belediyesi katılım sağlanmış olup, Daire Başkanlığı stant organizasyonu, broşür ve kitap gibi tanıtım materyalleri gibi hizmetler verilmiştir.
- 2021 yılı Faaliyet raporunda tarımsal üretimi artıracak projeleri hayata geçirmek, üreticileri bilinçlendirme ve destekleme çalışmalarını yapmak hedefi doğrultusunda çiftçilere 69 eğitim semineri verilmiştir.
- Çiftçiye bitkisel üretim desteği verilmesi hedefi doğrultusunda Antalya Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü tarafından 12 ilçede mahalleye 128 mahalleye toplam 477.985 fide, fidan ve çelik dağıtımı yapılmış, ayrıca Alanya'da ipek böcekçiliği ile uğraşan çiftçilere 2.000 adet dut fidanı dağıtılmıştır.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi ekilemeyen alanların tarım alanlarına kazandırılması amacıyla "Korkuteli ilçesi Taşkesiği mahallesinde 425 kg Karakılçık ekmeklik buğday, Karaköy mahallesinde 925 kg ekmeklik buğday, Manay mahallesinde 375 kg ekmeklik buğday, Osmankalfalar mahallesinde 125 kg karakılçık ekmeklik buğday ve
- 2.250 kg ekmeklik buğday, S.S Minerva Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifine 125 kg ekmeklik buğday, Büyükköy mahallesinde 300 kg karakılçık ekmeklik buğday, İbradı ilçesi Ormana mahallesinde 3 üreticiye toplam 1.000 kg ekmeklik buğday, Ürünlü mahallesinde 2 üreticiye toplam 1.750 kg ekmeklik buğday ile 300 kg karakılçık ekmeklik buğday, Kaş ilçesi Belenli mahallesi 250 kg ekmeklik buğday, Aksu ilçesi Karaöz mahallesinde 250 kg Ekmeklik Buğday, Konyaaltı ilçesi Güvenlik mahallesinde 250 kg karakılçık ekmeklik buğday ekimi yapılması teşviki yapılmıştır. 2021 yılında Gündoğmuş, Korkuteli (Taşkesiği mah.), Elmalı (Özdemir mah.) hibe edilen ekmeklik buğdayların hasadı yapılmıştır. Hasat edilen buğdaylar ve samanı

hayvancılık yapanlara hibe edilmiştir. Ayrıca 14 ilçede çiftçiler tarafından kullanılmayan 700 da'lık atıl tarım arazisi ve Büyükşehir Belediyesine ait kullanılmayan 300 da'lık atıl tarım arazisine toplam 15.000 kg buğday tohumu ekimi yapılmıştır”.

- Antalya Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı tarafından, arıcılıkla uğraşan çiftçiler için polen ve nektar bakımından zengin olan arı otu tohumu desteğinde bulunulmuştur.
- Bitkisel Üretim ve Eğitim Şube Müdürlüğü tarafından tarımsal üretimin verim ve kalitesini artırmak amacıyla 300 üreticinin toprak analizi ücretsiz olarak yapılmıştır.
- Akıllı Tarım Projesi kapsamında hem üreticilerin girdi maliyetlerini azaltmak hem de tarımda verimliliği artırmak amacıyla Dijital Tarımsal Takip Amaçlı Kablosuz İzleme Sistemi kurulmuştur. Bu akıllı takip sistemlerin kullanımı ile topraktaki nem oranı, PH oranı, sıcaklık seviyesini anlık olarak takip edilebilmektedir. Elmalı İlçesi Çukurelma Mahallesi ve S.S Kumluca Tarımsal Kalkınma Kooperatifine toplam 51 üreticiye dijital tarım projesi kapsamında 103 adet nem-ısı (hava) ve toprak sensörü dağıtımı gerçekleştirilmiştir.
- Toprak Analizi Projesi kapsamında Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü Tarafından çiftçilere Toprak Analizi Eğitimi verilmiş ve bu eğitime katılan 500 çiftçiye toprak analizi sonuçları verilerek değerlendirmeler yapılmıştır.
- Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü tarafından Turunçgil ve Narda Unlu Bit Zararlısına Karşı Biyolojik Mücadele Eğitimi düzenlenmiş ve uygulamalı olarak Kumluca ile Finike İlçelerinde gerçekleşen eğitime 487 üretici katılmıştır.
- “Belediye-Çiftçi El Ele Projesi kapsamında, Büyükşehir Belediyesinin tarım araç ve makine parkının zenginleştirilmesi ve çiftçilerin ihtiyaçlarının karşılanması faaliyeti ile Antalya il ve ilçelerinde, Tohumu Bizden Üretimi Sizden Projesi kapsamında, teşvik edilen buğday üretiminden, elde edilen buğdayın ekmek olması için Unu Sizden Yoğurması Bizden denilerek 10 adet hamur yoğurma makinesi çiftçilerin kullarımlarına verilmiştir. Antalya il ve ilçelerinde yerelden kalkınma amacıyla pekmez sezonunun başlamasıyla, pekmez üreticilerinin işyükünü azaltmak amacıyla Kaş - Gürsu Mahallesi ve Akseki Taşlıca Mahallesi Murtiçi Mevkiinde pekmez üreticilerinin üzümleri sıkılmıştır”.

Sonuç ve Öneriler

Merkezi yönetimlerle beraber yerel yönetimlerde de uygulanan hizmette yerellik ilkesi, insanlara yaşadıkları coğrafi alanda etkin ve verimli hizmet sunmayı, onların karar alma süreçlerine demokratik katılımın sağlanmasını bu bağlamda yerel yönetimlerden memnuniyetin tesis edilmesini kamu hizmeti politikasının temel hedefleri olarak sayar. 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ülkemizde de bu hedefler doğrultusunda atılan önemli adımlar arasındadır. Düzenleme ile büyükşehir belediyeleri hizmet sunumunda yerelde tek aktör haline gelmiştir. Bununla birlikte yasa ile ihdas edilen yeni durum, yerel ölçekte siyasa belirleme ve hizmet götürme süreçlerine ilişkin yetkinin de tek merkez (büyükşehir belediyeleri) elinde toplanması sonucunu doğurmuştur. Daha açık bir ifade ile ülke ölçeğinde hizmette yerellik ilkesi ihdas edilirken, yerel ölçekte bu hizmetlerin yasa öncesinde, halka taşınmasında rol oynayan belde belediyesi ve köy gibi yönetsel birimlerin tüzel kişiliklerine son verilerek bu birimler mahalleye dönüştürülmüş, hizmetin sunumu yerelde merkezileştirilmiştir.

Ebette çalışmanın odağı 6360 sayılı yasanın hizmette yerellik ilkesinin içeriği ve uygulanması ile olan ilişkisi değildir. Çalışmanın ana vurgusunu 6360 sayılı kanun ile yerel yönetimlerinin hizmet sunma noktasında geniş bir hareket alanına kavuşturulduğu ve bunun neticesinde tarımın desteklenmesi hususunda büyükşehir belediyelerinin inisiyatif almasının kolaylaştırıldığı savı oluşturmaktadır. Bu bağlam içinde, Antalya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları incelendiğinde kırsal alanlara yönelik tarım ile ilgili farklı konularda ücretsiz sertifikalı eğitim seminerleri düzenlendiği, çiftçilerin toprak analizi ve toprağı verimli kullanma konusunda bilgilendirildiği, çiftçinin elektrik maliyetinin belli bir kısmının karşılandığı dikkat çekmektedir. Ayrıca Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından sunulan tarımsal alt yapı, sulama, tohum ve gübre dağıtımı gibi hizmetlerin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Ancak hem Covid-19 pandemisi hem de Rusya-Ukrayna gerilimi ile birlikte dünyada artan gıda fiyatları tarımsal üretimin artırılması ve gıdaya ulaşılması hususunda tüm paydaşların ortak katılımıyla hareket edilmesi gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur.

Tarım politikalarının merkez tarafından belirlenmesi ve büyükşehir belediye kanununda tarımla ilgili belirtilen maddenin kapsam ve içeriğinin ayrıntılı olarak düzenlenmemesi sebebiyle büyükşehir belediyeleri, kendi mali imkânları doğrultusunda bu yerleşim yerlerinde hizmet verebilmektedir. Bu nedenle büyükşehir belediyelerine tarımsal üretim konusunda verilen görev ve yetkilerin ayrıntılı olarak düzenlenmesinin hizmet sunumunu ve etkinliğini artıracakları düşünülmektedir. Ayrıca bu ayrıntılandırmayı müteakip söz konusu faaliyetlerin finansmanı için ayrı mali kaynakların da oluşturulması yerelde kentsel tarımın kapasite artımını teşvik edecektir.

Büyükşehir belediyelerinin tarımsal hizmet sunumunda ve doğrudan destek konularında yerel üretici ve üretici kooperatifleri ile ortak bir alanda toplantılar yapmasının ya da büyükşehir belediyesine bağlı ilgili bir birim kurulmasının üretimden pazarlamaya kadar her aşamada birlikte hareket edilmesinin tüm paydaşları ve tüketiciyi olumlu etkileyeceği düşünülmektedir. Ayrıca üreticilerin ihtiyaçlarının ve taleplerinin belli periyotlarla tespit edilmesi ve bu ihtiyaçlar ile taleplerin karşılanmasıyla, gıda güvenliğine ilişkin daha etkili ve verimli hizmet sunulacağı değerlendirilmektedir.

Kırsal alanlarda üreticiye ait olan tarım alanlarının yanı sıra hazineye ait ve atıl durumda bulunan tarım alanlarının büyükşehir belediyesi tarafından üretime kazandırılması hem tarımsal üretiminin artırılması ve sürekliliği hem de toprak verimliliğinin korunması açısından önemlidir. Son cümle, her kentin tarımsal kapasitesinin açığa çıkarılmasının, kentlerin kendi tarımsal yeterlilik düzeylerinin artırılması ve dolayısıyla gıda güvenliğinin tesis edilmesinde anahtar rol oynayacağını ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akın, Y., Çelen, B., Çelen, M. F ve Karagöz, A. (2020). Covid-19 sonrası Türk tarımı nasıl değişmeli?. EJONS International Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences, 904-914.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi (2019). 2020-2024 Yılı Stratejik Plan, <https://www.antalya.bel.tr/Content/UserFiles/Files/Raporlar%2F20202024%20STRATEJ%2C4%B0K%20PLAN.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi (2020). 2019 Yılı Faaliyet Raporu, <https://www.antalya.bel.tr/stratejik-yonetim/faaliyet-raporlari> adresinden edinilmiştir.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi (2021). 2020 Yılı Faaliyet Raporu, <https://www.antalya.bel.tr/stratejik-yonetim/faaliyet-raporlari> adresinden edinilmiştir.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi (2022). 2021 Yılı Faaliyet Raporu, <https://www.antalya.bel.tr/stratejik-yonetim/faaliyet-raporlari> adresinden edinilmiştir.
- Arıkboğa, E. (2018). Yerel yönetimler ve iyi yönetim, mahalle muhtarlığı ve muhtarlık - belediye ilişkileri. Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, 13, 21-35.
- Aydın, A. ve Güner, A. (2020). Covid-19 salgınının tarım sektörü ve gıda güvenliği üzerine etkisi: Türkiye üzerine bir değerlendirme. Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi, 3(2), 155-171.
- Bayramoğlu, Z. (2010). Tarımsal verimlilik ve önemi, Selçuk Üniversitesi Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 24(3), 52-61.
- Behnassi, M. ve El Haiba, M. (2022). Implications of the Russia-Ukraine war for global food security. Correspondence, 754-755.
- Çavuşoğlu, A. ve Lamba, M. (2020). 6360 sayılı Kanun'un mahalleye dönüşen birimler üzerine etkisi: Antalya İli örneği. Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(21), 123-147.
- Çetin, M. ve Yücesoy, A. (2020). Covid-19 sürecinde AB ve Türkiye'nin tarım politikalarına yeniden bakış. Yeni Türkiye Dergisi, 113, 175-182.
- Eryılmaz, B. (2014). Kamu Yönetimi Düşünceler Yapılar Fonksiyonlar Politikalar. İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Food Security Information Network (2022). Global Report on Food Crises 2022, Global Network Against Food Crises, retrieved from https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000138913/download/?_ga=2.107501570.1813096786.16533174131713203838.1652643473 adresinden edinilmiştir.
- Global Report on Food Crises – 2022. <https://www.wfp.org/publications/global-report-food-crisis-2022#:~:text=The%202022%20Global%20Report%20on,economic%20shocks%2C%20and%20weather%20extremes.> adresinden edinilmiştir.
- Kaşıkırık, A. ve Toprak, M. (2022). Temel Bir İnsan Hakkı Olan Gıdaya Erişim: Covid – 19 Krizinde Kent Gıda İlişisini 30 Büyükşehir Üzerinden Yeniden Düşünmek. Anadolu Strateji Dergisi, 77-87.

Kılavuz, E. ve Erdem, İ. (2019). Dünyada tarım 4.0 uygulamaları ve Türk tarımının dönüşümü, *Social Sciences*, 14(4), 133-157.

Köşker Yaman, A. ve Kutlar, İ. (2017). 6360 sayılı büyükşehir belediye yasasının kırsal yaşama olası etkileri: Kocaeli Örneği, *Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5(11), 1295-1300.

Miran, B. (2005). Tarımsal yapı ve üretim, Yavuz, F (Ed.), *Türkiye’de Tarım* (s. 9 - 42). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü.

Peterson, E.W.F. (2022). the coming global food crisis, *Cornhusker Economics*, 1-5. https://digitalcommons.unl.edu/agecon_cornhusker/?utm_source=digitalcommons.unl.edu/agecon_cornhusker/1155&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages adresinden edinilmiştir.

Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü (TEPGE) <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Menu/37/Urun-Raporlari> 25.06.2022 tarihinde erişilmiştir.

Tuğay, M. E. (2012). Türk tarımında bitkisel üretimi artırma yolları. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, 5(1), 1-8.

Tuncer, B. ve Bakırcı, M. (2020). 6360 sayılı büyükşehir yasasının Türkiye’nin kırsal yerleşim düzenine mevcut ve muhtemel etkileri: Konya örneği, *Türk Coğrafya Dergisi*, 74, 75-85.

TÜİK, Tarım Alanları Dağılışı, (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111> adresinden 05.07.2022 tarihinde erişilmiştir.

TÜİK, Bitkisel Ürün Denge Tabloları 2020-2021, (2022). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Urun-Denge-Tablolari-2020-2021-45505> 05.07.2022 tarihinde erişilmiştir.

United Nations, World urbanization prospects, 2014. <https://www.compassion.com/multimedia/world-urbanization-prospects.pdf> 06.07.2022 tarihinde erişilmiştir.

Yavuz, F ve Dilek, Ş. (2019). Türkiye Tarımına Yeniden Bakış, SETA: İstanbul.

Yenigül, S. B. (2016). Büyükşehirlerde tarımsal alanların korunmasında kentsel tarım ve yerel yönetimlerin rolü, *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi MEGARON*, 11(2), 291 - 299.

Yıldırım C. Ve Bıçakçı H. (2018). 6360 sayılı Kanun’un kır kent karşılığı bağlamında Çarşamba kırsalı üzerine etkileri, M. Melçek, B. Parlak ve E. Atasoy (Ed.), *Kent yönetiminde yeni yaklaşımlar ve etkin belediyeçilik uygulamaları* (s.265-271). Ankara: Nobel Yayın.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu. (2004 Temmuz 10). Resmi Gazete (25531). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> adresinden edinilmiştir.

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012 Aralık 6). Resmi Gazete. (28489). <https://www.>

mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&Mevzuat

Tertip=5 adresinden edinilmiştir. 7254 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2020 Ekim 16). Resmi Gazete. (31276). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/10/20201016M1-1.htm> adresinden edinilmiştir.

<https://antalya.tarimorman.gov.tr/Belgeler/10%20dilde%20brifing/2020%20YILI%20ANTALYA%20%C4%B0L%20TARIM%20VE%20ORMAN%20M%C3%9CD%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9C%20BR%C4%B0F%C4%B0NG%20SUNUSU.pdf> adresinden edinilmiştir.

AFETLER KARŞISINDA KENTSEL DİRENÇLİLİK: ANTALYA, ISPARTA, BURDUR ÖRNEKLERİ

Beril ALEV¹

Fatma Neval GENÇ²

Özet

Türkiye, jeolojik yapısı, topografyası, iklimsel özellikleri ile her zaman çeşitli doğal afet tehlikeleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Gerek doğal olarak, gerekse de insan kaynaklı gerçekleşen afetler, toplumda fiziksel, ekonomik, sosyal ve bunun gibi pek çok kayıplara sebep olmaktadır. Afetler sonucunda oluşan zararların azaltılmasında en önemli faktör toplumun afetlere karşı bireysel olarak hazırlıklı ve bilinçli olmalarıdır. 2021 yılı Türkiye’de “Afet Eğitim Yılı” olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda her il, afet ve risk azaltma planlarını hazırlamışlardır. Afet ve risk yönetimi konusunda kentler önemli bir konuma sahiptir. Dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğunun kentlerde yer aldığı düşünüldüğünde, kentlerde olası afet risklerinin azaltılarak, kentlerin dirençli hale getirilmesi daha da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda afet yönetimi konusunda farkındalık yaratılması son derece önemlidir. Bu çalışmada, Batı Akdeniz Bölgesi belediyelerinin afetlerle ilgili sorumlu birimleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Burdur Belediyesi ve Isparta Belediyesinin ilgili birim yöneticileriyle görüşülmüştür.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Batı Akdeniz kentlerinin afet dirençliliği, ikinci bölümde ise, Batı Akdeniz Bölgesi belediyelerinin risk azaltımı yönünde yapmış oldukları çalışmalar, afetlerle ilgili kurumsal yapılanma, teknik ve idari yapılanma insan kaynakları, teknolojik altyapıları, yarı yapılandırılmış görüşme formuyla ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, belirtilen illere dair İl Afet Risk Azaltma Planı (İRAP) belediye ölçeğindeki yapılanma ve çalışmalardan hareketle kentlerin afetler karşısında direncinin artırılması için iyileştirilmesi gereken yönler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Risk, Dirençlilik, Batı Akdeniz Bölgesi, Belediye.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 28.09.2022- Kabul Tarihi: 20.10.2022

Alev, B. & Genç, F. N. (2022). "Afetler Karşısında Kentsel Kırılganlık ve Dirençlilik: Antalya, Isparta, Burdur Örnekleri". Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), Sayı 12, s. 48-73

1 Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. E-Posta: berilalev@akdeniz.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-8115-9421.

2 Pof. Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. E-Posta: fatmanevalgenc@gmail.com, Orcid No: 0000-0003-2014-2113

URBAN VULNERABILITY AND RESILIENCE AGAINST DISASTERS: CASES OF ANTALYA, ISPARTA, BURDUR

Abstract

Turkey constantly faces various natural disaster hazards with its geological structure, topography, and climatic features. Natural and human-induced disasters cause many physical, economic, social, and similar losses in society. The most critical factor in reducing the damages caused by disasters is individual preparedness and organizational awareness against catastrophe. 2021 has been declared the year of disaster education in Turkey. In this context, each province has prepared disaster and risk reduction plans. Cities have an important position in disaster and risk management. Considering that most of the world's population lives in cities, it becomes even more important to reduce possible disaster risks and make cities more resilient. In this context, raising awareness about disaster management is extremely important. This study held interviews with the disaster-related units of the Western Mediterranean Region Municipalities. In this context, the relevant unit managers of Antalya Metropolitan Municipality, Burdur Municipality, and Isparta Municipality were interviewed.

This study consists of two parts. The first part is the disaster resilience of the cities in the Western Mediterranean Region. The second part is studies carried out by the Western Mediterranean Region municipalities regarding risk reduction, institutional structuring for disasters, technical and administrative structure, and human resources technological infrastructure; it is tried to be put forward with the semi-structured interview form. In the conclusion part of the study, the aspects that need to be improved to increase the cities' resilience against disasters are emphasized based on the Provincial Disaster Risk Reduction Plan for the provinces and the structuring and studies at the municipal scale.

Keywords: Disaster, Risk, Resilience, Western Mediterranean Region, Municipality

Giriş

İnsanlar için fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel çeşitli kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen ve etkilenen topluluğun kendi imkan ve kaynaklarını kullanarak üstesinden gelemeyeceği, doğal, teknolojik veya insan kökenli olayların sonuçlarına afet denilmektedir (Ergünay, 2009:3).

Afet literatüründe risk, bir tehlikenin sonucunda ortaya çıkması beklenen muhtemel kayıpları anlatır (Wisner vd., 2003: 50; Mc Entire, 2001: 191). Bu kayıplar, afetten etkilenebilecek insan sayısı, yapı ve diğer unsurlar, sosyo-ekonomik yapının ve çevrenin tüm unsurlarıdır. Afetlerde risk yönetimi; farklı tehlikeler karşısında direncin artırılması amacıyla yapılan her tür çalışmayı ifade eder. Risk yönetimi, yerleşim ve toplumda mevcut tehlike ve risklerin tespiti, analizi ve ortadan kaldırılması, azaltılmasından oluşur (AFAD, 2014). Risk yönetimi, tehlikeler (doğal, teknolojik, insan kaynaklı vb.) belirlendikten sonra buna ilişkin eksikliklerin, hataların, kırılganlıkların giderilmesi, yönetim kapasitesinin artırılması, toplumsal yapının sosyo-ekonomik

yönden güçlendirilmesi, halkın bilinçlendirilmesi ve güvenlik kültürünün oluşturulması konusunda yapısal olan ve olmayan önlemler almayı içeren interdisipliner, çok sektörlü, küresel, ulusal ve yerel ayrı boyutları olan bir konudur.

Bu anlamda risk yönetimi, teknik ve sosyo-ekonomik boyutlarıyla afetlere dirençli kentsel tasarım ve planlama, mühendislik ve inşaat teknikleri toplumda güvenlik kültürünün oluşturulması, kalkınma planlarında risk azaltımının da yer alması, sağlam bir ekonomik yapı, afetlere ilişkin sağlam bir yasal ve kurumsal yapı (Genç, 2007, 2008a), sigorta ve fon sistemi (Genç, 2008b) gibi pek çok boyuta sahiptir.

Afet yönetiminden bahsedildiğinde ilk akla gelen afet olayından sonra uygulanan “yara sarma” çalışmalarıdır. Önemli olan, afet olmadan gerekli önlemleri alıp, afetin doğurabileceği zararları en aza indirmektir. Bu amaçla, dünyada ve ülkemizde “afet yönetimi” kavramı hızla gelişmeye başlamıştır (Aktel ve Çağlar, 2007:150).

Afet ve risk yönetiminde kentler ayrı bir yere sahiptir. Çünkü, kentler başta nüfus yoğunluğu olmak üzere, kamu hizmetlerinin, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin, eğitim, kültür ve teknolojinin, sanayinin yoğunlaştığı merkezlerdir. Sadece bu özellikleri ile bile her türlü afet karşısında kentlerin fiziksel, sosyo-ekonomik riskleri yüksektir. Kentler afetler karşısında kırılganlığı artıran unsurlara da sahiplerse bu riskler daha da artmaktadır. Dünya nüfusunun büyük bölümünün kentlerde yerleştiği düşünüldüğünde kentlerde afet risklerinin azaltılarak kentlerin dirençli hale getirilmesi daha da önem kazanmaktadır. Nitekim Covid-19 salgını afet ve kriz durumlarında kentlerin kırılganlığını daha da görünür kılmıştır (Genç, 2021b).

Kentlerin afetler karşısında dirençliliği, afet tehlikelerini öngörme, bunlarla baş edebilme, en kısa sürede toplumun normal durumuna geri dönebilmesi ve gelecekteki afetler karşısında direnç gösterebilme kapasitesini ifade eder. Afetler karşısında dirençlilik konusunda farklı yaklaşımların üzerinde durduğu ortak konu, afet döngüsünün her aşamasında, sosyal, ekonomik, fiziksel, kurumsal, çevresel ve sosyal sermayenin rolünün dikkate alınması ve güçlendirilmesidir (Genç, 2021b). Afetler karşısında direnci artıran bu unsurların çeşitliliği ve çok disiplinli doğası, afet risk analizi, azaltımı, hazırlık ve yeniden inşa süreçlerinde çok boyutlu yaklaşımları gerektirmektedir. Afetler karşısında dirençlilik, Hyogo ve Sendai gibi uluslararası politika belgelerinin temel amaçlarından. Bu politikalarla uyumlu biçimde Türkiye’de de afetlerle mücadelede risk azaltımı önem kazanmaya başlamıştır.

Türkiye Afet Risk Azaltma Planı kapsamında 2022 yılı itibariyle, 81 Valilik, il AFAD Müdürlükleri ile birlikte İl Afet Risk Azaltma Planını (İRAP) tamamlamıştır. Bu planlarda oldukça detaylı biçimde her ilin coğrafi, doğal, jeolojik, sosyo-demografik, ekonomik yapısı, ulaşım altyapısı, kentleşme ve yerleşim özellikleri, afetselliği ve afet yönetimine ilişkin çalışmaları yer almaktadır. İRAP’larda kentlerde belirtilen bu tehlike ve afetlere dair risk analizleri, değerlendirmeleri ve stratejik planlama anlayışına uygun olarak Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler (GZFT) analizi de yapılmaktadır. Bu analizlerden hareketle afet risk azaltımının genel amacı çerçevesinde, amaç ve hedefler ile eylemler, yapılacak faaliyetler ve bunlardan sorumlu kurumlar tanımlanmaktadır.

Bu çalışma, Batı Akdeniz Bölgesini oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illerinde

afetler, afetler karşısında bu kentleri kırılğan hale getiren konuları ve kentsel direncin artırılması için yapılması gerekenleri konu edinmektedir. Bu konu çerçevesinde ilk olarak, Batı Akdeniz'i oluşturan bu 3 kentin afetselliği, İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAP) üzerinden, kentlerin afetler karşısında kırılğanlık ve direnç düzeyini belirleyen unsurlar, GZFT analizleri üzerinden incelenmektedir. Çalışmada ikinci olarak, bu 3 il belediyesinde, ilgili birim yöneticileri ile yapılmış olan, belediyelerin afetlere hazırlık amacıyla yaptıkları plan ve projeler, afetlerle ilgili kurumsal yapılanma, teknik ve idari yapılanma, insan kaynakları, teknoloji altyapısı, yarı yapılandırılmış görüşme formuyla ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde İRAP'larda ortaya konulan güçlü ve zayıf yönler, fırsat ve tehditlere ilişkin durum ile fiiliyatta, belediyeler özelinde afetler karşısında kırılğanlık ve direnci oluşturan unsurların daha yakından incelenmesi ve söz konusu belediyelerin afet yönetimi kapasitesi değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, bu illere dair İRAP'lar ve belediye ölçeğindeki yapılanma ve çalışmalardan hareketle kentlerin afetler karşısında direncinin artırılması için iyileştirilmesi gereken noktalara ilişkin öneriler ortaya konulmaktadır.

1. Batı Akdeniz Kentlerinin Afet Dirençliliğinin İRAP Üzerinden Analizi

Batı Akdeniz Bölgesini oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illeri sosyo-ekonomik yapı, coğrafi, iklim vb. benzerlik ve yakınlıklarının yanında özellikle doğal çevre unsurları açısından birlikte ele alınmayı, planlamayı gerektirmektedir. Örneğin, aynı deniz kıyısında yerleşmiş olmak, aynı akarsu havzasında, ovada yerleşmiş bulunmak, yeraltı su kaynakları, ortak iklim, bitki örtüsü açısından benzerlikler gibi, doğal afet tehlikeleri açısından da tek tek il değil, 3 ili içine alan bir bölge halinde planlanmasını gerektiren konular vardır.

Nitekim, doğa olayları, doğal afetler, iklim, çevre ile alakalı konular, idari ve siyasi sınırları aşan etkilere sahiptir. Örneğin, iklim değişikliği ve buna bağlı afetlerin etkileri, çevresel sorunlar tek bir ille, ülkeyle sınırlandırlamaz (Ansel vd., 2010). Bu türden afet ve krizler "sınır aşan" olarak nitelendirilmekte, bu sınırlar, uluslararası ölçeği de kapsayabilmekte, bu nedenle küresel, ulusal veya yerel seviyede, her ölçeğe uygun politika ve eylemlerle, etkisine göre çok paydaşlı, koordinasyon halinde mücadele edilmesi gerekmektedir.

Örneğin, Antalya doğal afetler bakış açısından ele alındığında, 2 fay hattına sahip iken, çevre illerdeki tektonik aktivite nedeniyle, deprem risklerinin arttığı bir kenttir. Afet anında Antalya'ya destek illerin başında Burdur ve Isparta gelmektedir (T.C. Antalya Valiliği, 2021). Antalya, afetler açısından değerlendirildiğinde, jeolojik durumu ve iklim özellikleri, nedeniyle çok sık meteorolojik ve su baskını türünde afetlerle karşılaşmakta, en çok hasara neden olan afetler ise heyelan ve kaya düşmesi olmak üzere, iklim değişikliğine bağlı afetler, deprem ve yangınlar olarak görülmektedir. Isparta, deprem, heyelan, kaya düşmesi, taşkın, sel, çığ, yangın gibi afetlerle sık karşılaşmaktadır. 1995 ve 1996 yıllarında Senirkent ilçesinde meydana gelen seller ve çamur akıntısı sonucunda 74 kişi hayatını kaybetmiştir. "Isparta üçgeni" içinde yer alan kent, Afyon, Dinar, Burdur gibi çevre illerdeki, hatta Ege Bölgesi'nde yer alan pek çok fay hattı ve bunların ürettikleri depremlerden etkilenmektedir. 2000 sonrası dönemde, Burdur'da yaşanan afetler içinde en çok meydana gelmiş olanlar, kaya düşmesi ve su baskınıdır.

1914 yılında Burdur ve çevresini etkileyen 7,1 şiddetindeki depremde 657 kişi hayatını kaybetmiştir.

Çalışmanın devam eden bölümünde Batı Akdeniz'i oluşturan bu 3 kentin afetler karşısında kırılabilirlik ve direnç düzeyini belirleyen unsurlar, afetselliği öncelikle, İRAP³'lerin analiziyle ortaya konulacaktır. Üç⁴ kentte de İRAP çerçevesinde meteorolojik afetler, yangınlar, kütle hareketleri ve deprem başlıklarında kentleri etkilemesi muhtemel 4 afet türü için ayrı ayrı tehlike ve risk analizleri ile Güçlü Zayıf yönler Fırsatlar Tehditler (GZFT) analizi yapılmıştır.

1.1. Deprem Karşısında Kırılabilirlikler ve Dirençlilik

Her üç kentte de zayıf yönler ve tehditler arasında belirtilen, kentlerin deprem karşısında daha kırılabilir hale gelmesine neden olan ortak konular vardır. Örneğin, mevcut yapı stoğu verisinin olmaması, riskli yapı stoğunun fazla olması (plansız, yaşlı, yüksek katlı yapı, korozyon etkisi vb.), eski kamu binaları, metruk binalar, kırsalda mühendislik hizmeti almamış binalar, deprem yönetmeliğine uymayan eski binalar vb.), zeminin sıvılaşma riskinin varlığı ve buna dair mikrobölgeleme vb. çalışmanın olmaması, halkı bilgilendirme, eğitim faaliyetlerinin yetersiz olması, kurumların ortak verdikleri hizmetlerin, verilerin düzgün işlenmemesi (GIS,CAD çalışmaları gibi), bütünleştirilememesi 3 kentte de sorun ve eksiklik olarak dile getirilmiştir. Özellikle riskli alanlarda yaşayan vatandaşın kentsel dönüşümüne ilgisinin az olması, deprem master planının olmaması, diri fayların varlığı, deprem riski⁵ ve buna dair haritaların olmaması Burdur ve Isparta'da sorun olarak dile getirilirken, Antalya'da deprem ve kentsel dönüşüm bağlantısına hiç değinilmemiştir. Afet durumunda ulaşım master planının olmaması, toplumda risk kültürünün olmaması⁶, kaderciler toplum yapısı, yeterli ve zamanında bilgi akışı olmaması, Antalya ve Isparta'da sorun olarak dile getirilmektedir.

3 İl başlıklarının altında yer alan bilgiler, Antalya, Isparta ve Burdur Valilikleri İl Afet ve Acil Durum Müdürlüklerinin İl Afet Risk Azaltma Planlarına (2021) dayanarak hazırlanmıştır.

4 Isparta için 4 afet türünün yanında taşkın, sel ve su baskını için de çalışma yapılmıştır.

5 Burdur, Fethiye-Burdur Fay zonu üzerinde yer almaktadır.

6 Aynı konu başlığı Burdur için meteorolojik afetler ve kütle hareketleri için de zafiyet, tehdit olarak dile getirilmiştir.

Tablo 1: Deprem Karşısında Kırılganlıklar

ANTALYA	ISPARTA	BURDUR
-Kamu yapılarının kaydının sağlıklı, güncel olmaması	-Kentsel dönüşüm çalışmalarının yavaş ve zor ilerlemesi, mevcut imar planlarına uygun yapılmaması, imar planlarının revize edilmemesi	-Şantiye şefliği sisteminin aktif olarak kullanılmaması veya şantiye şeflerinin aşırı iş yükü
-Falezlerde yoğun yapılaşma ve kayma tehdidi	-DASK oranının yeterli seviyede olmaması	-Statik projelerde mühendislik bilgisinin eksik kalması
-Tüm ilçeleri kapsayan risk analizi çalışmasının olmaması	-Mevcut, deprem üretebilecek fayların yeterince incelenmemiş olması	-Deprem sonrasında kalıcı barınma konusunun jeolojik ve bürokratik zorluklar nedeniyle uzun sürmesi
-İmar planına ve yapım usullerine uygun olmayan yapılar	-Bazı kamu binalarının denetimden muaf olması	-Hasar tespit, depreme dayanıksız raporlarının yeterli kabul edilmeyip ayrıca, özel bürolardan rapor istenmesi
-2000 öncesi yapılaşmanın plansız olması	-Çevre Düzeni Planında afete ilişkin hükümlerin olmaması	-Kamu kurumlarının yetki ve sorumluluklarının vatandaşlarca yeterince bilinmemesi
-Denetim yetersizliği (İlçelerde imara açılan yerler, mevcut yapıların tadilat projeleri vb.)	-Kentsel dönüşümde finansman sorunu, riskli alanların belirlenmemiş olması, çalışmaların bina bazında yürütülmesi	-Heyelan ve kaya düşmesi riski olan yerleşimlerde mikro bölgeleme çalışmalarının yeterli olmaması
-Akdeniz mevkiindeki dik dağların heyelan riskini artırması	-İklim değişikliğine bağlı afetlerin artma potansiyeli	-Heyelan ve kaya düşmesi sonrasında kalıcı barınma alanı bulma sürecinin uzun sürmesi
-Belediyelerin depreme gereken önemi vermemesi, zemin etüdü şartının her belediyede uygulanmaması, mühendis yetersizliği	-Tarım arazilerinde barınma amaçlı kaçak yapılaşma	-Hiç çığ düşmesi yaşanmamış olmasından kaynaklı bilgi ve tecrübe eksikliği
-Afet toplanma alanlarının halka yeterince tanıtılmaması, amacı dışında kullanımı	-Denetim sisteminde hizmet sağlayan ile hizmet alan arasında bağlantı olması	-Kentte çelik yapı kullanımının yetersizliği
-Kurumların, meslek kuruluşlarının, halkı yanlış bilgilendirmesi	-6306 sayılı kanunun uygulanmasında yaşanan güçlükler (riskli yapıların fiilen boşaltılmaması vb.)	-Yeni yapılarda düzensiz bina (kapalı çıkımların fazla olması, yumuşak ve zayıf kat) tasarımına izin verilmesi
-Kamu arazilerinin işgal edilmesi	-Koruma kanunları nedeniyle sit alanlarının metruklaşmasını engelleyememe	-Afet sonrasında yapılan iş ve işlemlerin afet öncesi planlamalardan daha başarılı olması, afet öncesi yapılan çalışmaların yetersizliği
-Şehir nüfusun çok hızlı artması	-Sorumluluğunu yerine getirmeyenlere karşı yaptırımların yetersiz olması	-Mevcut planlı alanlarda risk yönetiminin dikkate alınmamış olması
		-7269 Sayılı Kanun gibi afetlerle ilgili kanunların günümüz şartlarıyla ve birbirleriyle uyumlu olmaması ⁷
		-İmar Kanununda "Gözle Görülür Derecede Tehlikeli Yapılar" hakkında madde bulunmaması ⁸
		-DASK'ın sadece depremi kapsaması ⁹

7 Aynı konu başlığı Burdur için meteorolojik afetler ve kütle hareketleri için de zafiyet, tehdit olarak dile getirilmiştir.

8 Aynı konu başlığı Burdur için meteorolojik afetler ve kütle hareketleri için de zafiyet, tehdit olarak dile getirilmiştir.

9 Aynı konu başlığı Burdur için meteorolojik afetler ve kütle hareketleri için de zafiyet, tehdit olarak dile getirilmiştir.

Deprem karşısında üç kentte de ortak olarak tarif edilen güçlü yön ve fırsatlar; Çevre Şehircilik Bakanlığı'nın KAYES yazılımı ile kamu binalarının envanterinin çıkarılması, ilde ve komşu illerde mühendislik fakültelerinin bulunması, mühendislik bilgisinden faydalanılması, söz konusu iller özelinde depremle ilgili çalışmalar yapılması, yeni yapılaşma alanlarında jeofizik, jeolojik mühendislik raporlarının zemin etüdlerinde zorunlu hale gelmesi, 6306 sayılı kanunun sağladığı kolaylıklardır (Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesinin düzenlenmiş olması, yerel yönetimlerin bu konuda istekli olması, riskli bina sayısının azaltılması). Antalya ve Isparta için 2000 sonrası yapılan yapıların malzeme kalitesinin daha iyi olması, Isparta ve Burdur için afet farkındalık eğitimleriyle toplumsal bilinç düzeyinin artması, tehlike anında doğalgazı kesen sistemlerin, SCADA sisteminin olması, yüksek katlı bina sayısının az olması, güçlü yönler, direnci artıran unsurlar arasında sayılmıştır.

Tablo 2: Deprem Karşısında Dirençlilik

ANTALYA	ISPARTA	BURDUR
<ul style="list-style-type: none"> -Aktif fay potansiyelinin azlığı -Sanayi tesislerinin yoğun olmaması ve şehir merkezinden uzakta olması -Diğer illere göre daha fazla yeşil alana sahip olma -Afet toplanma alanlarının olması ve çoğaltılma potansiyeli -STK ve meslek odalarının afet konusunu güncel tutması -Doğalgaz şirketinin eğitimli personele ve modern teknolojiye sahip olması -İRAP'ın başlamış olması -Halkın bilinçli, yeni bilgiye ve araştırmaya açık olması -İlk büyükşehirlerden olmanın avantajları -Kentin jeopolitik, arkeolojik önemi, deniz ve iklimi açısından çekim merkezi olması -İlin Türkiye'nin ortalamasının üzerinde yağış alması, verimli toprak ve su potansiyeli -Her yıl bölge ve ilde, 2 yılda bir ulusal ölçekte tatbikatlar yapılması -Kurumların bilgi ve birikimi ve önceki çalışmaları 	<ul style="list-style-type: none"> -Afet hazırlık çalışmalarının toplum ve kurumlarda kesintisiz sürmesi -Meslek edindirme kurslarında inşaat ustalarına eğitim verilmesi -Hazır beton kullanma zorunluluğu, yapı denetiminin etkin olması, ruhsatsız yapıya izin verilmemesi -Nüfus ve bina yoğunluğunun fazla olmaması -Afet müdahale planının yapılmış, toplanma alanlarının belirlenmiş olması -Trafik yoğunluğunun az olması -Kentsel dönüşüm konusunda yeterli bilgi ve tecrübe olması -Metruk binaların belediyelerce yıkılabilmesi -Modern iyileştirme tekniklerinin belirlenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> -İlde Deprem Tehlike Haritası, Aktif Faylar Haritası, Eski Faylar haritalarının (henüz detay çalışmaları tamamlanmamış olsa da) varlığı, deprem verilerinin toplanmış olması -Afet sonrası müdahale, hasar tespit çalışmalarının hızlı biçimde tamamlanmış olması -Belediyelerde yeterli araç, gereç ve ekipmanın bulunması -Yaşanan afetler sonrasında edinilen bilginin diğer kurumlarla paylaşılması -Personelin ildeki orta ve diğer illerdeki büyük ölçekli afetlerde tecrübesinin artması -Barajların depreme dayanıklı olması -İlin yerel zemininin ZC, ZD sınıfında olması -Teknolojinin gelişmesi, uzaktan algılama metot ve yazılımlarının artması -2018 Deprem Yönetmeliğinin ihtiyacı karşılayacak düzeyde olması -Cumhurbaşkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Valilik ve AFAD'ın konuya verdikleri önem ve destek

1.2. Yangın Karşısında Kırılganlıklar ve Dirençlilik

Yangın karşısında direnci azaltan unsurlardan bazıları ortaktır. Örneğin toplumsal bilinç eksikliği (kırık şişeler, çöpler, izmaritler, orman alanlarında piknik, ateş yakma vb.) 3 kentte de sorun olarak dile getirilmiştir. Anız yakmanın yaygın olması, Antalya ve Isparta'da sorun olarak dile getirilirken; yangınların nedeni konusunda yeterli incelemenin yapılmaması, bazı enerji nakil hatlarının ormanlardan geçmesi, küresel iklim değişikliğinin etkisi, sabotaj faaliyetlerinin artması ve yangın merdivenlerinin amacı dışında kullanılması veya kilitli bulundurulması, araç sayısına bağlı olarak araç kaza ve yangınlarının artması, denetim eksikliği (yangın yönetmeliğine uygunluk, bina dış cephe kaplamalarının kontrolü, itfaiye dışındaki kurumlarda bulunan cihazların düzenli kontrolü vb.) Isparta ve Burdur'da dile getirilen ortak sorunlardır.

Tablo 3: Yangın Karşısında Kırılganlık

ANTALYA	ISPARTA	BURDUR
<ul style="list-style-type: none"> -Ören yerlerinin kuru ot ve ağaç temizliklerinin yeterince yapılmaması, ziyaretçilerin kontrol edilememesi -Kırsaldaki hatlar ve trafoaların düzenli olarak yenilenmemesi -Aynı anda çıkabilecek 8-10 büyük yangına müdahalede yetersizlik -Akdeniz ikliminin etkisi -Orman yangınlarında geç ihbar -Yük araçlarında yakıt dışı ürünlerin (10 numara yağ vb.) kullanılması 	<ul style="list-style-type: none"> -Afet anında iletişimin yetersiz olması, itfaiye telsizlerinin röle problemi nedeniyle kullanılmaması -Müdahale ekipleri gelene kadar muhtarlıklardaki arazözlerin etkinliğinin düşük olması (mazot eksikliği vb.) -İtfaiye personelinin donanımının yetersiz olması, müdahale eğitimi ihtiyacı, eğitim verecek personele dair sorunlar (ücret, iaa vb.) -Hava olaylarının ani değişmesi ve tahmin etme güçlüğü -Yüksek katlı binaların, bitişik nizam yapılaşmanın müdahaleye engel olması -Yaz ve sonbaharda az nemli ve kurak bir iklim olması -Evlerdeki patlama riski yüksek teknolojiler ve yerleşim alanlarında petrol depolama, doğalgaz dolmuş tesislerinin vb. artması -Orman köylerinde yaşayanların ekonomik durumlarının kötü olması -Eski sanayi sitelerinin kent merkezinde kalması 	<ul style="list-style-type: none"> -Burdur merkez ve Bucak haricinde yangın risk haritasının olmaması -Eski mahallelerde evlerin yıpranmış olması, dar yolların, hatalı parkların, yüksek kasislerin itfaiye araçlarının geçişini engellemesi -Bazı itfaiyelerde yüksek katlı binalara ulaşmada merdiven ve teşkilatın bulunmaması -Elektrik dağıtım şirketinin tesislerinin iyileştirilmesi için zaman ve maddi imkânın gerekliliği -Baca temizliğinin yetkisiz kişilerce yapılması, yasal mevzuat olmaması -OİM personelinin yaz döneminde alınması/ görevlendirilmesi nedeniyle kış dönemindeki yangınlarda sıkıntı yaşanması -Asılsız ihbarlar, ihbarlarda adresin, olay yerinin şartlarının doğru olarak iletilmemesi

Yangın riskleri karşısında üç kentte de orman içi müdahale yollarının, emniyet şeritlerinin yapılmış ve bakımlı olması, yeterli personel, arazöz ve ekipman olması, orman

gözetleme kuleleri ve su havuzlarının yeterli olması, güçlü yönler olarak belirlenmiştir. Antalya ve Burdur'da güçlü itfaiye yapısının (araç, sayı ve türü vb.) yeterli olması, yaygın itfaiye istasyonları ile orman yangınlarına kısa sürede müdahale edilebilmesi, doğalgaz yer altı şebekelerinin yangın riskleri gözetilerek inşa edilmiş olması (bina yangınlarında gaz kesme özelliği, yer üstü tesislerinde SCADA sistemi ile gaz takibinin anlık yapılması ve otomatik alarm sistemi ile ekiplerim yönlendirilmesi vb.) güçlü yönler arasında sayılmaktadır. Burdur ve Isparta'da Orman İşletme Müdürlüklerinin (OİM) müdahale kapasitesinin yüksekliği, haberleşme sistemi ile müdahale süresinin azalmış olması, ilçe belediye itfaiyelerine konteyner desteği yapılmış olması, erken uyarı sistemlerinin, yangın dolap ve vanalarının konutlarda kullanımının yaygınlaşması, 112 sisteminin varlığı, ilin coğrafi konumu, topoğrafyasının hem denizden hem de karadan müdahalede avantaj oluşturması, güçlü yönler arasında sayılmaktadır.

Tablo 4: Yangın Karşısında Dirençlilik

ANTALYA	ISPARTA	BURDUR
<ul style="list-style-type: none"> -Kırsaldaki yolların düzgün olması -Yüksek gerilim hatlarının geçtiği alanların düzenli temizlenmesi -OSB ve çevresi arasında yangın durdurma şartlarının varlığı -Meteorolojinin anlık düşük nem, kuvvetli rüzgâr uyarıları yapması -Orman Bölge Müdürlüğünün hava, kara, haberleşme araçları, teknik ekipman, deneyimli personel açısından güçlü olması -Ülkede tek Ulusal Yangın Eğitim Merkezinin ilde olması, personele düzenli eğitim verilmesi -İnsansız hava araçları ile büyük alanların koordinat bilgisine göre taranması -Doğalgaz dağıtım şirketinin personeline her yıl yangın eğitimi verilmesi -Anız yakmanın zararları konusunda çiftçilere her yıl eğitim verilmesi, kasıtlı anız yakmanın cezalandırılması -Milli parklar ve mesire yerlerinde ateş yakılacak alanların korumaya alınması -OSB'nin kendi itfaiye teşkilatı, personeli, yangın havuzunun olması -Tüm kurumların Orman Bölge Müdürlüğüne makina, araç vb. desteği sağlaması 	<ul style="list-style-type: none"> -Köylere ilk müdahale amaçlı yangın söndürme tankerleri alınması -Afet farkındalık eğitimlerinin devam etmesi -Erken uyarı sistemleri ile yıldırımların önceden tahmin edilebilmesi -Günlük nem ve sıcaklık verileri ile yangının çıkış yerini tahmin edebilme -İlin topoğrafyasının kara ve denizden yangına müdahaleye imkan vermesi -Ormanlarda düzenli bakım yapılması -Gaz zehirlenmelerine karşı konutlarda gaz detektörünün kullanılmasının zorunlu olması -Belediyelerle işbirliği halinde baca temizliğinin yapılması -Enerji dağıtımından kaynaklı yangınların önlenmesi -İtfaiyeler tarafından gerçekleştirilen eğitimlerle yangın sayısının azalması -Yangın önleme konusundaki mevzuat -Yangınla mücadele ve yangına müdahale konusunda kurumlar arası işbirliği 	<ul style="list-style-type: none"> -İçme suyu şebeke hatlarında yangın vanalarının bulunması -Enerji nakil hatlarının bakımlarının periyodik olarak yapılması -Belediyenin dar sokaklara girebilecek özel itfaiye araçlarının bulunması -Kentsel dönüşümün hızlıca tamamlanması -Gönüllü itfaiyeci ve yangın gönüllüleri uygulamasının yaygınlaştırılması

1.3. Meteorolojik Afetler Karşısında Kırılganlıklar ve Dirençlilik

Meteorolojik afetler karşısında zayıflıklar ve tehditler açısından bakıldığında, iklim değişikliği kaynaklı afetlerin (kuraklık, hava olayları vb.) artması, bilinçsiz su tüketimi (vahşi sulama vb.) her üç kentte de ortak belirtilen sorunlardır. Yeni yapılacak depolama tesislerinin jeolojik, maliyet vb yönden olumsuzlukları, bahar aylarında diğer illere göre daha fazla dolu ve yıldırım yaşanması ve bunun verdiği zararlar, vatandaşta iklim değişikliği farkındalığının düşük olması, arıtma sistemlerinin yetersizliği, su kaynaklarının nüfus, sanayi, tarım karşısında yetersiz olması, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının, bazı göllerin su hacminin azalması, mevcut sulama sistemlerinin tasarrufa izin vermemesi, kimyasallar, kirleticiler, bilinçsiz tarım ve sulama nedeniyle su kalitesinin düşmesi Isparta ve Burdur'da sorun olarak dile getirilmektedir. Kuru derelerin kadastro çalışmalarında dikkate alınmaması, bu alanların işgal edilmiş, yol olarak kullanılmış ve doldurulmuş olması, atmosfer şartlarının tahmininde isabetsizlik, ani gelişen meteorolojik şartların çok kısa sürede beklenmedik etkiler yapması Antalya ve Burdur'da sorun olarak dile getirilmektedir.

Tablo 5: Meteorolojik Afetler Karşısında Kırılganlık

ANTALYA	ISPARTA	BURDUR
<p>-Meteorolojik afetlerin deniz trafiğinin olumsuz etkilenmesi</p> <p>-Yer teslimi ve kamulaştırması yapılmadığından, yatırım programına giremediğinden, gereken önem verilmediğinden dere ıslah, taşkın kontrolü projelerinin hayata geçememesi</p> <p>-Hızlı göç ve kentleşme, yetersiz arazi nedeniyle dere yatakları, havzalarda yapılaşma, taşkın risklerinin artması</p> <p>-Erozyonla mücadelenin, taşkın zararlarını azaltıcı etkisinin bilinmemesi</p>	<p>-Mevcut su sistemlerinin tasarrufa imkan vermemesi</p> <p>-Su seviyesinin düşmesi, sulama randımanının ve etkinliğinin düşük olması</p>	<p>-İş yerindeki bilgisayarlardan teknik ihtiyaç duyulan web sitelerine girilememesi</p> <p>-Kurumlarda iklim değişikliği gibi teknik birimlerin oluşturulmaması, bu konuda bilgilendirmenin yapılmaması</p> <p>-İklim değişikliği ve etkileri konusunda kurumların ve vatandaşların bilinçsiz olması</p> <p>-Betonlaşmanın etkisiyle bazı bölgelerde kentsel ısı adalarının oluşturması</p> <p>-Yağmur suyunun artırılması ve depolanmasındaki bölgesel yetersizlikler</p> <p>-Burdur Gölü etrafında yeteri kadar ormanın bulunmaması ve düz kesim alanlarının getirdiği olumsuzluklar</p> <p>-Taşkın ve sel riski taşıyan yerleşim alanlarında mikro-bölgeleme çalışmalarının olmaması (Burdur merkez hariç)</p> <p>-Taşkın ve sel sonrasında hak sahibi olan afetzedelere kalıcı barınma alanı bulma sürecinin uzun sürmesi</p> <p>-Şiddetli yağışların plansız şehirleşme ve altyapı sorunları nedeniyle kent selerine sebebiyet vermesi</p> <p>-Afet öncesi çalışmaların yetersizliği, verilere ulaşmada yaşanan güçlükler, yeterli ödenek ve teknik eleman temin edilememesi, afet sonrasında yapılan iş ve işlemlerin afet öncesi planlamalardan daha başarılı olması</p> <p>Bazı kurumlarda teknik programların (ARCGİS gibi) bulunmaması</p> <p>-Farklı kurum ve kuruluşlardan yeterince ve zamanında bilgi akışının ve gerekli kolaylığın sağlanamaması</p> <p>-Mevcut planlı alanlarda risk yönetiminin dikkate alınmamış olması</p> <p>-Afet eğitimlerinin kırsal alanlarda yetersiz olması</p> <p>-Bina yapı stoğu çalışmalarının belediyelerce tamamlanmamış olması</p> <p>-Taşkın ve sel alanında koordinasyon yetkisinin tek bir kurumda toplanmamış olması</p> <p>-Yerleşim alanlarının çok eski (plansız dönem) ve tehlikelere açık olması</p> <p>-Aşırı ve ani bölgesel yağışlar, dolu sonrasında kuru derelerdeki DSİ çalışmalarının yetersiz olması</p> <p>-İklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan yeni hava olayları (Süper hücre vb.) konusunda bilgi, hazırlık eksikliği ve binaların zafiyeti</p>

Isparta ve Burdur'da yeni yöntemlerle dolu zararlarının önüne geçilmesi, yağmur sularının depolanabilmesi için gereken tesisleri yapma imkânı olması ve bunun teşvik edilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının (GES vb.) kullanımının artması, iklim değişikliğine bağlı olayların komşu illerle birlikte ele alınması gerekliliği, paydaşların fazlalığı, orman gözetleme kulelerinin gelecek yıllarda meteorolojik afetlerin izlenmesinde kullanılabilir olması, sanayi tesislerinde teknolojik imkânlardan faydalanarak (soğutma kuleleri) su tasarrufunun sağlanması, vatandaşların su tasarrufu konusunda yönlendirilebilmesi, damla ve yağmurlama sulama yöntemlerinin kullanılması, Antalya ve Burdur'da teknolojik gelişmelerle (uzaktan algılama vb.) meteorolojik tahminlerin tutarlılığının artması güçlü yönler olarak belirtilmektedir.

Tablo 6: Meteorolojik Afetler Karşısında Dirençlilik

ANTALYA	ISPARTA	BURDUR
<p>-Meteorolojik koşullara uygun tarımsal üretim yapılması</p> <p>-Taşkın alanlarının planlanmasında, belediyelerin imar planı çalışmalarında DSİ'den, Milli Emlak'tan görüş alınması (yerleşim yerlerinin taşkın risklerine göre planlanması)</p> <p>-Yeni yerleşim yerlerinin, dere yatakları (ve tehlikeleri) göz önüne alınarak planlanması</p> <p>-Yer teslimi yapılan, taşkın riski taşıyan dere yataklarının ıslah edilmesi, dere yataklarının özel mülke konu olmaması için DSİ vb. ilgili kurumların gereken tedbirlerin alması</p> <p>-Dere yataklarının doğaya uyumlu olarak düzenlenmesi (ağaçlandırma, seki vb.)</p> <p>-Havzada ağaçlandırma ile erozyonun önüne geçilmesi, yaylak alanda yerleşime izin verilmemesi</p> <p>-Yerel yönetimin taşkın zararları konusunda bilgi sahibi olması</p> <p>-Orman içi/yakını turizm tesislerinde gerekli yangın tertibatının olması, personel eğitiminin düzenli yapılması</p> <p>-Kaynak, tecrübeli bilgi birikimine sahip nitelikli personel ve iş makinesinin varlığı</p>	<p>-İlin topografik yapısı nedeniyle tatlı su kaynaklarının zenginliği, kuraklığın az hissedilmesi</p> <p>-Su depolama tesislerinin yaygın olması</p> <p>-Ormanlık alanların geniş ve ağaçlandırma çalışmalarının sürdürülüyor olması</p> <p>-Kapalı sera üretiminin artarak devam etmesi</p> <p>-İçme suyu ihtiyacının mevcut kaynaklardan sağlanabilmesi</p> <p>-Yıldırım ve dolu konusunda erken uyarı sistemlerinin varlığı, Radiosonda yöntemiyle ölçüm yapılan 8 ilden biri olması</p> <p>-Üreticilerin erken uyarı sistemlerini dikkate alması</p> <p>-Bölgesel radar sistemlerinin varlığı</p> <p>-Topografik yapı ve coğrafi konumun avantajları</p> <p>-Örtü altı tarım ve doludan korumada file desteklerinin devletçe sağlanması</p> <p>-Yerleşim yerlerinde su hasadı için mevzuat düzenlemelerinin yapılmış olması</p>	<p>İlde hava olaylarının ölçümlenmesi</p> <p>-Çevre koruma farkındalığının yüksek olması</p> <p>-İlde sıfır atık projesinin devam etmesi</p> <p>- Merkezdeki su kaynaklarının ıslah edilmiş, taşkın tehlike haritalarının tamamlanmış, ilin taşkınlara daha az açık olması</p> <p>-Afet sonrası müdahale, hasar tespit ve geçici barınma çalışmalarının hızlı bir şekilde tamamlanması</p> <p>-Gelişen teknoloji ve üniversitelerdeki (il ve çevre illerdeki) akademik çalışmalarla potansiyel taşkın ve sel alanlarının gerçekçi biçimde belirlenmesi</p> <p>-Taşkın ve sel karşısında yerel halkın hızlı önlem alabilmesi</p> <p>-DSİ'nin ildeki 4 havzada Havza Taşkın Yönetim Planlarının tamamlanmış olması</p> <p>-Boşa akan suların, göl, baraj ve göletlerin su bütçesine kazandırılması imkânının bulunması</p> <p>-Cumhurbaşkanlığı, İçişleri Bakanlığı, valilikler ve AFAD'ın konuya verdikleri önem ve destek</p> <p>-Vatandaşların muhtemel tehditleri haber vermesi</p> <p>-İlin, diğer illere göre daha az tehdit ve risk içermesi</p> <p>-Belediyelerde yeterli miktarda makine, ekipman, araç ve ekip bulunması</p>

1.4. Kütle Hareketleri Karşısında Kırılğanlıklar ve Dirençlilik

Üç kentte de ortak kırılğanlık unsurları tanımlanmaktadır. Örneğin toplumsal bilincin, afet eğitimlerinin yetersizliği, farklı kurumlarca ortak verilen hizmetlerin bütünleştirilememesi, heyelan riski taşıyan yerleşim alanlarında mikro bölgeleme çalışmalarının olmaması, heyelan sonrasında geçici barınma alanı bulma sürecinin uzun sürmesi (bürokratik, topografik engeller), kurumlar arası koordinasyon, veri paylaşımı eksiklikleri, bina yapı stoğu çalışmalarının belediyelerce tamamlanmaması, afet öncesi çalışmaların yetersizliği, afet sonrasında yapılan iş ve işlemlerin afet öncesi planlamadan daha başarılı olması, 7269 Sayılı kanunun günümüz koşullarına uygun olmaması, DASK'ın sadece depremi kapsamaması, Antalya ve Burdur'da bir sorun olarak dile getirilmektedir. Bunun yanında çığ ve kaya düşmesi konusunda tecrübe, bilgi, farkındalık eksikliği, mevcut planlı alanlarda kütle hareketleri karşısında yerleşime uygunluk açısından risk analizinin yapılmamış olması Isparta ve Burdur'da tehdit ve zayıflıklar arasında sayılmaktadır.

Tablo 7: Kütle Hareketleri Karşısında Kırılğanlık

ANTALYA	ISPARTA	BURDUR
<ul style="list-style-type: none"> -Deprem Master Planlarının yapılmamış olması -Mevcut planlarda risk yönetiminin dikkate alınmaması 	<ul style="list-style-type: none"> -İlin güney, güneydoğusunda heyelan riskin, jeolojik sakıncaların olması -Yüksek deprem tehlikesinin kütle hareketlerini tetikleme potansiyeli -Gece-gündüz sıcaklık farkının, aşırı hava olaylarının kütle hareketlerini tetiklemesi -Heyelanlı alanlarda önlem alınsa bile hasarlı yapıların onarılmaması -Depreme dayanıklı çelik yapıların yeterince kullanılmaması -İl merkezinde yapı stoğunun yaşlı olması -Maden işletmelerinin faaliyetlerinin kütle hareketlerini tetikleyebilmesi -Tahmin ve önleme tekniklerinde belirsizliklerin çok olması -Tehlike ve risklerin belirlenmesine rağmen kütle hareketlerinin zaman olarak bilmez olması ve bu nedenle önlem almada isteksizlik 	<ul style="list-style-type: none"> -Teknik programların (ARCGİS gibi) bulunmaması -Kütle Hareketleri Master Planlarının yapılmamış olması -İş yerindeki bilgisayarlardan teknik ihtiyaç duyulan web sitelerine girilememesi -Verilere ulaşmada yaşanan güçlükler, yeterli ödenek ve teknik eleman temin edilememesi -Yerleşim alanlarının çok eski (plansız dönem) ve tehlikelere açık olması -Kayak merkezlerinde muhtemel çığ olaylarının gelişme olasılığı -Farklı kurum ve kuruluşlardan yeterince ve zamanında bilgi akışının ve gerekli kolaylığın sağlanamaması -Orman alanlarında, kaya düşmesi veya heyelana karşı ıslah çalışmalarının (Yaklaşık maliyet hesaplama, ödenek, ihale ve yapım süreci vb.), kurum bünyesinde orman mühendisi vb. olmaması ve özel bürolara "Orman İzin Dosyası" hazırlanması nedeniyle uzun sürmesi -Yerleşim alanları (En az 10 ev) haricinde (kara yolları, köy yolları ve arazi yolları vb.) çığ, heyelan ve kaya düşmesi konularında kurumsal yetkinin bulunmaması

Üç kentte de heyelan ve kaya düşmesi konusunda önemli birikim ve tecrübeye sahip olunması, Antalya ve Burdur'da koordinasyonun tek bir kurumda toplanması, taşkın, heyelan, kaya düşmesi ve çığ düşmesi tehlike haritalarının tamamlanmış olması, afete müdahale, hasar tespit ve geçici barınma çalışmalarının hızlı tamamlanması, jeolojik etüt raporlarının bulunması, ulaşılabilir olması, gelişen teknoloji sayesinde potansiyel heyelan alanlarının daha gerçekçi belirlenmesi, yaşanan afetler sonrasında iletişim ve tecrübenin artması, belediyelerde yeterli makine, ekipman, ekip ve aracın varlığı, yerel halkın heyelan, kaya düşmesi tehlikesini erken fark edip önlem alması, can kayıplarının önlenebilmesi güçlü yönler olarak belirtilirken, Isparta ve Burdur'da ildeki ve çevre illerdeki üniversitelerin varlığı ve bunlarda yapılan ilgili akademik çalışmalar güçlü yönler arasında sayılmaktadır.

Tablo 8: Kütle Hareketleri Karşısında Dirençlilik

ISPARTA	BURDUR
<ul style="list-style-type: none"> -Heyelan ve kaya düşmesini önleme konusunda mühendislik altyapısının olması -Çığ erken uyarı sistemi oluşturabilecek kişi ve kurumların olması -Afet farkındalık eğitimlerinin sürmesi -Kütle hareketleri için duyarlılık haritalarının olması, risk haritalarına altlık oluşturmaları -Yatırımlar için yeterli ödenek sağlanabilmesi -Kütle hareketlerinin etkilediği nüfusun fazla olmaması -Kurumlar arası koordinasyonun olması -Kütle hareketlerini önleyen bilimsel ve teknik metotların varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> -Heyelan, kaya ve çığ tehlikesi bulunan yerleşim yerlerinin azlığı -Riskli bazı alanlarda kaya ıslah çalışmalarının tamamlanmış olması -Heyelan nedeniyle, bazı yerleşim alanlarının taşınmış olması -Afetlerde mermer ocaklarının iş makinelerine ulaşılabilmesi -Yapı stoğunun kısmen yenilenmesi -Yapı denetiminin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne geçmesi -İlin afetselliğine dair çok sayıda araştırmacının yayını olması -Teknolojinin gelişmesi, uzaktan algılama metot ve yazılımlarının artması -Vatandaşlarca muhtemel tehditlerin kurumlara haber verilmesi -Diğer birçok ile göre daha az sayıda tehdit ve riske sahip olma -Cumhurbaşkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Valilikler ve AFAD'ın konuya verdikleri önem ve destek

2. Belediyelerde Afet Risk Azaltımı

Çalışmada Antalya Büyükşehir Belediyesi (ABB), Isparta ve Burdur Belediyelerinde afet risk analizi ve azaltımı, afetler karşısında direncin artırılması kapsamında yaptıkları çalışmaları ortaya koymak üzere, ilgili yetkililerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde bu görüşmelerin sonuçları analiz edilmektedir.

Görüşmeler 2022 yılı Eylül ayında, Antalya Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanı

ve Afet Koordinasyon Şube Müdürlüğü ile yüz yüze, Burdur Belediyesi İtfaiye Müdürü ve Isparta Belediyesi itfaiye sorumlusu olan, aynı zamanda ISAK Arama Kurtarma Ekibi Başkanı ve Sivil Savunma birim sorumluluğu görevleri de olan yetkililerle elektronik ortam üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Bunun yanında kurumların 2021 yılına ait faaliyet raporları, stratejik planları ile de görüşmelerden elde edilen bilgiler desteklenmiştir. Görüşmede sorulan sorular ve cevapları çalışmanın devam eden bölümünde yer almaktadır.

“Kentinizde belirlenen afet tehlike ve risklerinin azaltımı kapsamında ne tür çalışmalar yapılmıştır?” sorusuna cevaben Antalya’da deprem ve afet master planı ve İRAP doğrultusunda çalışmalar yapıldığı belirtilmiştir.

Antalya’da plana zemin oluşturacak her türlü etüt, harita proje yapılması, plan kapsamında müdahale biçimlerinin belirlenmesi ve her ölçekte risk sakinim ve imar planları yapılması için ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlanmaktadır (T.C. Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2021: 34).

Burdur’un, deprem kuşağında olması nedeniyle kat sınırlaması yapılmış bu sınırlama ana caddelerde 5 katı diğer alanlarda 3 ve 4 katı geçmeyecek şekilde İmar Müdürlüğü’nün denetiminde uygulanmaktadır. Yangına 1. derecede hassas olarak tespit edilen mahallelerde yol genişletme çalışmalarının yanında park yasakları yapılmıştır. Belediyece il sınırları içerisinde afet anında 14 bölge toplanma alanı olarak belirlenmiş bu alanlar kent haritasında işlenerek tabelalandırılmıştır. Ayrıca, yeni inşaatlarda ön, arka ve yan cephelere mesafe zorunluluğu getirilerek bitişik nizam yapıların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Tehlikeli madde bulunduran depolar ile ağır sanayi kuruluşları yerleşim yerlerinin dışına taşınarak şehirden uzaklaştırılmıştır.

Nitekim, belediye faaliyet raporunda da (T.C. Burdur Belediyesi, 2021); Burdur’da kentin tarihi dokusu içinde yer alan yapıların restore edilmesi, kaçak yapılaşma ile mücadelenin sürdürülmesi, afet riski taşıyan yapıların tespitinin yapılması, ruhsatlandırma denetimlerinin sürdürülmesi gerektiği belirtilmektedir.

Isparta Belediyesi, İRAP çalışmalarına aktif olarak katılmaktadır. Isparta’da belirlenen risklerin azaltımı kapsamında yapılan çalışmalar arasında patlayıcı madde ve riskli yapıların şehir merkezini dışında tutulması belirtilmektedir.

Görüşmede sorulan ikinci soru: *“Belediyenizde afetlerle ilgili birimler var mıdır?”* olmuştur. Bu soruya verilen yanıtlara göre ABB’ de afetlerle ilgili olarak, Afet Koordinasyon Şube Müdürlüğü bulunmakta ve İtfaiye Daire Başkanlığı’na bağlı olarak hizmet vermektedir. Deprem Risk Yönetimi Şube Müdürlüğü de Kent Estetiği Daire Başkanlığı’na bağlı olarak çalışmaktadır. Afet Koordinasyon Merkezi 2010 yılında kurulmuştur. Afet öncesi ve afet sonrasında belediye birimleri arasında koordinasyonu, gönüllüler ve paydaşlarla işbirliği halinde yürütmektedir.

Türkiye’de “Tek Acil Çağrı Numarası” oluşturma çalışmalarına 2003 yılında başlanmıştır. 2005’te Antalya pilot bölge olarak seçilmiştir. 2007 yılında valiliğe bağlı olarak “Acil Çağrı Merkezi” hizmete geçmiş, 2009 itibarıyla da kurumlar bu merkeze bağlanmaya başlamıştır. İlk olarak ABB İtfaiye Daire Başkanlığı’na bağlı olarak yürütülen 110 itfaiye

servisi 112 Acil Çağrı Merkezine bağlanmıştır. Arkasından AFAD, Jandarma, Orman Bölge Müdürlüğü, Sahil Güvenlik vb. sisteme dahil olmaya başlamıştır. Bu doğrultuda ABB İtfaiye Daire Başkanlığı'nın personelinden birkaçı bu merkezde hizmet vermektedir. Valilik personeli gelen çağrıyı ilgili birim personellerine anında aktarmaktadır. Müdahale Şube Müdürlüğü de sisteme dahildir. Müdahale Şube Müdürlüğü Afet Koordinasyon Merkezine yönlendirme yapmaktadır. Deprem Risk Yönetimi Şube Müdürlüğü'nün bağlı olduğu Kent Estetiği Daire Başkanlığı'nın görevleri arasında şunlar vardır: Deprem ve Afet Master Planı'nın hazırlanması, plana altlık oluşturacak her türlü etüt, harita, projenin yapılması, plan kapsamında müdahale biçimlerinin belirlenmesi ve her ölçekte risk, sakinim ve imar planları yapılması için ilgili kurum ve kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanması (T.C. Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2021).

Burdur Belediyesinde, 2012 yılında afet risk azaltımı kapsamında ilgili hizmet grupları oluşturulmuştur. Bunlar; i) Yangın Grubu: Afet ve acil durumlarda meydana gelen yangınlara müdahale çalışmalarını yürütmeye yönelik müdahale koordinasyondan İtfaiye Müdürlüğü sorumludur, ii) Arama Kurtarma Grubu: Afet ve acil durumlarda arama ve kurtarma hizmetlerine yönelik müdahale ve koordinasyondan İtfaiye Müdürlüğü sorumludur, iii) Enkaz Kaldırma Grubu: Afet bölgesinde enkazın kaldırılmasına yönelik koordinasyondan Fen İşleri Müdürlüğü sorumludur, iv) Barınma Grubu: Afet bölgesinde bulunan vatandaşların yeme, içme ve barınmasından Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü ile Zabıta Müdürlüğü sorumludur, vi) Alt Yapı Grubu: Afet bölgesinde su, kanalizasyon ve arıtma tesisi vb. hatlarının acil onarımını yaparak en kısa sürede bu hizmetlerin, normale dönmesini sağlamakla Su ve Kanalizasyon İşleri Müdürlüğü ile Fen İşleri Müdürlüğü sorumludur, vii) Beslenme Grubu: Afet bölgesinde afetzedelerin beslenme hizmetleri ile ilgili Kültür ve Sosyal İşleri Müdürlüğü ile Huzurevi Müdürlüğü sorumludur, viii) Defin Grubu: Afet bölgesinde hayatını kaybeden vatandaşların defin işlemleri ile ilgili Park Bahçeler Müdürlüğü sorumludur.

Isparta Belediyesinde afet yönetimi ya da koordinasyonu alanında çalışma yapan özel bir örgütlenmenin olmadığı belirtilmiştir. Halihazırda afet tehlike ve riskleri belirleme ve azaltma konusunda İtfaiye Müdürlüğü, Sivil Savunma Birimi ve ISAK-Isparta Arama Kurtarma Ekibi hizmet vermektedir.

Yöneltelen üçüncü soru: *“Belediyenizde afetlerle ilgili konularda teknik personel var mıdır? Var ise, uzmanlık alanı, sayısı nedir?”* olmuştur. Bu soruya verilen yanıtlara göre; ABB'ye bağlı İtfaiye Daire Başkanı orman mühendisi, Afet Koordinasyon Şube Müdürü ise jeoloji mühendisi unvanına sahiptir. Ayrıca birimde, makine ve inşaat mühendisleri, mimarlar da yer almaktadır. Personelin çoğunluğunu sivil savunma ve itfaiyecilik bölümü mezunları oluşturmaktadır. Burdur'da personelin çoğunluğu sivil savunma ve itfaiyecilik bölümünden mezun uzman kişilerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra jeoloji ve harita mühendisi, harita teknikeri de personeller arasında yer almaktadır. Isparta'da personelin büyük çoğunluğu sivil savunma ve itfaiyecilik alanında uzmandır. Bunun yanı sıra mühendis (jeofizik, jeoloji, orman, harita vb.) ve mimarlar da bulunmaktadır.

“İtfaiye teşkilatınızda personel ve ekipman durumu hakkında bilgi verir misiniz” sorusuna verilen yanıtlara göre ABB' de Afet Koordinasyon Şube Müdürlüğü'nün bağlı olduğu İtfaiye Daire Başkanlığı'nın görevleri şu şekildedir (T.C. Antalya Büyükşehir Belediyesi,

2021): i) Her türlü kaza, çökme, patlama, mahsur kalma ve benzeri durumlarda teknik kurtarma gerektiren olaylara müdahale edilmesi, arazide, su üstünde ve altında her türlü arama ve kurtarma çalışmalarının yapılması, ii) Doğal afetler ve olağanüstü durumlarda kurtarma çalışmalarına katılması, iii) Alarm santraline yapılan ihbar ve başvuruların değerlendirilerek, ekiplerin yönlendirilmesi ve müdahale edilen olaylar hakkında gerekli raporların düzenlenmesi, iv) Büyükşehir Belediyesi içerisinde yapılan, afet yönetiminin temel ilkeleri doğrultusunda, zarar azaltma, hazırlıklı olma, müdahale, iyileştirme safhalarını içeren çalışmaların koordine edilmesi, v) Halkın gerekli afet bilincine ulaşması için bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının (seminer, eğitim, tatbikat, broşür, yayın vb.) yapılması, vi) Afet Koordinasyon Merkezine (AFKOM) gerekli araç gereç, ekipman ve malzemelerin temin edilmesi, bakımının yapılması, yaptırılması ve muhafaza edilmesi, vi) Afet Koordinasyon Merkezinde (AFKOM) oluşturulan birimlerin gelişen, değişen durumlara uyumlu olmasının sağlanması.

ABB İtfaiye Daire Başkanlığı'na bağlı 4 adet Şube Müdürlüğü yer almaktadır. Bunlar; Afet Koordinasyon, Müdahale, İdari Hizmetler, Eğitim ve Önleme şube müdürlükleridir. Afet Koordinasyon Şube Müdürlüğü'nün bağlı olduğu İtfaiye Daire Başkanlığının il genelinde personel sayısı 706'dır. İlçeler de dahil olmak üzere (19 ilçe) 45 adet istasyon vardır. ABB'de tüm birimler afetlerle ilgili olarak (İmar müdürlüğü, kent estetiği daire başkanlığı vb.) koordineli çalışmaktadır.

ABB 2021 faaliyet raporuna göre, İtfaiye Daire Başkanlığı'na bağlı Müdahale Şube Müdürlüğü 7 gün 24 saat üç vardiya olarak hizmet vermektedir. Bünyesindeki 562 personel ile 1 Ocak-31 Aralık 2021 tarihleri arasında 7.847 adet yangın ve 5.830 adet trafik kazası, insan kurtarma, intihara teşebbüs, su baskını, kapı açma gibi olaylar olmak üzere toplam 13.677 olaya müdahale etmiştir. Ayrıca, 28/07/2021-07/08/2021 tarihleri arasında Manavgat, Alanya, Akseki, İbradı ve Gündoğmuş ilçelerini etkileyen orman yangınında çalışmalara Büyükşehir Belediyesi de katılmıştır.

Burdur Belediyesinde yangın ve arama kurtarma olaylarında teknik olarak müdahalede bulunabilecek 8 itfaiye teknikerinin yanında, 1 adet jeoloji mühendisi, 1 adet harita mühendisi, 2 adet harita teknikeri, bulunmaktadır. İtfaiye Müdürlüğü, 17 araç 55 personel ile hizmet vermektedir. 4 adet çok maksatlı yangına müdahale aracı, 3 adet merdivenli itfaiye aracı, 2 adet tam donanımlı arama kurtarma aracı, 2 adet 20 tonluk yüksek basınçlı otomatik monitörlü yangına müdahale aracı, 2 adet dar alan aracı, 1 adet ilk müdahale aracı, 3 adet su tankeri bulunmaktadır. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak değişkenlik gösteren yangın türleri nedeni ile araç malzeme ve ekipmanları sürekli yenilemekte ve her türlü afet durumunda hazır olarak bulundurmaktadır. 21 adet temiz hava solunum cihazı, 3 takım hidrolik kesici, ayırıcı ve ram takımları, enkaz kaldırma yastıkları, 8 adet jeneratör, 12 adet motopomp, 8 adet dalgıç pompa, 2 takım temiz hava fanı, 1 takım duman tahliye motoru, motorlu kırıcı, delici ve kesici takımlar ile diğer yangına müdahale ekipmanları bulunmaktadır.

İsparta'da yangın, doğal afet ve kurtarma hizmetleri için üç ayrı noktada (Merkez Bina, Davraz Grubu ve Yenice Grubu) toplam 12 araç, 65 personelle 7/24 hizmet verilmektedir¹⁰. Afetlerle ilgili konularda yeterli nitelikte teknik personelin olduğu

10 <https://www.isparta.bel.tr/itfaiye-mudurlugu> (Erişim tarihi: 19.09.2022)

söylenmiş, ancak nicelik olarak yetersiz olduğu belirtilmiştir. İtfaiye Müdürlüğünün norm kadro olarak yeterli olmadığı belirtilmiştir. Malzeme ve ekipman olarak kısmen yeterli olup, eksik olan malzemelerin de olduğu görüşünde belirtilmiştir.

“Belediyenizde afet tehlike ve risklerini belirleme ve azaltma konusunda teknolojik altyapı var mıdır?” sorusuna cevaben, ABB Afet Koordinasyon Merkezi uygulaması ile il genelinde afet anında coğrafi bilgi sistemleri yardımıyla iş ve işlemlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi hedeflenmiştir.

2021 yılında yaşanan Manavgat Ormanı Yangınlarında ABB Afet Koordinasyon Merkezinde Coğrafi Bilgi Sistemleri ile İHA ve uydu görüntüleri etkin kullanılarak, saha yönetimi, itfaiye operasyon yönetimi, yardım dağıtımları, araç sevk ve idare yönetimi konumsal takip edilerek çalışmalar gerçekleştirilmiştir. ABB’ de kent bilgi sistemi, coğrafi bilgi sistemleriyle itfaiye daire başkanlığı, tüm vakaları sayısal olarak kayıt altında tutmaktadır. Bu doğrultuda afet yoğunluğunun olduğu bölgelere yönelik riski azaltıcı projeler yürütülmektedir. “Afet Yardım Takip Sistemi” uygulaması vardır. Zarar gören ailelerin taleplerinin girildiği, personel tarafından değerlendirildiği ve ihtiyaç olan malzemelerin tespit edildiği, depo stok yönetim uygulaması ile entegre çalışan süreç tabanlı afet yardım takip sistemi yazılmış ve ilgili birimlerin kullanımına sunulmuştur. Bunun yanı sıra, “Afet Araç Sevk Yönetim Sistemi” mevcuttur. Bununla Manavgat yangını süresince sahadaki araçların sevk ve idaresi sağlanmış, yangın bölgelerine en hızlı şekilde ulaşmak amaçlanmıştır (T.C. Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2021).

Burdur’da Belediye, afet tehlike ve risklerini belirleme ve azaltma konusunda AFAD’ın kent ve coğrafi bilgi sistemlerini kullanmaktadır. Isparta Belediyesinde afet tehlike ve risklerini belirleme ve azaltma konusunda teknolojik altyapı olarak, Google Earth üzerine işlenmiş toplanma alanları, hidrant sistemleri, göl baraj ve toplanma alanları sürekli güncellenmektedir.

“Belediyenizde afetlerle ilgili olarak eğitime (halk eğitimi, hizmet içi eğitim) yönelik çalışmalar var mıdır?” sorusuna verilen yanıtlara göre; ABB’ de İtfaiye Daire Başkanlığı 01.01.2022-31/07/2022 tarihleri arasında başta eğitim kurumları olmak üzere ilde kamu kurum ve kuruluşlarına, turizm tesislerine ve diğer özel iş yerlerine 314 adet Yangın ve Afet Bilinci Eğitimi vermiş olup, bu eğitimlerde 28.225’i öğrenci olmak üzere toplam 36.796 kişiye bilgilendirme yapılmıştır. İtfaiye Daire Başkanlığı’nın internet sitesinde, vermiş oldukları eğitimlerde yer alan broşürlere de erişim sağlanmaktadır. Bu broşürlerde, afet öncesi ve sonrası yapılması gerekenler, deprem anında öncesinde ve sonrasında yapılması gereken pratik bilgiler, yangına karşı alınabilecek basit önlemler, yangına karşı davranış şekilleri gibi konular yer almaktadır.

ABB’ de İtfaiye Dairesi Başkanlığı Müdahale Şube Müdürlüğü personeline düzenli olarak hizmet içi eğitim verilmiş, ABB tarafından halka yönelik yangın güvenliği konusunda çok yönlü faaliyetler gerçekleştirilmiş, eğitim bürosu tarafından 2021 yılı içinde yangın güvenliği konulu eğitimler verilmiştir. Bu kapsamda, çeşitli kurum ve kuruluş çalışanlarının yanı sıra vatandaşlar da dahil olmak üzere 9.072 kişiye ücretsiz; 4.501 kişiye de ücretli olmak üzere toplam 13.573 kişiye eğitim verilmiştir. Pandemi şartlarından dolayı 2020 yılında 360 eğitim verilmişken, bu sayı 2021 yılında 624 olmuştur. Ayrıca, söz konusu bilinçlendirme çalışmaları yazılı ve görsel iletişim kanalları

kullanılarak desteklenmiştir. Eğitim faaliyetlerinin yanı sıra, önleyici faaliyetlere de ağırlık verilmiştir. İşyeri açma ruhsatnamesi için başvuran 4.308 işyeri denetlenmiş olup, ayrıca teknik personel tarafından yangın güvenlik önlemleri yönünden 297 planlı denetim yapılmıştır. İlde olası bir afetin tüm safhalarında, ABB'nin tüm hizmet birimlerinin daha etkin olabilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Afet öncesinde zararın azaltılması kapsamında, afet ve acil durumlar ile ilgili çalışmalara 2021 yılı içinde devam edilmiştir. Bu kapsamda öğrenim gören öğrencilere afet ve acil durum bilincinin oluşturulması amacıyla 11 eğitim verilmiştir. Eğitim ve Önleme Şube Müdürlüğü özel ve kamu tüm kesimlere talepleri doğrultusunda eğitim veren ve işyerlerinin yangın güvenlik sistemlerini denetleyen birimdir. Her sene yaklaşık 60 bin kişiye eğitim verilmektedir. Kamuda çalışan personele afet türlerine yönelik her yıl düzenli eğitimler verilmektedir (T.C. Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2021).

Burdur Belediyesinde görevli personele 6 ayda bir olmak üzere yılda 2 kez eğitim düzenlenmektedir. Yılda en az 1 kez tüm grupların araç ve personelleri ile katılacağı tatbikatlar düzenlenmektedir. Isparta'da İtfaiye Müdürlüğü, gerek kendi personeline gerekse de ilçe ve köylerde bulunan personele düzenli olarak eğitim desteği vermektedir.

“Afet azaltımı konusunda vatandaşlar, sivil toplum örgütleri, özel sektör, üniversite ile işbirliği yaptığınız çalışma var mıdır?” sorusuna verilen yanıtlarda ABB olarak, Türkiye Afet Müdahale Planları (TAMP) kapsamında etkinlikler gerçekleştirilmiş, İRAP hazırlanmıştır. Burdur'da 2022 Tatbikat Yılı kapsamında İl Sağlık Müdürlüğü Sivil Savunma Birimi Koordinasyonunda, İl Emniyet Müdürlüğü, AFAD İl Müdürlüğü, Burdur Belediyesi İtfaiye Müdürlüğü, 112 Acil Sağlık Hizmetleri Birimi, UMKE ve AFAD gönüllerinin ortaklaşa gerçekleştirdiği deprem tatbikatında 186 personel görev almıştır¹¹. 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 ve 2022 yılları içerisinde ilde bulunan bazı sivil toplum örgütleri, Şeker Fabrikası İtfaiyesi, Orman İtfaiyesi ile protokol düzenlenmiş afet durumunda ortak hareket etmek hedeflenmiştir. Ayrıca, MAKÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Acil Yardım ve Afet Yönetimi öğrencilerinin uygulamalı eğitimleri ve stajı için ek protokol düzenlenmiştir. Burdur Belediyesi ildeki diğer kurum ve kuruluşlar ile birlikte belediye ilgili birimlerince İRAP çalışmalarına katılmakta ve destek vermektedir. Isparta Belediyesi personel, araç ve ekipmanıyla AFAD ile koordineli olarak çalışmaktadır. Afet azaltımı konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile karşılıklı protokolleri, TAMP çerçevesince çözüm ortağı olarak çalışmaları vardır.

“Afet risk azaltımı konusunda yürüttüğünüz, başvurduğunuz bir proje var mıdır?” sorusuna verilen yanıtlara göre; ABB' de 2022 itibarıyla afet risk azaltımı proje çalışmaları doğrultusunda ABB bünyesinde Deprem Master Planı çalışmaları başlamıştır. “Yangın Çıkış Nedenlerinin Araştırılmasına Yönelik İtfaiye Çalışanlarının Eğitimi” adlı Avrupa Birliği proje çalışmaları ise devam etmektedir.

ABB' de, afete hazırlık kapsamında, il genelinde coğrafi bilgi sistemleri üzerinden Yangın Risk Haritası hazırlık çalışmalarına 2015 yılında başlanmış olup, söz konusu harita 2019 yılında tamamlanmıştır. 2021 yılında bundan sonraki süreçte haritanın güncelleme çalışmaları devam etmektedir (T.C. Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2021).

11 <https://www.cnnturk.com/yerel-haberler/burdur/burdurda-afet-tatbikati-1803757> (Erişim tarihi: 20.09.2022)

Burdur'da afet risk azaltımı konusunda yapılan görüşmede hali hazırda yürütülen veya başvurulmuş bir projenin olmadığı belirtilmiştir. Isparta'da afet risk azaltımı konusunda TAMP ve Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi Projesi (AYDES) yürütülmektedir.

“Belediyenizde afet risk azaltımı konusunda yapılan çalışmalar için ayrı bir bütçe ayrılmakta mıdır?” sorusuna verilen yanıtlara göre; ABB' de 2015 yılında Afet ve Acil Durumlar ile Sivil Savunmaya İlişkin Yatırımlara ayrılan bütçeye yönelik çıkan yönetmelik doğrultusunda her yıl belirlenen oranda ayrı bir bütçeleme yapılmaktadır. Burdur Belediyesinde afet risk azaltımı konusunda yapılan çalışmalar için ilgili grupların ilgili müdürlüklerine aktarılan bütçe dışında ayrı bir bütçe bulunmamaktadır. Isparta'da afet risk azaltımı konusunda yapılan çalışmalar için ayrı bir bütçenin olmadığı yapılan görüşme neticesinde belirtilmiştir.

“Belediyenize ait, farklı afet türleri için hazırlanmış, uygulanan risk, afet planları, senaryoları var mıdır?” sorusuna verilen yanıtlara göre ABB' de, 2022 itibariyle Deprem Master Planı çalışmaları başlatılmıştır. Her yıl düzenli olarak yapılan tatbikatlarda da çeşitli afet türlerine yönelik senaryolar oluşturulmaktadır. Burdur Belediyesinde her yıl ortak yapılan tatbikatlarda çeşitli afet türlerine göre senaryolar hazırlanmakta o senaryo üzerine eğitim verilerek uygulama yapılmaktadır. Isparta Belediyesince farklı afet türleri için hazırlanmış risk, afet planları, senaryoları arasında, Risk Azaltma Planı-Savaş Eylem Planı- KBRN- Kimyasal -Biyolojik- Radyolojik-Nükleer eylem planı mevcuttur.

“Belediyeniz tarafından halka veya personele yönelik afet tatbikatları yapılmakta mıdır?” sorusuna verilen yanıtlara göre ABB, İtfaiye Daire Başkanlığı her yıl tüm kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, özel sektör vb kurumlara düzenli olarak ve kurumlardan gelen talepler doğrultusunda eğitim ve afet tatbikatları yapmaktadır. Burdur Belediyesinde İtfaiye Müdürlüğü yılda azami halka açık olarak 5 yangın tatbikatı ve 50'ye yakın mahalli eğitim tatbikatları yapmaktadır. Tüm grupların katıldığı her yıl farklı bir senaryodan oluşan halka açık tatbikatlar yılda bir kez yapılmaktadır. Isparta Belediyesince okullarda, kamu kurumları, özel işletmeler, fabrikalarda düzenli olarak her sene tatbikat ve eğitimler verilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

2021 yılı, Türkiye'de “Afet Eğitim Yılı” olarak ilan edilmiştir. Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP) ile birlikte afet yönetimi üç ana ekseninde ele alınmıştır. Bu kapsamda her il afet risk azaltma planlarını hazırlamışlardır. Bunlar, stratejik plan bakış açısından hazırlanmış, afetler karşısında kentlerin mevcut durum analizi yapılmış, Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler analizi yapılmış ve buna uygun eylem planları hazırlanmıştır. Yapılan planlar ilk ve afetler, risk azaltımı konusunda ulusal ölçekte, bütüncül bir şekilde planlanmış ve yazılmış olması, risk analizi ile afet öncesi döneme önem verilmesi, yerelde ilgili tüm kurumların katılımı ile gerçekleşmesi açısından son derece kıymetlidir. Bununla birlikte, planlamanın yapılması kadar planda kaleme alınmış hususların eyleme de dönüşmesi, uygulanma başarısı ve kararlılığı daha da önemlidir. Bu açıdan özellikle afetler karşısında direncin artırılmasında mali kaynakların ayrılması,

riskli alanların ortadan kaldırılmasına yönelik radikal tedbir ve uygulamaların yapılması gerekmektedir. Planlarda güçlü yönler ve fırsatlar kadar, çekinmeden afetler karşısında direnci kıran zayıflıklar ve tehditlerin de gerçekçi biçimde ortaya konulması, kentte ilgili tüm aktörlerin katılımıyla oluşturulması önemlidir. Ancak bu şekilde, bu önemli planların uygulanabilir ve etkin olması mümkündür. Afet risklerine ilişkin planlar, hareket stratejileri ve gerekli alt yapılar bu bağlamda oluşturulmalıdır.

Diğer yandan planlarda bahsedilen güçlü yönler ve fırsatlara rağmen, fiili durumda, çalışmada ortaya konulduğu gibi belediyeler boyutunda zayıf yönler ve tehditlerin de planlarda bahsedilenden daha fazla olabileceği anlaşılmaktadır. Belediyelerin çoğunun planlarda belirtilenler dışında özel risk azaltma planlarının olmadığı, ayrı afetlerle ilgili ayrı birimlerinin olmadığı, kanuni zorunlu paylar dışında afetler için ayrı bütçeleri olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda bölgede tanımlanan tüm afet risklerinin azaltılması ve afetler karşısında kentlerin direncinin artırılması için şu genel öneriler getirilebilir:

- İşbirliği ve Koordinasyon: Kurumların elindeki veri ve bilgilerin standart biçimde işlenmesi ve hızlı biçimde paylaşılması, hizmetlerin uyumlaştırılması, farklı kurumlarca ortak verilen hizmetlerin bütünleştirilmesi, kurumlar arası koordinasyon ve iletişim sorunlarının giderilmesi, özellikle kentlerdeki üniversitelerle afetlerle ilgili konularda işbirliklerinin, ortak projelerin artırılması,

- Denetim: Belediyeler tarafından tehlikeli alanlarda yapılaşmanın engellenmesi ve sıkı denetimi (Örneğin kırsaldaki yapılar, falezler, sivilaşma potansiyeli olan alanlar, yeraltı su seviyesinin yüksek olduğu riskli zeminler, dik dağ yamaçları, metruk binalar, dere yataklarının kullanılması ve buraya yerleşimin, çöp, moloz, maden atığı dökümünün, kum, çakıl vb. alınmasının, geçiş yapıları inşa etmenin, satışının engellenmesi, yayla turizminin, havzaların kontrolü, erozyon kontrolü vb., yangın merdivenlerinin amaç dışı kullanımının, kilitli tutulmasının engellenmesi, ormanlık alanlarda insani faaliyetlerin denetlenmesi, binaların yangın yönetmeliğine uygunluğunun tam olarak denetlenmesi, itfaiye dışındaki kurumlardaki yangın söndürme cihazlarının denetimlerinin periyodik olarak yapılması, toplanma alanlarının amaca uygun şekilde kullanılıp kullanılmadığının denetlenmesi,

- Tehlike ve risk analizi: Tüm ilçelerde tehlikeli ve riskli alanların, fay hatlarının, yangın, heyelan, taşkın ve sel risklerinin haritalanması, zemin etüdünün, mikro bölgelemenin yapılması, yapı stoğu verilerinin belediyelerce acilen oluşturulması ve ilgili tüm kurumlarla paylaşılması, belediyelerin kendi ölçeklerinde farklı afet türleri için ayrı afet risk azaltım planlarını oluşturması,

- Risk azaltımı: Özellikle riskli dere yataklarının hızlı biçimde ıslahı, bunun için yer teslimi, kamulaştırma vb. hızlı biçimde yapılması, mevzuatın güncellenmesi, uygun mali kaynakların temini, riskleri azaltmaya önem verilmesi, mevcut planlarda risk yönetiminin, afet öncesi çalışmaların daha fazla dikkate alınması,

- Etkili hazırlık: Afetler sonrasında gerekli olabilecek geçici ve kalıcı barınma alanlarının önceden planlı ve hazır olması, afet zararlarının azaltılması ve hazırlıkta medyanın etkin olarak kullanımı, riskli yapıların azaltılması (çok eski yapılar vb.), iklim değişikliği ile

artan aşırı hava olaylarına (sıcaklık, gök gürültülü fırtına, dolu vb.) fiziksel, ekonomik ve toplumsal hazırlıklı olmak,

- Toplumsal: Afet riskleri, tehlikeleri konusunda toplumsal bilinç ve farkındalığın artırılması (yangınları önlemede izmarit, şişe atma vb.), afet toplanma alanlarının halk tarafından bilinmesini sağlamak, halka yönelik afet eğitimlerinin özellikle kırsal alanda artırılması, yerel yöneticilerin, yerel yönetimler ve taşra yönetimlerinde çalışan personelin, halkın, tüm kademelerdeki öğrencilerin afetler konusunda bilinçlendirilmesi, düzenli eğitimi,

- Personel: Yerel yönetimlerde afetlerle ilgili teknik personel sayısının artırılması, OİM personelinin düzenli ve yeterli sayıda istihdamı,

- Mevzuat: Afet mevzuatının işlevsel hale getirilmesi (7269 sayılı Kanunun, güncellenmesi, ilgili kanunların uyumlu hale getirilmesi, AFAD Kanununa olan ihtiyaç, DASK'ın deprem, dışındaki afetleri de kapsamı vb.),

- Kurumsal altyapı: Belediyelerde afet risk azaltımı kapsamında ayrı bir organizasyon yapısının oluşturulması,

- Teknolojik altyapı: Afet azaltımında teknolojik altyapının güçlendirilmesi (erken uyarı, atmosfer koşullarının isabetli tahmini vb.), etkinliğinin artırılması, coğrafi ve kent bilgi sistemlerinin uyumlaştırılması, ilgili teknik programların (ARCGİS gibi) kurumlara temin edilmesi,

- İtfaiye teşkilatlarının etkinliğinin artırılması: Telsizlerinin iyileştirilmesi, itfaiye personelinin donanımının artırılması, müdahale konusunda eğitiminin artırılması, eğitim verecek personelin ücret, işe vb. sorunlarının giderilmesi,

- Kent planlamanın afet risklerini göz önüne alınarak yapılması: Yol genişliği, yapı aralıkları, kasis yüksekliği otoparklar vb., kentlerdeki plansızlık ve altyapı sorunlarının giderilerek örneğin kent sellerinin önlenmesi,

- Mali kaynaklar: Afet riskleriyle mücadelede özellikle yerel yönetimlere yeterli ödenek temini,

Bu genel öneriler yanında, deprem özelinde risklerinin azaltılması için şunlar önerilebilir:

- Kamu yapılarının denetimden muaf olması şartının ortadan kaldırılması, binaların kaydının sağlıklı ve güncel hale getirilmesi,

- Kentsel dönüşüme dair sorunların giderilmesi: projelerin afet risk azaltımı amacına uygun biçimde hayata geçirilmesi (imar planları ve yapım usullerine uygun olmayan, çok yaşlı, yüksek ve yığma yapıların tespiti, riskli yapıların azaltılması vb.), projelerin hızlı biçimde tamamlanması, imar planlarının kentsel dönüşüme uygun olarak planlanması, vatandaşlara doğru anlatılması, riskli bölgelerde yaşayanların ilgisinin artırılması, finansman sorununun giderilmesi, 6306 sayılı yasadan kaynaklanan sorunlu alanların giderilmesi (riskli yapıların fiilen boşaltılmaması),

- Kamu arazilerinin, tarım alanlarının yapılaşma amaçlı işgalinin, kaçak yapılaşmanın

önlenmesi,

- Etkin denetimin sağlanması: imar planlarına uygunluk (ruhsat, tadilat, düzensiz bina tasarımı vb.), yapı denetimi, caydırıcı yaptırım, şantiye şefliğinin etkin hale getirilmesi,
- DASK oranının artırılması için vatandaşların teşvik edilmesi,
- Kentlerde deprem ve ulaşım master planlarının hazırlanması,
- Depreme dayanıklı yapı tasarımının teşvik edilmesi (çelik yapı vb.),

Meteorolojik afet risklerinin azaltılması amacıyla şunlar önerilebilir:

- Vahşi sulamadan kaynaklanan su kayıplarının azaltılması (damlama sulama vb.),
- Tasarruf sağlayan su, sulama, depolama, arıtma sistemlerinin kullanılması, iklim değişikliği ve etkileri konusunda tarımla uğraşanlarda ve vatandaşta bilincin oluşturulması,
- Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının etkin kullanımı, kimyasal, kirleticilerin bilinçsiz kullanımının engellenmesi, yağmur suyu ve kanalizasyon şebekelerinin ayrılması,
- Yapılarda zemin ve bodrum katların konut amaçlı kullanımının engellenmesi,
- Tarım alanlarında taşkına karşı yeterli altyapı önleminin alınması,
- Orman alanlarında insan faaliyetlerinin azaltılması,
- Kurumlarda iklim değişikliğine ilişkin yeterli bilgilendirme yapılması,
- Orman varlığının artırılması,
- Taşkın ve sel alanında koordinasyon yetkisinin tek bir kurumda toplanması,
- Kuru derelerde de DSİ çalışmalarının düzenli olarak yapılması, buralardaki kaçak yapılaşmanın, işgal ve doldurma, yol açmanın önlenmesi,
- Tarım alanlarında kaçak yerüstü ve yeraltı suyu tüketiminin etkin denetimi ve engellenmesi,

Yangın risklerinin azaltılması amacıyla şunlar önerilebilir:

- Arkeolojik alan, ören yerlerinde ziyaretçilerin etkin kontrolü, kuru ot ve ağaç temizliklerinin düzenli olarak yapılması,
- Kırsal bölgelerdeki elektrik hatları ve trafoların düzenli olarak yenilenmesi, ormanlardan geçen enerji nakil hatlarının düzenli bakım ve kontrolünün yapılması,
- Çok sayıda, aynı anda çıkabilecek yangını planlayarak müdahale kapasitesini artırmak,
- Yük araçlarında yakıt dışı ürünlerin (10 numara yağ vb.) kullanımının engellenmesi,
- Anız, çoban ateşinin engellenmesi, ormanlık alanlarda kamp ve piknik ateşinin kontrolü, yaptırımların artırılması,

- Yangın ihbarlarında iletişim imkanlarının artırılması,
- Kırsal alandaki arazözlerin etkinliğinin artırılması (düzenli mazot temini vb.) ,
- Yüksek katlı bina yangınlarına müdahale için özel ekipmanların temini,

Son olarak da kütle hareketlerinin neden olabileceği riskleri azaltmak amacıyla da şunlar önerilebilir:

- Çığ ve kaya düşmesi konusunda tecrübe, bilgi ve farkındalık, önlem alma eksikliğinin giderilmesi,
- Kütle Hareketleri Master Planlarının yapılması,
- Çığ, heyelan ve kaya düşmesi konularında kurumsal yetkinin tanımlanması,
- Orman alanlarında, kaya ve/veya heyelan ıslah çalışmalarının hazırlık sürecinin hızlandırılması.

Bu şekilde genel ve belirtilen afetler karşısında bahsi geçen önerilerin hayata geçirilmesiyle söz konusu kentlerin, bölgenin, nihayetinde ülkenin afetler karşısında direncinin artırılması mümkün olabilecektir.

Kaynakça

- AFAD (2014). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü T.C. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Aktel, M. ve Çağlar, N. (2007). Isparta İli Afet (Kriz) Yönetim Planlaması Üzerine Bir Çalışma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12 (3),147-162.
- Ansell, C., Boin, A., & Keller, A. (2010). Managing Transboundary Crises: Identifying The Building Blocks Of An Effective Response System. Journal of Contingencies and Crisis Management, 18, 195-207.
- Ergünay, O. (2009). Afet Yönetimi: Genel İlkeler, Tanımlar, Kavramlar, Ankara. https://www.academia.edu/1983074/Afet_Y%C3%B6netimi_Nedir#:. (Erişim tarihi, 28.11.2022).
- Genç, F N. (2007). Türkiye’de Doğal Afetler ve Doğal Afetlerde Risk Yönetimi. Stratejik Araştırmalar Dergisi, 5 (9), 201-226.
- Genç, F N. (2008a). Doğal Afet Riskleri Açısından Türkiye’de Kentleşme. Türk İdare Dergisi, 80 (459), 81-100.
- Genç, F N. (2008b). Doğal Afet Risklerinin Azaltılmasında Sigortacılığın Rolü: Zorunlu Deprem Sigortası Örneği ve DASK. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, 45 (517), 43-57.
- Genç, F N. (2021a). Afet Yönetimi, Ankara: Nobel.
- Genç, F N. (2021b). Kriz Yönetimi: Covid-19 Örneği, Ankara: Nobel.

- Mc Enture, D. Vd. (2003). A Comparison of Disaster Paradigms: The Search For A Holistic Policy Guide. *Public Administration Review*, LXII (3), 267-281.
- T.C. Antalya Büyükşehir Belediyesi (2021) Faaliyet Raporu. <https://www.antalya.bel.tr/Content/UserFiles/Files/2021-YILI-FAALIYET-RAPORU-WEB.pdf>
- T.C. Antalya Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Plan <https://www.antalya.bel.tr/Content/UserFiles/Files/Raporlar%2F2020-2024%20STRATEJİK%20PLAN.pdf>
- T.C. Antalya Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (2022) Antalya İl Afet Risk Azaltma Planı
- T.C. Burdur Belediye Başkanlığı 2021 Yılı Faaliyet Raporu <https://drive.google.com/file/d/11177FnhEPIr5uNVjyxp6T45B-l7Xt6Rp/view>
- T.C. Burdur Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (2022) Burdur İl Afet Risk Azaltma Planı
- T.C. Isparta Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu <https://www.isparta.bel.tr/kurumlar/isparta.bel.tr/Raporlar-Tablolar/Faaliyet-Raporu/2021faaliyetraporu.pdf>
- T.C. Isparta Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (2022) Isparta İl Afet Risk Azaltma Planı
- Wisner, B., Blaike, P., Cannon, T., Davis, I. (2003). *At Risk-Natural Hazards, People's Vulnerability and Disasters*, (Second Edition), London-New York: Routledge (Taylor And Francois Group) Press.

GİRİŞİMCİ KENT SÖYLEMLERİ BAĞLAMINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR EKOTURİZM POTANSİYELİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: BURDUR İLİ ÖRNEĞİ

Gökhan KALAĞAN¹

Esin ŞENGÜN²

Özet

Turizm, sürekli olarak değişime uğrayan dinamik bir süreçtir. Kentleşmenin yoğunlaştığı son zamanlarda turist profilinin zamanla değişmesiyle, çevre bilincinin artması ve sürdürülebilir kalkınmayla birlikte doğaya olan ilgi ve kültürel zenginlikleri tanıma talebini arttırmıştır. Kentlerin ve ülkelerin kalkınmasında uyguladıkları politikalarda da değişen turist taleplerine paralel olarak ekoturizmin geliştirilmesi hedeflenmeye başlanmıştır. Bu çalışma ile de Göller Bölgesi'nin başkenti olarak anılan Burdur ilinin doğal kaynakları, tarihi değerleri ve kültürüyle önemli ekoturizm potansiyeline sahip olması nedeniyle kentin mevcut ekoturizm profili ve kentte ekoturizm kapsamında faaliyet gösteren Lisinia Doğal Yaşam Alanı ve Kemer Akpınar Yayla Evleri yatırımlarının kente kazandırdıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre; Burdur ilinin ekoturizm kapsamındaki mevcut kaynaklarından maksimum düzeyde faydalanabilmesi ve gerek kentin kalkınması gerekse bölgeye yönelik turizm talebinin artırılması bakımından öneriler sunulmuş böylelikle kentteki ekoturizm ve diğer turizm yatırım faaliyetlerinin hem kentin gelişmesine hem de diğer kentlerle rekabet gücü kazanmasında önemli avantajlar elde etmesini sağlayacağı sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Sürdürülebilirlik, Lisinia, Kemer Yayla Evleri, Burdur.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 11.10. 2022- Kabul Tarihi: 24.11.2022

Kalağan, G. & Şengün, E. (2022). "Girişimci Kent Söylemleri Bağlamında Sürdürülebilir Ekoturizm Potansiyeli Üzerine Bir İnceleme: Burdur İli Örneği".

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), Sayı 12, s. 74-97

1 Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-Posta: gkalagan@mehmetakif.edu.tr, Orcid: 0000-0001-8296-631.

2 Doktora Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, E-posta: sengunesinn@gmail.com, Orcid: 0000-0001-8007-3194.

AN INVESTIGATION ON SUSTAINABLE ECOTOURISM POTENTIAL IN THE CONTEXT OF ENTREPRENEUR'S CITY DISCLAIMERS: THE CASE OF BURDUR

Abstract

Tourism is a dynamic process that is constantly changing. With the increase in the tourist profile, the increase in environmental awareness and sustainable development, the interest in nature and the demand for recognizing cultural riches have increased. In the policies implemented in the development of cities and countries, it has been aimed to develop ecotourism in parallel with the changing tourist demands. With this study, the natural resources, historical values and culturally important ecotourism profile of Burdur as the capital of the Lakes Region, and the Lisinia Natural Living Area and Kemer Akpınar Yayla Houses investments, which show the activities within the scope of ecotourism in the city, are not to be found in the land that they bring to the city. According to the results of the research; Suggestions have been presented in order to maximize the use of Burdur's existing resources within the scope of ecotourism and to increase the demand for tourism both for the development of the city and for the region.

Keywords: Ecotourism, Sustainability, Lisinia, Kemer Plateau Houses, Burdur.

Giriş

Sanayi ve kentleşme düzeyinin artmasıyla büyük kentlerin yanı sıra turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği alanlarda kültürel ve doğal kaynakların üzerindeki olumsuz etkiler ve bu etkilerin turizmin geleceğinin tehdit ettiğinin anlaşılması ile birlikte meydana gelen durum, insanları doğal çevrenin tahrip edilmediği aksine korunduğu yerlere yöneltmiştir. Bunun neticesinde kaynakların daha uzun süreli olarak kullanımına dayalı sürdürülebilir turizm, yeşil turizm, alternatif turizm, doğa turizmi ve ekoturizm gibi farklı turizm çeşitlerinin gündeme gelmesine neden olmuştur (Erdoğan, 2003: 10).

Kitle turizminin sebep olduğu olumsuz etkiler ve alternatif turizme olan ilgi ve ihtiyaçların artması yeni turizm alternatiflerinin oluşmasına olanak sağlamıştır. Ekolojik yapının gelişimi ve sürdürülmesine bağlı kalarak turizmde sürdürülebilirlik anlayışı kapsamında doğa temelli turizm olarak ifade edilen ekoturizm, gün geçtikçe önem kazanmaya başlamıştır (Kahraman ve Türkay, 2012: 47). Son zamanlarda dünyadaki değişikliklerle birlikte özellikle gelişmiş toplumlarda turizm anlayışı "3S" (sea/deniz, sand/kum, sun/güneş) faktöründen uzaklaşarak "3E" (education/egitim, entertainment/eğlence, environment/çevre) faktörlerine bağlı olarak sürdürülebilir turizm çeşitlerine yönelmektedir (Aslantaş, 2002: 5).

Bu yeni anlayışla ekoturizm, maksimum düzeyde kar sağlamak isteyen kitle turizmi yerine küçük gruplar veya bireysel olarak turistleri çekmeyi, turizm faaliyetlerini çeşitlendirerek turizmi daha uzun zamanlara dağıtmayı ve çeşitli alanlarda uygulanmasını sağlayarak sürdürülebilir turizm çeşidinin bir bölümü olarak karşımıza çıkmaktadır (Bakırcı, 2002). Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizm, bölgesel ve yerel düzlemde önemli ekonomik hareketlilik yaratmakta ve yerel halkın hayat kalitesini arttıran

ekoturizme ilişkin girişimlerin desteklenmesi konusu önem teşkil etmektedir. Konunun kent boyutunda çalışılması ise girişimci kent olgusu ile birlikte ele alınması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada da girişimcilik olgusu girişimci kent kapsamında ele alınmakta ve buradan hareketle Burdur ilinin ekoturizm kapsamındaki faaliyetleri girişimci kent olgusuyla tartışılmaktadır.

Girişimci kent kapsamında ekoturizm faaliyetlerinin değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışma, temel olarak beş başlık çerçevesinde şekillenmektedir. İlk olarak girişimci kent kavramı tartışılarak, tarihsel gelişimine değinilmiştir. İkinci başlık altında ekoturizm kavramı ve ilkeleri ortaya konulmuş ardından bu kavram ile girişimcilik arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Dördüncü başlık altında ise kentsel ekoturizmin sürdürülebilirliği ele alınmış ve son bölümde de Burdur ilinin ekoturizm potansiyeli ile kentteki ekoturizm kapsamında faaliyet gösteren yatırımlar örneklerle incelenmiştir.

Girişimci Kent: Kavram-Tarihsel Süreç

İlk defa 1989 yılında David Harvey'in "Geç Kapitalizm'de Kent Yönetiminin Dönüşümü: Kentsel İşletmecilikten Kentsel Girişimcilige" adlı çalışmasında ele alınan kentsel girişimcilik kavramı günümüze kadar birçok şekilde kullanılmıştır (Harvey, 2012: 408). Bölgeler ve kentler daha önceleri rekabetin yaşandığı coğrafi mekanlar olarak edilgen konumdayken, günümüzde niteliği değişerek bu etkinliklerin direkt uygulayıcısı haline gelmişlerdir (Jessop ve Sum, 2000: 2288).

Bu değişimlerin sonucu olarak gündeme gelen girişimci kentleri tanımlayan üç temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki kentin imajını ortaya koyarken piyasacı ve rekabetçi bir söylem uygulamaktadır. İkincisinde ise ekonomik kalkınmaya ve yatırımları kente çekmeye çalışan hedeflere öncelik tanınmaktadır. Son olarak da klasik yerel yönetim anlayışından vazgeçilerek kamu-özel ortaklığı gibi yönetim anlayışına geçişi sağlamak ve bunu uygularken özel teşebbüslerin kentteki yerel kamu yararlarının, yönetim biçimlerinin belirlenmesinde ve projelerin uygulanmasında öncelikler tanınmaktadır (Özışık, 2012: 130).

Girişimci kentlerin ortaya çıkması kentleşme kavramının tarih içindeki seyrinden ayrı bir şekilde ele alınamamaktadır. Sanayi devrimi ile birlikte sanayileşmenin hızlanması, hizmet sektörünün yaygınlaşması kentlerin nüfusunun artmasında önemli sebeplerden olmuştur. Çünkü sanayi ve hizmet sektörü kırsalın ekonomik faaliyeti olan tarım sektöründen daha fazla katma değer üretebildiğinden kent alanındaki insanların refah düzeylerinin artmasına yol açmıştır (Koyun, 2016: 22). Bu durumun özellikle birikim sürecinin mekâna olan bağımlılığı üzerinden değerlendirildiğinde, yeni birikimlerin oluşturulması gayretlerini post-fordist olarak nitelendirilen zamanda ortaya çıkan değişimlere bağlı olduğu görülmektedir. Ulus devlet zeminine oturan mekâna bağımlılık olgusu 1980'lerin başlarına kadar bu özelliğini sürdürmüştür. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeyle oluşan bilgi ekonomisi birikim sürecinin mekâna olan bağımlılığını ortadan kaldırmıştır (Candan vd, 2004: 342). Kentler de meydana gelen değişimden payını alarak 1970'li yıllarda batı ülkeleri farklı kentleşme sürecine dahil olmuşlardır. Birçok kent sanayisizleşme olarak adlandırılan yeni bir sürece geçerek kent merkezleri fordist dönemdeki üretimin ve refah paylaşımının merkezi olmasındaki eski canlılıklarını

kaybetmişlerdir. Kentler hızlıca fabrika ve etrafındaki diğer yapılardan arınma sürecine dahil olurken, fabrika etrafındaki sosyal alanlar üretimden koparak önemini yitirmeye başlamışlardır (Sönmez, 2005: 17).

Girişimci kentler, yönetim çerçevesinde tasarlanan ve finansal olarak öncü bir role sahip aktif mekanlar olarak tasarlanmaktadır. Girişimci kentlerde ana rolü girişim toplumu, girişimci kültürü, stratejik ittifaklar vb. söylemler oluşturmaktadır. Diğer taraftan girişimci kent kapitalizme yönelik bir olgu olmadığı gibi, bütünüyle yada tesadüfi bir buluş olarak da yorumlanmamalıdır. Kamusal alıntılar içerisinde ve onlar aracılığı ile kurulan bir olgu olduğu söylenebilir (Jessop, 2006: 384).

Kent girişimciliği özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa kentlerinde yerel ve merkezi yönetimin mekâna müdahalesi ile temel kentsel düzenlemeleri gerçekleştirerek sermayenin belirlenen alanlarda akışını sağlayacak koşulların yaratılmasında önemli rol üstlenmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'nda bombalamalar ile çöküntü alanlarına dönüşen kentlerin yeniden yapılandırılması sorunu kentsel yenilemenin farklı ülke uygulamalarında çeşitli boyutları ile ele alınmasını ortaya çıkarmıştır. 1990'lı yıllarla birlikte girişimci yönetim mantığının kentsel yenilemedeki payı mekâna yapılan müdahalelerin sermaye lehine çıktılar sunmasıyla belirgin hale gelmiştir (Akkar, 2006: 32).

Girişimci kentler ekonomiden planlamaya, kent kültürü incelemelerinden sosyolojiye uzanan farklı çalışmalara konu alan disiplinler arası kavram olma niteliğindedir. 20. Yüzyılın sonlarından günümüze kadar kentlerin çeşitli yöntemlerle yönetilmesi, örgütsel yapılarındaki meydana gelen değişim ve kentsel mekanın üretimindeki değişen öncelikler ampirik ve teorik olarak kentlerin girişimcilik ile doğrudan bağının kurulması ile sonuçlanmıştır. Kent girişimciliği Hubbard ve Hall'ın ifadesi ile "kent sınırları içerisinde sermaye birikimini sağlayacak koşulların yaratılması" amacının sadece finansal kuruluşlarıyla değil, aynı zamanda kamunun gücünü elinde tutan yerel yönetimlerce gerçekleştirileceğine dayanan kentsel strateji, politika ve hedefleri içermektedir (Hall ve Hubbard, 1998: 2).

Bu kent anlayışıyla hizmetlerin özel teşebbüslere gördürülmesi gündeme gelmesiyle hizmet politikalarının oluşturulması ve belirlenmesinde daha fazla sermayenin söz sahibi olması durumunu da ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle de kentsel siyasetin kentteki sorunlardan koparak yatırımcıların çıkarlarına uyumlu hale gelmesi aynı zamanda kentsel siyasetin çoğulculuğunu kaybetmesi gibi önemli sorunlarla karşılaşılmasına da yol açabilmektedir (Harvey, 2003: 64).

Günümüzde değerlerin dolaşımının hızlanması, zenginliğin akış oranı üstünden ölçülmesine neden olmakta ve böylelikle mekâna bağlı kalınmayarak başta firmalar olmak üzere her türlü faaliyetlerin sınır ötesi düzeyine taşınmasına sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Özkan ve Sidal, 2008: 28, Harvey, 2003: 242). Uluslararası sermaye için yerel mekânın çekici kılınmasıyla ulus-devletin, siyasi ve ekonomik sınırlarına dayalı sosyal hedefler önemini yitirirken giderek yükselen eğilim, kente yatırımların yapılması sağlanılarak, kenti cazip hale getirmek sureti ile küresel ekonominin nimetlerinden maksimum faydayı elde etme biçimine dönüşmüştür. Bu nedenle ifade edilen hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için yerel yönetimler ve özel sektör iş birliğinde ortak çalışmalar

yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda da dünya genelinde ilgi odağı olan uluslararası sermayenin yatırım yapma isteğini arttıran girişimci kentlerin önemi artmaya başlamıştır (Koch, 2003: 7).

Ekoturizm: Kavram ve Faaliyetler

Turizm, ülkelerin ekonomilerinde önemli bir paya sahip olan sektördür. Bu özelliğiyle ülkelerin kültürel ve sosyal kalkınmalarını desteklemektedir. Fakat turizm hareketlerinin tarihi, kültürel ve doğal değerleri üzerinde yarattığı olumsuz etkileri de görülmektedir. Karşılaşılan olumsuz etkiler dolayısıyla 1990'lı yıllardan itibaren ekoturizmin öneminin artmasına neden olmuştur. Kontrolsüz olarak gelişen kitle turizmine tepki olarak gündeme gelen ekoturizm, kültürel ve doğal alanların korunarak turizmin bir parçası haline gelmesine olanak tanımaktadır (Geka, 2020: 5).

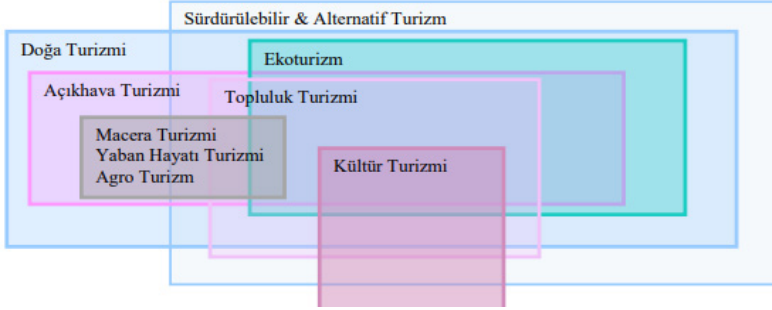
Alternatif turizmin bir dalı olan ve sürdürülebilir kalkınma kavramı etrafından gelişen ekoturizm kavramı Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (TIES) tarafından “çevreyi koruyan, yerel halkın refah düzeyini geliştiren eğitim içeren, doğal alanlara gerçekleştirilen sorumluluk sahibi seyahat” olarak ifade edilmektedir. Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin (IUCN) tanımına göre de kültürel ve doğal kaynakları anlayarak koruyan, düşük ziyaretçili, yerel halkına sosyo-ekonomik getiriler sağlayan, çevresel olarak sorumluluk taşıyan seyahat olarak tanımlanmaktadır (Kurdoğlu, 2001: 4).

Ekoturizm için ilk çalışmalar, 1992 Rio Çevre Zirvesi ile başlamıştır. Zirve'de sürdürülebilir bir çevre ve dünya için ölçütler belirlenerek ilgili ölçütler turizme uyarlanmış, çevreyi tahrip etmeden, ondan faydalanma yöntemlerinin geliştirilmesi ve yerli halkın turizm faaliyetlerinden yararlanmalarının sağlanması olarak düzenlenmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından Dünya Turizm Örgütü'yle birlikte Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) aracılığı ile sürdürülebilir kalkınmanın ve çevreyi korumanın artan önemi çerçevesinde 2002 yılı “Dünya ekoturizm yılı” olarak ilan edilmiştir. Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı 132 ülkenin katılımı ile Kanada'nın Quebec kentinde Dünya ekoturizm zirvesinin gerçekleştirilmesi dünyada ekoturizm değerinin yükseldiğini göstermektedir (Geka, 2020: 5).

Ekoturizm, ekoturist olarak kavramlaştırılan kendine has bir turist biçimini de ortaya çıkarmaktadır. Ekoturist; değer bilen, duyarlı ve katılımcı, doğal özelliklerini koruyan alanları ziyaret eden kişi olarak ifade edilmektedir. Ekoturist ayrıca yöre halkının ekonomik refahına ve ziyaret edilen alanın korunmasına, doğrudan yararlanmaya yönelik finans araçları ve istihdam yaratması ile de katkıda bulunur. Doğayı ziyaret eden herkesin ekoturist ve onlar tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin ekoturizm etkinliği olduğu konusunda da yanlış bir kanı bulunmaktadır. Ne varki doğada gerçekleştirilen aktivitelerin tamamı bir ekoturizm faaliyeti olmadığından ekoturizm tanımı konusundaki tartışmalar ekoturistler için de geçerli olmaktadır (Western, 1993: 8).

Ekoturizm tanımlanırken literatür yaban hayatı gözlemlene/izleme, doğa yürüyüşü, turmanış, koruma alanları ve parkları ziyaret etme, kuş gözlemciliği, yayla turizmi, balık tutma, fotoğraf safarisini, balon turizmi, bisiklet turizmi, tüplü dalış, çiftlik/tarım turizmi, atlı doğa yürüyüşü, karavan ve çadır turizmi, dağcılık, mağara turizmi, kano, rafting,

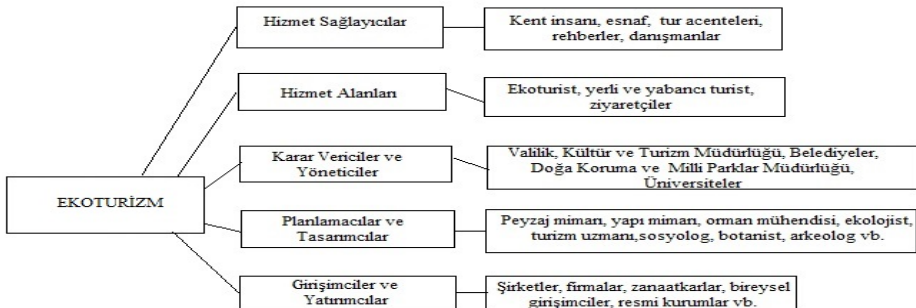
yamaç paraşütü gibi birçok doğa temelli turizm türüne işaret etmektedir. Bu kategoriye ayrıca macera turizmi (kayalıklara tırmanma, dağ bisikleti vb.), kültür turizmi, doğal parkların ziyaret edilmesi ve miras turizmi de dahil edilmiştir (Erdoğan, 2003: 8).

Şekil 1. Ekoturizmin Diğer Turizm Dallarlarıyla İlişkisi³

Ekoturizmin diğer turizm dallarıyla olan ilişkisi Şekil 1'de de gösterildiği üzere sürdürülebilir turizm çerçevesinde doğa turizmi, açık hava turizmi, topluluk turizmi, macera turizmi, yaban hayatı turizmi, agro ve kültür turizmini de içerisinde barındırdığı görülmektedir.

Ekoturizm korumacı, katılımcı, sorumlu ve ekolojik olması gerekmektedir. Bu çerçevede kentsel ekoturizmin; ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel, çevresel ve ekolojik fayda ile kent imajına sağladığı faydalar olmak üzere dört kategoride toplanmaktadır. Ekonomik ve siyasi fayda olarak; kentin turizm politikalarına yön verir ve uluslararası alanlara açılmasını sağlar, kentin ticari ve sınai faaliyetlerde gelişimini sağlar ve bölge ekonomisinin durumunu iyileştirir. Sosyo-kültürel olarak da kent, insanımı stresten uzaklaştırır, kentin tanınırlığında köprü görevi görür ve kentte yaşayan bireylerin birbirlerine yaklaşmalarına yardımcı olur. Çevresel ve ekolojik faydası bakımından karbon salınımını ve ekolojik ayak izlerini azaltır, biyolojik çeşitliliğin artmasına yardımcı olur ve yeşil şehir olgusunu hızlandırır. Kent imajına sağladığı yararlar ise; kentsel kimliğin tanınması, keşfedilmesi ve korunmasını sağlar, aidiyet duygusunu güçlendirir ve yerel misafirperverliğin artmasına neden olur (Akkuş ve Gül, 2022: 286).

Şekil 2. Ekoturizmin Paydaşları⁴

3 Kaynak: Wilson, Indera, ve Agustina, 2014.

4 Kaynak: Akkuş ve Gül, 2022, s.287.

Şekil.2'de belirtildiği üzere; Ekoturizm, kent insanından girişimcilere, ekoturistten belediyelere, üniversitelerden sosyologlara ve hatta arkeologlara kadar kentteki önemli aktörlerle birlikte bütüncül bir yaklaşımla hareket etmektedir. Bu paydaşların, kente ekonomik, sosyo kültürel ve çevresel olarak fayda sağlamaları uyumlu bir şekilde çalışmasına da bağlı olmaktadır. Ekoturizm amacına uygun olarak gerçekleştirildiği ve paydaşların birlikte uyum içinde çalıştıkları takdirde, ekosistemin korunmasını sağlayan yerlerin içerisinde ve o yörede yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik gelişmesine olanak tanıyan bir araç haline dönüşmektedir. Ekoturizm potansiyeli olan ormanlık ve dağlık bölgelerdeki köy halkının yoksulluğu da dikkate alındığında, ekoturizmin aslında sosyal sınıflar arasındaki dengesizliği de azaltan bir etken olduğu söylenebilir (Altıparmak, 2002: 276).

Ekoturizm doğa odaklı bir turizm faaliyeti, aydınlatıcı bir doğa seyahat deneyimidir. Fakat doğaya gerçekleştirilen hafta sonu pikniği veya tesadüf olarak doğada yürüyüş yapılması ekoturizm faaliyeti olarak kabul edilmemektedir. Ekoturizm özünde doğayı anlama ve doğadan zevk alınmasının yanında doğayı koruyan eylemlerde bulunmayı da gerektirir (Wight, 1993: 3-9).

Ekoturizm olgusunun temel özellikleri bakımından fikir birliği bulunmaktadır. Bu özellikler şöyle özetlenebilir (Yücel, 2002: 41);

- Biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlamak,
- Turistlerin doğal ortamda geleneksel, tarihsel ve kültürel yapıları gözlemleyerek anlamaya çalışmak,
- Yerel halkın refahını desteklemek,
- Yenilenemeyecek kaynakların minimum kullanımını gerektirmek,
- Yerel halka yönelik istihdam olanağının yaratılmasını sağlamak.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çevreye duyarlı, doğal ve kültürel varlıkların korunduğu, yerel halkın kültürünün önemsendiği ve kazanç sağlandığı ekoturizm faaliyetlerinin önemi gün geçtikçe artmaktadır (Apalı, 2015: 113). Ayrıca ekoturizmin temel amacının, turizmi farklı dönemlere yayabilmek, ziyaretçi sayısını ve doğaya verilen zararı azaltmak, doğaya verilen zararı düzeltmekten ziyade önlemeye yönelik stratejiler yapmak ve uzun süreli ekonomik kazançlar elde etmek olarak belirtebiliriz (Sezen vd. 2012: 55).

Ekoturizme ilişkin ifadeler farklılaşmasına rağmen ekoturizm, biyoçeşitliliği ve doğayı koruyan, yenilenemez kaynakların kullanımını en az tüketmeye çalışan, sürdürülebilir bir doğa temelli turizm çeşididir. Yani turizmle doğal çevreyi birleştiren, sorumluluk sahibi bir bilinçle doğal çevrenin olumsuz olarak etkilenmesine izin vermeyen bir bakış açısına sahip turizm faaliyetidir (Apalı, 2015: 113).

Ekoturizm ve Girişimcilik

Girişimcilerin üzerinde baskının yoğun olduğu sektörlerden biri turizmdir. Sürekli ve değişen bir özelliği bulunan turizm sektörü hem bölgesel hem de küresel düzeydeki gelişiminde girişimcilik önemli bir faktördür. Turizm arzı, turizm girişimciliği önderliğinde

yaratılabilmektedir. Turizm girişimcileri olmadan turistik tanıtımdan, turistik üründen, turistik gelişmeden bahsedilmesi oldukça güçtür (Kozak ve Yılmaz, 2010: 86).

Kırsal kalkınma ve ekonomiye yapabileceği katkıyla hem sivil toplum kuruluşları hem de devlet kırsal turizme giderek önem vermeye başlamıştır. Bu turizm alanında girişimcilik faaliyeti gösteren kişiler ekoturizm girişimcisi olarak ifade edilmektedir. Bu amaçla kullanılan girişimcilik modelleri ise:

- Hobi bahçeleri tesisi,
- Yöresel lokanta işletmeciliği,
- At binicilik tesisi,
- Macera parkı tesisi,
- Rafting (Lastik bot ve kano işletmeciliği),
- Ekolojik otel, kırsal pansiyon ile çiftlik tesisleri,
- Sportif olta balıkçılığı tesisi,
- Kontrollü ve sertifikalı avlak sahası işletmeciliğidir. Bu girişimcilik türlerinin arasında ise en çok; ekolojik otel, kırsal pansiyon ve çiftlik girişimciliği son zamanlarda daha çok ilgi çekmekte ve sayısı artmaktadır (Zurnacı, 2012: 67).

Ekoturizm; ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde önemli ölçüde ekonomik hareket yaratmaktadır. Ekoturizmin yarattığı ekonomik hareketliliğin yanı sıra mevcut devam eden ekonomik faaliyetlerin de sürdürülebilir bir şekilde gelişmesine olanak tanımaktadır. Yeni iş alanlarının yaratılması ekoturizmin sunduğu önemli fırsatlardan biridir. Öncelikle birçok tur rehberi, işçi, bekçi ve idari personel ekoturizm alanının içerisinde istihdam edilmektedir. Bunun haricinde çevre yerleşimlerinde yaşayan halk, turizmi destekleyen hizmet sektörlerinde çalışma imkânı bulabilmektedir. Böylelikle yerel halk için de yeni iş imkanları doğarak yerel ürünlerin üretimi, satışı ve aile pansiyonculuğu gibi birçok iş kolunun doğmasına olanak tanımaktadır (Marka, 2011: 8).

Yerel halkın hayat kalitesini arttıran ekoturizme ilişkin faaliyetler, kırsalın kalkınmasına da destekte bulunmaktadır. Bu anlamda ekoturizm girişimciliğinin pozitif yansımaları ise şöyle özetlenebilir (Demir ve Çevirgen, 2006: 70-71):

- Yerele özgü gıda ürünleri, el işleri vb. yerel ürünlere yönelik talebi yükseltir. Bu kapsamda yerel halkın imal ettiği ve kültürel öğeler içeren el işi ürünler ile gıda ürünlerinin satılabilme olanağını ortaya çıkartır. Böylelikle ekoturizm yerel kültürün korunmasında ekonomik bir araca dönüşmektedir.
- Ekoturizm, hediyelik ürünlerin satıldığı işyeri, dinlenme tesisi, restoran vb. yöredeki çeşitli ekonomik faaliyetler yürüten işletmelerin gelişimine olanak tanır.
- Ekoturizm, ülke ekonomisinin çeşitliliğinin artmasını sağlayarak tarım sektörü için de yeterli istihdamın sağlanamadığı bölgelerde yerel halk için direkt olarak ya da dolaylı olarak yeni iş alanlarının ortaya çıkmasına imkân sağlar.

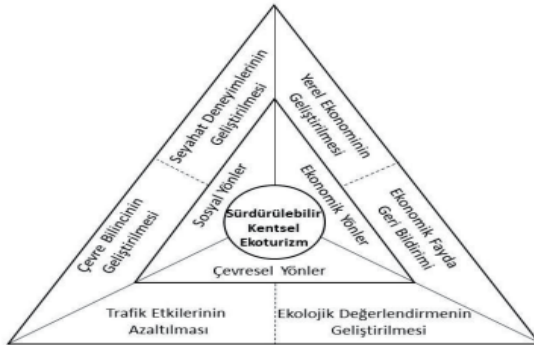
Sürdürülebilir Kentsel Ekoturizm

Ekoturizmde hiç şüphesiz genel turizm ilkeleri, planları ve yönetmelikleri geçerlidir. Fakat, kitle turizmindeki hataların bir daha yaşanmaması için, birtakım hedeflerin ortaya

konulması kaçınılmaz olmuştur. Kültürel ve doğal mirasın korunması, korunan ve kırsal alanlarda yerli halkın hayat standardının yükseltilmesi ve ekoturizmin özendirilmesi, doğal ve yerel özelliklerin tanınması, korunması, uzun süreli olarak sürdürülebilirliğinin garanti edilmesi, bunun için yöntemler ve tekniklerin yaygınlaştırılması önem taşımaktadır (Kaypak, 2010: 104-105).

Doğal, tarihi ve kültürel çevrenin korunması konusunda turizmin fiziksel planlamasının önemi alınmadığı takdirde turizm, fiziksel çevreye zarar veren boyuta ulaşmaktadır. Turizm faaliyetlerinin olumsuz etkileri sonucunda çevreye daha sorumlu yaklaşan turizm türleri ve doğal çevreyi koruma kavramları, sürdürülebilirlik tartışmalarıyla gündeme gelerek yeni bir turizm çeşidi olarak ekoturizmin önem kazanmasına neden olmuştur (Kuter ve Ünal, 2009: 146). Ekoturizm, sürdürülebilir turizmin alt bölümünden meydana gelmektedir. Kimi zaman sürdürülebilir turizmle eş anlamlı olarak kullanılmakla beraber aslında ekoturizm, sürdürülebilir turizm şekillerinden birini oluşturmaktadır (Avcıkurt, 2007). Turizm çerçevesinden sürdürülebilirlik olgusu, turizmin kaynağı olan doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunarak geliştirilip çekiciliklerinin sürekliliğinin sağlanmasını ifade etmektedir. Sürdürülebilir turizm; yeni gelişmeler ve faaliyetlerin çevresel faktörlerinin etkili olarak kullanılması olarak da ifade edilmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006). Sosyo-kültürel, çevresel, doğal ve biyolojik değerlerin korunmasında ve yok olmasının önlenmesinde, turizm alanındaki aktivitelerin ve getirilerin gelecekte de artırılarak, devamını sağlayacak tek yol sürdürülebilir turizmdir. Bunun da en iyi şekli ekoturizm olarak kabul görmektedir (Akşit, 2007: 445). Sürdürülebilir turizm ile ekoturizm; ekolojik ve çevresel anlamda sürdürülebilir, sosyal olarak kabul edilebilir ve ekonomik olarak uygulanabilir özelliklere bağlı kalarak çevreci planlamalar ve yönetim ile gerçekleşme olasılığına sahiptir (Gössling, 1999: 306).

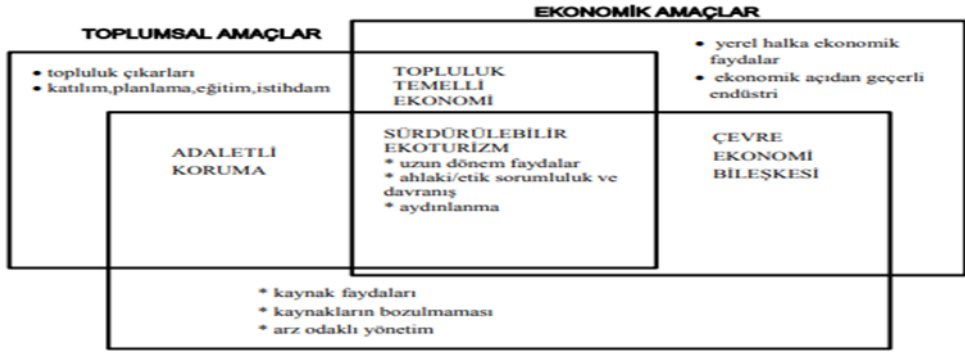
Sürdürülebilir ekoturizmin gelişimi kültürel ve doğal mirasın korunmasına, yerel toplulukların çevresel ve ekonomik katkılarına dayanmaktadır. Dünyanın önemli bir sektörü olarak yerini alan turizm için ekoturizm, yıllık büyüme oranının %10'dan %30'a çıkması hızla büyüyen sektörlerden biri olduğunu kanıtlar niteliktedir (Kunter ve Ünal, 2009: 152). Sürdürülebilir ekoturizm klasik ekoturizm amaçlarının aksine sanayileşme, alt yapı ya da insan faaliyetleri sonucunda bozulan kentsel alanları yenilemek için de bir araç olmuştur. Kent ekoturizmi ise ilk kez 1996 yılında Blackstone Corporation tarafından önerilerek kentsel alanlara yapılan sürdürülebilir seyahatlerin yapılması olarak ifade edilmiştir (İşçi vd. 2018: 104-106).

Şekil 3. Kentsel Ekoturizm Hedefleri

Wu ve arkadaşları da sürdürülebilir kentsel ekoturizm hedeflerini şekil 3'de de görüldüğü üzere üç boyut üzerinde ikiye bölerek şematize etmişlerdir. Bunlar ayrıca kentsel ekoturizmin faydalarını ve üç boyutun birbirleri ile ilişkili olduğunu da göstermektedir. Kentsel ekoturizm çerçevesinde aslında kentlerde sürdürülebilir enerji kullanımı teşvik edilmekte, çevrenin biyolojik çeşitliliği korunmakta, yerel kültüre saygı duyulmakta, geri dönüşümle ilgili çalışmalar yürütülmekte ve böylelikle ekolojik dengenin sağlandığı kamusal alanlar yaratılmaktadır (Baykal vd. 2020: 222).

Kentsel alanlar ayrıca “koruma ve koruma konularına yönelik tutum ve davranışları” değiştirebilmek için büyük bir hedef kitleye sahip olduğundan bu noktada sürdürülebilirliği daha önemli ölçüde teşvik edebilmektedir (Dodds ve Joppe, 2001; Higham ve Luck, 2002; Okech, 2009). Böylelikle bu turizm türünün tek hedefi kentin korunan alanlarında turizm yapmak değil, ayrıca yerel halk ve turistler arasında etkileşimi arttırmak, turistlerin popüler alanları ve kent kültürünü tanımalarını sağlayarak kentsel ekonomiye de değer kazandırmaktır (Butty vd. 2014).

Şekil 4. Sürdürülebilir Ekoturizm Değerleri ve İlkeleri Modeli

İdeal bir sürdürülebilir ekoturizm modeli Sadler (1990) ve Wight'ın (1993) görüşleri şekil 4. doğrultusunda şekillenmiş ve sürdürülebilir ekoturizmin 9 ilkeye dayanması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre (Sungur, 2012: 340);

- Kaynaklar azaltılmamalı, çevreye duyarlı olmalı,
- Devlet, sivil toplum kuruluşları, yerel topluluklar, turistler gibi aktörlerin gezi öncesinde, sırasında ve sonrasında eğitimini kapsamalı,
- İlk elden aydınlatıcı ve katılımcı deneyimler sağlamalı,
- Kaynağın değerinin farkında olunması özendirilmeli,
- Kaynağın sınırları tanınmalı,
- Anlayış geliştirilmeli ve aktörler arasında ortaklıklar kurulmalı,
- Tüm aktörler için kültürel ve doğal değerlere karşı etik ve ahlaki sorumluluklar geliştirilmeli,
- Kaynağa, yerel halka, bölgeye uzun dönemli faydalar sağlanmalı,
- Ekoturizm faaliyetleri dışsal kaynaklara olduğu kadar içsel etkinliklerde çevreye duyarlı olması gerekmektedir.

Kentsel ekoturizmin sürdürülebilirliği bakımından büyük önem taşıyan kentin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel gelişimi konusunda bütünleştiren ekoturizm planlanmasında ise; hedeflerin dikkatlice belirlenmesi, ekosistemin ve doğal kaynakların anlaşılması, kaynak mülkiyeti, arazi mülkiyetleri ve kullanımlarının anlaşılması, arazi ve su yönetim planlarının parçası olarak ekoturizm stratejilerinin oluşturulması ve ekoturizm alanındaki işletmelerin gelişmesi için detaylı planların oluşturulması gerekmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006: 155).

Etkili bir ekoturizm planlamasının ardından ise ekoturizm pazarlamasına geçilmesi gerekir. Ekoturizm planında ortaya çıkan kriterlere göre tespit edilen üründen sonra bu turizm ürününü destekleyen destinasyonun da doğru seçilmesini sağlayan ekoturizm pazarlamasının (Doka, 2015: 4);

- Ekoturizm ürünlerinin ekoturizm planına göre belirlenmesi,
- Ekoturizm ürünlerini destekleyici destinasyon alt yapısının geliştirilmesi,
- Yerel halkın bu sürece dahil edilmesi, eğitilmesi,
- Ekoturizm ürünlerini kullanacak olan ekoturist profilinin belirlenerek bu turistlere yönelik faaliyetlerin planlanması,
- Ürünün imajını da içeren markanın belirlenmesi ve konumlandırma çalışmalarının yapılması,
- Ekoturizm alanında faaliyette bulunacak firmaların geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması,
- Tüm bu unsurları içeren pazarlama stratejileriyle pazarlama faaliyetlerinin yürütülmesi ekoturizmin başarıya ulaşabilmesi için önemlidir.

Ayrıca başarılı bir sürdürülebilir ekoturizm modelinin inşası için geniş katılımlı iş birliği ve stratejik ortaklıklar kurulması gerekmektedir. Bu katılımcı iş birliğinin bazıları daha önemli roller üstlene de bütünüyle ekoturizm alanlarının geliştirilmesi ve idaresi konusunda önemli bir paya sahiptir. Başarılı ekoturizm modeli öncelikle bu katılımcıların uyumlu hareket etmesine dayanır. Burada iş birliği hareketindeki önemli aktörler; yerel halk, özel teşebbüsler, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleridir (Marka, 2011: 7).

Böylelikle bu aktörler arasında eşgüdümün sağlanması, yerel, bölgesel ve ulusal ekoturizm politikaları ve geliştirme stratejileri oluştururken bu turizm faaliyetlerinden etkilenen ve etkilenmesi beklenen tüm tarafları kapsayacak geniş danışma sürecinin belirlenmesi, ziyaretçileri ve tur operatörlerini çevreye karşı duyarlı seçenekleri tercih etme konusunda teşvik edilmesinin sağlanmasıyla mevcut değerlere zarar vermeden başarılı bir şekilde sürdürülebilecektir (Yücel, 2002: 22).

Araştırmanın Metodolojisi

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi ve bulguları üzerine durulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada Burdur sınırları içerisinde, kentin sahip olduğu ekoturizm potansiyeli ve bu kapsamda kentte gerçekleştirilen ekoturizm girişimlerinden olan Lisinia Doğal Yaşam

Alanı ve Kemer Akpınar Yayla Evleri yetkilileriyle mülakat tekniğiyle görüşülmüştür. Araştırmada nitel yöntemin tercih edilmesinin sebebi çalışmanın amacına uygun olması ve konu ile ilgili ayrıntılı bilgilerin toplanmasına imkan vermesidir. Böylelikle, Burdur ilinde yer alan ekoturizm girişimlerinden toplanacak verilerin detaylı ve etkin bir şekilde analiz edilmesi sağlanmıştır.

Literatür taraması sonucunda elde edilen girişimci kent söylemlerinin sürdürülebilir ekoturizm ilkeleri doğrultusunda oluşturulan görüşme formuyla katılımcılara çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları kapsayan 11 adet soru yöneltilmiş ve 18.09.2022-19.09.2022 tarihleri arasında araştırmacılar tarafından telefon ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada mülakat sorularının açık uçlu olmasına özen gösterilmiştir. Açık uçlu soruların katılımcılara yönetilmesiyle araştırma daha ayrıntılı saha analize yer verir hale getirilmiştir.

Görüşme formundan toplanan verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimleme yapılırken çalışmada elde edilen verilerin araştırmanın amacına yönelik neler söylediği veya hangi sonuçlar ortaya koyduğu ön plana çıkmaktadır. Veriler, görüşme sürecinde kullanılan sorular dikkate alınarak sunulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışmada katılımcılara yöneltilen çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları kapsayan 11 adet soru ise şunlardır:

1. Ekoturizm alanında belirlediğiniz hedef ve amaçlarınız nelerdir?
2. Yerel halkla çalışma oranınız nedir? (Çalışanlarınızın yüzde kaçını yerel halktan seçilmektedir?)
3. Yerel halka istihdam dışında ne gibi katkılarınız var?
4. Nasıl bir çevre politikası oluşturduunuz?
5. Bu alanda nitelikli personel oluşturmak için eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapıyor musunuz?
6. Gelen misafirlere bölge ve kültür hakkında nasıl bilgilendirme yapıyorsunuz?
7. Ekoturizm konusunda farkındalık yaratan çalışmalarınız var mı?
8. Ekoturizm pazarında Türkiye’de cazibe merkezi olmak için neler yapıyorsunuz?
9. Ekoturizmin gelişmesi için yerel yönetim birimleriyle birlikte çalışmalar yürütüyor musunuz?
10. Herhangi bir kurum ya da kuruluştan teşvik/destek alıyor musunuz?
11. Bu alanda karşılaştığınız sorunlar var mı? Bu sorunları önlemek adına alınması gereken tedbirler nelerdir?

Araştırma Bulguları

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı ekoturizm değerlerinin turizme kazandırılması ile kırsal kesimlerde yaşayan yerli halkın turizm gelirlerinden aldıkları paylarının artırılması amacıyla 2020-2023 dönemi “Ekoturizmin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı” uygulamasına başlanmıştır. Bu program ile: Burdur, Isparta ve Antalya illerinin kırsalında ekoturizm altyapıları ve üst yapılarının iyileştirilmesi, kırsal yerleşimlerde gelir getiren faaliyetlerin desteklenmesi, bölgenin turizm gelirlerinin artırılması amacıyla

kooperatifleşme olmak üzere kurumsal yapıların desteklenmesi, kırsal alanlardaki halkın turizme yönelik olan ürün-hizmet sunum becerilerinin artırılması amaçlanmıştır. (Baka, www.baka.ka.gov.tr, 2022).

Ayrıca Ajans Burdur, Isparta ve Antalya illerinde ekoturizm adına ortak bir strateji geliştirmek üzere konuyla ilgili faaliyet yürüten sivil toplum, özel ve kamu temsilcilerin oluşan iş birliği platformu kurmayı planlayarak paydaşların da katılımıyla ekoturizm yatırımlarının hayata geçirilmesine olanak sağlamaya başlamıştır. Ekoturizmin geliştirilmesi için teknik uzmanlık isteyen alanlarda, paydaşların projelendirme, fizibilite hazırlama ve danışmanlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırma yönünde adımlar atarak ekoturizm alanlarında fizibilite ve ön projelerin ajans tarafından üstlenilmesi kararlaştırılmıştır.

Çalışmanın evreni olan Burdur ili Akdeniz Bölgesinin iç kısmında Göller Bölgesinde yer almakta ve il içerisinde yer alan göl, yayla, tabiat park, antik kent ve alternatif turizm faaliyetleriyle zengin bir ekoturizm türlerine ev sahipliği yapabilecek potansiyele sahiptir. Aşağıdaki tablo 1’de Burdur ilinin ekoturizm potansiyelleri gösterilmiştir.

Tablo 1. Burdur İlindeki Ekoturizm Türleri⁵

Ekoturizm Türü	Ekoturizm Yerleri
Kuş Gözlem Turizmi	“Burdur Gölü ⁶ , Çorak Göl, Salda Gölü, Karataş Gölü.”
Lavanta Turizmi	“Akçaköy Lavanta Vadisi, Yeşilköy Lavanta Bahçeleri.”
Yaban Hayatı (Fauna) Gözlem Turizmi	“Lisinia ⁷ Doğa Alanı, Ağlasun-Çamova Yaban Hayatı Koruma Sahası, Burdur Gölü Yaban Hayatı Koruma Sahası, Karataş Gölü Yaban Hayatı Koruma Sahası.”

5 Tablo, Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Burdur Valiliği Tarafından Hazırlanan “Her Yönü İle Burdur 2021” yayını, Tarım ve Orman Bakanlığı ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

6 Burdur Gölü’nde 100’e yakın kuş türü barınmaktadır.

7 Türkiye’nin ilk “Yaban Hayatı Rehabilitasyon Merkezlerinden” birisi olarak resmiyet kazanmıştır.

Kültür Turizmi	“Sagalassos Antik Kenti ⁸ , Kibyra Antik Kenti ⁹ , Milias Antik Kenti, Kremna Antik Kenti, Balbura Antik Kenti, Sia Antik Kenti, Keraitai Antik Kenti, Kodrula Antik Kenti, Olbasa Antik Kenti, Boubon Antik Kenti, Düğer (Tymbriannassus) Antik Kenti, Kodrula Antik Kenti, Sia (Taştandıam) Antik Kenti, Hacılar Büyük Höyük, Kuruçay Höyük, Susuz Han, İncir Han, Dereköy Hüyük, Antik Roma lahitleri, Tefenni’deki Cami-i Kebir, Çavdır’da Dengere Camisi, Şeyh Sinan Cami, Bayır Camii, Yeşilova’daki Veli Dede Türbesi ve Onocak Türbesi, Burdur merkezdeki Ulu Camii, Dört Ayak Türbesi, Kavaklı Rum Kilisesi, Pirkulzade ve Derviş Mehmet Kütüphaneleri, Hocabali Hamamı, Burdur’un Üçdibek mahallesinde Eskiye Hamamı, Burdur’un Çeşmedamı mahallesinde Tabak ve Baltaoğlu Hamamları, Saat Kulesi, Çeşmedamı, İsliler, Zincirli Kapı ve Hocanın Çeşmeleri, Ak Sarnıç, Çifte Sarnıç, Kuyucak Sarnıcı, Beşkonak Sarnıcı, Burdur Müzesi, Burdur Doğa Tarihi Müzesi, Burdur merkez Çayboyu’nda Taş Oda Konağı, Burdur merkez Değirmenler mahallesi Divanbaba caddesinde Bakibey Konağı, Burdur Merkez Pazar Mahallesinde Çetinerler Evi, Burdur merkezde Oluklaraltı caddesinde Mısırlılar Evi, Çelikbaşlar Evi (Mehmet Akif Ersoy Kültür Evi), Burdur merkezde Piribaşlar Konağı.”
Yayla Turizmi	“Merkezde Aziziye Yaylası, Bucak’ta Karacaören I, Karacaören II gölleri çevresi, Kumar ve Kestel Yaylası, Çavdır’da Kozağaç Yaylası, Tefenni’de Eşeler Dağı ile çevresi, Gölhisar’da Armutlu, Böğrüdelik ve Kocayayla Yaylaları, Altınyayla’da Fatmapınar ile Kırkpınar Yaylası, Kemer’de Akpınar Yaylası, Bozdağ ve etekleri, Çeltikçi’de Demirli Yaylası, Yeşilova’da Eşeler Yaylası-Tınaztepe, Salda Gölü çevresi.”
Mağara Turizmi	“İnsuyu Mağarası ¹⁰ , Kızılın Mağarası, Seferyitiği Mağarası, Kayadibi Mağarası, Kabaklı Mağarası, Kızılkaya ve Kızılseki, Etre Mağarası.”
Trekking (doğa yürüyüşü) Turizmi	“Serençay Kanyonu (Teke Sarayı), Karanlıkdere Kanyonu, Karacaören Kısık Kanyonu, Kızılseki köyündeki doğal yürük yolları, Bayındır (Akgöl/Çorak Göl) Gölü.”

8 2009 tarihinde UNESCO’nun kararı ile “Dünya Mirası Geçici Listesine” dahil edilmiştir.

9 2016 yılında UNESCO’nun kararı ile “Dünya Mirası Geçici Listesine” dahil edilmiştir.

10 Türkiye’nin turizme açılan ilk mağarası olmuştur.

Av Turizmi	“Ağlasun devlet avlağı, Akçaköy devlet avlağı, Aziziye devlet avlağı, Bucak-Çeltikçi devlet avlağı, Büğdüz devlet avlağı, Cimbilli devlet avlağı, Çavdır devlet avlağı, Çavdır örnek avlağı, Dirmil devlet avlağı, Düdenköy devlet avlağı, Gölhisar devlet avlağı, Karamanlı-Tefenni devlet avlağı, Kayadibi devlet avlağı, Kemer devlet avlağı, Kestel devlet avlağı, Kozluca devlet avlağı, Melli devlet avlağı, Pamucak devlet avlağı, Sarıova devlet avlağı, Ürkütlü örnek avlağı.”
Göl Turizmi	“Burdur Gölü, Salda Gölü, Kestel Gölü, Söğüt Gölü, Gölhisar Gölü, Karataş Gölü, Yarıklı Gölü, Yazır Gölü, Karacaören Barajı, Bayındır (Akgöl/Çorak Göl) Gölü.”
Sualtı Dahş Turizmi	“Burdur Gölü, Salda Gölü.”
Kamp ve Karavan Turizmi	“Salda Gölü, Doğanbaba halk plajı, Akpınar Yaylası.”
At Biniciliği Turizmi	“Burdur Kent Ormanı.”
Dağcılık Turizmi	“Boncuk Dağı.”
Kış Sporları Turizmi	“Salda Kayak Merkezi.”
Tabiatı Koruma Alanı	“Kargı Köyü Sığla Ormanı.”
Tabiat Parkı	“Salda Gölü, Serenler Tepesi, Karanlıkdere Kanyonu.”

Böylelikle Burdur ilindeki ekoturizm ile turizm faaliyetlerinin 12 aya yayılması, hedef kitlenin çeşitlendirilmesi, kırsal alanlara da yarar sağlaması ile ilin ekoturizm potansiyeli kullanılarak Batı Akdeniz Bölgesi'ndeki kıyı şeridinde sıkışan turizm faaliyetlerinin iç kesime çekilmesine olanak tanıdığı söylenebilir.

Göller yöresi olarak bilinen alanda sulak alanlar açısından zengin olması nedeniyle kuşların göç yolları üzerinde bulunduğu, son yıllarda hızla gelişen ekoturizm türü olan foto safari açısından da dikkat çekmektedir. Yerel halkın sosyo-ekonomik açıdan kalkınmasını sağlayan ve son zamanlarda popülaritesi artan lavanta turizmi de kentteki önemli ekoturizm faaliyetleri arasında yerini almıştır.

Ayrıca sürdürülebilir turizm anlayışının Batı Akdeniz Bölgesine kazandırılabilmesi amacıyla 2021-2023 yıllarını kapsayan “Isparta-Burdur Mekânsal Turizm Strateji Planı” hazırlanmıştır. Bu kapsamda Burdur ilini kapsayan önemli ekoturizm odaklı stratejik eylemler belirlenmiştir. Bunlar ise; ekoturizm işletmesi kurmak isteyenler ile ekoturizm kapsamında faaliyet gösteren kurumlara, sivil toplum örgütlerine ve özel teşebbüslere ekoturizm işletmesi, planlaması ve sürdürülebilirliği konusunda gerekli eğitimlerin verilmesi, bilinirliği düşük olan ekoturizm değerlerinin tanıtımını sağlayan kısa film yarışma organizasyonlarının düzenlenmesi, Burdur D650 yolu boyunca ekoturizm ürünlerinin oluşturulması, Akçaköy'de pansiyonculuk yapımına teşvikler verilmesi, Salda ekoturizm konaklama yapılarının oluşturulması, kuş gözlem etkinlikleri için marka çalışmalarının yapılması, antik kentlerin Göller Bölgesinde yürütülen rota çalışmalarına dahil edilmesi, Türkiye Dağcılık Federasyonuyla tırmanış sahalarının envanter çalışmalarının yapılması ve kültür turizmi planlama çalışmasıyla GZFT analizi yapılarak her ögenin eksiklerinin belirlenmesi dikkat çeken hedefler arasında yer

almıştır.

Bir yörede hem turizm faaliyetlerini geliştirmek hem de yörenin turistler tarafından ziyaret edilerek kalkınabilmesini sağlayabilmek için ilk olarak o bölgenin sahip olduğu turizm arz kaynaklarının neler olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bir yörenin sahip olduğu doğal değerlerle birlikte kendi eliyle oluşturduğu fiziksel çevre de aslında yöreye ait özel kaynaklar arasındadır. Burdur ili de hem doğal kaynakları hem de kentte faaliyette bulunan ekoturizm kapsamındaki değerleriyle özel bir konuma sahiptir. Bunlar ise Lisinia Doğal Yaşam Alanı ve Kemer Akpınar Yayla Evleri olmak üzere iki başlık altında incelenmeye çalışılmıştır.

Lisinia Doğal Yaşam Alanı

Lisinia Doğal Yaşam Projesi'nin temeli Veteriner Hekim Öztürk Sarıca tarafından 2005 tarihinde Burdur Gölü'nün kıyısında atılmıştır. Yörenin eski çağdaki ismi olan Psidy'a'nın önemli kentlerinden biri Lisinia'dan almakta ve "Doğan ve batan güneşin, ay ışığının sudaki pırlıltısı" anlamına gelmektedir. Lisinia 3 yıl süren izin çalışmalarının sonucunda Türkiye'nin ilk "Yaban Hayatı Merkezlerinden" biri olarak resmiyet kazanmıştır. Aynı dönemde tüm masrafları Sarıca tarafından karşılanmak üzere 10 yıllığına Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bedelsiz olarak hibe edilmiştir. Kurulduğu yıldan itibaren çeşitlenerek 8 farklı alt projeye çalışmalarını sürdürmektedir. Yaban Hayat Rehabilitasyon Merkezi projesiyle; yörenin fauna çeşitliliğiyle Türkiye'nin önemli alanları arasında bulunmasıyla özellikle avcılar tarafından vurulmuş, çeşitli hastalıkları olan, kimyasallar tarafından zehirlenmiş ve yaban hayatı popülasyonunun korunabilmesi amacıyla tedavi ve rehabilitasyon merkezi faaliyete geçmiştir.

"Lisinia'dan Dünya'ya: Yaşamak için Burdur Gölü'nü yaşat!" projesiyle de bölgede, civar köylerde ve merkez bünyesindeki tüm faaliyetlerde örnek bir model oluşturabilmek için küresel ölçekte su kullanımının doğru yönlendirilmesini sağlamak amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.

"Lisinia Doğa Okulu" projesiyle sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal gelişim için biyolojik çeşitlilik, yaban hayatı ve önemi, iklim değişikliği ile alınabilecek önlemler ve birçok doğayla ilgili konularda farklı nitelik ve yaş gruplarına eğitim çalışmaları sürdürülmektedir.

"Gönüllü doğa koruyucusu" ve "Kansersiz gelecek elimizde" ile de dünya genelinde gelecek nesillerin doğaya saygılı birer birey olarak yetiştirilmesi amaçlanmış ve Türkiye'de bir ilk olan Lisinia Doğa alanında "Kanser Evi" ve "Kanser Piramitleri" yapılmıştır.

"Ekolojik üretim ve doğa dostu tarım uygulamaları" projesi ile kimyasal madde kullanılmadan Organik Tarım Sertifikalandırma işlemlerine başlanmış, tarlalar dinlendirilmiş, nadas çalışmaları yapılmış ve kuruluşunun 8. yılında tüm arazilere lavanta ve gül dikimi yapılmıştır.

"Yerli bitki, hayvan türlerinin üretimi ve gen muhafaza" projesiyle yöredeki köylerden toplanan tohumlar, köylerde anlatılmış ve yerli tohum kullanılması teşvik edilmiş, projenin devamıyla da tohumların uygun koşullarda muhafazasına yönelik bir gen

bankasının temelleri atılması hedeflenmiştir.

Son olarak da ‐Lisinia enerjisini doğadan alıyor!‑ projesiyle de temiz enerji kullanımından %100 olarak yararlanılması için rüzgâr, su ve güneşten yararlanan sistemler üzerinde projelendirme çalışmaları başlatılmıştır.

Ayrıca Lisinia Doğa’da tarla sürümü, gübreleme, yaban hayvanlarının bakımları, beslenmesi, ağaçların budanması, keçilerin otlatılması, sütlerinin sağımı ve yünlerinin kesilmesi, sebzelerin dikilmesi, sebze ve meyve hasatlarının yapılması, güllerin toplanması, gül suyu ve gül yağının çıkartılması, lavantaların toplanması, lavanta suyu ve yağının çıkartılması, kekiklerin toplanması, kekik suyu ve yağının çıkartılması, ardiç ve adaçayı toplama ve gibi faaliyetler gönüllüler veya ekoturistler tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Böylelikle kırsal yaşamla buluşularak stresten uzaklaşma ve doğal ürünlerle beslenme imkânı tanınmakta ve misafirlerle halk arasında bir köprü vazifesi kurularak sosyo-kültürel etkileşimin güçlenmesine olanak tanımaktadır (Ongun vd. 2017: 57).

Lisinia’nın kendisine özgü temasıyla, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla sürdürülebilir uygulamaları açısından ve benzer modellerin benimsenerek yaygınlaşmasına olanak tanıyan ekoturizm çerçevesinde başarılı bir girişim olduğu kanıtlanmıştır (Erbaş, 2019: 2411).

Veteriner Hekim Öztürk Sarıca ile yapılan mülakat sonucunda aşağıdaki cevaplar alınmıştır.

1. Ekoturizm kapsamında doğa okulu projemiz 3 yıl süren izin çalışmaları sonucunda resmiyet kazanmış ve ilk başlarda 50bin hedef kitleye ulaşırken, günümüzde 300-400 bin hedef kitleye ulaşmış bulunmakta ve bu sayıyı arttırmak hedef ve amaçlarımız arasında yer almaktadır.”
2. Yerelde oluşturulan bazı projelerde yer alanlar olmakla birlikte, Akçaköy’de diğer üreticilerle birlikte projeler gerçekleştiriyoruz. Bizim ulusal ve uluslararası projelerimizde daha ziyade gönüllüler ve evrensel hedefler söz konusudur.”
3. ‐Proje aslında zararlı kimyasallara karşı bir doğa projesi yani aslında direk halkın sağlığı ile ilgili bir projedir. Dolayısıyla halkın üretiminden tüketimine kadar tüm konularda projeler üretmemiz yerele sağladığı asıl katkılar arasındadır. İstihdam bizim için son sıralarda yer almaktadır.”
4. ‐Projelerimizin tamamı çevreyle ilgilidir. İklim değişikliği, küresel ısınma, zararlı kimyasalların etkilerine karşı alınabilecek önlemler, tarımda üretim modelleri, güneş enerjisi ile elektrik üretimi, su kaynaklarının tasarruflu kullanılması ve suyla ilgili projelerin tümü hepsi çevreyle bağlantılı projelerimiz arasındadır.”
5. ‐Doğa ile ilgili eğitim çalışmaları yürütüyoruz. Doğa okulu da ekoturizmin evrilmiş şeklidir. Burada biyolojik çeşitliliğin ve yaban hayatının önemi ile suyla ilgili projelerimizde ve susuz tarım modeliyle aromatik bitkilerin ve ürünlerin kimyasal madde kullanılmadan üretilmesi ve bunun insanlar ile tanışmasıyla alakalı çalışmaların tümü eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları arasındadır.”
6. ‐Bölge hakkında bilgilendirmeden ziyade projelerimizi anlatıyoruz, bizdeki projeler tabiki de evrensel, örnek olarak sularla ilgili projelerimizde baz aldığımız Burdur Gölünün çevresiyle ilgili ya da doğayla ilgili her türlü bilgi süre kısıtlı olsa da veriliyor. Doğa ve çevreyle ilgili kısıtlı sürede de olsa bir şeyler anlatmaya çalışıyoruz. Ama projenin Burdur’da olması ve gelen misafirlerin Lisinia’yı ziyaret

- ettiklerinde Burdur'a ayak basması buranın kültürüyle karşı karşıya kalması anlamına gelmektedir.”
7. “Biz insanların sağlığı konusunda kanserden nasıl uzak kalabileceklerini anlatmaya çalışıyoruz, bizim için temiz toplum, temiz çevre, dünyanın ve gelecek nesillerin sağlığı bizim için önemli, o yüzden bunları anlatmaya çalışarak projeler üretilmesi farkındalık çalışmalarımız arasındadır”
  8. “Bizim projenin amacı insanları bazı şeylere özendirmek. Mesela doğayla ilişkin bazı şeyleri görünür hale getirebilmek. İnsanlar da bizden göyerek benzer projeleri benzer şekilde yapmaya başladılar. En azından ekoturizm Türkiye’de ciddi anlamda gelişmeye başladı ve bu da bizim için artık varılabilecek son noktalardandı ama biz ekoturizmi bırakmış değiliz, yapmaya çalıştığımız ve yaptığımız birçok şeyi yine insanlar aramıza geldikçe sunumlarla insanlara bir şekilde anlatmaya devam ediyoruz.”
  9. “Bazı kamu kurumlarıyla ilgili zaman zaman paydaş projeler yürütüyoruz. Susuz tarımın yaygınlaştırılması noktasında Nallıhan Belediyesi ve Mardin’de kadın kooperatiflerine destek veriyoruz. Diğer taraftan özellikle Tarım Bakanlığı ile verilerimizin büyük kısmını paylaşıyoruz.”
  10. “Proje başından sonuna kadar zaten ailenin kendi olanaklarıyla kurulmuştur. Sadece Lisinia Şirketi’nin tarımsal projelerinde Tarım Bakanlığı’nın bazı destekleriyle halkı özendirmek amacıyla kullandığı birtakım destekler (tarla teşviği) bulunmaktadır. Tarım İl Müdürlüğü ile de birlikte bazı projeler gerçekleştirilir onun dışında destek almıyoruz.”
  11. “Özel proje olduğumuzdan dolayı birtakım sıkıntılarla karşılaştık, kendi kaderimizle baş başa kaldık. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tanıtım çalışması yapılmadı. Ekoturizm konusunda böyle sorunlar yaşanmamalı, destek görülmesi gereklidir.” cevapları alınmıştır.

Kemer Akpınar Yayla Evleri

Önemli ekoturizm türlerinden biri olan yayla turizmi, doğayı seven doğada bulunmakta hoşlanan bireylerin gününbirlik ya da kısa süreli konaklama yapmak amacı ile gerçekleştirilen, yüksek rakımlı yerlere yapılan turizm faaliyetleridir (Düşmezkalender vd. 2019: 4). Günümüzde de bireylerin artık kitle turizminden ziyade doğa ve çevre ile uyumlu turizm konseptlerine yöneldiği için ekoturizm türlerinden biri olan yayla turizmi de önem arz eden konseptlerden biri olmaktadır. Bundan dolayı Burdur’un %42’sinin yayla, otlak ve çayırlardan oluşması ve Burdur’daki yaylaların Karadeniz bölgesindeki yaylaların özelliklerine benzemesi yayla turizmi açısından önemli potansiyel oluşturmaktadır. Burdur’da bulunan en önemli yaylalardan bir tanesi, Burdur’un Kemer ilçesinde yer alan Akpınar Yaylası’dır (Atayer vd. 2018: 10).

1530 metre yükseklikteki, çevresi ardıç ağaçlarıyla kaplı, Burdur ovası ile Burdur Gölünü gören ve doğal güzelliğe sahip olan Akpınar Yaylası’nda Burdur Kemer Belediyesi tarafından hayata geçirilen, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı ve Valilik tarafından desteklenen yayla evleri projesiyle 6 adet bungalov tarzı yayla evi yapılarak 2017’de yabancı ve yerli turistlerin hizmetine sunulmuştur. 2022 yılı nisan ayında da toplam 16 adet bungalov tarzı yayla eviyle faaliyetine devam etmektedir (Burdur, 2021: 452).

Kemer ilçesinde; Türkiye Otomobil Sporları Federasyonu tarafından yapılan Akpınar tırmanma yarışlarının düzenlenmesi, okuma bayramlarının yapılması, Akpınar yayla şenlikleri kapsamında sosyal faaliyetlerinin düzenlenmesi ekoturizm kapsamındaki yayla

turizminin merkezi konumuna getirilmesi amacıyla yayla evleri hayata geçirilmiştir. Yayla evleriyle, yerli ve yabancı turistlerin doğal güzellikten faydalanması ve doğanın zarar görmemesi için konaklamalarının sağlanması, yürüyüş yolları, atvler ve bisikletlerle gezintiler yapılması sağlanmaktadır (Erdem, 2016: 5).

Kemer Belediyesi Mali Hizmetler Müdürü İsmail Özay ile yapılan mülakat sonucunda aşağıdaki cevaplar alınmıştır.

1. “Eko turizm alanındaki hedeflerimiz ve amaçlarımız öncelikle ilimiz ve ilçemizin tanıtımına fayda sağlamak, ilçemiz gençlerine istihdam yaratmak, mevcut konaklama kapasitemizi 24 yataktan 150-200 yatağa çıkararak mevcut konaklama konseptimizi her şey dahil konseptte döndürmek ve ilimizin ve ilçemizin yöresel yemeklerinin tanıtıldığı bir restoran açmak.”
2. “Yerel halkla çalışma oranımız %100 dür, halkla birlikte çalışıyoruz.”
3. “Yerel halka istihdam yönünden maddi katkımızın yanında misafirlerimizin mutfak ihtiyaçlarının karşılanması hususunda özellikle yaz aylarında ilçemiz halkının yetiştirdiği organik ürünleri pazarlama konusunda katkı sağlıyoruz.”
4. “Bugüne kadar yapılan tüm çalışmalarda her ne sebeple olursa olsun doğal ortama zarar verilmemesi için her şey doğal ortamına göre şekillendirilmiştir.”
5. “Bugüne kadar halk eğitim aracılığı ile ilk etapta personelimize hijyen konusunda eğitim verilmiş olup ilerleyen zamanlarda konaklama ve yeme içme konularında eğitim vermeyi planlıyoruz.”
6. “Gelen misafirlerimize Burdur bölgesi ve kültürü hakkında amatör olarak bilgi verilmektedir.”
7. “İleriki zamanlarda farkındalık ile ilgili çalışmalarımız olacaktır.”
8. “Türkiye pazarında cazibe merkezi olmak için öncelikle kapasite artırımı ve restoran hizmetlerini geliştirme, reklam ve tanıtım hizmetlerini geliştirme çalışmalarımız olacaktır.”
9. “İlçemiz de faaliyet gösteren Asarcık Kadın Girişim Üretim kooperatifi ile koordineli çalışmalarımız oluyor.”
10. “Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı’ndan maddi destek aldık.”
11. “Bugüne kadar karşılaştığımız sorunlar genelde maddi sorunlar. İlimiz genelinde doğası ve kendine has ardıc ağaçları ve soğuk suları ile muhteşem bir yayla olan ve ekoturizmin Burdur’daki başkenti olmaya aday tesislerimizin gelişimine katkı koyabilecek bütün kurumların maddi ve manevi katkısını bekliyoruz.” cevapları alınmıştır.

Sonuç

Burdur ili bazındaki ekoturizm konseptinde faaliyet gösteren girişimlerle gerçekleştirilen mülakat sonucunda; Burdur’un ekoturizm merkezi olması konusunda daha fazla kitleye ulaşılması, gençlere istihdam yaratılması ve Burdur’un tanıtımına fayda sağlaması gibi amaçların belirlendiği görülmüştür. Yaban hayatının korunduğu, fauna ile flora türlerinin üretildiği ve bu türdeki genlerin muhafaza edildiği anlaşılmıştır. Gelen yabancı ve yerli turistlere doğa ile kapsamlı eğitimler verildiği, Burdur’un yöresi ve kültürü hakkında bilgilendirilmeler yapıldığı, temiz toplum ve gelecek nesillere sağlıklı bir çevrenin oluşturulabilmesi için farkındalık çalışmalarının yürütüldüğü ve

yürütüleceği saptanmıştır.

Yerel halkla birlikte çalışılmasının yanı sıra yerel halkın sağlıklı ürünler yetiştirme ve bunu pazarlayabilmesi konusunda katkılar sağladığı ortaya çıkmıştır. Kadın kooperatifleri, diğer belediyeler ve Tarım Bakanlığı gibi yerel ve merkezi yönetim birimleriyle iş birliği içerisinde faaliyette buldukları, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı ve Tarım Bakanlığı'ndan destekler alındığı ortaya çıkmıştır. Kentteki ekoturizm faaliyetlerinin tanıtımı yapılarak benzer uygulamaların yaygınlaşmasını sağlanması ve bu tür girişimlerin desteklenmesi için ilgili kurumlardan maddi ve manevi destek bekledikleri anlaşılmıştır.

Böylelikle Burdur kentindeki ekoturizm girişimlerinin sürdürülebilirliği açısından değerlendirildiğinde; nüfusun geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi, yerel ekonominin güçlendirilmesi, bilinçlendirme çalışmalarının sürdürülmesi, yerel halkın yaklaşması ile ekoturizmin benimsenmesinin sağlanması, BAKA gibi bölgesel kurumlarla koordineli çalışılması ve kaynakların bozulmadan etik bir sorumlulukla çevre ve ekonomi bileşkesi çerçevesinde hareket edildiği söylenebilir.

Ayrıca tablo 1.'de de gösterildiği üzere Burdur ilinin ekoturizm çerçevesinde yapılacak her türlü girişim faaliyetleri kentin gelişmesine de önemli katkılar sağlayacağı ortadadır. Bu çabalar bir taraftan yerel halkın farkındalığını arttırabileceği gibi diğer taraftan da kente daha fazla turist çekilebilmesi için de imkanlar yaratacaktır. Böylelikle mevsimselliğin azaltılarak sürdürülebilirliğin sağlandığı ve yerel kültürü korumaya yönelik çalışmaların ekoturizm odaklı girişimci kent olgusuyla hem kentin hem de Türkiye'nin sürdürülebilir bir şekilde gelişmesine de destek olacaktır.

Son tahlilde, Burdur ili örnekleminde elde edilen verilere göre, her bölgenin ve turizm merkezinin ekoturizm kapsamında politika, program ve stratejisine ihtiyacı bulunduğu belirtilebilir. Bu konuda farklı kentlerin potansiyel ve stratejilerinin kopyalanması sürdürülebilir sonuçlar elde edilmesi için yeterli olmayacaktır. Girişimci kent olgusunda ekoturizm planlaması için birtakım planlama kriterleri ortaya koyulması gerekmektedir. Bu planlama için ise doğal kaynaklarla yerel kültürü koruyan ve belirlenen alanların sürdürülebilir gelişmesine katkı sağlaması için kentteki tüm paydaşlarla birlikte hareket edilerek yörenin değerlerini, önceliklerini ve halkın bilgisini plana entegre ederek alınan kriterlere tüm tarafların uyması için takip ve kontrol mekanizmalarının kurulmasına olanak sağlanmalıdır. Böylelikle kentler, ekoturizmden elde edilen kazanımların sürdürülebilirliğini sağlayan çalışmalarla kent sakini, yatırımcı ve turistlerin kentten memnun olma düzeylerini de arttırarak diğer kentlerle rekabet gücü kazanabilmesinde önemli bir avantaj elde etmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akkar, M. Z. (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*. 36(2), 29-38. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/2ace86157b4a40b_ek.pdf
- Aslantaş, H. (2002). Dünya Turizmindeki Değişim İçinde Türk Turizmi. 6.Bil-kent Turizm Forumu Bildirisi. Ankara.
- Akşit S. (2007). Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 23(2), 441-460. <https://www.idealonline.com.tr/IdealOnline/lookAtPublications/paperDetail.xhtml?uld=41429&>
- Altıparmak, M. (2002). Turizm Çeşitlendirilmesi Sürdürülebilir Turizm ve Planlama. Turizm Bakanlığı 2. Turizm Şurası Bildirileri. Ankara.
- Apalı, Y. (2015). Ekoturizmin Sosyolojik Açısından Değerlendirilmesi ve Ardahan'ın Ekoturizm Potansiyeli. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1(2), 111-124. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aruiibfdergisi/issue/60487/886568>
- Arslan, Y. (2005). Erdek ve Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(13), 29-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baunsobed/issue/50339/651845>
- Atayeter, Y. Tozkoparan, U. Yayla, O. ve Sakar, T. (2018). Coğrafi Bir Mekân Olarak Burdur İli'nin Doğa Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimlerinde Güncel Akademik Çalışmalar*. 1(1), Ankara: Gece Kitaplığı.
- Bakırcı, M. (2002). Ekoturizm, Turizm Şurası Bildirileri Kitabı. Ankara: Turizm Bakanlığı.
- Baka. (2022). Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, Batı Akdeniz (TR61) Bölgesi. URL: <https://baka.ka.gov.tr/turizm> (Erişim Tarihi: 20.08.2022)
- Baykal, F. Ataberk, E. ve Alparslan, H. (2020). Kentsel Ekoturizm: Arka Plandaki Aktörler ve Başarı Örnekleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 31(3), 217-227. DOI: 10.17123/atad.748809
- Bozgeyik, A. (2005). Girişimcilere Yol Haritası. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Butty, A. Berclaz, J., Pfefferlé, M. ve Maret, J. (2014). Urban Ecotourism, Case Study, Module 713. Haute Ecole de Gestion Tourisme. İsviçre: Valais.
- Burdur. (2021). Her Yönü ile Burdur 2021. Burdur: Burdur Valiliği.

- Candan, E. Akbey, F. ve Başer, N. E. (2004). Bilgi Ekonomisi ve Birikim Sürecinin Mekândan Kopması. 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi. Eskişehir, 25-26 Kasım. 341-350
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). Ekoturizm Yönetimi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doka. (2015). Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, Olması Gereken Ekoturizm, 1-16. https://www.doka.org.tr/dosyalar/page_705/attachment/zubeyde-hanim-altun-ipek-olmasi-gereken-eko-turizm.pdf URL: (Erişim Tarihi: 10.09.2022)
- Düşmezkalender, E. Özhasar, Y. ve Yordam, S. (2019). Yayla Turizmi: Karadeniz Bölgesi'ne Düzenlenen Turlar Üzerine Bir İnceleme. II. Uluslararası Eğitim Kongresi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Erbaş, E. (2019). Social Business Model and Sharing Economy for Community-Based Tourism Development: A Case Study of Lisinia Doğa. Journal of Tourism and Gastronomy Studies. 7(4), 2399-2417. https://www.jotags.org/2019/vol7_issue4_abstract2.pdf
- Erdem, D. (2016). Yayla Turizminin Cenneti Kemer. Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı. 4(43), 1-10. <https://www.dergiayrinti.com/index.php/ayr/article/view/785>
- Erdoğan, N. (2003). Çevre ve (Eko)turizm. Ankara: Erk Yayıncılık.
- Gales, L. P. (2003). Le Retour Des Villes Européennes. Sociétés Urbaines, Mondialisation, Gouvernement et Gouvernance. Paris: Presses de Sciences Po.
- Gössling S. (1999). Ecotourism: A means to safeguard biodiversity and ecosystem function?. Ecological Economics. 29(2), 303-320. DOI:10.1016/S0921-8009(99)00012-9
- Geka. (2020). Güney Ege Kalkınma Ajansı. Ekoturizm. Yıl:7 S:23. Ankara: Ankara Ofset.
- Harvey, D. (2003). Sosyal Adalet ve Şehir. (Çev. Morali, M.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2012). Sermayenin Mekânları, Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Higham, J. ve Luck, M. (2002). Urban Ecotourism: A Contradiction in Terms?. Journal of Ecotourism, 1(1), 36-51. DOI: 10.1080/14724040208668111
- İşçi, B. Pınarcı, N. ve Gül, A. (2018). Kentsel Ekoturizm ve Isparta Kent Merkezinde Uygulanabilirliği. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Dergisi. 8 (1), 101-115. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/joiss/issue/47347/597917>
- Jessop, B. (2006). Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jessop, B. ve Sum, N. (2000). An Entrepreneurial City in Action: Hong Kong's Emerging Strategies in and for (Inter)Urban Competition. *Urban Studies*. 37(12), 2287-2313. DOI: 10.1080/00420980020002814
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2012). Turizm ve Çevre. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2(2), 93-114. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uaifd/issue/21590/231827>
- Koch, M. (2003). Social Inclusion and Crisis After Fordism, Aging Societies. *New Sociology*. The 6th Conference of the European Sociological Association. September 23th to 26th. 2003. Murcia, Spain, 1-23.
- Koyun, A. (2016). Girişimci Kent Bağlamında Türkiye'deki Anakent Belediyelerine Sahip İllerin Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Kozak, A. M. ve Yılmaz, G. E. (2010). Otel Yöneticilerinin İç Girişimcilik Algılamaları: Frigya Bölgesi Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 21(1), 85-97. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atad/issue/16799/174501>
- Kurdoğlu, O. (2001). Koruma Alanları ve Ekoturizmin Karadeniz Bölgesi Açısından İrdelenmesi. *Orman ve Av, Türkiye Ormancılar Derneği Yayını*. 4(4).
- Kuter, N. ve Ünal, H. E. (2009). Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. 9(2), 146-156. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kastorman/issue/17239/180101>
- Marka. (2011). Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Düzce Ekovizyon Çalışması, https://www.kentselstrateji.com/wp-content/uploads/V-19_Duzce-Yesil-Ucgen.pdf . (Erişim Tarihi: 07.09.2022).
- Ongun, U. Sop, S. A. Yeşiltaş, M. ve Ekiztepe, A. B. (2017). Alternatif Bir Ekoturizm Merkezinin İncelenmesi: Lisinia Doğa Örneği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*. 9(16), 49-60. DOI: 10.20990/kilisiibfakademik.288245
- Özışık, F. U. (2012). Küreselleşme-Yerelleşme Sürecinde Kentsel Yönetişim: Kalkınma Ajansları ve İzmir Örneği. *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakem-*

li Elektronik Dergisi. 5(4), 129-145. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kent/issue/34388/379849>

Özkan Y. E. ve Sıdal, S. (2008). Kentin Dönüşümü ve Yoksulluk. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 24(6), 22-49.

Sezen, I. Yılmaz, S. ve Külekçi, A. E. (2012). Ekoturizm İçin Öneri Alanlarıyla Bayburt. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi. Özel Sayı. 55-61.

Sönmez, Ö. G. (2005). Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Aktörler-Beklentiler Riskler. Kentsel Dönüşüm Dergisi. 53(1), 16-21.

Sungur, Z. (2012). Sürdürülebilir Ekoturizmin Toplumsal Etkileri: Türkiye'den Örnekler. International Conference On Eurasian Economies, 338-344. <https://www.avekon.org/papers/522.pdf>

Şahin, Y. (2010). Kentleşme Politikası. Trabzon: Murathan Yayınevi.

Hall, T. Ve Hubbard, P. (1998). The Entrepreneurial City: Geographies of Politics, Regime, and Representation. New York: Chichester, England.

Western, D. (1993). Defining Ecotourism, Ecotourism: A Guide For Planners & Managers. Cited in, Kreg Lindberg, Donald E. Havvkins, North Bennington: The Ecotourism Society. 8.

Wilson, S. Indera, S. ve Agustina, C. (2014). The Ecotourism Industry in the Caribbean. America: Inter-American Development Bank.

Wu, Y. Wang, H. L. ve Ho, Y. F. (2009). Urban Ecotourism: Defining and Assessing Dimensions Using Fuzzy Number Construction. Tourism Management. 31(6), 739-743. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.07.014>

Yücel, C. (2002). Turizmde Yükselen Değer: Ekoturizm. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Dergisi. 1-7. http://www.tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf

Zurnacı, N. (2012). Kırsal Turizmde; Girişimcilik ve Örgütlenme. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. (2), 65-70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10213/125507>

ANTALYA'DA GÖÇÜN YÖNETSEL YAPILANMASI (KAMU KURUM VE KURULUŞLARI ARAŞTIRMASI)

Özay GÜNGÖR¹

Öz

İçinde bulunduğumuz dönemde hem dünyada hem Türkiye'de göç hareketleri küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve savaşların etkisiyle yaygınlaşmıştır. Yoğun göç hareketleri kentlerde konut sorunu, işsizlik, güvenlik, çarpık kentleşme, altyapı, ulaşım, yabancıların kente uyumu gibi sorunlara yönelik önlemlerin alınmasını beraberinde getirmiştir. Bundan dolayı da devletler uluslararası göç hareketlerinin yönetsel konulardan ayrılamayacağına farkına varmışlardır.

Göçmenler için önemli bir köprü konumunda bulunan Türkiye son yıllarda göç açısından hedef ülke haline gelmiştir. Dolayısıyla Türkiye'de göçün neden olduğu sorunların çözülmesi ve bu doğrultuda göçün yönetsel yapılanmasına yönelik arayışlar son yıllarda hem merkezde hem taşrada ivme kazanmıştır. Geçmişten günümüze uzanan tarihi, doğal güzellikleri ve turizm kenti olmasının verdiği özelliklerle Antalya kenti bu göç hareketlerinden etkilenen kentlerin başında gelmektedir.

Bu çalışmada Antalya'da göç konusunda görev ve sorumlulukları bulunan merkez teşkilatı ve Antalya (taşra) örgütlenmesi ve Antalya'da yerel yönetimlerin göç örgütlenmesi ağının ortaya konması amaçlanmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Çalışmada öncelikle literatür taraması ile Antalya'nın göç tarihi ve değişen göç olgusu ele alınacaktır. Araştırmada nitel veri toplama aracı olan doküman incelemesi ile elde edilen araştırma verileri ışığında Türkiye'de ve Antalya'da göç yapılanması betimsel bir analiz yöntemi kullanılarak irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Yönetimi, Antalya.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 30.09. 2022- Kabul Tarihi: 24.11.2022

Güngör, Ö. (2022). "Antalya'da Göçün Yönetel Yapılanması (Kamu Kurum ve Kuruluşları Araştırması)". Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), Sayı 12, s. 98-122

¹ Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-Posta: ozaygungr@gmail.com, Orcid: 0000-0002-2026-3938.

ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF MIGRATION IN ANTALYA (PUBLIC INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS RESEARCH)

Abstract

In the current period, both in the world and in Turkey, migration movements have become widespread with the effect of globalization, technological advances and wars. Intense migration movements have brought with it measures to address problems such as housing problems, unemployment, security, unplanned urbanization, infrastructure, transportation, and adaptation of foreigners to the city. Therefore, states have realized that international migration movements cannot be separated from administrative issues.

Turkey, which is an important bridge for immigrants, has also become a target country in recent years. Therefore, the search for solving the problems caused by migration in Turkey and the administrative structuring of migration in this direction has gained momentum both in the center and in the provinces in recent years. The city of Antalya is one of the cities affected by these migration movements with its historical, natural beauties and the characteristics of being a tourism city from the past to the present.

In this study, it is aimed to reveal the central organization and Antalya (provincial) organization, which has duties and responsibilities regarding migration, and the migration organization network of local governments in Antalya. Qualitative research method will be used in the study. In the study, first of all, the migration history of Antalya and the changing migration phenomenon will be discussed with a literature review. In the light of the research data obtained by document analysis, which is a qualitative data collection tool, the migration structure in Turkey and Antalya is examined using a descriptive analysis method.

Keywords: Migration, Immigration Administration, Antalya

GİRİŞ

Antalya ve yöresi yüzlerce yıllık geriye uzanan tarihinde farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Yapılan araştırmalarda yaklaşık elli bin yıllık bir uygarlık tarihi bulunan Antalya'da onlarca antik kent ve zengin tarihsel yapıtlar mevcuttur. Geçmişten günümüze uzanan Antalya tarihine genel olarak bakıldığında, farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmış olmasından da kaynaklı olarak kozmopolit bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Çünkü her gelen uygarlık bir önceki uygarlıktan etkilenmiş, kültürlerarası etkileşimin hissedildiği bir oluşum gözlenmektedir.

Günümüzde dünyada artan uluslararası göç hareketliliği Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye'de gerek uygulanan göç politikaları gerekse doğal güzellikleri ve turizm kenti olmasının verdiği özelliklerle Antalya kenti önemli bir göç çekim merkezi haline gelmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan 02.06.2022 yılı verilerine göre Antalya kenti, ikamet izniyle bulunan yabancı uyruklu kişi sayısı bağlamında Türkiye'de İstanbul'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Kayıtlı yabancı vatandaşların yanı sıra kayıtsız olan mülteciler de düşünülürse göç konusunda üretilecek sosyal

politikaların önemi açıktır. Daha çok kamusal bir olgu olan göç konusunda sosyal politikaların üretilmesi süreci ise kamu yönetiminden bağımsız düşünülmemelidir. Bu bağıllık dolayısıyla Antalya'da göçün yönetel yapılanmasında karşımıza çıkan kamu kurum ve kuruluşlarının araştırılması çalışması gerekli görülmektedir².

Merkeziyetçi yönetim anlayışının da etkilediği Türkiye'de göçün yönetel yapılanması Antalya'nın göç yönetel yapılanmasında da karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle Antalya'nın göç tarihine yer verilecektir. Antalya'da artan göçün nedenleri irdelendikten sonra yönetel yapılanma içerisinde hangi kurum ve kuruluşların göç ve yabancı vatandaşlar konusunda görev ve sorumluluklarının bulunduğu tespit edilecektir. Göç konusunda merkezi yönetimin Antalya (taşra) örgütlenmesi belirlendikten sonra Antalya'da yerel yönetimlerin göç örgütlenmesi Büyükşehir Belediyesi, Büyükşehir İlçe Belediyeleri ile Antalya il sınırları içerisinde hem devlet hem de vakıf üniversiteleri çatısı altında bulunan idari birimler özelinde araştırmaya dahil edilmiştir. Ancak gerek çalışmanın sınırlılıkları gerekse Antalya'da yabancı nüfusun en fazla olduğu ilçe belediyeleri olmaları sebebiyle çalışmaya Antalya'nın Konyaaltı, Muratpaşa ve Alanya Büyükşehir İlçe Belediyeleri dahil edilmiştir. 19 ilçesi bulunan Antalya'nın diğer 16 büyükşehir ilçe belediyesinin göç ve yabancı vatandaşlar konusunda üstlendikleri görev ve sorumluluklar ile oluşturdukları veya oluşturamadıkları idari birimlerin diğer akademik çalışmalara konu olabileceği düşünülmektedir.

1. Antalya'nın Göç Tarihi

Antalya kenti tarihinin hemen her döneminde göç aldığı için göç olgusu yeni bir gelişme değildir. Antalya tarihinde gerek coğrafi konumu gerekse doğal güzellikleri ile birçok topluluğun ya da devletin egemenliği altına girmiştir. Bu nedenle de birçok insan topluluğu bölgeye gelerek yerleşmiştir. Bu durum kentte kozmopolit bir yapının oluşmasına neden olmuştur. Hatta bölgenin antik dönemlerdeki adı olan ve çeşitli ırkların ülkesi anlamına gelen Pamfilya da bu kozmopolit yapının kentin başlangıcından itibaren var olduğuna işaret etmektedir. Kentin ilk yerleşikleri olarak Solimler karşımıza çıkmaktadır. Ancak Hititler ve Mısırlılar arasında yaşanan savaşlar neticesinde Grekler bu bölgeye yerleşmeye başlamıştır. Greklerin göçleri ile nüfusu artan Antalya'ya Milattan Önce (M.Ö.) 540'lı yıllarda Persler, M.Ö. 530'lu yıllarda ise İskender'in istilası tarihte karşımıza çıkmaktadır. İskender'in ölümünden sonra yaşanan karışıklıklar neticesinde ise Pamfilya'nın batısı Bergama Kralı II. Attalos tarafından ele geçirilmiştir. Bölgenin öneminin farkında olan II. Attalos Side'yi Romalılardan alamayacağını anlayınca kendi adını verdiği bugünkü Antalya kentini M.Ö. 158 yılında kurmuştur (Akurgal, 1998, s. 462).

M.Ö. 100'lü yıllara doğru gelindiğinde korsanların egemenliğine geçen kent Pax Romana gerçekleşene kadar korsanların egemenliğinde kalmıştır. Pax Romana ile bir ticaret kentine dönüşen Antalya artık Müslüman deniz akıncılarının da dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu durum Milattan Sonra (M.S.) 800'lü yıllarda Halife Harun er-Reşid döneminde Antalya'nın karadan fethi ile Müslümanların bölgeye intikal etmeye

2 Ek Bilgi: Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle STK'lar bu çalışma kapsamına dahil edilmemiş olup daha farklı bir araştırma konusu olarak ele alınması gerekli görülmektedir.

başlamasına neden olmuştur. Artık Antalya hem Müslümanların hem de Bizanslıların bulunduğu topraklar olmuş, zaman zaman el değiştirse de kozmopolit yapı giderek genişlemiştir (Darkot, 1978, s. 460).

Türkler Anadolu'ya giriş yaptığundan itibaren bu önemli ticaret bölgesi dikkatlerinden kaçmamıştır. Anadolu'da Türkler nüfus yoğunluğunu sağlayıp hakimiyetini kurduktan sonra Antalya ilk kez 11. yüzyılda (yy) Selçuklu Türkleri tarafından ele geçirilmiştir. Bu tarihten sonra Antalya yine özellikle 2. Haçlı Seferleri sonrasında birkaç kez Bizanslılarla Türkler arasında el değiştirse de Selçuklu egemenliğinde kalmıştır. Antalya'da İtalyan etkisi de yine bu döneme dayanmaktadır. İstanbul'un Latinler tarafından istilası sonrası Bizans'ın hakim olduğu topraklar taksim edilirken Antalya da İtalyan komutan Aldobrandini'nin egemenliğine bırakılmıştır. Ancak bu dönemde Avrupa ile Mısır ticaretinin önemli bir uğrak noktası olan Antalya 5 Mart 1207 tarihinde Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhusrev tarafından Rumların da desteği alınarak fethedilmiştir. Fetihle birlikte kentte geniş bir Türk iskanı gerçekleşmiştir. Selçuklu ile başlayan ve Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar geçen süreçte kentte Müslümanlar ve Rumlar farklı mekanlarda yerleşerek yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Köse ve Dinç, 2017, s. 772).

1.1. Osmanlı Döneminde Antalya'da Göç

Kurulduğu ilk andan itibaren sürekli göç alan Antalya kentine göçler Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Literatür incelendiğinde özellikle 19. yy belgelerinde ve gezginlerin kayıtlarında Antalya'nın Rum, Ermeni ve Müslümanlardan oluştuğu görülmektedir. Her ne kadar 19. yy'da kente gelen İngiliz Amiraller kentin Rum, Ermeni ve Müslüman nüfusu hakkında farklı kayıtlar tutsalar da kent nüfusunun toplamda 15-18 bin civarında olduğu gözlenmiştir. Ancak kayıtlara göre 19. yy'ın başlarında kente iki büyük göç dalgasının olduğu görülmektedir. Bunlardan biri Arap diğeri ise Moralı göçleridir. Bu dönemde ilk büyük göç dalgası, belki de ticari faaliyetlerin etkisiyle olsa gerek, Mısır'dan gelen Arap göçleri olmuştur. 1830-1833 yılları arasında çok güçlenen ve Osmanlı yönetimine isyan eden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı'dan egemenliğine aldığı kentlerden biri de Antalya olmuştur. Bu durumun temel sebebi olarak da tarihte Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'yı 1833 yılı başlarında Antalya'ya gönderilen kısa süreli yönetimi sırasında gerçekleştiği düşünülmektedir (Köse ve Dinç, 2017, ss. 773-775).

Osmanlı döneminde Antalya'da yaşanan ikinci büyük göç dalgası ise 1820'li yılların başlarında Yunan isyanı sonucu başlamıştır. Yunan isyanı sonucu Yunanistan'dan kaçan Müslümanların hangi kentlere ne kadar sayıda yerleştikleri kayıtlarda net değildir. Bu durumun nedeni olarak o dönemde göç yönetimini sağlayacak ve organize edecek bir kurumun bulunmaması gösterilebilir. Ancak Yunanistan'dan göç eden Müslümanların yerleştiği kentler arasında Antalya'nın yer aldığı da kesindir. Şer'iyye sicillerinin verdiği kısıtlı bilgilere göre muhacirlerin kente gelmeye başlaması 1820'li yıllarda başlamış ve kentle 1840'lı yıllardan sonra bütünleşmeye başlamıştır³. 1840 yılı nüfus sayımına göre Antalya kent merkezinde 3132 kişilik erkek nüfus sayılmış ve bu nüfusun %15'lik kısmını Arap ve Moralılardan oluştuğu kayda geçilmiştir.

3 Antalya Şer'iyye Sicil Defterleri (AŞS.) Numara: 5, 6, 7.

Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemi olan 19. ve 20. yy'larda özellikle Rusya ve Balkan ülkeleriyle yapılan savaşlar sonucu Balkanlardan ve dahi Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına büyük Müslüman göçleri yaşanmıştır. Muhacirler Anadolu'daki kentlere iskan ettirilmişlerdir. Bu kentler arasında Konya vilayetine bağlı bulunan Antalya da yer almaktadır (İpek, 1999, s. 174).

Osmanlı Devleti'nin Tanzimat'a kadar olan süreçte göçmenlerin iskan işlerini Şehremaneti vasıtasıyla yürüttüğü görülmektedir. Ancak 19. yy'da artan göç hareketi ve özellikle Kırım muhacerâtı Şehremaneti'nin görevini aşmıştır. Bu nedenle de bu işlerle ilgilenecek bir komisyon kurulması gerektiği düşünülerek 1860 yılında Muhacirin Komisyonu oluşturulmuştur. Bu Komisyon vilayetlerde de teşkilatlanmaya gitmiş ve Antalya'da da bir Muhacirin Komisyonu oluşturulmuştur. Ancak göçlerin azalmaya başlaması neticesinde bu Komisyon'un varlığı sorgulanmış ve ilgili Komisyon 1877 yılında lağvedilmiştir. Bu yılların akabinde 93 Harbi patlak verince tekrar artan göç dalgası neticesinde 1878 yılında bu kez İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu adında yeni bir Komisyon oluşturulmuştur. Bu yeni teşkilatlanma Antalya'da da oluşturulmuştur. Antalya'ya bu dönem gelen göçmenlerin büyük kısmının bu Komisyon aracılığıyla yerleştirildiği görülmektedir (İpek, 1999, ss. 72-74). 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle Rumeli'de yaşanan imha politikaları pek çok Müslümanın topraklarını terk ederek Anadolu'ya sevk edilmesine neden olmuştur. Bu sevk sırasında göçmenlerin bir kısmı, özellikle de Kırım (Tuna) ve Yenişehir göçmenleri, Antalya'ya yerleştirilmiştir (Köse ve Dinç, 2017, ss. 779-780).

Osmanlı egemenliğinde bulunan Girit'te ise 1821 yılında Büyük Yunanistan ideası ile başlayan ayaklanmalar neticesinde büyük devletler 1879 yılında Girit'in özerkliğini ilan ettiler. Bu bölgede yer alan Rumların Müslüman Türklere saldırıları neticesinde ise Anadolu'ya yeni bir göç akımı başlamıştır. Osmanlı Devleti de Müslüman göçmenler ile gayrimüslim tebaa arasında dengeyi sağlama politikası bağlamında Giritli Müslümanların bir kısmını 1899 yılından itibaren Antalya'ya yerleştirmiştir. Giritli Müslümanların Antalya'ya kısım kısım yerleştirilmesi politikası 1899 yılından 1912 yılına kadar sürmüştür (Köse ve Dinç, 2017, s. 781).

Cumhuriyet dönemi yaklaşırken modern Antalya'nın oluşmasında etkisi olan göçler arasında Türk-Yunan mübadelesi de yer almaktadır. Lozan Antlaşması kapsamında Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan antlaşma kapsamında Türk ve Rum ahalinin mübadelesine ilişkin protokol kapsamında Türk ve Rum nüfusun mübadelesi gerek olmuştur. Bu kapsamda Antalya'da uzunca yıllardır yaşayan Rumlar da mübadeleye dahil edilerek Yunanistan'dan bir kısım Türk de Antalya'ya getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanı yaklaşırken, 1922 yılının Ekim ayı içerisinde, pek çok Antalyalı Rum iskeleye yanan Yunan gemileriyle kentten gönderilmiştir (Çimrin, 2002, ss. 274-276).

Görüldüğü üzere tarihsel süreç içerisinde pek çok kez egemenliğin el değiştirdiği Antalya'da sıkça göçler yaşanmıştır. Kente gelen göçmenlerin kent ahalisi ile uyumu ise bu sürecin en önemli sorunu olmuştur. Ancak göçe ve göçmenlere alışık olan Antalyalıların göçmenlere büyük kolaylıklar sağladığı da açıktır. Bu süreklilik arz eden göçlerin yönetel bir sorun olarak karşımıza çıkması, bu göçmenlerin kente ve kentlilere uyum sorunu, barınma, geçinme ve eğitim gibi çeşitli sosyal sorunların çözümünde göçün hem merkezi yönetim yapılanması hem de taşrada yönetel yapılanma

eksikliğinin temel sebep olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda Cumhuriyet sonrası dönemde göç ve göçmenlerle ilgili yapılan yönetsel çalışmalar, oluşturulan kurum ve kuruluşların önemi aşikardır. Ancak bu kurum ve kuruluşların etkin çalışmasında, göçmenlerin ve göçlerin önünde varolan sorunların çözümünde ne kadar etkin ve verimli olduklarının araştırılması elzem görülerek Antalya kenti özelinde bu çalışma kapsamında araştırma konusu yapılmıştır.

1.2. Cumhuriyet Döneminde Değişen Göç Olgusu ve Antalya'da Göç

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde göç olgusunun temel dinamikleri 1950'li yıllardan sonra değişmeye başlamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında etkili olan mübadele göçleri iken 1950 yılı sonrasında kırdan kente göç olgusu hareketlenmeye başlamıştır. Özellikle 1950'li yıllara kadar savaşlar ve anlaşmalarla gerçekleştirilen zorunlu göçler, göçmenler üzerinde psikolojik bir baskı oluşturmuş ve adaptasyon sorununu artırmıştır. Ancak 1960'lı yıllar ve bu yılları izleyen dönemde dış göçte yeniden bir hareketlilik yaşanmaya başlamıştır. Ancak bu dönemde Türkiye göç alan değil göç veren ülke konumunda bulunmuştur. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren dış göç almaya başlayan Türkiye'de 2011 yılından itibaren büyük bir Suriyeli göçü dikkat çekmektedir (Pınarbaşı, 2021, s. 39). Cumhuriyet döneminde alınan dış göç savaştan kaçmanın yanında ekonomik, siyasi, toplumsal veya kültürel vb. nedenlerden kaynaklanabilmektedir.

Türkiye'de kentleşmenin artmaya başladığı, kentlerde çarpık kentleşmenin yaşandığı, apartmanlaşmanın başladığı, teknolojik gelişmelerin yaşandığı, eğitim alanında üniversite sayılarının çoğaldığı 1980 yılı sonrasında Türkiye artık gelişmekte olan ülke konumuna yükselmiştir. Bu durum az gelişmiş ülke vatandaşlarının ve Avrupa'nın gözünden kaçmamış olsa gerek ki 1980-1990'lı yıllarda Irak'ta ve Afganistan'da yaşanan savaşlar ve siyasi çatışmalar neticesinde Türkiye'ye kitlesel bir göç hareketi başlamıştır. Bu yıllarda uluslararası göç hareketleri bağlamında Türkiye daha çok transit konumundayken zamanla hedef ülke konumuna gelmiştir (Deniz, 2014, s. 197). Ülkedeki hedef kentlerden biri ise gerek coğrafi konumu gerek turizm kenti olmasının verdiği özellikleriyle Antalya kenti olmuştur.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağıldıktan sonra birliğe bağlı bulunan vatandaşların emek göçleri ile Batı Avrupa ülkeleri vatandaşlarının gerçekleştirdiği isteğe bağlı emekli göçleri Türkiye'nin göç alan ülke konumunda tanımlanmasına yol açan önemli gelişmelerdendir. Emekli göçleri ve emek göçlerinde turizmin önemi ise oldukça büyüktür (Südaş, 2005, s. 144). Türkiye'de turizme yapılan yatırımlar 1990 yılı sonrasında artmaya başlayınca bu alanda en hızlı gelişme gösteren illerden biri Antalya kenti olmuştur (Lodoğlu, 2009, s. 4; Deniz, 2012, s. 153). Turizm alanına yapılan yatırımlar ve verilen teşvikler neticesinde ise Antalya kentinde istihdam olanakları genişlemiştir. Bu durum özellikle ekonomik amaçlı göçlerde Antalya'nın tercih edilmesine neden olmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından en son 17 Temmuz 2020 yılında yayınlanan "Uluslararası Göç İstatistikleri, 2019" raporuna göre 2019 yılı içerisinde yurt dışından Türkiye'ye 677 bin 42 kişi göç etmiştir. Göç edenlerin illere göre dağılımı incelendiğinde ise Antalya, İstanbul ve Ankara'nın ardından göç alan ve göç

veren üçüncü kent konumundadır. 2019 yılında göç eden yabancı nüfus içerisinde ise ilk sırayı Irak vatandaşları alırken ardından sırasıyla Türkmenistan, Afganistan, Suriye, İran, Azerbaycan, Rusya Federasyonu ve Almanya vatandaşları gelmektedir⁴.

Şekil 1'de yer alan TÜİK 17 Temmuz 2020 tarihli 2016-2019 yılları arasındaki veriler incelendiğinde Antalya toplam nüfusunun 2.511.700 olduğu, bu nüfusun 102.643'ünün yabancı uyruklulardan oluştuğu görülmüştür. Ayrıca ilgili verilere göre 2016-2019 yılları arasında Antalya'ya 40.743 yabancı uyruklu göçmen geldiği kayıtlara geçmiştir.

Şekil 1: 2016-2019 Yılları Arasında Antalya İline Gelen Göçün ve Nüfusunun Uyuğa Göre Dağılımı, (TÜİK 17 Temmuz 2020)⁵.

Uyruk	Antalya Nüfusu	Antalya'ya Gelen Göç
Türkiye Cumhuriyeti	2.409.057	3.186
Yabancı	102.643	40.743
Toplam	2.511.700	43.929

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan 02.06.2022 yılı verilerine göre ise Antalya genelinde ikamet izniyle bulunan yabancı uyruklu kişi sayısının toplam 152.983 kişi olduğu görülmektedir. Antalya ikamet izniyle bulunan yabancı uyruklu kişi sayısı bağlamında Türkiye'de İstanbul'dan sonra ikinci şehir olmuştur⁶. Yukarıda TÜİK'in 17 Temmuz 2020 yılı yılında yayınlanan verilere göre Antalya Türkiye'de göç alan üçüncü kent iken Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan 02.06.2022 yılı verilerine göre Antalya göç alan ikinci kent konumuna yükselmiştir. Bu durum son dönemde ikamet izni alan yabancıların Antalya kentini daha çok tercih ettiğini gösterir niteliktedir. Özellikle belirtmek gerekirse son dönemde Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan silahlı çatışmalar da Antalya'da yabancı sayısının artmasına neden olmuştur. Silahlı çatışmalar neticesinde bölgeden kaçan ve Türkiye'yi tercih edenlerin büyük çoğunluğu Antalya kentine yönelmiştir.

Kayıtlı yabancıların yanında düzensiz göçmen ve sığınmacıların da olduğu düşünülürse Antalya kentinde yabancı göçlerin kent için ne denli önemli olduğu açıktır. Bu yabancıların kamu hizmetlerinden yararlanması, yerleşik vatandaşlarla adaptasyonu gibi çeşitli sorunlarının giderilebilmesi için de hem merkezde hem taşrada yönetel yapılanmalar gerekli görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın bundan sonraki kısmında Antalya kentinde göçün yönetel yapılanması çıkarılmaya çalışılacaktır.

2. Türkiye'de Göç Yönetimi ve Antalya'da Göçün Yönetel Yapılanması

Bilindiği üzere Anayasa'nın 126. maddesine göre merkezi idare, başkent teşkilatı ve taşra teşkilatı olmak üzere iki düzeyden oluşmaktadır. Yine Anayasa'nın 126. Maddesinde il ibaresi zikredilmiş ve "İl İdaresi Kanunu"nda merkezi idarenin taşra teşkilatı belirlenmiştir. Buna göre iller ilçelere; ilçeler de bucaklara bölünmüştür. Ancak 2014 yılında çıkarılan 6552 sayılı kanunla tüm illerdeki bucaklar kaldırılmıştır. Bu kapsamda

4 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2019-33709> (erişim tarihi: 15.05.2022).

5 <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nüfus-ve-Demografi-109> (erişim tarihi: 15.05.2022).

6 <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (erişim tarihi: 16.05.2022).

merkezi idarenin taşra teşkilatı il ve ilçe teşkilatlarından oluşmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekirse il idaresi, yetki genişliği esasına dayandığından merkezin sahip olduğu yetkilerin bir kısmı merkezin hiyerarşisi içerisinde alt birimlere devredilmektedir. Göçün yönetsel yapılanması konusunda da merkezi yönetim daha etkin ve verimli hizmet sunmak adına, yetki genişliği esasına dayalı olarak, illerde ve ilçelerde örgütlenmeye gitmiştir (Sadioğlu ve Ezin, 2021, ss. 89-96; Yaylı, 2021, s. 124-125).

Türkiye’de göçün yönetsel yapılanmasının genellikle başkentte örgütlendiği ve taşra teşkilatları vasıtasıyla belirledikleri politikaları uygulamaya geçirdikleri görülmektedir. 04.04.2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) “Göç İdaresi”, “Göç Politikaları Kurulu” gibi idari yapıların oluşumuna temel teşkil etmektedir (R.G. 4.4.2013-28615). Göç Politikaları Kurulu Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçildikten sonra 703 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile birlikte kaldırılmış ve 13.09.2018 tarihli 17 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “Göç Kurulu” adıyla yeniden düzenlenmiştir. Buna göre İçişleri Bakanı Başkanlığında ve İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen bakanlık ve kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşan “Göç Kurulu” Türkiye’nin yabancılarla alakalı göç stratejilerinin belirlenmesi, koordinasyonu ve uygulanmasını takip etmekle görevlendirilmiştir⁷.

Türkiye’de göç yönetimi konusunda merkezi düzeyde faaliyet gösteren bir diğer yapı ise 6458 sayılı YUKK kapsamında İçişleri Bakanlığı’na bağlı kurulmuş olan “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”dür (R.G. 4.4.2013-28615). 29.10.2021 tarihli ve 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Genel Müdürlüğün statüsü Başkanlık olarak değiştirilmiştir. Başkanlık Türkiye’nin göç politikası ve stratejilerinin yürütülmesi, yabancıların Türkiye’ye girişlerinin, kalışlarının, çıkışlarının ve sınır dışı edilişlerinin düzenlemesi, iş birliklerinin sağlanarak iş ve işlemlerinin yapılması gibi görev ve sorumlulukları bulunmaktadır⁸. Bu görev ve sorumluluklar kapsamında Başkanlık 81 il, 148 ilçe ve yurtdışında teşkilatlanmıştır. Başkanlık taşra yapılanmasını tamamladıktan sonra 18.05.2015 tarihinden itibaren bütün illerde görevleri Emniyet Genel Müdürlüğü’nün göç ile ilgili olan görev ve sorumluluklarını devralmış, merkez, taşra ve yurt dışı şeklinde teşkilatlandırılarak örgüt yapısı oluşturulmuştur (Örselli ve Babahanoğlu, 2016, s. 2069).

Göç İdaresi Başkanlığı çalışmalarını kendi bünyesinde oluşturduğu bazı daireler ile birlikte yerine getirmektedir. Merkezde oluşturulan idari birimler şu şekildedir⁹:

- Yabancılar Genel Müdürlüğü,
- Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğü,
- Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü,
- Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü,
- Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı,
- Hukuk Müşavirliği.

7 <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu> (erişim tarihi: 20.07.2022).

8 <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri> (erişim tarihi: 20.07.2022).

9 <https://www.goc.gov.tr/merkez-teskilati> (erişim tarihi: 07.05.2022).

Bu yönetel yapılanma içerisinde merkez teşkilatı ve Antalya (taşra) örgütlenmesinin kamu kurum ve kuruluşları arasındaki görev paylaşımı daha açık ve belirgindir. Ancak belli bir coğrafi alanda yaşamakta olan insan topluluklarını en çok ilgilendiren konularda hizmetlerin üretilebilmesi amacıyla kurulan, merkezi yönetimle olan ilişkilerinde ise yönetel özerklikten faydalanan yerel yönetim birimlerinin ise bu merkezi idarenin taşra teşkilatı ile olan görev paylaşımını daha muğlak bir yapıda karşımıza çıkmaktadır (Sadioğlu ve Ezin, 2021, ss. 89-96; Yaylı, 2021, ss. 124-125). Bu muğlaklığa 6458 sayılı YUKK'da yerel yönetim birimlerinin göç yönetimi konusunda politikaların belirlenmesi ve uygulanmasındaki rolleri hakkında herhangi bir düzenlemeye yer verilmemesi neden olmaktadır. Ancak ilgili kanunun 104. maddesinin ikinci fıkrasında Başkanlığın görevleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları (STK), özel sektör ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapabileceği belirtilmiştir (R.G. 4.4.2013-28615). Görüldüğü üzere 6458 sayılı YUKK, Türkiye'de göç yönetim sürecinin merkezi yönetimin öncülüğünde yürütülmesinin önünü açmaktadır. Bu durum Türkiye'de yerel kuruluşlardan özellikle yerel yönetimler ve STK'ların göç yönetim sürecinde doğrudan aktif aktörler olarak yer almamasına neden olmaktadır. Türkiye'de göç sürecinin yönetilmesinde merkezi yönetimden sonra STK'ların yerel yönetimlerden daha aktif rol aldığı açıktır. Bu durumun nedenleri arasında ise yerel yönetimlerde ekonomik ve fiziki kaynakların yetersiz olmasının yanında göç sonrası sosyal ve kültürel problemlerin eklenmesi gösterilmektedir.

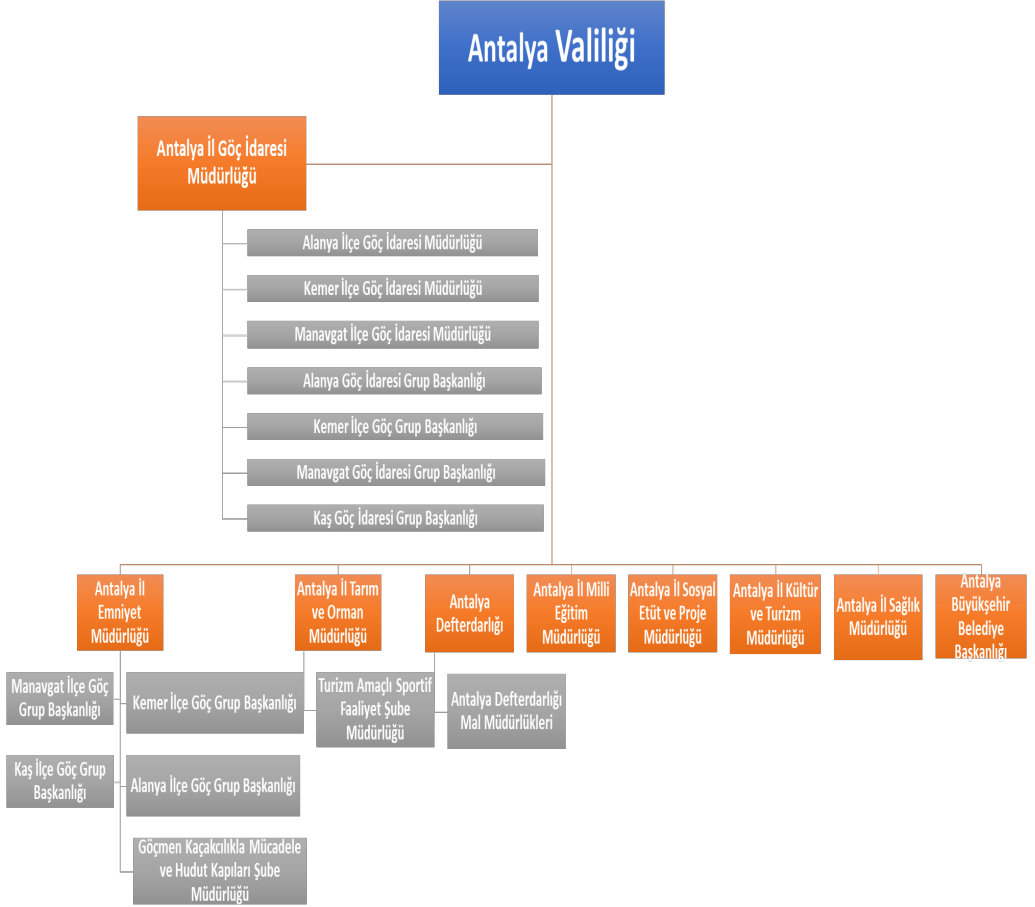
6458 sayılı YUKK'ya göre sığınmacıların ülkeye girişleri, yerleşmeleri, vize ve ikamet izinleri, vatandaşlığa girişleri, çalışma izinlerinin verilmesi merkezi yönetimin görev alanına girmektedir (R.G. 4.4.2013-28615). Türkiye'de uluslararası göç ile ilgili çalışmalarda yerel yönetimlerin yetkisi ise oldukça sınırlıdır. Hatta ilgili konuda ilk kapsamlı düzenleme kabul edilen 6458 sayılı YUKK'nın 96. maddesinin üçüncü fıkrasında merkezi yönetimin sorumlu olduğu sığınmacılara sosyal ve kültürel hizmetlerin sunulması konusunda iş birliği yapılacak aktörler arasında STK'lar belirtilmiş iken yerel yönetimlerden söz edilmemiştir. Yerel yönetimlerden sadece toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla Başkanlıkla uyum faaliyetleri planlayabileceğinden söz edilmiştir (R.G. 4.4.2013-28615). Bu kapsamda en önemli yerel yönetim birimleri ise belediyelerdir. Bu durum göç yönetimi, yabancıların yerleşik toplumla iletişimi ve çeşitli sorunları nedeniyle doğrudan iletişime geçebileceği STK'ların önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Yukarıda belirtilenlerden hareketle çalışmada sürekli göç alan bir kent hüviyetine bürünen Antalya'da göçün yönetel yapılanması ve bu yönetel yapılanma içinde kamu kurum ve kuruluşlarının birbiriyle olan bağları, göç konusunda üstlendikleri görev ve sorumluluklar çalışma konusu yapılacaktır. Bu konu kapsamında çalışmanın bundan sonraki kısmında Antalya il sınırları içerisinde göç ve yabancı vatandaşlar konusunda görev ve sorumlukları bulunan merkezi yönetimin taşra teşkilatları ve yerel yönetim birimlerinin örgütsel yapıları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

2.1. Merkez Teşkilatı ve Antalya (Taşra) Örgütlenmesi

Antalya'da göç konusunda görev ve sorumlukları bulunan merkez teşkilatı ve Antalya (taşra) örgüt yapısı şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil 2. Antalya’da Göç Konusunda Görev ve Sorumlulukları Bulunan Antalya (Taşra) Örgüt Yapısı

Kaynak: Çalışma kapsamında toplanan veriler baz alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.1.1. Kurumun Adı: Antalya Valiliği

Üst kuruluş: İçişleri Bakanlığı

Merkezi idarenin ildeki temsilcisi vali iken ilçedeki temsilcisi kaymakamdır. Kaymakamlar da ilçede valinin kanun, tüzük ve yönetmeliklere uygun olarak verdikleri emir ve talimatları yerine getirmekle görevlidir. Bu nedenle Antalya’da 19 ilçede bulunan Kaymakamlıklar da Vali’nin göç konusunda görev alanına giren konularda vermiş olduğu görev ve talimatları yerine getirmekle görevlidir.

“Valilik ve Kaymakamlık Birimleri Teşkilat, Görev ve Çalışma Yönetmeliği” valiliklerin il birimlerini, teşkilat yapısını, görev ve sorumluluklarını düzenlemektedir. Bu kapsamda,

ilgili yönetmeliğin 22. maddesinde, valilik il birimlerinden olan “İl Sosyal Etüt Ve Proje Müdürlüğü”nün görevleri arasında “il genelinde göçün meydana getirdiği sorunlarla ilgili çalışmalar yapmak” ibaresi yer almaktadır¹⁰. Ayrıca merkezi idarenin taşra teşkilatının başı olan vali, merkezi yönetimin ilde idari yürütme vasıtası olduğundan, göç konusunda kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve diğer mevzuatların uygulanmasını sağlamak, emir ve talimatları yürütmekle görevlidir.

2.1.2. Kurumun Adı: Antalya Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü

Üst kuruluş: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı

Kuruluş yılı: 18.05.2015

Bağlı kuruluşlar:

- Alanya İlçe Göç İdaresi Müdürlüğü,
- Kemer İlçe Göç İdaresi Müdürlüğü,
- Manavgat İlçe Göç İdaresi Müdürlüğü,
- Alanya Göç İdaresi Grup Başkanlığı,
- Kemer İlçe Göç Grup Başkanlığı,
- Manavgat Göç İdaresi Grup Başkanlığı,
- Kaş Göç İdaresi Grup Başkanlığı¹¹.

Başkanlığın taşra teşkilatları arasında yer alan Antalya Göç İdaresi Müdürlüğü çatısı altında ilçelerde Alanya İlçe Göç İdaresi Müdürlüğü, Kemer İlçe Göç İdaresi Müdürlüğü, Manavgat İlçe Göç İdaresi Müdürlükleri oluşturulmuştur. Göç çekim merkezi olan Antalya'nın 19 ilçesi olduğu düşünüldüğünde sadece 3 ilçede ilçe müdürlüklerinin kurulmuş olması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca üç ilçede ilçe müdürlükleri kurulmuşken 4 ilçede göç idaresi grup başkanlığı bulunmaktadır.

Göç İdaresi Başkanlığı'nın giriş-çıkış, ikamet izinleri, düzensiz göç, uluslararası koruma, geçici koruma, insan ticareti ile mücadele, uyum, geri alım gibi faaliyet alanları bulunmaktadır¹². İkamet izni, çalışma izni, öğrenim izni iş ve işlemleri 18.05.2015 tarihinden sonra Göç İdaresi Başkanlığı'na devredilmiştir. Bu hizmetleri yürütmek için de müdürlük bünyesinde göç idaresi grup başkanlıkları kurulmuştur. Antalya'da ise 4 ilçede grup başkanlıkları bulunmaktadır. Bunlar Alanya Göç İdaresi Grup Başkanlığı, Kemer İlçe Göç Grup Başkanlığı, Manavgat Göç İdaresi Grup Başkanlığı, Kaş Göç İdaresi Grup Başkanlığı'dır. Antalya'nın diğer ilçelerinde ise bu grup başkanlıkları bulunmamaktadır. Bu durum Alanya, Manavgat, Kaş ve Kemer'de yaşayan yabancı vatandaş sayısının diğer ilçelere göre çok sayıda olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer ilçelerde bulunan yabancılar ise ikamet izni, çalışma izni, öğrenim izni iş ve işlemleri için İl Göç İdaresi Müdürlüğü ile iletişime geçmek durumunda kalmaktadır.

10 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/yonetmelik/7.5.15030.htm> (erişim tarihi: 06.05.2022).

11 <https://www.antalya.pol.tr/yabanci-islemleri#> (erişim tarihi: 05.05.2022).

12 <https://www.goc.gov.tr/guncel-veriler> (erişim tarihi: 05.05.2022).

Antalya İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün il sınırları içerisinde iş birliği yaptığı kamu kurum ve kuruluşları şu şekildedir:

- Antalya Valiliği,
- Antalya İl Emniyet Müdürlüğü,
- Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü,
- Antalya Defterdarlığı,
- Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü,
- Antalya İl Sosyal Etüt ve Proje Müdürlüğü,
- Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,
- Antalya İl Sağlık Müdürlüğü,
- Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığı'dır.

Antalya İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün iş birliğinde bulunduğu bu kamu kurumlarının göç ve yabancılarla ilgili görev ve sorumlulukları, yürüttükleri faaliyetlerin belirlenmesi çalışmanın sınırlılıkları arasındadır. Çünkü Antalya Valiliği'nin, Antalya İl Emniyet Müdürlüğü'nün, Antalya Defterdarlığı'nın ve Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün dışında kalan kamu kurumlarının yabancılarla ilgili görev ve sorumlulukları net olmamasına rağmen İl Göç İdaresi Müdürlüğü ile ilişkili oldukları açıktır. Bu nedenle görev ve sorumlulukları açık olan dört kuruma çalışmada ilgili başlıklarda yer verilirken diğer kamu kurumları İl Göç İdaresi Müdürlüğü ile göçmenler ve yabancılar konusunda ortak çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca Antalya ilinde bakanlıkların taşra örgütlenmesi içerisinde bulunan bazı teşkilatların da doğrudan kanunda belirtilmese de yabancıların can ve mal güvenliğinin sağlanması, sosyal yardımlarda bulunulması, yerleşik halkla ilişkilerinin geliştirilmesi, ticari faaliyetlerin geliştirilmesi, spor faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, dış ilişkiler terminolojisinin geliştirilmesi, yabancı bankalarda yabancı paraların yönetilmesi, dini özgürlüklerini rahatça yaşamaları gibi bazı faaliyetlerde buldukları görülmektedir.

2.1.3. Kurumun Adı: Antalya İl Emniyet Müdürlüğü

Üst Kuruluş: İçişleri Bakanlığı

Alt kuruluşlar:

- Göçmen Kaçakçılıkla Mücadele ve Hudut Kapıları Şube Müdürlüğü.

İlişkili kuruluşlar:

- Manavgat İlçe Göç Grup Başkanlığı,
- Kemer İlçe Göç Grup Başkanlığı,
- Kaş İlçe Göç Grup Başkanlığı,
- Alanya İlçe Göç Grup Başkanlığı.

05.09.2019 tarihinde "Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele ve Hudut Kapıları Daire Başkanlığı" adı altında yeniden yapılandırılan daire kapsamında Antalya'da İl Emniyet

Müdürlüğü bünyesinde şube müdürlüğü olarak “Göçmen Kaçakçılıkla Mücadele ve Hudut Kapıları Şube Müdürlüğü” bulunmaktadır. Bu müdürlük 6458 sayılı YUKK ve [5682 Sayılı Pasaport Kanunu](#) çerçevesinde hizmetlerini yürütmektedir¹³. 17.06.2019 verilerine göre Türkiye’de 54 noktada Hava Hudut Kapısı bulunmaktadır. Bunlardan ikisi biri Antalya merkez diğer Gazipaşa olmak üzere Antalya’da yer almaktadır. 17.06.2019 verilerine göre Türkiye’de 100 noktada Deniz Hudut Kapısı bulunmaktadır. Antalya’da Alanya, Kaş, Kaş-Stur Marina, Kemer, Finike ve Antalya Merkez olmak üzere 6 noktada Deniz Hudut Kapısı bulunmaktadır. 17.06.2019 verilerine göre Türkiye’de 38 noktada Kara ve Demiryolu Hudut Kapıları bulunurken Antalya’da bulunmamaktadır¹⁴.

Göçmen Kaçakçılıkla Mücadele ve Hudut Kapıları Şube Müdürlüklerinin yürüttüğü en önemli hizmetler olarak “yurt dışı çıkış harcı” ve “yurda giriş-çıkış belgesi” hizmetleri göze çarpmaktadır.

Geçmişte Yabancılar Şube Müdürlüğü tarafından yürütülen ikamet izni, çalışma izni, öğrenim izni iş ve işlemleri 18.05.2015 tarihinden sonra İl Göç İdaresi Müdürlüğüne devredildiğinden dolayı sadece vatandaşlıkla ilgili iş ve işlemler Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele ve Hudut Kapıları Şube Müdürlüğü’nce yürütülmektedir¹⁵.

2.1.4. Kurumun Adı: Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Üst Kuruluş: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Alt kuruluş: Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Şube Müdürlüğü

Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yerel yönetimlere, derneklere ve vakıflara yabancılar ve yabancı turistlerle ilgili gerçekleştirdikleri kültürel ve sanatsal etkinliklere yardımlar sunmaktadır¹⁶. Ayrıca Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, giriş-çıkış yapan yabancı ziyaretçi ve vatandaşlar, yabancı istatistik, yabancı turistik, yabancı sayısı, yabancı yatırımcı gibi konularda kayıtların tutulması, yıllık faaliyet raporlarının hazırlanması gibi görev ve sorumlulukları da bulunmaktadır.

2.1.5. Kurumun Adı: Antalya Defterdarlığı

Üst Kuruluş: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Alt Kuruluş: Antalya Defterdarlığı Mal Müdürlükleri

Antalya Defterdarlığı’nın yabancılar için sunduğu hizmetler arasında pasaport/yurtdışı çıkış harcı (online da yapılabilmekte)¹⁷, yabancılar için pasaport numarası ile vergi

13 <https://www.egm.gov.tr/gocmenhudut/kurulus> (erişim tarihi: 10.05.2022).

14 <https://www.egm.gov.tr/gocmenhudut/yurda-giriscikis-belgesi> (erişim tarihi: 10.05.2022).

15 <https://www.antalya.pol.tr/yabanci-islemleri> (erişim tarihi: 10.05.2022).

16 https://antalya.ktb.gov.tr/Eklenti/87932,hizmet-standartlari-2021pdf.pdf?0&_tag1=EE7A9A1D-F7936E5D56D5992C56AC6EA9B377EE31 (erişim tarihi: 11.05.2022).

17 <https://www.google.com/search?q=antalya+defterdarlik%C4%B1%C4%9F%C4%B1&oq=antalya+defterdarlik%C4%B1%C4%9F%C4%B1+&aqs=chrome..69i57j0i512j46i175i199i512j0i512l7.5400j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (erişim tarihi: 15.02.2022).

sorgulama hizmetleri sunulmaktadır.

Antalya Defterdarlığı bünyesinde bulunan mal müdürlüklerinde ise yabancılara ait taşınır taşınmaz mal beyanları tutulmaktadır. Bu mal müdürlükleri Antalya'nın 19 ilçesinde de bulunmaktadır.

2.2. Antalya'da Yerel Yönetimlerin Göç Örgütlenmesi

Türk idari yapısında idari yerinden yönetimler yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları ve hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları olan yerel yönetimler il özel idareleri, belediyeler ve köylerden oluşmaktadır. Ancak 2012 tarih ve 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediye teşkilatı bulunan illerde il özel idareleri, köy ve belde belediyelerinin kamu tüzel kişiliği kaldırılmıştır¹⁸. Büyükşehir belediye teşkilatı bulunan Antalya da yerel yönetim birimleri olarak Antalya Büyükşehir Belediyesi ve 19 ilçede büyükşehir ilçe belediyesi karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yerinden yönetimler sadece yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarından oluşmadığı için hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları arasında bulunan ve çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, yayım, araştırma ve danışmanlık hizmetleri sunan üniversiteler de bu çalışma kapsamına yerinden yönetim birimi olarak dahil edilmiştir. Çünkü sadece ulusal değil uluslararası alanda bulunduğu kenti ve ülkesini temsil eden üniversiteler farklı kültürlerin bulunduğu mekanlardır. Bu doğrultuda üniversiteler hem yabancı öğrencilerin hem yabancı akademisyenlerin hem de yabancı yatırımcıların bulunduğu, dahası kentin ihtiyaçlarına yönelik araştırma ve çalışmalar yürüten kamu kurumlarıdır. Bu doğrultuda Antalya'da bulunan devlet üniversitesi statüsündeki Akdeniz Üniversitesi ve Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi ile vakıf üniversiteleri statüsündeki Antalya AKEV Üniversitesi, Antalya Bilim Üniversitesi ve Alanya Hamdullah Emin Paşa Üniversitesi çalışma kapsamında tek bir başlık altında ele alınmaktadır. Tüm bunlardan yola çıkarak Antalya'da göçün yönetsel yapılanması çalışması kapsamında çalışmanın bu bölümünde Antalya Büyükşehir Belediye teşkilatı, Alanya, Muratpaşa, Konyaaltı büyükşehir ilçe belediye teşkilatları ve Antalya il sınırları içerisindeki devlet ve vakıf üniversitelerinin teşkilat yapısı içinde göç ile ilgili görev ve sorumlulukları bulunan birimler araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında Antalya'da yerinden yönetim kuruluşlarının göç örgütlenmesinde karşımıza çıkan idari birimleri şekil 3'de gösterilmektedir.

18 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf> (erişim tarihi: 17.05.2022).

Şekil 3: Antalya'da Göç Konusunda Görev ve Sorumlulukları Bulunan İdari Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Göç Örgüt Yapısı

Antalya Büyükşehir Belediyesi	<p>Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası İlişkiler Şube Müdürlüğü, • Avrupa Birliği İlişkileri ve Proje Şube Müdürlüğü. <p>Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kültür Şube Müdürlüğü. <p>Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı Kent Tarihi ve Tanıtımı Dairesi Başkanlığı,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turizm Şube Müdürlüğü, • Müzeler Şube Müdürlüğü.
Antalya Muratpaşa Belediyesi	<p>Dış İlişkiler Müdürlüğü,</p> <p>Halkla İlişkiler Müdürlüğü,</p> <p>Sağlık İşleri Müdürlüğü,</p> <p>Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü,</p> <p>Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü,</p> <p>Yabancılar Meclisi.</p>
Antalya Alanya Belediyesi	<p>Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü,</p> <p>Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü,</p> <p>Yabancılar Meclisi.</p>
Antalya Konyaaltı Belediyesi	<p>Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü,</p> <p>Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü,</p> <p>Sağlık İşleri Müdürlüğü,</p> <p>Konyaaltı Kent Konseyi Yabancılar Meclisi.</p>
Antalya'daki Devlet ve Vakıf Üniversiteleri	<p>Akdeniz Üniversitesi Sosyal Politika ve Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (ASPAG).</p>

Kaynak: Çalışma kapsamında toplanan veriler baz alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.2.1. Kurumun Adı: Antalya Büyükşehir Belediyesi

Belediyenin Türü: Büyükşehir

Başkan: Muhittin Böcek

Partisi: Cumhuriyet Halk Partisi

Antalya Büyükşehir Belediye teşkilatı içerisinde göç ve yabancı iş ve işlemleri, belediye hizmetlerinin yabancılara tanıtılıp hizmetlerden faydalanabilmesi gibi amaçlarla oluşturulmuş olan bazı birimler bulunmaktadır. Bu birimler şu şekildedir:

- Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı,
- Uluslararası İlişkiler Şube Müdürlüğü,

- Avrupa Birliği İlişkileri ve Proje Şube Müdürlüğü.
- Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı,
- Kültür Şube Müdürlüğü.
- Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı
- Kent Tarihi ve Tanıtımı Dairesi Başkanlığı,
- Turizm Şube Müdürlüğü,
- Müzeler Şube Müdürlüğü.

Antalya Büyükşehir Belediyesi Uluslararası İlişkiler Şube Müdürlüğü, daire başkanlığına gelen çeşitli dillerdeki yazı, belge ve dokümanları inceleyip tercümesini yapmak, belediyenin gerçekleştirdiği faaliyetleri yabancı misyon temsilcilerine anlatmak, Antalya'nın ve belediyenin tanıtımına yardımcı olması amacıyla Türkçe ve yabancı dilde afiş, CD, yabancı materyalleri hazırlamak, Antalya'da bulunan konsolosluklarla ve yerleşik yabancı derneklerle iş birliği içinde olup sosyal ve kültürel faaliyetleri desteklemek, Antalya kentini ulusal ve uluslararası platformlarda temsil etmek gibi görev ve sorumlulukları bulunmaktadır¹⁹. Tüm bu görev ve sorumlulukların ana amacının yerelde yabancılara etkin ve verimli kamusal hizmet sunmak olduğu açıktır.

Avrupa Birliği İlişkileri ve Proje Şube Müdürlüğü ise belediyenin başvuracağı ulusal ve uluslararası fonların takibi, Avrupa Birliği ile uyum çalışmalarında kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, üniversiteler ve diğer kuruluşlarla iş birliği yapılması gibi görev ve misyonlar üstlenmiştir²⁰.

Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı bünyesinde kurulan Kültür Şube Müdürlüğü yerleşik halk ve diğer vatandaşlar arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi, hemşehrilik bağlarının oluşturulması, tüm bunlar gerçekleşirken de kültürel değerlerin korunmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ilgili Müdürlük yurt içindeki ve yurt dışındaki belediyeler ve mahalli idare birlikleri, üniversiteler, STK'lar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ortak çalışmalar yürütmektedir²¹.

Belediyenin Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, teşkilat birimleri arasında koordinasyonu sağlamak, yerli-yabancı resmi ve özel kuruluşlarla basın yayın ve halkla ilişkilere ilişkin çalışmalar yapmak ve yabancı uyruklu vatandaşlara yönelik hizmet verilmesini sağlamak gibi görevleri bulunmaktadır²².

Kent Tarihi ve Tanıtımı Dairesi Başkanlığı, Turizm Şube Müdürlüğü ve Müzeler Şube Müdürlüğü ile birlikte kozmopolit bir yapısı bulunan Antalya kentinin tarihi ve turistik değerlerini araştırmakta, buna yönelik yurt içinde ve yurt dışında çalışmalar yürütmekte,

---

19 <https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/uluslararasi-iliskiler-sube-mudurlugu> (erişim tarihi: 20.05.2022).

20 <https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/avrupa-birligi-iliskileri-ve-proje-sube-mudurlugu> (erişim tarihi: 20.05.2022).

21 <https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/kultur-sube-mudurlugu> (erişim tarihi: 20.05.2022).

22 <https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/basin-yayin-ve-halkla-iliskiler-dairesi-baskanligi> (erişim tarihi: 20.05.2022).

yerli ve yabancı turistlere bilgi ofisleri ve müzeler açmaktadır²³. Bu Daire Başkanlığı sayesinde tarih içerisinde farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan Antalya kenti yabancı uyruklu vatandaşları Antalya tarihi ve turizmi konusunda açmış oldukları bilgi ofisleri ile hem kentin tanıtımını yapmakta hem yerli ve yabancı vatandaşlar arasında kültürel bağları ortaya koymakta hem de kentin turizm gelirlerine katkı sağlamaktadır.

2.2.2. Kurumun Adı: Antalya Muratpaşa Belediyesi

Belediyenin Türü: Büyükşehir İlçe Belediyesi

Başkan: Ümit Uysal

Partisi: Cumhuriyet Halk Partisi

Antalya'nın Muratpaşa ilçesi gerek merkez ilçe olmasının verdiği imkanlar gerekse doğal güzellikleri ve tarihi dokusu ile yabancılar için bir çekim merkezi konumundadır. Yerleşik yabancı sayısı açısından Konyaaltı ve Alanya ilçeleri ile birlikte Antalya'nın önemli ilçelerinden olan Muratpaşa'da belediye bünyesinde 2020 yılında kurulan Yabancılar Meclisi de önemli bir yerel katılım ve demokrasi örneği olarak göze çarpmaktadır. Ancak belediye teşkilat yapısı içerisinde kurulan bazı müdürlükler ve müdürlükler bünyesinde kurulan başkanlıkların da gerek belediyenin proje ve çalışmalarında yabancı şirketler, yatırımcılar, Avrupa Birliği gibi kuruluşlarla ilişkilerini düzenleyen gerekse belediyenin sunduğu hizmetleri yabancıları da kapsayacak bazı görevler üstlenen birimler de bulunmaktadır. Bu birimler şu şekildedir:

- Dış İlişkiler Müdürlüğü,
- Halkla İlişkiler Müdürlüğü,
- Sağlık İşleri Müdürlüğü,
- Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü,
- Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü,
- Yabancılar Meclisi.

Belediyenin amaç ve politikaları kapsamında Dış İlişkiler Müdürlüğü uluslararası kurum ve kuruluşlarla yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bu Müdürlük Avrupa Birliği projelerinin koordinasyon görevini de yürütmektedir²⁴. Bu koordinasyon sürecine yabancı vatandaşların da etkinlikler, çalışmalar, temsiliyet, katılım ve iş birliği ile dahil ediliyor olması, uluslararası alanda kentin ve ilçenin tanıtımına olumlu katkı sağlamakta ve bir demokrasi örneği sunmaktadır.

Antalya Muratpaşa Belediyesi'nin en önemli, aktif ve verimli çalışan birimlerinden biri olarak Halkla İlişkiler Müdürlüğü karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu Müdürlük bünyesinde oluşturulan ve ilçede bulunan yerli ve yabancı vatandaşlar için 7/24 hizmet anlayışıyla hareket eden "Turunç Masa" (bilgi edinme masası) ile ilçe sakinlerinin her türlü çağrı, şikayet ve istekleri takip edilip yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca

23_ <https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/kent-tarihi-ve-tanitimi-dairesi-baskanligi> (20.05.2022).

24_ <https://muratpasa-bld.gov.tr/birim-detay/dis-iliskiler-mudurlugu> (21.05.2022).

Halkla İlişkiler Müdürlüğü, yabancı vatandaşları da kapsayan ulusal ve uluslararası fuar ve organizasyonlara belediye adına katılım ve destek sağlayarak yürütülen faaliyetleri de denetleyen bir yapıdadır²⁵.

Muratpaşa Belediyesi bünyesinde yer alan birimlerden biri olan Sağlık İşleri Müdürlüğü ise ilçede yerli ve yabancı vatandaşların muayene ve tedavilerinin yapılmasının gerekli olduğu hallerde hastaların sevki konusunda bilgilendirilmesi görevi üstlenmektedir²⁶.

Belediyenin Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü ve Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü ise yerli ve yabancı vatandaş ayrımı yapmadan, ihtiyaç olduğu durumlarda vatandaşlara cenaze hizmetlerinden din görevlilerinin temin edilmesine, korunmaya ve bakıma muhtaç olan vatandaşların korunmasının ve bakımının üstlenilmesine, sosyal, kültürel ve sportif amaçlı merkezlerin oluşturulmasına kadar toplumun tüm kesimlerine hitap etmeyi kendine amaç edinmiştir²⁷.

Muratpaşa Belediyesi Bünyesinde oluşturulan Yabancılar Meclisi ise Antalya'da en fazla yabancı nüfusun yaşadığı Muratpaşa için önemli bir yerel demokrasi örneği sunmaktadır. Yabancılar Meclisi'nin amacı Antalya'da iş, aile, eğitim, geçici koruma ve zorunlu göç gibi sebeplerle gelen yabancıların kent hayatına katılım sürecine destek vermek ve karşılaştıkları sorunları değerlendirip çözümler üretmek olarak tanımlanmaktadır. Bu Meclis bünyesinde ise kadın ve çocuk, kültür, sanat ve eğitim, hukuk, halkla ilişkiler ve dezavantajlılar çalışma grupları oluşturulmuştur²⁸.

2.2.3. Kurumun Adı: Antalya Alanya Belediyesi

Belediyenin Türü: Büyükşehir İlçe Belediyesi

Başkan: Adem Murat Yücel

Partisi: Milliyetçi Hareket Partisi

Alanya Belediyesi bünyesinde bulunan yabancıları da ilgilendiren Müdürlükler ve diğer birimler şu şekildedir:

- Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü,
- Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü,
- Yabancılar Meclisi.

Alanya Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, belediye sınırları içerisinde yerli ve yabancı vatandaşlara yönelik kültürel ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi için çalışmalar yapmaktadır. Bu doğrultuda çalışma konularıyla ilgili çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, meslek odaları ve STK'lardan destek almaktadır. Ayrıca ilgili Müdürlük, kültür ve sanat alanında yabancı vatandaşlarla ilgili yürütülen faaliyetlerde STK, dernek

25 <https://muratpasa-bld.gov.tr/birim-detay/halkla-iliskiler-mudurlugu> (erişim tarihi: 21.05.2022).

26 <https://muratpasa-bld.gov.tr/birim-detay/saglik-isleri-mudurlugu> (erişim tarihi: 21.05.2022).

27 <https://muratpasa-bld.gov.tr/birim-detay/sosyal-yardim-isleri-mudurlugu> (erişim tarihi: 21.05.2022).

28 <https://muratpasa-bld.gov.tr/haber/4944/antalya-da-yabancilar-meclisi-kuruldu> (erişim tarihi: 21.05.2022).

ve vakıflara gerekli destekleri sağlamaktadır²⁹.

Alanya Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü ise fakir, korunmaya ve bakıma muhtaç olan vatandaşların korunmasının ve bakımının üstlenilmesine, aynı ve nakdi yardımların yapılmasına, belirlenen programlar dahilinde yabancı vatandaşlara da ilk yardım ve sağlık eğitimleri verilmesi, sosyal, kültürel ve sportif amaçlı merkezlerin oluşturulması gibi görevler üstlenmiştir³⁰.

Alanya Belediyesi bünyesinde tıpkı Muratpaşa Belediyesi bünyesinde olduğu gibi Yabancılar Meclisi kurulmuştur. 2004 yılında kurulan Alanya Yabancılar Meclisi Alanya Belediyesi Basın, Turizm ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulmuştur. Yerel hizmetlerin sunumunda ilgili bölgede bulunan vatandaşların süreçlere katılımı, toplumsal yardımlaşma, dayanışma ve bütünlük açısından önem arz etmektedir. Bu Meclis sayesinde yerleşik yabancılarla Belediye arasında iletişim sağlanması ve yabancıların yerel hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca kurulan yapı sayesinde yabancıların görüş, istek ve sorunlarını kolaylıkla ilgili mercilere ulaştırması hedeflenmiştir. Bu Meclisin diğer amaçları arasında yabancıların hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirilmesi, yabancıların yerel halkla uyumunun sağlanması, uluslararası bağları güçlendirmek ve kültürel yakınlaşmayı sağlamak yer almaktadır (Yarar, 2018, ss. 432-433).

2.2.4. Kurumun Adı: Antalya Konyaaltı Belediyesi

Belediyenin Türü: Büyükşehir İlçe Belediyesi

Başkan: Semih Esen

Partisi: Cumhuriyet Halk Partisi

Günümüzde Antalya Konyaaltı olarak adlandırılan bölgenin tarihi Antalya tarihi ile paralellik göstermektedir. Anadolu Uygarlıkları yerleşim haritasına göre tarihte Likya ve Pamfilya sınırlarında olan bölge coğrafi konumu ve doğal güzellikleri gereği yabancı vatandaşların yoğunlukla tercih ettikleri bir bölgedir³¹. Çok uzun tarihi bulunan Konyaaltı yerli ve yabancılardan oluşan kozmopolit bir ilçe hüviyetindedir. Günümüzde yabancı vatandaş sayısı bakımından Muratpaşa ve Alanya'nın ardından en çok yabancıların yaşadığı ilçe olan Konyaaltı'nda belediye teşkilat yapısı içinde doğrudan yabancılarla ilgili olmasa da yabancılara da hizmet sunan Müdürlükler bulunmaktadır. Ancak yabancılarla ilgili en önemli yapılanma olarak Konyaaltı Kent Konseyi Yabancılar Meclisi dikkat çekmektedir. Bu Meclis de yine Muratpaşa Belediyesi ve Alanya Belediyesi bünyesinde kurulan Yabancılar Meclisi ile benzer amaçlar taşımaktadır. Konyaaltı Belediyesi bünyesinde bulunan yabancıları da ilgilendiren Müdürlükler ve diğer birimler şu şekildedir:

29 <https://www.alanya.bel.tr/Birim/42/Kultur-ve-Sosyal-Isler-Mudurlugu> (erişim tarihi: 22.05.2022).

30 <https://www.alanya.bel.tr/Birim/52/Sosyal-Yardim-Isleri-Mudurlugu> (erişim tarihi: 22.05.2022).

31 <https://www.konyaalti.bel.tr/icerik/13> (erişim tarihi: 24.05.2022).

- Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü,
- Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü,
- Sağlık İşleri Müdürlüğü,
- Konyaaltı Kent Konseyi Yabancılar Meclisi.

Antalya Konyaaltı Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü yerleşik vatandaşların yanı sıra yabancı vatandaşların da sosyal ve kültürel ilişkilerinin geliştirilmesini, vatandaşların kültürel değerlerinin korunarak kültürlerarası ilişkilerin artırılmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ilgili Müdürlük yurt içindeki ve yurt dışındaki belediyeler ve mahalli idare birlikleri, üniversiteler, STK'lar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ortak çalışmalar yürütmektedir³².

Antalya Konyaaltı Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü yerli-yabancı resmi ve özel kuruluşlarla basın yayın ve halkla ilişkilere ilişkin çalışmalar yapmak ve yabancı uyruklu vatandaşlara yönelik hizmet verilmesini sağlama görevleri bulunmaktadır³³.

Antalya Konyaaltı Belediyesi Sağlık İşleri Müdürlüğü ise ilçede yerli ve yabancı vatandaşların muayene ve tedavilerinin yapılmasının gerekli olduğu hallerde hastaların sevki konusunda bilgilendirilmesi görevini üstlenmektedir³⁴.

Antalya Konyaaltı Belediyesi bünyesinde, Muratpaşa ve Alanya Belediyelerinde karşımıza çıkan Yabancılar Meclisi'nin benzer bir pratiğini görmek mümkündür. 2014 yılı içerisinde belediyenin Kent Konseyi çatısı altında Yabancılar Meclisi kurulmuştur. Bu Meclis'in kuruluş amaçları arasında yabancıların iş ve eğitim olanaklarından yararlanması, yabancıların yerleşik halkla ilişkilerinin geliştirilmesi ve kent hayatına katılım süreçlerinde karşılaştıkları sorunların giderilmesi, yabancıların sorun, istek ve eleştirilerinin dinlenerek oluşturulacak yeni projelere ilham vermeleri bulunmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda Meclis, çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar ve meslek odaları ile doğrudan iletişime geçip bilgi alışverişinde bulunmakta, çalışmalar yürütmektedir³⁵.

2.2.5. Antalya'daki Devlet ve Vakıf Üniversiteleri

Antalya'da devlet üniversitesi statüsündeki Akdeniz Üniversitesi ve Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi ile vakıf üniversiteleri statüsündeki Antalya AKEV Üniversitesi, Antalya Bilim Üniversitesi ve Alanya Hamdullah Emin Paşa Üniversitesi bünyesinde doğrudan göçle ilgili idari birimler bulunmamaktadır. Ancak beş üniversitenin de idari yapısında uluslararası öğrencilere destek birimleri bulunmaktadır. Bu destek birimleri şu şekildedir:

32 <https://www.konyaalti.bel.tr/birim-detay/12> (erişim tarihi: 24.05.2022).

33 <https://www.konyaalti.bel.tr/birim-detay/25> (erişim tarihi: 24.05.2022).

34 <https://www.konyaalti.bel.tr/birim-detay/14> (erişim tarihi: 24.05.2022).

35 <https://www.konyaalti.bel.tr/> (erişim tarihi: 24.05.2022).

- Akdeniz Üniversitesi “Uluslararası İlişkiler Ofisi” 36.,
- Antalya AKEV Üniversitesi “Uluslararası İlişkiler Daire Başkanlığı” 37,
- Antalya Bilim Üniversitesi idari birimleri arasında bulunan “Dış İlişkiler ve Uluslararası Öğrenci Ofisi Koordinatörlüğü”38,
- Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi idari birimleri arasında bulunan “Dış İlişkiler Genel Koordinatörlüğü”39,
- Alanya Hamdullah Emin Paşa Üniversitesi “Uluslararası İlişkiler Ofisi”40.

Yukarıda da görüldüğü üzere üniversitelerin bünyesinde bulunan uluslararası ilişkilerle ilgili ofis ya da dairelerin birbirlerine benzer şekilde yabancı öğrencilerin kenti tanımaları, kente uyumları, eğitim ihtiyaçlarının desteklenmesi gibi konularda görevleri vardır. Doğrudan göçle ilgili görevleri bulunmayan bu ofis ve dairelerin uluslararası öğrenci, öğretim elemanı ve idari personel hareketlilik stratejisinin belirlenmesi ve uygulanması, eğitim ve gençlik alanlarında gerekli görülen konularda yerli ve yabancı öğrencilere yönelik gençlik bilgilendirme eğitimlerinin sunulması gibi görevleri de bulunmaktadır

Özellikle son dönemde Antalya bir göç çekim merkezi haline geldiğinden dolayı Akdeniz Üniversitesi kentin bu ihtiyacına yönelik bilimsel araştırma ve çalışmalar yapmaktadır. Göç, yabancı vatandaşlar ve uluslararası öğrenci konusunda yapılan bilimsel araştırma ve çalışmalar doğrultusunda Akdeniz Üniversitesi çatısı altında bir yapılanmaya gidilmesi ve göç çalışmaları araştırması ve politikaların uygulanması konusunda bir araştırma merkezinin kurulması elzem görülmüştür. Bu gereklilik doğrultusunda Akdeniz Üniversitesi çatısı altında “Akdeniz Üniversitesi Sosyal Politika ve Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (ASPAG)” kurulmuştur. ASPAG, sosyal politikalar ve göç konusunda bilimsel araştırmalar yapmak, göç sorunlarının belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi için saha çalışmalarında bulunmak gibi vizyonlar üstlenmiştir. Bu vizyon çerçevesinde Merkez, bilim insanlarının ilgili konularda yürüttükleri çalışmaların uygulamaya geçirilmesi amacıyla projeler geliştirmekte, kongreler ve sempozyumlar düzenlemekte, çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içerisinde bulunmaktadır⁴¹.

36 <http://uio.akdeniz.edu.tr/hakkimizda/> (erişim tarihi: 01.06.2022).

37 <https://www.akev.edu.tr/Home/Sayfa/19> (erişim tarihi: 01.08.2022).

38 <https://antalya.edu.tr/tr/idari-birimler/uluslararasi-ogrenci-ofisi> (erişim tarihi: 01.08.2022).

39 <https://dik.alanya.edu.tr/hakkimizda/birim-hakkinda/> (erişim tarihi: 29.07.2022).

40 <https://iro.alanyahep.edu.tr/> (erişim tarihi: 29.07.2022).

41 <http://goc.akdeniz.edu.tr/> (erişim tarihi: 01.06.2022).

SONUÇ

Yüzlerce yıllık tarihi bulunan Antalya kenti yerli ve yabancı vatandaşların bir arada yaşadığı kozmopolit bir kenttir. Bu toplumsal yapının ortaya çıkmasının nedenleri arasında Antalya'nın tarih içerisinde önemli bir ticaret liman kenti olması, iklimi, coğrafi konumu ve turistik özellikleri yer almaktadır. Antalya kentinin bu özellikleri, kentin Türkiye'de ve dünyada önemli bir göç çekim merkezi haline gelmesine neden olmuştur. Göçlerin nedenleri arasında ise siyasi ve idari sebepler, savaşlar, emek ve emekli göçleri, evlilik bağları, eğitim gibi nedenler yer almaktadır. Göçlerin beraberinde kente adaptasyon sorunu, istihdam, yerel halkla iletişim, yabancıların kamu hizmetlerinden yararlanmasında bazı engeller oluşturması gibi çeşitli sorunlar yüklediği görülmektedir. Sosyal bir olgu olan ve daha çok kamuyu ve kamu yönetimi alanını ilgilendiren göç hareketleri kente, kentlilere ve kent yönetiminde etkili olan kamu kurum ve kuruluşlarına önemli sorumluluklar yüklemektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarına yüklenen sorumluluklar doğrultusunda yabancıların kamu hizmetlerinden yararlanması, yerleşik vatandaşlarla adaptasyonu gibi çeşitli sorunlarının giderilebilmesi gibi amaçlarla hem merkezde hem taşrada yönetsel yapılanmalar oluşturulmuştur. Türkiye'de 6458 sayılı YUKK kapsamında Göç İdaresi Müdürlüğü kuruluşu düzenlenmiştir. Müdürlüğün taşra teşkilatları arasında Antalya ili de yer almaktadır. Merkezîyetçi yönetim anlayışı nedeniyle bu Müdürlük göç konusunda Antalya ilinde en aktif kamu kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak TÜİK verilerinden de görüleceği üzere Türkiye'de yaşanan göç hareketlerinden en çok etkilenen kentlerden olan Antalya'nın 19 ilçesinden sadece 3 ilçesinde ilçe müdürlüklerinin kurulmuş olması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

6458 sayılı YUKK'da merkezi yönetimin sorumlu olduğu sığınmacılara sosyal ve kültürel hizmetlerin sunulması konusunda iş birliği yapılacak aktörler arasında STK'lar da belirtilmiş iken yerel yönetimlerden ise söz edilmemiştir. Dünya örnekleri incelendiğinde ise yerelin sorunlarını en yakından bilen ve yerele kamu hizmetleri sunan yerel yönetimlerin göç konusunda oluşturdukları politikalar ve yürüttükleri çalışmalar önemlidir. Antalya'da da yerel yönetim birimlerinden olan belediyelerin bazılarında (Muratpaşa Belediyesi, Konyaaltı Belediyesi ve Alanya Belediyesi) özellikle dikkat çeken Yabancılar Meclisi gibi uygulamalar yerelde yabancıların sorunlarının çözülmesi ve karar alma süreçlerine katılımı konusunda ne denli aktif rol oynadıkları çalışmanın ilgili bölümünde ele alınmıştır. Bu tür uygulamaların göç çekim merkezi haline gelen Antalya'nın diğer yönetsel yapılanmalar içinde de artırılması, çeşitli aktörlerin sürece katılımının desteklenmesi, göçün yönetimini daha verimli hale getirebileceğinden dolayı elzem görülmektedir.

Çalışma sonucunda Antalya il sınırlarında ikisi devlet üçü vakıf üniversitesi statüsünde olmak üzere toplamda beş üniversite bulunurken bu üniversitelerde doğrudan göç ile ilgili bir idari birimin bulunmadığı tespit edilmiştir. Antalya'da göç konusundaki bilimsel araştırma ve çalışma eksikliği Akdeniz Üniversitesi bünyesinde bir araştırma merkezi olarak kurulan ASPAG ile giderilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda ASPAG'ın üstlendiği vizyon önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Akman, K. (2018). Göç Yönetiminde Yerel Yönetimler ve STK İşbirliği. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 1(3), 452-466.

Akurgal, E. (1998). Anadolu Uygurlıkları. İstanbul: Net Turistik Yayınları.

Antalya Şer'iyye Sicil Defterleri (AŞS.) Numara: 5, 6, 7, 10, 11, 13, 16, 33, 43, 50, 62.

Cimrin, H. (2002). Bir Zamanlar Antalya-Tarih, Gözlem ve Anılar (Yakın Geçmişe Yolculuk). Antalya: ATSO Yayınları.

Darkot, B. (1978). "Antalya", İslâm Ansiklopedisi. İstanbul: C.I, MEB.

Deniz, A. (2012). Rusya'dan Antalya'ya Ulusaşırı Göç ve Bu Göçün Sosyo-Mekânsal Sonuçları. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Deniz, T. (2014). Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 18(1), 175-204.

İpek, N. (1999). Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890). Ankara.

Köse, O. ve Dinç. G. (Ed.). (2017). Geçmişten Günümüze GÖÇ. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

Lordoğlu, K. (2009). Türkiye'de Turizmde Çalışan Göçmenler ve İşgücü Piyasasında Oluşan Yeni Sorunlar. II. Uluslararası Eğitim ve Uyum Bağlamında Avrupalı Türkler Kongresi, 14-16 Mayıs 2009, Anvers.

Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2016). Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(43), 2063- 2072.

Pınarbaşı, İ. (2021). Türkiye'de 1920'den Günümüze Kadar Değişen Göç Olgusu. İstiklal Marşı'nın Kabulünün 100. Yılı Anısına Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu. (39-52), Kütahya.

Sadioğlu, U. ve Ezin, E. (2021). Türk Kamu Yönetiminde Merkezi Yönetim. Türk Kamu Yönetimi. H, Yaylı (Ed.). içinde (s.85-124). Ankara: Orion Kitabevi.

Südaş, İ. (2005). Türkiye'ye Yönelik Göçler ve Türkiye'de Yaşayan Yabancılar: Alanya Örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yarar, G. (2018). Alanya Yabancılar Meclisi: Yabancıların Yerel Yönetime Katılım Örneği. İstanbul Üniversitesi Public and Private International Law Bulletin, 38(2), 423-440.

Yaylı, H. (2021). Türk Kamu Yönetiminde Yerel Yönetimler. Türk Kamu Yönetimi. H, Yaylı (Ed.). içinde (s.125-168). Ankara: Orion Kitabevi.

Resmî Gazeteler

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, (R.G. 4.4.2013-28615).

İnternet Kaynakları

<https://antalya.edu.tr/tr/idari-birimler/uluslararası-ogrenci-ofisi> (erişim tarihi: 01.08.2022).

https://antalya.ktb.gov.tr/Eklenti/87932,hizmet-standartlari-2021pdf.pdf?0&_tag1=EE7A9A1DF7936E5D56D5992C56AC6EA9B377EE31 (erişim tarihi: 11.05.2022).

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2019-33709> (erişim tarihi: 15.05.2022).

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> (erişim tarihi: 15.05.2022).

<https://dik.alanya.edu.tr/hakimizda/birim-hakkinda/> (erişim tarihi: 29.07.2022).

<https://muratpasa-bld.gov.tr/birim-detay/dis-iliskiler-mudurlugu> (21.05.2022).

<https://muratpasa-bld.gov.tr/birim-detay/halkla-iliskiler-mudurlugu> (erişim tarihi: 21.05.2022).

<https://muratpasa-bld.gov.tr/birim-detay/sosyal-yardim-isleri-mudurlugu> (erişim tarihi: 21.05.2022).

<https://muratpasa-bld.gov.tr/haber/4944/antalya-da-yabancilar-meclisi-kuruldu> (erişim tarihi: 21.05.2022).

<https://www.alanya.bel.tr/Birim/42/Kultur-ve-Sosyal-Isler-Mudurlugu> (erişim tarihi: 22.05.2022).

<https://www.alanya.bel.tr/Birim/52/Sosyal-Yardim-Isleri-Mudurlugu> (erişim tarihi: 22.05.2022).

<https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/avrupa-birligi-iliskileri-ve-proje-sube-mudurlugu> (erişim tarihi: 20.05.2022).

<https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/basin-yayin-ve-halkla-iliskiler-dairesi-baskanligi> (erişim tarihi: 20.05.2022).

<https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/kent-tarihi-ve-tanitimi-dairesi-baskanligi> (20.05.2022).

<https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/kultur-sube-mudurlugu> (erişim tarihi: 20.05.2022).

<https://www.antalya.bel.tr/kurumsal/birimler/uluslararası-iliskiler-sube-mudurlugu> (erişim tarihi: 20.05.2022).

<https://www.antalya.pol.tr/yabanci-islemleri#> (erişim tarihi: 05.05.2022).

<https://www.egm.gov.tr/gocmenhudut/yurda-giriscikis-belgesi> (erişim tarihi: 10.05.2022).

<https://www.google.com/search?q=antalya+defterdarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1&oeq=antalya+defterdarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1+&raqs=chrome..69i57j0i512j46i175i199i512j0i512l7.5400j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (erişim tarihi: 15.02.2022).

<https://www.goc.gov.tr/merkez-teskilati> (erişim tarihi: 07.05.2022).

<https://www.antalya.pol.tr/yabanci-islemleri> (erişim tarihi: 10.05.2022).

- <https://www.goc.gov.tr/guncel-veriler> (erişim tarihi: 05.05.2022).
- <https://www.egm.gov.tr/gocmenhudut/kurulus> (erişim tarihi: 10.05.2022).
- <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (erişim tarihi: 16.05.2022).
- <https://www.konyaalti.bel.tr/> (erişim tarihi: 24.05.2022).
- <https://www.konyaalti.bel.tr/birim-detay/12> (erişim tarihi: 24.05.2022).
- <https://www.konyaalti.bel.tr/birim-detay/14> (erişim tarihi: 24.05.2022).
- <https://www.konyaalti.bel.tr/birim-detay/25> (erişim tarihi: 24.05.2022).
- <https://www.konyaalti.bel.tr/icerik/13> (erişim tarihi: 24.05.2022).
- <http://goc.akdeniz.edu.tr/> (erişim tarihi: 01.06.2022).
- <http://uio.akdeniz.edu.tr/hakkimizda/> (erişim tarihi: 01.06.2022).
- <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu> (erişim tarihi: 20.07.2022).
- <https://iro.alanyahep.edu.tr/> (erişim tarihi: 29.07.2022).
- <https://www.akev.edu.tr/Home/Sayfa/19> (erişim tarihi: 01.08.2022).
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf> (erişim tarihi: 17.05.2022).
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/yonetmelik/7.5.15030.htm> (erişim tarihi: 06.05.2022).
- <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri> (erişim tarihi: 20.07.2022).

SAVAŞ HABERCİLİĞİNDE HAVA ARACI KULLANIMININ SİMÜLASYON VE PANOPTİKON KAVRAMLARI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Sabri Bahadır BAKIRTAŞ¹

Öz

Günümüzde gökyüzünden çekilmiş görüntüler, savaş haberciliğinde sıklıkla kullanılan medya içerikleri olarak yayınlanmaktadır. Bu olgunun teknik boyutu, gökyüzünden görüntü kaydeden hava araçlarının teknolojik gelişimine dayanmaktadır. Silahlı insansız hava aracı (SİHA) gibi söz konusu araçların pek çoğu, görüntü kaydetmenin yanı sıra savaş operasyonlarında saldırı görevini üstlenen araçlardır. Hava aracının görüntü kaydetme, gözetleme, askeri operasyon gerçekleştirme şeklindeki çok işlevselliği, bu araçların medya, politik iktidar, askeri stratejiler bağlamında birbiri ile bağlantılı etkilere sahip olmasına neden olmaktadır. Askeri operasyonlarda kullanılan hava araçlarından ve savaş sonrası çekim yapan sivil hava araçlarından elde edilen görüntüler, yüksek irtifadan kuş bakışı açı ile çekilmiş küçültücü kompozisyonlara sahip oldukları için medyada savaşın algılanış biçiminde birtakım değişikliklere yol açmaktadırlar. Minyatürleşmiş görüntüler, savaşın ve yıkımın tepeden bakan bir gözle algılanmasına neden olmaktadır. Savaşın kamuoyundaki algılanış şekli, savaş politikasını sürdürmek niyetindeki siyasi yapılar tarafından dikkate alınmaktadır. Açıklanan nedenlerle, görüntü kaydetme yeteneğine sahip hava araçlarının savaş haberciliğindeki ve savaş politikalarındaki işlevleri önem kazanmaktadır. Çalışmamızda açıklanan olgular, hava araçlarının işlevleri ve bu araçlardan elde edilen görüntülerin özellikleri olmak üzere iki grupta incelenmiştir. İşlevsel incelemede, Michel Foucault'nun panoptikon kavramına başvurulmuştur. Görüntülerin özellikleri ve medyadaki etkileri konusunda Jean Baudrillard'ın Simülasyon kavramına başvurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Panoptikon, Simülasyon, Hava Araçları, Emperyalizm, Savaş Haberciliği.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 03.06. 2022- Kabul Tarihi: 05.12.2022

Bakırtaş, S. B. (2022). "Savaş Haberciliğinde Hava Aracı Kullanımının Simülasyon ve Panoptikon Kavramları Bağlamında İncelenmesi". Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), Sayı 12, s. 123-152.

EXAMINATION OF AIRCRAFT USE IN WAR JOURNALISM IN THE CONTEXT OF SIMULATION AND PANOPTICON

Abstract

Today, images taken from the sky are published as media content frequently used in war reporting. The technical aspect of this phenomenon is based on the technological development of aerial vehicles that record images from the sky. Many of these vehicles, such as the armed uncrewed aerial vehicle (SİHA), undertake the attack task in war operations and record images. The multi-functionality of the aircraft in the form of image recording, surveillance, and military operations causes these vehicles to have interrelated effects in the context of media, political power, and military strategies. Images obtained from aircraft used in military operations and civil aircraft shooting after the war have diminutive compositions taken from high altitudes with a bird's eye view, causing changes in how the war is perceived in the media. Miniaturized images cause war and destruction to be perceived from above. The way the public perceives the war is taken into account by the political structures that intend to continue the war policy. For the reasons explained, aircraft functions capable of recording images in war reporting and war policies gain importance. The cases described in our study were examined in two groups: the parts of the aircraft and the features of the images obtained from these aircraft. Michel Foucault's concept of panopticon was used for the functional analysis, and Jean Baudrillard's concept of Simulation was used for the features of images and their effects in the media.

Keywords: Panopticon, Simulation, Aircraft, Imperialism, War Reporting

Giriş:

21.Yüzyılda teknolojinin geldiği aşama itibariyle, gökyüzünden görüntü alma imkânı veren çeşitli mekanizmalar geliştirilmiştir. İlk örnekleri standart kameraların uçak, helikopter gibi hava araçlarına dahil edilerek kullanılması durumuyken, insansız hava araçlarının geliştirilmesiyle birlikte yapısı gereği görüntü alma yeteneğine sahip, pilotsuz ve kameramansız araçlar ortaya çıkmıştır. Bu araçlar arasında sayılabilecek drone ve siha-lar (silahlı insansız hava aracı) sahip oldukları imkanlar nedeniyle savaş alanlarında haber görüntüsü kaydetmek maksadıyla kullanılabilirler.21.Yüzyılda özellikle orta doğuda meydana gelen savaş ve benzeri olaylar, yoğunlukla yerleşim yerlerinin savaş alınana döndüğü ve çatışmacı güçlerin uzun süreli çarpıştığı harabeye dönmüş şehirlerde gerçekleşmekte, güvenlik ve geniş çaplı görüntü elde edebilme kriterleri nedeniyle şiddetin aktif olarak ortaya çıktığı bölgelerde özellikle havadan görüntü alma yaklaşımı tercih edilmektedir. Diğer yandan pek çok havadan çekilmiş görüntünün haber aracı olarak kullanılan dronelardan değil asli görevi saldırı operasyonu yapmak olan sihalardan geliyor olması, söz konusu hava aracının sadece görüntü kaydeden ve haber ileten bir makine olarak irdelenemeyeceğini göstermektedir. Bu karmaşık olgu, savaş haberciliğinde medyada yayınlanan görüntülerinin sadece bir haber üretme eylemi neticesinde oluşturulmadığını, havadan görüntü alabilme teknolojisinin habercilik dışında başka bağlamlarda işlevlerinin olduğunu kanıtlamaktadır. Bu hususlar doğrultusunda yapılacak bir inceleme, konunun farklı perspektiflerde değerlendirilmesini

gerekli kılmakta ve havadan görüntü alma teknolojisinin farklı tiplerdeki araçlarla yapılabilmesi sebebiyle, eylem çerçevesinde bir kavramsallaştırmayı gerekli kılmaktadır. Çalışmamız drone ve insansız hava araçlarının elde ettiği görüntüleri merkeze alan bir değerlendirme olsa da uçak ve uydu teknolojisi de yarattıkları etkiler dolayısıyla aynı bağlamda değerlendirilebilirler. Bu doğrultuda, bahsi geçen hava aracı hakkındaki yorum diğer tiplerdeki hava araçlarına da gönderme yapmakta, hepsini kapsayan bir kavram olarak Michel Foucault'nun panoptikon kavramına atıfla "uçan panoptikon" nitelemesi önerilmektedir. Olgunun çok boyutlu yapısı gereğince çalışmamız, hava araçlarından elde edilen görüntüleri yapısal bir çözümlemeyle analiz etmekle birlikte diğer bir ekseninde bu araçların savaşta kullanılmasının etkilerini emperyalizm, iktidar tahakküm, tehdit ve hegemonya bağlamlarında irdelemektedir. Çalışmada tercih edilen teorik yaklaşımlar iki eksenli olup, bu iki ekseninde görüntülerin medyadaki sunumu Jean Baudrillard'ın düşünceleri ile, görüntüyü çeken araçların kişiler ve toplumlar üzerindeki etkileri ise Bertrand Russell ve Michel Foucault'nun düşünceleri ile açıklanıp, tartışılmaktadır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden "Çok Modlu Eleştirel Söylem Analizi" (Multimodal Critical Discourse Analyse, MCDA) yöntemi kullanılmıştır. MCDA'nın gelişim süreci, söylem analizi yöntemine dayanmaktadır. Söylem analizi yöntemi Michel Foucault tarafından bilginin, iktidar ilişkileri üretmekteki rolünü deşifre etmeye yönelik olarak söylemlerin barındırdığı anlam örüntülerini ve bu söylemlerin üreticisi iktidar aygıtı kurumların oluşturduğu düşünce kalıplarını incelemeye alan bir yaklaşım olarak geliştirilmiştir(Sallan Gül ve Kahya Nizam,2021:189-190).Söylemlerin toplumdaki iktidar ilişkileri dahilinde ortaya çıkan egemen görüşler olduğu, bu egemen görüşlerin ortak kodlar ile belirginleşen bilgi kümeleri olarak analiz edilebileceği var sayılır. Bir metin, ortak kodları taşıdığı ölçüde söylemsel anlamları içinde barındırmakla birlikte; söylemsel anlamlar metni aşan ve metni üreten egemen görüşler olarak toplumsal iletişimin her alanına yayılmıştır. Söylem analizi neticesinde, egemen görüşü örgütleyen ortak kodların neler olduğu, nasıl temsil edildiği ve bu kodları üreten iktidar öznelerinin ekonomi-politik çıkarları, kodlar dahilinde toplumsal yapının nasıl şekillendirildiği, iktidar ilişkilerinin nasıl kurulduğu ve hangi tip öznelliklerin kurgulandığı araştırılır (Şahin, 2017).Eleştirel söylem analizi yöntemi Norman Fairclough tarafından benzer bir çizgide, toplumsal söylemlerin egemen ideolojik yargıların taşıyıcı olabilmesi bağlamında dile yönelik çözümlenmeler olarak kullanılmıştır (Şah, 2020:212).Teun Van Dijk tarafından haber metinleri gibi kitle iletişim araçları vasıtasıyla aktarılan söylemlerin barındırdığı alt metin çözümlenmelerine yönelik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yönteminde belirli kriter ve kodlar doğrultusunda, bir söylemin barındırdığı vurgulama/önemsizleştirme, özneleştirme/nesneleştirme, suçlama/aklama gibi eksenlerin (yeniden)ürettiği iktidar ilişkileri, dünya görüşleri, stereotipler ve meşrulaştırmalar analiz edilmektedir (Van Dijk,2009).Eleştirel söylem analizi yöntemi ortaya çıktığı paradigma içerisinde, sözel ve yazılı dil ile aktarılan ifadelerin barındırdığı anlam örüntülerini, ideolojik mesajları, göstergibilimsel kodları analiz etmeye yönelik bir yaklaşım sunmaktayken, medya metinlerinin karmaşık yapısı gereğince görüntülerin, müziğin, montaj efektlerinin de anlam taşıyıcı unsurlar olarak incelenmesi ile çok modlu bir perspektif sunma yönünde geliştirilmiştir. Metin bileşenlerinin çok modlu perspektiften

incelenmesi gerektiği yaklaşımını ortaya koyan öncü düşünürlerden Gunther Kress ve Bob Hodge'nin *Social Semiotics* (1988) adlı çalışmalarında, medya metnindeki görüntü, ses, sözel yapı gibi farklı katmanların ayrı ayrı değerlendirilmesine yönelik "mod" kavramını geliştirmişlerdir. Sonrasında Gunther Kress ve Theo Van Leeuwen, *Multimodal Discourse* (2001) adlı çalışmalarında mod kavramı üzerinden yöntemsel bir yaklaşım olarak "multimodality" kavramını önererek, "Çok Modlu Eleştirel Söylem Analizi" (Multimodal Critical Discourse Analyse) yöntemini tasarlamışlardır.

Bu çalışmada başvurulmuş olan çok modlu eleştirel söylem analizinde oluşturulan kod ve kriterler, incelenen konunun teorik seviyede simülasyon ve panoptikon kavramları çerçevesinde yorumlanmasına yöneliktir. Yapılan analiz neticesinde hakkında sonuca varılmak istenen araştırma soruları şunlardır:

1-) Savaş haberciliğinde hava araçlarıyla üretilmiş görüntüler ve bu görüntülerin dahil olduğu haber metinleri, içerikte temsil edilen olguyu simülasyon kavramı bağlamında soyutlaştırmakta mıdır?

2-) Görüntülerin üretilmesinde ne gibi ortak özellikler bu soyutlaşmaya yol açmaktadır?

3-) Savaş haberciliğinde kullanılan hava araçlarının ne türden "panoptikon" işlevleri vardır?

4-) Savaş haberciliğinde kullanılan hava araçlarının "panoptikon" işlevleri, bu araçlarca üretilmiş görüntülerin kompozisyonunda simülasyon etkisi yaratmakta mıdır?

Araştırma soruları 4 temel hipoteze dayanılarak oluşturulmuştur:

H.1. Savaş haberciliğinde kullanılan ve askeri operasyon yeteneği olan hava araçlarının kızıl ötesi görüntü kaydı gibi optik özellikleri, yapısı gereği kaydettiği görüntüyü bozuluma uğratmaktadır.

H.2. Savaş haberciliğinde kullanılan hava araçlarının aynı zamanda gözetleme ve askeri operasyon amacıyla kullanılabilme özellikleri panoptik işlevler yerine getirerek bu araçları kullanan askeri/politik öznelerin iktidarını güçlendirmektedir.

H.3. Savaş haberciliğinde kullanılan hava araçlarının kuş bakışı panoptik görüş açısı, görüntüdeki unsurları minyatürleştirerek, savaşın insani dram barındıran gerçekliğinin algılanmasını zorlaştırmaktadır.

H.4. Savaş haberciliğinde kullanılan hava araçlarının ürettiği görseller ve bu görsellerin dahil olduğu haber metinleri, bu araçları kullanan askeri/politik öznelerin eylemlerini meşrulaştırma lehine algı yaratmaktadır.

Yöntem gereğince görüntüler ve haber metni iki ayrı seviyede incelenmiştir. Görüntüsel söylem analizi katmanında teorik yaklaşıma uygun kodlar belirlenmiş olup, örnek görseller bu kodlar yönünden analiz edilmiştir. Metinsel söylem analizi katmanında teorik yaklaşıma uygun kriterler belirlenmiş olup, haber metninin barındırdığı söylemler bu kriterlere göre eleştirel yaklaşımla analiz edilmiştir. Kod ve kriterlerin detaylı açıklaması "örnek fotoğraf ve haber metnlerinin incelenmesi" başlığında yer almaktadır.

Çalışmada Temel Alınan Teorik Yaklaşımlar

Panoptikon Kavramı ve İktidar Tekniği Olarak Gözetleme

Panoptikon kavramı, gözetleyicinin orada olup olmadığı bilinmeksizin sürekli gözetim altında tutulma duygusu yaratan ve böylelikle gözetlenenlerin tedirginlikle kendilerini kısıtladıkları, gözetleyicinin ise bir bakışta bütün gözetlenenleri görmesini sağlayacak bir düzen ve ilişkinin adını ifade etmekte olup, 1748-1832 yılları arasında yaşamış İngiliz Filozof Jeremy Bentham tarafından ideal gözetleme sistemine sahip bir hapisane mimari stili olarak önerilmiştir. Foucault'nun Hapishanenin Doğuşu adlı eserinde incelediği üzere (2019:295-318), kapitalizmin gelişmesi sonucunda toplumsal dinamiklerin değişerek yasaklayıcı iktidardan disipline edici iktidara dönüşümü, disipline edici iktidar tekniklerinin keşfedilmesi ile birlikte olmuştur. Disiplinci kuruma tabi toplulukların iktidarın çıkarları doğrultusunda verimli kullanılması, iktidarı tehdit edebilecek eylemlerin daha başlamadan ortadan kaldırılması gibi disipline edici toplumun bir dizi ayırt edici amaçları, ancak ideal bir gözetleme tekniği ile mümkün kılınmıştır. Hapishane mimari stili olarak panoptikon, disiplin etmeye yönelik iktidarın gözetleme yoluyla temin edilmesinin açık bir örneği olduğu için aynı zamanda tüm bu gözetleyici iktidar sisteminin bir özeti ve başlığıdır. Foucault, panoptikon benzeri denetimlerin sadece hapishaneye özgü olmadığını, ilk okuldan üniversiteye, kışladan eğitim kamplarına, tarlalardan fabrikalara kadar pek çok kurumda kullanıldığını göstermiş (2019:6-26,432) ve gözetlemenin sadece mekânsal bir durum olmanın ötesinde toplumsal bir ilişki biçim olduğunu açıklamıştır. Gözetleme ve daha kapsamlı olarak görme bir iktidar konumuyken, gözetlenme ve görülme iktidara maruz kalma konumudur. Tekniğin kendisi iktidar ilişkisini üretirken aynı zamanda toplumda mevcut bulunan iktidar hiyerarşisini işlevsel olarak yeniden örgütlemektedir.

Disipline edici iktidar teknikleri, orta çağdaki kral ya da derebeyin uyguladığı iktidar tipinden farklıdır; orta çağa ait yasaklayıcı ve teşhir edici iktidar kategorisi yasa koyan ve yasaya uymayanı halka açık mekanlarda aleni şekilde şiddete dayalı cezalandıran, öldürme yetkisine sahip ve bunu kullanmaktan çekinmeyen, ancak yaşama şeklini ve emeğin kullanımını biçimlendirmekle ilgilenmeyen bir iktidardır. (2019: 92-100).

Foucault'nun, Toplumunu Savunmak Gerekir adlı çalışmasında açıkladığı üzere; Kapitalizm sonrası burjuvazinin egemenliği altında gelişen disipline edici iktidar ise emeği, yaşam şeklini, bedenleri istenilen amaçlar doğrultusunda biçimlendirmeye ve denetim altına almaya yönelik bir iktidar tipidir (2018:251-261). Sistemin maksimum verimlilikte işlemesi için iktidar toplumun her alanına nüfus etmiştir. Toplumun her alanının mikro seviyelerde gözetim ve denetimi ancak panoptikon tekniğinin tek bir merkezden büyük bir çevreyi, küçük detaylarına kadar gözetleyebildiği bir gözdağı mesajıyla mümkün olmakta ve gücünü kaybolmaksızın süregelen aktif müdahalelerden değil her an müdahale etme imkanına sahip olduğu izleniminden almaktadır. İktidara uyanların kendilerine verilen görevleri bu tehdit altında tekrarlayarak yerine getirmeleri, zorlamalara gerek kalmaksızın otomatikleşen davranışlar şekillendirmektedir.

İktidara maruz kalmanın sonucu tabi olma durumundan, işlevsel hareket etme eylemine dönüşmüştür. İşlevsel hareketin verimli hale getirilmesi bedenlerin de disiplin altına alınıp biçimlendirilmesini gerekli kılmış ve disiplin edici iktidar, biyo-iktidar

suretinde bu amaca uygun biyopolitik teknikler geliştirmiştir (2014:140-158). Kapitalist sistemde, işçilerin hem verimli çalışmaları hem de işçi sayısının ihtiyaç duyulanan altına düşmemesi adına yaşamın denetimi, sağlık ve nüfus politikaları biyo-politikanın çeşitli katmanlarını oluşturmuştur (2015:100).

Psikopolitika adlı eserinde, sistemsel verimi arttırmak ve sistemin güvenliğini temin etmek için uygulanan biyopolitikanın, kapitalizmin ulusal dönemine ait bir sistem olduğunu düşünen Byung Chul Han, kapitalizmin ulus ötesi neoliberal çağda başka bir iktidar paradigması ortaya çıkardığını, psikopolitika olarak adlandırılan bu yeni paradigmanın kitle iletişim araçları ve özellikle dijital medya tabanlı sosyal medya sayesinde başka türden iktidar teknikleri uyguladığını ifade etmektedir (2020:29-33). Gramsci'nin Hegemonya kavramıyla örtüşen psikopolitika, bedenlerin zora dayalı denetiminden farklı olarak, zihinlerin güdülendirme yoluyla sisteme uyumlanmasını ifade etmektedir. Bu yeni sistem sosyal medyanın dinamikleri ile çalışmakta, katılımcılar sosyal medyada oluşturdukları profillerle kendi zihinlerinin dökümünü sunmakta, tercih ve tepkilerini gözlemlenebilir hale getirmekte ve "like" lamalar yoluyla herkes birbirinin denetçisi olmaktadır. Güçlü bir merkezin gözetleme yoluyla kişileri baskı altına alan ve disiplin etmeyi amaçlayan panoptikon tekniğinden farklı olarak psikopolitik teknikler sisteme dahil olan her kişinin birbirini görüp denetlediği ve denetlemenin bedenlerden zihinlere kaydığı bir sistemdir. Bu sistemin yöneldiği amaç biyopolitik iktidarın üretimde uyum ve verimliliği artırma amacından farklı olarak tüketimde uyum ve iştahı arttırmaktır; bu nedenle disiplin etmeyi değil heyecan ve istek üretmeyi amaçlamaktadır. Psikopolitika kavramının açıklığa kavuşturduğu olgu, neoliberal düzende hegemonyanın inanç ve ideolojileri şekillendirmenin ötesinde kişilerin duygusal durumlarını hedef aldığı ortaya koymaktadır. Han, 21.yüzyılda toplumsal dinamiklerin psikopolitikaya kayması nedeniyle şiddet ve zora dayalı müdahalelerin ortadan kalktığını düşünmekte, modern iktidarları George Orwell'in "1984" romanındaki kurgusal karakter "Big Brother" üzerinden eleştiren yaklaşımların isabetli olmadığını çünkü merkezi gözetlemenin mazide kaldığını ileri sürmektedir (2020:45).

Erich Fromm, George Orwell'in 1984, Aldous Huxley'in Cesur Yeni Dünya gibi kurgusal disütopyalara anlatan romanların kapitalizm sonrası ortaya çıkacak faşist yönetim sistemlerini önceden haber verdiği ifade etmektedir (Fromm, 2012:1). Nitekim şunu belirtmek gerekir ki Orwell'in romanı panoptikon tekniğini kullanan biyopolitik iktidara benzeyen bir kurguya sahipken (Orwel, 2019), Huxley'in romanı insanlara haz veren teknikler kullanan, zorlamaya değil güdülemeye dayanan yönetimiyle psikopolitik iktidara benzeyen bir kurguya sahiptir (Huxley, 2013).

Han, Şiddetin Topolojisi adlı çalışmasında, Foucault'nun ortaçağ iktidarı ile disiplinci iktidar arasında yaptığı kıyaslamaya denk bir şekilde modernite öncesi zorlamaya dayalı iktidarın uyguladığı can alıcı şiddeti "dekapitasyon" kavramı ile ifade ederken, modern dönemde biyoiktidarın bedenleri biçimlendiren şiddetini "deformasyon" kavramıyla ifade etmekte; psikopolitik çağdaki şiddetin ise depresyon görünümünde ortaya çıktığını belirtmektedir (2021:19). Han'a göre dekapitasyon ve deformasyon eski dönemlerde kalmış olduğu için artık psikopolitik döneme girilmiştir. Ancak Han'ın çözümlerinde emperyalist işgallerin dünyanın çeşitli bölgelerinde oluşturduğu dekapitatif şiddet ihmal edilmiştir. Han, Emperyalizmi askeri operasyonları hesaba katmadan küresel çaptaki medya ağları üzerinden incelemekte ve farklı toplumsal

dinamiklere sahip coğrafyaları görmezden gelerek metropol toplumlarının psikolojik özelliklerine odaklanmaktadır. Buna rağmen, Han'ın teorileri şiddetin çeşitli biçimlerinin hangi türden iktidar ilişkilerine gönderme yaptığını anlamamız için özgün perspektifler sunmaktadır. Havadan saldırı yapan insansız hava araçlarının aynı zamanda gözetleme ve görüntü alma amacıyla kullanılması, teoride birbiriyle kesişmediği düşünülen dekapitatif şiddet ve disiplin biçimlerinin iç içe geçtiğini göstermektedir. Ortadoğu'da yer alan çeşitli devletlerin batı işgaline uğramasında havadan müdahale ve görüntü alma olgusu panoptikon tekniğinin neoliberal çağda yok olmadığını ancak farklı bir paradigmaya dönüştüğünü göstermektedir.

Literatürdeki kimi çalışmalar, modern dünyaya ait çeşitli teknolojileri panoptikon başlığı altında değerlendirmiştir. Mobese kameralarının toplumu hizaya çekmekte kullanılan bir iktidar aracı olduğunu ortaya koyan çeşitli yaklaşımlar, panoptikon tekniğinin neoliberal çağdaki sivil suretlerini deşifre etmiştir. Özer, Mobese İzleme ve Kayıtları: Gözetim Toplumu Bağlamında Bir Değerlendirme adlı çalışmasında, günümüzde gizli kameraların gözetleme gücü ile var olan panoptikonun güç kaybetmek yerine daha da güçlendiğini, geliştiğini ve daha görünmez hale geldiğini ifade etmektedir (2022:472). Bahar, Küresel Güvenlik Tedbirleri: Gözetleme Olgusu Bağlamında Özel Güvenlik ve Mobese Kameraları adlı çalışmasında, modern gözetleme tekniklerinin devlet tarafından kullanılmasının yanı sıra, özel şirketler tarafından da yaygın olarak kullanıldığına işaret etmektedir (2013:6-8). Alışveriş merkezleri gibi kamuya açık ticari alanlar güvenlik kameraları aracılığıyla şirketler tarafından gözetlenirken, cadde ve meydan gibi kamusal alanlar hükümet tarafından izlenmektedir. Niedzwiecki, Dikizleme Günlüğü adlı çalışmasında, modern toplumda bireylerin hem gereksiz bir merak duygusuyla hem de güvenlik paranoyası ile konutlarını mobese kameralar ile donattığını, panoptik gözetlemenin kurumların gerçekleştirdiği gözetlemelere ek olarak sivil kullanıma sızdığını ifade etmektedir (2019:189-200). Yılmaz, Yeni Nesil Teknolojilerden İnsansız Hava Aracı ve Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması adlı tezinde, insansız hava araçlarının (İHA) devlet kontrolündeki kullanımını panoptikon kavramı üzerinden değerlendirmiştir (2022:45-55). Kamusal alanın drone veya İhalar ile gözetlenmesi güvenlik gerekçesiyle meşrulaştırılmakta, kamusal alandaki bireysel gizlilik ortadan kalkmaktadır. Anılan çalışma, askeri kullanıma atuf yapmakla birlikte özellikle emniyet teşkilatındaki silahsız insansız hava araçlarının kullanımını merkeze almaktadır.

Chamayou'nun A Theory of Drone adlı eserinde oluşturduğu teori, silahlı insansız hava araçlarını, saldırı kabiliyetine sahip panoptikonlar olarak ele almaktadır (2015:43-45). Teoriye göre, askeri operasyonlarda silahların sahip olduğu minyatürleştirici ve filtreleyici kamera görüşü, hedef olan insanların yaşamlarının değersizleşmesine yol açmakta ve makineler vasıtasıyla insan öldürülmesinin kolaylaşmasına yol açmaktadır. Drone operatörleri, kayıtsız bir şekilde hedefleri vurabilmektedirler. (2015:6-9). Çona'nın adı geçen eser hakkındaki inceleme çalışmasında, dornelerin savaşı öznesizleştirilmesi nedeniyle teröristçe bir savaş paradigmasını ortaya çıkarttığına değinilmektedir (2021:286-288). Drone teknolojisinin özellikle "teröristlere karşı savaş" kampanyası dönemine ait bir teknoloji olması, vurulanların terörist veya terörist olduğu iddia edilen hedefler olduğu yargısını barındırmaktadır. Dronelar tarafından vurulan hedeflerin daha sonradan hatalı hedefler olduğunun ortaya çıktığı örneklerde, yol açtığı sonuçlar bakımından bu tür operasyonlar hedef tanımayan terörist bombalı

eylemlere benzeşmektedir. Her iki eylem biçimi, bir sürece yayılmış karşılıklı savaşma olgusundan yoksun, beklenmedik zamanda patlamalar yaratarak aniden gelişip sona eren şiddet biçimleridir. Drone operasyonlarının yapıldığı kentlerde yaşayan insanlar, terör eylemlerinin yapıldığı kentlerdeki insanlar gibi diken üstündedirler. Anılan çalışmalar, drone işlevlerini teorik olarak açıklamakla birlikte, aynı işlevlere jet uçakları, uydu sinyali yoluyla hedefleri vuran füzeler gibi diğer hava araçlarının sahip olup olmadığını tartışmamıştır. Ancak gerek dronelar gerekse jet uçakları gibi çeşitli hava araçlarının askeri operasyonlarda kullanılmasında uydu kontrolünün rolü önem arz etmektedir. Bu durum panoptik iktidarın tek bir araç tipi yerine, hava aracı teknolojisinin tümü üzerinde kullanıldığını düşündürmektedir. Gölbaşı, Mahpus Toplum: Panoptikon'dan Biyolojik Gözetime adlı çalışmasında ABD'nin sahip olduğu uydu teknolojisi ile küresel ölçekte bir gözetleme sistemi kurduğunu, çip takip teknolojisi sayesinde uydular ile oldukça ayrıntılı gözetleme ve denetleme işlemlerinin yapılabildiğini açıklamaktadır (2011:241-243). Uyduların bu yeteneği, küresel ölçekte uygulanan bir panoptikon olarak yorumlanmakta, panoptikon teknolojisinin neoliberal çağdaki katmanlı yapısı deşifre edilmektedir.

Simülasyon Kavramı ve Gösteri Olarak Savaş

Baudrillard'ın eserlerinde geliştirdiği simülasyon kuramı, kitle iletişim araçlarının toplumsal yaşamı şekillendirdiği geç kapitalizm döneminde, göstergelerin gerçeklikle bağıni kopartıp yalın bir şekilde kendilerini sundukları bir aşamayı anlatmaktadır. Simülasyon, bir varlığın taklit edilmesi suretiyle üretilmiş ona benzeyen başka bir oluşumun, taklit ettiği varlığı temsil etmeden ve taklit olduğunu belli etmeksizin kendisinin göstergesi haline gelmesidir. Bu olguya dair tarihin çeşitli dönemlerinden örnekler vermek mümkün olsa da Baudrillard'ın düşünceleri sadece bu olguyu tanımlamak üzerine değil içinde bulunduğumuz kitle iletişim çağının simülasyon kavramı üzerinden tahlil edilmesine yoğunlaşmakta, simülasyon kuramı bir simülasyon çağını anlatmaktadır. (Baudrillard, 2008:16-21). Bu çağın özelliklerini anlamada kilit rol oynayan diğer kavram "hiper" ön takısı olup, bu ön takı söz konusu olgunun simülasyon haline gelmesini ifade etmektedir. Medyanın hiper gerçek sunumu bir yana, neoliberal çağın hızlandırılmış aşırı üretim ve tüketim olayları, toplumsal gerçekliği bütün yönleriyle bir hiper gerçek haline getirmektedir. Otomatikleşmiş üretim ve işletim sistemleri bir zamanlar onları üretip yöneten öznelerin mevcudiyetine ihtiyaç duymaksızın ve onların yokluğunda çalışır hale gelmiş ancak ürettikleri göstergelerin öznelerin varlığını ima etmesi nedeniyle hiper gerçekleşme durumu meydana gelmiştir. Çeşitli olguların medyada kendi gerçekliklerinden kopuk simülasyonlar olarak gösterilmelerinden önce olguların toplumsal gerçeklikleri zaten simülasyonlaşmıştır. Baudrillard, bu doğrultuda iktidarın, politikanın, ekonominin, sanatın, cinselliğin ve daha pek çok toplumsal yapının "hiper" seviyeye atlamasını çözümlenmekte ve bu seviyede meydana gelen belirsizleşmeleri, anlam erozyonlarını "trans" ön takısı ile ifade etmektedir (2021:18). Bununla birlikte simülasyonlar, temsili varlıklar olarak değil kendi yalın gerçekliklerini dayatan varlıklar olarak ortaya çıktıkları için, mevcut bir gerçeklik varsa bile onu unutturarak onun yerini almaktadırlar. Simülasyonun gerçeğin yerini alması, hiper gerçekliğin yegâne gerçeklik olarak insanlığın içinden çıkamadığı kendi üstüne kapanan bir örüntüyü oluşturmaktadır (2002 :11).

Savaşın ekranlardan yansıyan bir savaş simülasyonu olarak tartışıldığı Bağdat'ın bombalanma olayı bir savaşın yaşanmış olduğuna inanmayı öncelemektedir (Horrocks, 2000:42). Baudrillard, ABD'nin Vietnam örneğinde olduğu gibi savaş uçaklarının bir coğrafyayı bombalayıp geçmesinin savaşa benzemediğini, ABD'nin silah test etme, medya için patlamalardan oluşan görsel şovlar yaratma gibi amaçlarının savaş olarak anılmasının tartışmalı olduğunu ifade etmiştir (2008:89-91). Savaşın kendisiyle, televizyonda gösterilenler dışında irtibat kuramayan izleyici için savaşın kendisi de belirsizleşmektedir (Appignanesi ve Garatt, 1995:108). Medyanın sunduğu uzaklarda meydana gelen belirsiz bir felakete dair iletiler, bu belirsizlik ve uzakta olma duygusu ile birlikte izleyici kitlesi tarafından duyarsızlıkla izlenmektedirler. Dünyanın çeşitli bölgelerine ait savaşlar, felaketler o coğrafyaların rutini ve kaderi gibi sunulmakta, sıra dışı bir olay olduğu duygusu uyandırmamakta ancak emperyalist güçlerin "yıkıma uğramış coğrafyalara yardım götürme" gerekçesine malzeme verdiği için uzaktaki felaketler batıda bağımlılık yaratmaktadır (Horrocks, 2000:42). Felaket coğrafyaları, bu bölgeleri koruma altındaki doğal parklar gibi izole eden ve felakete uğramışlık temasını bu izole alanların içerisinde canlı tutan küresel hegemonya için bir tür yeni "turizm" biçimini oluşturmaktadır (Baudrillard, 2017:88). Simülasyon şablonunun başka derecelerinde, medyadan gelen iletileri yorumlayıp anlamaya çalışan bir toplumun var olduğuna dair söylemler, bir toplum simülasyonu oluşturmakta; bu simülasyonun arkasında ise mesajlara duyarsız ve televizyonu eğlencesine izleyen bir kitlenin tepkisizliği sessizliğini bozmamaktadır (1982:20).

Araştırma: Uçan Panoptikonun Doğuşu, Özellikleri ve Etkileri

Küresel Bir Savaş Alanı Olarak Gökyüzü

1.Dünya Savaşı'nda uçak teknolojisi kullanılmış olmakla beraber, hava savaşı kavramı
2.Dünya Savaşı'nda ortaya çıkmıştır. Muharebede hava üstünlüğünün önemi anlaşılmış ve gökyüzü ortamı savaş stratejilerinde ağırlık kazanmıştır. 2.Dünyü Savaşı'nda Japonya'nın Pearl Harbor baskını, Britanya Muhaberesi, ABD'nin Japonya'ya atom bombası atması gibi savaş hamleleri, hava hareketlerinin yerde gerçekleşen savaşa destek olma fonksiyonun çok ötesine geçerek asli bir mücadeleye dönüştüğünün göstergeleridir (Overy, 2020).

2.Dünya Savaşı öncesinin savaş gücü olarak bombardıman gemilerini öne çıkartan savaş anlayışı, Japonya'ya ait Musashi zırhlı gemisinin avcı uçakları tarafından kolayca batırılması gibi hava gücünün deniz gücüne üstünlük sağladığı muharebelerin ardından değişime uğramıştır. 2.Dünya Savaşı ile görünürlük kazanan bu yeni dönemde, savaş anlayışında hava üstünlüğü önem kazanmış ve küresel düzeyde etki sahibi olmak isteyen devletler deniz gücünü hava üstünlüğüne odaklı değiştirerek uçak gemisi teknolojisini geliştirmişlerdir (Polmar, 2006: 432, 81-100).

Ek olarak, uçak ve bomba teknolojisinin gelişmesi de 1.Dünya Savaşı'na kıyasla 2.Dünya Savaşı'nda hava gücünü çok daha yıkıcı bir hale dönüştürmüştür. Gökyüzü bir savaş ortamı olarak irdelendiğinde, engellerle dolu yeryüzündeki coğrafi savaş ortamına kıyasla, yakıt istasyonuna mesafe gibi çok az sınırlamaya sahiptir. Bu sınırsızlık durumu, siyasi sınırların coğrafi sınırlarla örtüştüğü ve savaşların coğrafi özelliklerden faydalanarak

yapıldığı kara savaşı paradigmadan farklı bir savaş paradigması yaratmaktadır. Hava üstünlüğünü yakalayan bir askeri güç, ait olduğu siyasal gücün iktidarını coğrafyalara takılmadan genişletebilmektedir. Bu nedenle savaşın gökyüzüne kaydığı dönemde iktidar mücadeleleri coğrafi engellere bağlı olmaksızın ancak güçlerin birbirlerine çarparak iktidar sınırları tayin ettiği bir düzen meydana getirmekte, emperyalist işgale uğrayan coğrafyalar ise yerdeki direnişlerini uzun süreler boyunca havadan gelen bombardımana sabrederek sürdürmek zorunda kalmaktadırlar (Chomsky ve Vltchek: 2013)

Hava gücüne sahip emperyalist tavırlı devletler için ise siyasal egemenlik öncelikle herhangi bir coğrafyaya egemen olmak yerine o coğrafyanın üzerindeki gökyüzü uzamına egemen olmayı gerektirdiği için hiper-siyasal bir seviyede gerçekleşmektedir. Uzayın erişilebilir olması ile gökyüzüne ulaşma çabası yerini gökyüzünden yer yüzüne egemen olma çabasına bırakmakta, yörüngeye yerleşen uydular bakışlarını yeryüzüne çevirmektedir. Neoliberal çağdaki mücadele tiplerinden birisini ifade eden enformasyon savaşı sadece bilgisayarların içinde yapılan sanal bir savaş ile sınırlı kalmaz, gökyüzü savaşının bir parçasıdır. Enformasyon akışının yer kablolarından uydu sinyallerine geçiş yapması yörünge seviyeleri için bir rekabet meydana getirmektedir².

Uzaya erişmenin sağladığı imkanlar, küresel çapta siyasal güce sahip olmayı isteyen devletler için yeni bir mücadele alanı doğurmuştur ve bu mücadelenin ilk örnekleri (1945-1947) soğuk savaş döneminde ABD ile SSCB arasında gerçekleşmiştir. Soğuk savaş döneminde ABD tarafından propaganda amaçlı yayınlanan Strategic Defense Initiative isimli kurgusal bir animasyonda (Bu kurgusal projenin diğer adı star wars program olup, bu isim seçimi nedeniyle hükümet yönetmen George Lucas'la telif hakkı sorunu yaşamıştır.³) nükleer silahları lazer ışınlarıyla vurabilen uydu senaryosu, psikolojik düzeyde gücün ABD-SSCB denk olduğu algısını bozmuş ve bu durumun SSCB'nin yıkılma nedenleri arasında sayılabileceğine dair bir spekülasyona temel oluşturmuştur (Podwig, 2017). Dikkat edilmesi gereken asıl nokta, uzay egemenliği konusundaki farklı taktikler değil ABD ve SSCB'nin uzaydaki üstünlüğü totalde bir üstünlük göstergesi olarak kabul etmede karşılıklı olarak uzlaşmış olmalarıdır. Bu süreçte ABD roket yaptıysa SSCB uzaya çıkmış, SSCB uzaya çıktıysa ABD ay'a çıkarma yapmıştır.

Uydu teknolojisi, enformasyonun küresel ölçekte iletilme kapasitesine sahip olmasının yanı sıra, uzaydan yeryüzünü izleme gücüne de sahiptir. İzlemeye alınan öznelere kendilerini izleyen uyduları fark etme imkanına sahip olmaması ve uyduların her yeri her an ayrıntısıyla izleme kapasitesine sahip olması bir tür panoptik işlev meydana getirmektedir. Benzer bir durum, yüksek irtifadan uçan gözetleyici uçaklar, radara yakalanması zor hayalet uçaklar, küçük olduğu için fark edilmesi zorlaşan insansız hava araçları için söz konusudur. Chamayou'nun A Theory of Drone adlı eserinde dronelar için "kanatlı, saldırı yeteneği olan panoptikonlar" tanımlamasını yapılmıştır (2015:44). Ancak bu tanımlamanın sadece dronelar ile sınırlı kalması nedeniyle, çalışmamızda

2 Bu konuda bir örnek olarak, Çin Halk Cumhuriyeti hükümetinin, Elon Musk'ın sahibi olduğu spacex şirketini starlink projesi ile yörüngeye çok fazla uydu gönderip, yörüngede kendi uydularına yer bırakmadıkları için Birleşmiş Milletlere şikayet etmesi haberinin internet linki: <https://tr.euronews.com/2021/12/28/cin-uzayda-tehlikeli-yak-nlasma-sonras-elon-musk-bm-ye-sikayet-etti>

3 Bu konudaki internet haber linki:

<https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1985-11-13-ca-5433-story.html>

kullanılan “uçan panoptikon” kavramsallaştırması panoptik işleve sahip hava aracı teknolojilerini kapsayan bir ifade olarak tercih edilmiştir. Bu teknolojilerin emperyalist amaçlarla kullanılması, işgale uğrayan coğrafyalarda direniş göstermek isteyen askeri veya sivil unsurlarda sürekli bir gözetlenme durumu meydana getirmekte, küresel hegemonyanın gözünden bir şey kaçmayacağı algısını oluşturmaktadır.

Uçan panoptikonların diğerkategorisi ise fark edilme kaygısı taşımayan ve müdahale edici tipteki hava araçlarıdır. Bunlar aktif olarak operasyonlarda kullanılan hava araçları olup bombalama, şehirlerin üzerinden alçak irtifada uçarak tehdit mesajı verme, havadan yeryüzüne çıkarma yapma gibi taktikler kullanan araçlardır. Yaratıkları etkiler bakımından, tedirginlik ve disiplin üretici panoptik gözetlemeyle sınırlı kalmayan, bunun yerine çoğunlukla korku ve çözülme yaratan baskın bir şiddete sahip farklı tipte panoptikonlardır. Müdahale biçimleri sebebiyle bu kategori çalışmamızda “aktif uçan panoptikon” olarak anılırken, ilk bahsettiğimiz taktik biçimi “pasif uçan panoptikon” olarak anılmıştır.

Pasif uçan panoptikonların gizlice gözetleme gibi eylem ve yörengeye yerleşme gibi konumlanma biçimleri, karşılıklı çekişmeye dayanan açık bir rekabet gerektirmemektedir. Diğeryandan, bu teknolojilerin sağladığı lojistik bilgiler, müdahale etmeye yönelik ikinci adıma temel oluşturduğu için pasif uçan panoptikonların asıl etkileri emperyalist devletlerin saldırılarına maruz kalan ve bu devletlerin teknolojik seviyesinde olmayan az gelişmiş devletlere yönelik olmaktadır. Birbirleriyle sıcak çatışmadan kaçınan küresel güçteki devletler için uluslararası anlaşmalar dahilinde uzaydaki potansiyel yörengeler gibi pasif uçan panoptikon ortamları için görünürde bir çatışma söz konusu olmamaktadır (Danışman, 2021: 171-173).

Sonuç olarak, uçan panoptikonların uyguladığı gözetleme ve müdahale etme taktikleri teknolojik bir eşitsizliğin söz konusu olduğu emperyalist bir savaşın uygulama alanıdır. Soğuk savaş döneminin ardından geçilen neoliberal dönemde yüksek teknolojiye sahip devletler kendi aralarında doğrudan bir çatışmaya girmekten kaçınarak, rekabet biçimi olarak çeşitli coğrafyalarda destekledikleri yerel silahlı gruplar vasıtasıyla dolaylı asimetrik saldırı savaşı tipinde bir mücadeleye girişmektedirler. Sıklıkla bu kara güçlerine havadan doğrudan müdahale söz konusu olmaktadır (Aral, 2007:55). Bu mücadele biçiminde taşeron milis güçlerin uçan panoptikonlar karşısındaki yetersizliği nedeniyle hava üstünlüğü önemli bir konuma sahip olmakta, gökyüzü uzamı öne çıkmaktadır.

Havadan Vurmanın Psikolojisi

ABD'nin 2.Dünya Savaşı'nda Japonya'ya yönelik gerçekleştirdiği Doolittle harekâtında (veya baskını), bombardıman uçakları yakıt yetersizliği nedeniyle geri dönememek üzere Japon anakarasını vurmak için havalanmışlardır. Düşman üzerinde telafi edilemez kayda değer maddi bir yıpratma yaratmayan ve uçakların kaybının kesin olduğu bu harekât, psikolojik üstünlük kurmaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Pearl Harbor'da Japon savaş uçaklarının ABD donanmasını etkili bir şekilde vurmasının her iki ülke kamuoyunda yarattığı algıyı değiştirmek için ABD, bu operasyona benzer bir havadan vurma baskını olarak Doolittle harekâtını hazırlamıştır (Stohlmann, 1999). Tarihte yer alan pek çok savaşta, moralin savaşın bir parçası olduğunun farkındalığına dair çeşitli

bilgilere rastlamak mümkündür. Günümüzden yaklaşık 2500 yıl öncesinde Sun-Tzu tarafından yazılmış Savaş Sanatı adlı eser, savaşta psikolojinin önemini vurgulayan çeşitli bilgiler içermekte; moral durumunun mücadeledeki unsurlardan birisi olduğu ifade edilmektedir (Tzu, 2008:129-134). Psikolojik savaş ve psikolojik operasyon kavramları ise bir hareketin asli amacının düşmanda yılgnlık yaratmak olduğu ve doğrudan bu amaca yönelik uygulanan stratejileri ifade eden modern kavramlardır. 2.Dünya Savaşı sırasında açıklanan amaçlarla tasarlanan strateji ve taktikleri ifade etmek üzere ortaya çıkmış bir kavram olarak psikolojik savaş, propaganda etkisi taşıyan sonuçlara sahiptir (Goldstein vd.,1996:3). Doolittle ve Pearl Harbor hareketleri psikolojik savaş amaçlarıyla yapılmış hava baskınlarına örnektirler. 2.Dünya Savaşı sırasında ve sonraki tarihlerde gerçekleşen Vietnam Savaşı gibi örneklerde hava operasyonlarının psikolojik yıldırma amaçlı yapılması, bu operasyonların psikolojik etkilere sahip olduğu fikrine dayanmaktadır. Havadan vurma, kendisini hava araçlarına karşı savunacak yeterli imkana sahip olmayan bir muhatap için çaresiz bir durum meydana getirmektedir.

Diğer yandan, yukarıdan ateş eden kimsenin sahip olduğu konum, rakibiyle yerde riskli bir karşılaşma yaşayan kimsenin konumundan farklı olduğu için farklı bir psikolojik denklem oluşturmaktadır. Hava araçlarından yeryüzüne bakış, yerdekilerin küçüldüğü ve önemsizleştiği bir perspektife neden olmaktadır. Bu perspektifin yıkıcı bir güçle birleşmesi, bu güce sahip olan ve onu uygulayan kimsenin patolojik bir tavra bürünmesine neden olabilmektedir.

Habeşistanlılara uçaktan bomba yağdırırken, bunu seyirlik bir gösteri gibi izleyen Bruno Mussolini'nin olayı betimleme şeklini İktidar adlı yapıtında tahlil eden Bertrand Russell, bu hastalıklı algılama şeklinin sahip olunan mekanik gücün etkisinde şekillendiğini ifade etmektedir (1983:22-28). Mekanik iktidar başlığı altında incelenen bu konu, hava araçları vasıtasıyla uygulanan şiddetle örneklendirilmektedir. Mekanik iktidarın yarattığı güç uçurumu, teknolojiye sahip olan tarafın kendisini gökten ölümlülere yıldırım yağdıran bir tanrı olarak, yerdekileri ise kaçışan karıncalar gibi tahayyül ettiği bir konuma yerleştirmektedir. Aradaki güç farkının yarattığı hor görüye ek olarak şiddet uygulanan tarafın doğrudan karşıya alınmaması, yakından görülmemesi, gözlerinin içine bakılmaması, bunun yerine yerde kaçışan küçük figürler gibi görünmesi vicdani erozyonu derinleştirmektedir. Russell, kendi döneminde toplumu tümüyle kuşatmış bir mekanik iktidarın henüz söz konusu olmadığını belirterek gelecek zamanlarda teknolojinin gelişmesi sayesinde bu tür bir iktidar biçiminin egemenlik kurması durumunda daha önceden görülmemiş derecede soğukkanlı ve insanlık dışı zorba bir düzenin oluşacağını ifade etmiştir.

Baudrillard'ın metinlerinde otomatikleşme olgusu üzerinden değerlendirilen insan-makine ilişkisi, mekanik iktidarın neden soğukkanlı bir zorbalığa neden olduğu konusunda açıklama geliştirmemize imkân veren yaklaşımlar sunmaktadır. Alfred Jarry' nin Le Surmale adlı kurgusal romanından alıntılanarak, Sibirya çölünde pedal çevirirken ölen ama katılaştırmış vücutlarıyla öldükleri halde pedal çevirmeye devam eden bisikletçileri ilginç bir anekdot olarak paylaşan Baudrillard, bu anekdotu Amerika adlı eserinde Histeresiz kavramını açıklamak için de kullanmaktadır (2018:141). Histerezis kısaca, kendisini başlatan neden sona erdiği halde süregelen eyleme devam etme durumu olarak özetlenebilir. Aynı anekdotun Kötülüğün Şeffaflığı adlı eserde anılması (2021:53), iki metin arasında bağlam ortaklığına işaret etmektedir. Kötülüğün Şeffaflığı

metinlerinde yer alan ifadelerle göre, insan, bilgisayar (bir örneği makine olarak) kendi niyetleri doğrultusunda kullanmak yerine bilgisayarın imkanlarını uygulamakta, şursuz bir şekilde makine tarafından şartlandırılmaktadır. Bu ilişki otomatikleşen mekanik davranışlar üretmekte, insan makineleşmektedir. Kusursuz Cinayet adlı eserde makine-insan ilişkisini ve teknolojinin insan üzerindeki etkisini tartışan ifadeler de aynı bağlamda, insanın insaniyetini kaybettiği bir ilişkiyi irdelemektedir (1998:56). Makineler ise insanın aktif bir katılımı gerçekleştirilmesi gereken ve katılmadığında yoksun kalacağı eylemleri, boşluğa yer bırakmaksızın gerçekleştirmekte, bütün eylem olanakları otomatik makineler tarafından yerine getirilmektedir. Mekanik otomatikleşme, uygulama yeteneği olduğu eylemi sadece uygulanabilir olduğu için uygulamaktadır. İnsan ise özne konumundan kayarak makinesel eyleme ancak ortak olabilmektedir. Çünkü makinesel eylem histerizis durumunda iş görürken kontrolden çıkmıştır. Betimlemeler bir yana, bu olguyu üreten nedenler yani otomatikleşmenin sebepleri mekanizmanın iç işleyişi yerine mekanizmayı üreten toplumsal olgularda aranacak olursa, Erich Fromm'un Umut Devrimi adlı eserinde yer alan ifadelerle göre, insanın makine tarafından şartlandırılan eylemleri kapitalist sistemdeki daha fazlasını üretme ilkesi tarafından kodlanmaktadır. Niteliğe değil niceliğe değer veren sayısal, sermayeci yaklaşım sonuç ve etkilerine bakmaksızın daha fazla üretmeye yönelmekte bu ilke doğrultusunda yapılabilir olanı sonuna kadar yapma şeklinde bir şartlanma oluşturmaktadır. Yabancılaşma, insanın makine verimine katkıda bulunan işlevsel bir eklenti durumuna düşmesiyle insaniyetten uzak, otomatikleşen sistemler oluşturmakta ve makine imkanını sorgulamaksızın sonuna kadar kullanmak ilke haline gelmektedir (Fromm, 2012:51-58). Teknolojinin giderek daha fazla kendi kendine iş yapabilme kapasitesine sahip makineler üretmesi histerizis olgusunu güçlendirmektedir. Hava araçlarının pilotlu uçaklardan, operatörlü insanız hava araçlarına, sonrasında yapay zekaya sahip hava araçlarına doğru evrilen değişiminde Russell'in soğuk kanlı mekanik zorbalık kavramıyla ifade ettiği problem giderek daha fazla belirginleşmektedir. Otomatik olarak insanları bombalayan bir uçan panoptikon, muhataplarının savaştaki psikolojisine karşı kayıtsızdır. Bu soğukkanlılık açısından karşı tarafın pes etmeye mi eğilimli yoksa ölümüne mücadele etmeye mi eğilimli olmasının bir anlamı yoktur. Acı çekme yeteneği ve hayatta kalma güdüsü olmayan olmayan makine için operasyon sırasında kendisinin zarar görüp görmeyeceğinin, başarılı olup olmayacağını da önemi yoktur. Bu mekanik kayıtsızlık durumu, bir tarafın diğerini koz kullanma, misilleme yapma yoluyla ateşkes zorlama veya merhamet etme, teslim olma eylemleriyle çatışmayı geldiği aşamada sonlandırma gibi insani bir uzlaşmaya varma yollarını devre dışı bırakmaktadır.

Baudrillard'ın, Capolla'nın Vitenam Savaşında geçen Apocalypse Now (Kıyamet) adlı filmi analiz ettiği metinlerde, ABD için savaşın anlamının ilk önce savaş teknolojilerini denemek olduğu yorumunda bulunmuştur. Söz konusu film Vietnam Savaşı sırasında ormanlara napalm bombası yağdıran jet uçaklarını, köyleri füze ve ağır makineli silahlarla tarayan helikopter filolarını göstermektedir. Bu gösterimin gerçekçi yapılması nedeniyle Baudrillard, film ile gerçek savaş arasında kayda değer bir fark olmadığını belirtmekte, her iki olayın da mantıktan uzak ve muazzam bütçelere dayanan görsel efekt şölenleri olduğunu ifade etmektedir (Baudrillard, 2008:89-92). Literatürde savaşın, savaş simülasyonu olarak tahlil edildiği bilinen Bağdat'ın ABD uçakları tarafından bombalanması olayındaki yaklaşımdan farklı olarak Baudrillard, Vietnam Savaşı'nın bir simülasyon değil görsel efekt olduğunu vurgulamakta, hatta Vietanam Savaşı diye bir

savaşın olmadığını iddia etmektedir. Bu yaklaşıma dayanak olan şey, bombardıman uçaklarının ve diğer bin bir türlü hava aracının kimi vurduğunu bilmeksizin, anonim bir şekilde tropikal ormanlara bomba yağdırmasının tam olarak savaş denilebilecek bir ilişkiye dayanmıyor oluşudur. Patlamalardan yükselen alev yığını ve duman kütlelerinin ABD medyasında propaganda amaçlı gösterimi, Kıyamet filmindeki patlama görüntülerinden farklı değildir; her ikisi de özünde patlama görüntüsü olsun diye yapılmış görsellerdir ve her ikisi de görsel efekt için yok yere yakılan muazzam bütçelerdir (2008: 91). Anlaşılacağı üzere, olay yerindeki mekanik iktidarın ötekine karşı kayıtsız şiddet eylemi, şiddetin görsel efekt olarak ortaya çıktığı anlamdan yoksun bir yıkım meydana getirirken, bu görsel efektin medyada çeşitli kurgular ile mesaj haline getirilerek sunumu bir savaş simülasyonu tasarlamaktadır.

Terör ve Dekapitasyon

11 Eylül olayı, ikiz kulelerden birisine yatay eksenden bir yolcu uçağının çarpması olayıdır. Önceki başlıklarda açıkladığımız dikey eksenli ilişkiye kıyasla bu yatay çarpışma bir takım farklı özelliklere sahiptir. Dikey-yatay kıyaslaması yapmaksızın Baudrillard, yatay eksenden çarpmanın barındırdığı anlamları deşifre etmeye çalışmıştır (Baudrillard, 2017:80). Bu ilişkide dikey olan çarpma değil yapıdır; ikiz kuleler dikey gökdelenlerdir. Dikey yapı ve bunun bir örneği olarak gökdelenler fallik metaforlar olarak mevcut iktidarın statik göstergeleri anlamına gelebilmektedirler ki devlet, statü, statik kelimelerinin İngilizce karşılıkları olarak “state”, “status”, “static” etimolojik yakınlığa sahip gibi durmaktadırlar. ABD'nin hava saldırılarına bir cevap ve taklit olarak 11 Eylül saldırısı, iktidarın muhatabı ezdiği bir güç gösterisi değil iktidara yönelik kendini feda eden bir saldırı girişimi olarak değerlendirilebilmektedir. Bombardıman uçağının geçip gitmesinden farklı olarak, 11 Eylül uçağı teröristçe bir kendini feda edicilikle çarpmaktadır. Saldırının hedefi iktidar konumunda olduğu için zaten yerde değildir, iktidara yukarıdan aşağıya saldırı yapan dikey eksenden saldırmanın imkânı yoktur.

Baudrillard, terörist eylem ile küresel hegemonya arasında yakın ilişkiye değinmiş olsa da 11 Eylül bağlamında bu ilişkiyi es geçmiştir. Ancak terör eylemi ile hegemonya arasındaki benzerliği açıklayan metinlerin rehberliğinde 11 Eylül saldırısı ile ABD'nin havadan bombalayan drone operasyonları, bu yakınlığın somutlaşan örnekleri olarak incelenebilir. Havadan şehirleri bombalayan uçak tipi ile intihar saldırısı gerçekleştiren uçak tipi benzer şekilde muhatap yoksunudur ve benzer şekilde yarattıkları şiddet anonimdir; hedefsiz bir yıkıma yol açmaktadır. Bu karşılaştırmaya benzer olarak Baudrillard, terör olgusunu karşı-terör kavramı ile açıklamakta, iktidara karşı koyabilecek imkana sahip olmayan ve iktidarla karşı karşıya gelemeyen muhatabın, iktidara çarparak infilak etmesini incelemektedir. Diğer yandan, intihar saldırısı yapabilecek kadar kendinden geçmiş bir tarafa karşı emperyalist güç ancak onun öldürücü şiddetini, ölmesi söz konusu olmayan insansız hava aracı gibi makineler ile bu şiddetin erişemeyeceği hava operasyonları ile cevaplamaktadır. Hangisinin hangisine yol açtığı net olmamakla birlikte, muhatapsız savaş durumu iki olgunun ortak zeminidir ve bu savaş kendisini militan terörü-devlet terörü şeklinde gösterdiği için tam olarak savaş denmesi bile mümkün olmayan bir tür facia üretmektedir. Tarafların total imhasının mümkün olmadığı bu ilişkide karşı tarafı yıldırma niyetiyle ancak daha büyük facia yaratan

eylemin baskın hale geleceği zannedilmektedir. Şiddetin artarak birikmesinin ve bu birikimin ilan edilmesinin, propaganda unsuru olarak kullanılması, toplumda korku ve panik olarak yayılan dekapitasyon şiddetine işaret etmektedir. Han'ın Şiddetin Topolojisi adlı eserinde dekapitasyon, kendisini şiddet yoluyla ortaya koyan iktidar biçimini ifade etmektedir. Kelime anlamı olarak sermaye birikimine gönderme yapan bu kavram, şiddet göstergelerinin biriktirilmesi yoluyla güç kazanma zihniyetini tanımlamaktadır (2021:21-25). Öldürdükleri kişi sayısı kadar temsili ögeyi mızraklarında taşıyan yerliler, kurbanlarının kafataslarını tapınaklarda sergileyen Aztekler, Han'ın verdiği örnekler arasındadır. Şiddet yığınının teşhiri, bu şiddete sahip olan kişinin kendisini güvende hissetmesine; düşmanı korkutmaya ve mevcut düşmanların bertaraf edildiği inancına yaramaktadır. Han, bu tip bir iktidarın arkaik toplumlarda görüldüğüne ve tarihsel olarak geçmişte kaldığına yönelik düşünceler ortaya koymuştur. Benzer bir doğrultuda Foucault, Hapishanenin Doğuşu adlı eserinde kral katili bir kimsenin işkenceli infaz törenini anlatarak söze başlamaktadır (2019:33). Monarşi döneminin ceza sistemi, tebaayı korkutacak ibretlik infaz törenleri ile halka açık yapılmaktadır. Monarşinin yerini burjuvazi iktidarına bırakmasıyla birlikte infaz hukuku aleni gösterilerden kapalı alan işlahlarına dönüşmüştür (2019:336). Monark iktidarın infaz etme yaklaşımı göstermektedir ki dekapitasyon, şiddet göstergelerini sadece biriktirmekle kalmayıp, olabildiğince yaymaya çalışmaktadır. İktidar, ibretlik bir dehşet olarak, şiddet uyguladığı kimseyi islah etmeye çalışmak yerine, onu imha ederek başkalarına korku salmaktadır. Foucault kapitalizm ile eş zamanlı gelişen disiplin toplumunda bu tip bir şiddetin rafa kaldırıldığını düşünmektedir, Han ise kitle iletişim araçlarının geliştiği geç kapitalizm döneminde disiplin edici zorlamaların bile geçmişte kaldığını, artık psikopolitik bir çağın başladığını düşünmektedir. Neoliberal dönemin psikopolitik bir dönem olduğu iddia edildiğinde küresel emperyalizmin suretlerinden dekapitatif şiddet göz ardı edilmiş olur. Baudrillard, şiddetin varlığını kabul etse de bunun mevcut bir iktidarın göstergesi olmadığını düşünmektedir. Bu düşüncesi mekanik iktidar bağlamında değerlendirmek anlamlı olacaktır. Dekapitasyon, ölüm korkusu duyan kralın gösterdiği reaksiyondur. Baudrillard "Eskiden krallar ölmek zorundaydılar (tanrılar da). Zaten onları güçlü kılan şey de buydu." İfadesiyle bugünkü kral taklitlerinin ölme numarasına yatmasından söz etmektedir (2008:39). İktidarın, histerezis bir otomatikleşme sonucu yerini iktidar simülasyonuna bıraktığı süreçte, ortada ölüm korkusu duyacak bir kral kalmamıştır. Üstelik bu iktidar simülasyonu, kendi gerçekliğini inandırıcı bir şekilde onaylatmak adına başarısız sözde suikastların ve komploların hedefi olmakta, ölümlü olduğu imajı oluşturmaktadır (2008:45). Ancak bu yaklaşımdaki çelişki, monarşi ile demokratik sistemde iktidarın farklı kaynaklara yaslanmasıdır: hükümet için iktidar seçimden gelmekte ve sistem kitleye yaslanarak var olmaktadır. İşte bu sebeple terörist eylem kitleyi hedef almakta, korkuyu kitle üzerinde yaratmaya çalışmaktadır. Hükümet kitleyi hedef alan terör vasıtasıyla baskıcı bir güvenlik politikası kurmaktadır (2003:45-51). Bu olgunun çarpıcı bir örneği olarak 11 Eylül saldırısı, ABD hükümeti tarafından yakın bir zaman sonra başlatılacak emperyalist operasyonlara gerekçe yapılmıştır (Akner, 2014:13-17). Medyanın terör haberlerini, gelecekte gerçekleştirilecek operasyonlara propaganda olarak kullanması, dekapitatif bir ivmelenmedir; askeri bombalama operasyonları sanki terörist bombalama eylemlerine misilleme yapmaktadır. Ayrıca uçan panoptikonların eylem ve sonuçları olarak dekapitatif işlev, klasik panoptikonun disiplin edici işlevinden farklıdır: Uçan panoptikonlar, yeryüzünde meydana gelmiş olan şiddeti kitle iletişim araçlarında dekapitasyon olarak ilan ederken, iktidar tebaası için güvenlik duygusu ile

otoriteye güven, öteki için terör üretmektedir. Kuş bakışı çekim kimi zaman yıkım sonrası harabeye dönmüş şehirleri kaydederken kimi zaman da parçası oldukları silahlı hava aracının ateş etme anını kayda almakta, saldırı ve bakış örtüşmektedir.

Uçan Panoptikonların Kaydettiği Görüntülerin Değerlendirilmesi

Özdeşleşme Açısı

Bakışın konumu aynı zamanda bakan özneyi konumlandırır. Bu nedenle bakış açısı bir özdeşleşme açısıdır. Foucault, Kelimeler ve Şeyler adlı eserinde, Valasquez'in Las Meninas adlı resmini bakışın konumu, özdeşleşme gibi temalar üzerinden incelemiştir (2017:27-30).

Foucault'nun Las Meninas eseri üzerinden bakış ve özdeşleşme konusunda yaptığı analizler, özne-bakış ilişkisine dair yapılan çeşitli tartışmalara zemin oluşturmakta; sinema, fotoğrafçılık ve diğer görsel sanatlarla dair eserlerin incelenmesinde yeni bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre bir görüntünün (fotoğraf, resim, sinema vs.) sunduğu perspektif, görüntüye bakan kişinin bakışıyla örtüşerek özdeşleşmeye neden olur. Görüntüye bakış iki boyutlu bir çerçeveyi karşıya alıp izlemek değildir, çerçevenin içinde temsil ettiği uzayın canlandırılmasıdır. Çerçevenin iki boyutlu varlığı es geçilerek görüntülerin temsil ettiği uzay canlandırıldığında resme bakan kişi, karşıdan değil resmin içinden bakmakta ve resim içinde konumlanmaktadır. Görüntünün perspektifi ile bakan kişinin canlı perspektifi arasındaki örtüşme, öznenin kompozisyondaki öznellik ile örtüşmesine neden olmaktadır.

Psikanalist düşünür Jacques Lacan'ın özne-bakış ilişkisini irrasyonel boyutuyla inceleyen yaklaşımı (Lacan, 2017:75-86), görüntülerin bakan özneye yarattığı duygusal/güdüsel özellikleriyle birlikte sorgulanmasına yönelik bir yaklaşıma temel oluşturmuştur. Psikanalitik yaklaşım gereği, bakma eylemi dürtü ve tatmin ekseninde incelenmiştir. Freud'un oluşturduğu psikanaliz teorisinde haz ve bastırmanın iktidar bağlamında tartışıldığı yaklaşım, bakışın irrasyonel boyutunun da iktidar bağlamında değerlendirilmesine rehberlik etmiştir. Bu nedenle, haz duyan bakış aynı zamanda iktidarın bakışı olarak değerlendirilmiştir. Lacan ve Foucault'nun farklı yaklaşımlardan ulaştıkları ortak tema olarak bakıştaki iktidar unsuru, Stuart Hall gibi sonraki düşünürlerin her iki yaklaşımı bütünleştirerek değerlendirmeler yapmasına olanak tanımıştır (Hall, 2017:73,307). Hall'ın metinlerinde bakılan şeyin zapt edilip, teşhir edilmesinin irdelenmesi bakış-iktidar ilişkisini somutlaştırmaktadır. Bu yaklaşım, değerlendirmede üçüncü boyutu açarak, bakılan şeyin aynı zamanda bakılmak için zapt edildiğini ortaya koymakta, zapt etme eylemindeki iktidar baskını ortaya koymaktadır. Hall, zapt etmenin örnekleri olarak emperyalistlerin diğer coğrafyalardaki kültürel ürünleri yağmalayıp müzelerde sergilemesi (2017:249) gibi nesnelere ilgili olaylar yanı sıra siyahi insanların hayvanat bahçelerinde, sirklerde teşhir edilmesi gibi insanlık suçu eylemlere değinmiştir (2017:340).

Teşhir etme ve dikizlemenin modern çağda mahremiyet yoksunu bir medya şovuna dönüştüğünü düşünen Hal Niedzviecki, Dikizleme Günlüğü adlı eserinde dikizleme kültürü kavramı ile insanların karşılıklı bakma-bakılma eylemleri ile birbirlerini nasıl nesneleştirdiklerini, kişilerin kendi komşuları dahil olmak üzere imkân buldukları

ölçüde herkesi gözetlemekten zevk aldığını anlatmaktadır (Niedzviecki,2019:9-20). Guy Debord, Gösteri Toplumu adlı eserinin Gösteri Olarak Meta başlığında nesneleşmeyi, metalaşma olarak çözümlenmektedir (Debord, 2021:47). Bakılmak için nesnenin teşhir edilmesinde ve insanın nesneleştirilmesinde ticari bir ilişki vardır; Niedzviecki'nin bahsettiği "komşuları dikizlemekten haz duyma" sorunsalı, komşuya benzeyen bir ailenin tv şovunda teşhir edildiği "Loud Ailesi" programında metalaşarak görünüm kazanmaktadır. Baudrillard'ın da Panoptiğin Sonu başlığı altında örnek olarak incelediği bu olayda (2008:50), Loud ailesi ev içi yaşamını kameralar orada yokmuş gibi davranarak teşhir etmektedirler. Baudrillard, izleyicinin bakılan mekândan içeriye bu kadar sızdığı ve izlenenin bundan habersizmiş gibi rol yaptığı kaynaşmada panoptik gerilimin çöktüğüne inanmaktadır. Yine de ilişkinin sadece izleyen-izlenen konumlarından ibaret olmayan ekonomi-politik boyutu dikkate alındığında iktidarın kaybolduğunu iddia etmekte aceleci olmamak gerekir. Üstelik kapitalist sistem, Herman-Chomsky'nin, Schiller'in ve eleştirel ekonomi-politik literatürdeki diğer düşünürlerin gösterdiği üzere medya kurumları ile hükümet arasında çeşitli düzeylerde konsensüsler yaratmaktadır (Yaylagül, 2010:143 vd.). Gözetlenen içeriğe kendini kaptıran Tv İzleyicisinden farklı olarak, şovu gözetleyen medya şirketi kendi ticari ve ideolojik çıkarlarının farkında hareket etmektedir. Niedzviecki, Loud ailesinin yaşamını şova dönüştüren aynı TV programını anlattığı metinlerde, aile üyelerinin programın formatı gereğince yapılmış çeşitli kurgulamalar nedeniyle belirli kalıplarda gösterildiğini, bunların toplumdaki egemen ideolojik görüşlerin stereotiplerini onaylamak amacıyla yapıldığını ve aile üyelerinin olmadıkları kimselermiş gibi gösterilmesinden şikayetçi olduğuna değinmektedir (2019: 131-134). Açıklanan nedenlerle, medyanın panoptik bir iktidar gücüne sahip olduğunu düşündürecek yaklaşımlar, ekonomi-politik iktidar yaklaşımları ile tutarlı görünmektedirler.

Medyanın genel hatlarıyla değerlendirilmesi bir yana, spesifik bir alan olarak savaş haberciliği, iktidar kavramının daha açık göstergeler ile ortaya çıktığı savaş olgusu üzerinde çalışmaktadır. Ekonomik ve politik çıkarların çok daha vurgulu ortaya çıktığı, siyasi yapıların birbiri ile iktidar mücadelesine giriştiği savaş olgusunda, iktidar kavramı gösterge ilişkilerinden ibaret olmayan, askeri operasyonlar gibi fiili güç çatışmaları ile somutlaşmaktadır. Savaş haberciliğinde hava araçlarının kaydettiği görüntülerin özellikleri yukarıda anılan konular kapsamında değerlendirildiğine, hava aracının olay yerindeki etkisi ve kaydedilen görüntülerin medyadaki sunumu iki ayrı ilişki biçimi olarak değerlendirilebilir. Hava aracının olay yerindeki etkisi, havadan vurmanın psikolojisi adlı başlıkta tartışıldığı üzere panoptik bir etkiye sahiptir. Panoptik etkileşim, izleyici-medya metni ilişkisi haricinde, olay yerindeki makine ile makinenin müdahalesine maruz kalanlar arasında olduğu için Baudrillard'ın panoptikonun ölümü tartışmasını bu kategoride değerlendirmek yersizdir. Ancak makinenin çektiği görüntülerin savaş haberciliğinde kullanılması ve izleyicide yarattığı etkiler farklı yaklaşımlardan tartışılabilir. Savaşın günümüzde büyük ölçüde emperyalist devletlerin az gelişmiş devletlere saldırdığı bir karşıtlıkta gerçekleşiyor olması ve küresel çapta yayın yapan medyanın emperyalist devletler bünyesinde kurulmuş olması dikkate alındığında, savaş haberciliğinin taraflı yapısı görmezden gelinemez (Boyd-Barrett ve Mirrlees, 2020:63). Bu nedenle, savaş haberciliğinde batı merkezli medya tarafından servis edilen görüntülerde, bu görüntülerin batı kamuoyu için ne ifade ettiği dikkate alınmalıdır. Çünkü medyanın sunduğu perspektif emperyalizmin açısidir ve izleyiciyi emperyalist

bakış ile özdeşleştirmektedir. Bunun somut örneği, bir yeri veya kişileri bombalayan jet uçağının kaydettiği görüntülerdir. Panoptik bakış kavramı, özdeşleşme kavramı ile birlikte düşünüldüğünde, savaş haberciliğinde hava aracından çekilmiş panoptik görüntünün barındırdığı kompozisyon izleyiciyi bu görüntünün üretilmesinde rol oynamış politik ve askeri iktidar ile özdeşleşmeye itmektedir. Medyanın politik iktidar lehine olan ekonomi-politik konumu kabul edildiğinde, görüntü kompozisyonunun yarattığı açısız özdeşleşmeye ek olarak olaylar egemen ideolojinin bakış açısından anlamlandırılmaktadır. “Başarılı bir hava operasyonu” başlığıyla sunulan haber metni söylemsel düzeyde izleyiciyi başarılı operasyonu yapan politik/askeri iktidarın tarafında konumlandırmakta, politik/iktidarın ülke güvenliği adına milletin çıkarlarını temsilen harekete geçtiği mesajlarıyla dolaylı olarak iktidarın kamuoyunu oluşturan izleyiciyi temsil ettiği ya da onun lehine hareket ettiği yargısı iletilmektedir. Diğer yandan, her savaşın batı emperyalizmi kategorisinde olmadığı dikkate alındığında bakışın konumu, ilgili olaya göre spesifik şekilde değerlendirilmelidir⁴.

Şeffaflık ve Opaklık

Savaş haberciliğinde kullanılan görüntüler kimi zaman anlaşılması zor formlarda olmaktadır. Yaygın rastlanan örnekler olarak gece görüşü modunda çekilmiş görüntüler, ısı kamerası modunda çekilmiş görüntüler, siyah beyaz düşük çözünürlüklü görüntüler, kızılötesi çekimlerin dönüştürüldüğü görüntüler sıralanabilir. Sayılan örneklerin ortak özelliği olarak tanımlanabilecek görüntü bozukluğu opaklık başlığı altında incelenebilir. Bu örnekler, genellikle hava araçlarının çekim modlarından kaynaklı filtreli görüntülerdir. Görüntünün, sinemasal çekime zıt bir tarzda olması, yani profesyonel bir kompozisyondan uzak olması, gerçekçiliğini azaltmak yerine arttırmaktadır. Hızal'ın Amatör Kamera Gerçekliği adlı eserinde açıkladığı üzere, amatör kameralar prodüksiyon harici bir çekim izlenimi uyandırdığı için görüntülerde gösterilen olayların izleyici tarafından gerçekçi bulunmasına imkân vermektedir (Hızal, 2012:78-83). Bir kamera kaydı sinemasal profesyonellikten uzaklaştığı ölçüde, temsil edilen görüntülerin film setinden çıkma kurgusal görüntüler yerine gerçek olay mahallinde bulunan kişiler tarafından kayda alınmış görüntüler olduğu imajı artmaktadır. Amatör çekime bu özelliğini veren faktörler arasında, görüntü kalitesinin düşük olması, kötü, sallantılı çekim, kamera odağının doğru yöne bakmaması gibi hatalar önemli rol oynamaktadır. Sıralanan bu hata tipleri, hava araçlarının çektiği görüntülerdeki opaklık ile oldukça benzerlik göstermektedir. Buna ek olarak, hava araçlarında çoğu zaman tek renk olan görüntü kayıtları, kızıl ötesi moddan dönüştürülmüş figüratif görseller, izleyicinin görüntü hakkında emin olarak bir değerlendirmede bulunamayacağı kadar opaktırlar. Bir haber kanalında yayınlanan haberde, bilgisayar oyununa ait termal kamera görüntüleri, gerçek görüntüler olduğu iddiası ile sunulmuştur⁵.

Görüntülerin opaklığı, ayrıca askeri araçlara ait kameralardan çekildiği izlenimini taşıdığından, resmi ve askeri operasyonlara ait ciddi görüntüler olma mesajını da

4 Daha güncel bir olay olarak Rusya-Ukrayna savaşında küresel medya kuruluşlarının aidiyeti ile işgale kalkışan devletin Rusya olması farklı bir denklem oluşturmaktadır.

5 Olaya ait bilgilere www.teyit.link.com sitesinden ulaşılabilir. İlgili bilginin yer aldığı link aşağıdadır: <https://teyit.link/mo4ZyBm>

taşımaktadır. Açıklanan özellikler hava araçları tarafından çekilmiş görüntülerin savaş haberciliğindeki inandırıcılığını arttırmaktadırlar. Hava araçları tarafından çekilmiş görüntülerin şeffaflığı, bu görüntülerin imgesel özellikleri hakkında değil, medyadaki dolaşımı hakkındadır. Şeffaflık, haberi oluşturan unsurların, medya ağındaki viral dolaşımında; yıkım görüntülerinin sansürsüz sunumundadır. Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon adlı eserinde, kitabın açılışını simülasyon konusunda verilebilecek en güzel örneklerden biri olduğunu belirterek (2008:1), bir imparatorluğun sınırlarını gerçek ölçekte temsil eden masalsi bir haritayı anlatarak yapmaktadır. Söz konusu harita, zaman geçtikçe parçalanıp imparatorluk gibi tahrif olmakta, büyük imparatorluğun yıkılışını minyatür boyutlarda temsil etmektedir. Ancak parçalanıp eskidikçe daha anlaşılabilir hale gelmekte, çöpe dönüşmektedir. Harap olan bir imparatorluğun deforme olmuş simülasyon haritası, bu özellikleri ile çalışmamızda incelenen harap şehirlerin deforme görüntüleri ile gösterildiği gerçek ölçekli dorne görüntülerine oldukça benzemektedir.

Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı* adlı eserinde, şeffaflığı medyadaki artan enformasyon hızı olarak yorumlamıştır (2021:54). Artan hızla birlikte, habercilikte bir anındalık söz konusudur, haberler üzerinde çok fazla düşünülmesini sağlayacak bir zaman boşluğu bulunmamakta, içerikler doğrulamadan üretilip dolaşıma sokulmaktadır. Bu nedenle, izleyici için hakkında düşünebileceği bir terör ya da savaş olgusu mevcudiyet kazanmamakta, izleyici her gün yeni bir şiddet haberi ile karşılaşmaktadır. İzleyici, haber vasıtasıyla gerçeklik olarak sunulan atmosferin içine alınmakta, olgu ile arasına mesafe koyabileceği bir boşluk bulamamaktadır. Küresel haber yayıncılarının elde ettiği görüntüler, jet hızında küresel ölçekte yayılmakta, içeriklerin doğruluk değerinin tartışılması ise haber servisini sürünerek takip etmektedir. Jet hızında yayılan görüntülerin gerçek jet uçaklarından ve diğer hava araçlarından elde ediliyor oluşu, sahada zahmet harcıyarak haber oluşturan bir muhabire kıyasla çok daha hızlı bir şekilde haber üretimine neden olmaktadır.

Mesafe kaybının diğer bir yönü ise görüntünün sunduğu mesafesizliktir. Kuş bakışı görüntüler yeryüzünü uzak mesafelerden kayda alıyor olsa da dik açı ile yapılan çoğu çekimde ufuk çizgisi kadraja girmemekte ve iki boyutlu yüzey görüntüsü mesafe algısını şeffaflaştırmaktadır. Görüntünün dokusundaki opaklık ile birlikte, iki boyutlu yüzeyin yol açtığı mesafe duygusunun belirsizliği, söz konusu görsellerin soyutlaşmasına yol açmaktadır. Harabeye dönmüş şehirlerin dik açı ile çekilmiş görüntüleri, şehirden daha fazla mozaik taş döşemelere benzemektedir.

Şeffaflık kavramı, olaylar bağlamında değerlendirildiğinde, hava araçlarının bombalanan kişi veya yerleri şiddete maruz kaldığı ölçüde göstermesi, şiddetin kendisine karşı duyarsızlaşmaya neden olmaktadır. Han'ın *Şeffaflık Toplumu* adlı eserinde açıkladığı üzere, içerikte kendisine ait örtük bir boşluk bırakmayan şey, gözlemcinin özümseyebileceği bir bilgi taşımamakta, bu nedenle gözlemci için yüzeysel kalmaktadır (Han, 2021:31-36). Savaş haberciliğinde, savaşın yol açtığı yıkımın müstehcen bir utanmaya imkan verecek eksiltilmiş görüntüler ile sunulmak yerine, olabildiğince kapsamlı ve olabildiğince olay anını gösteren aleni bir üslupla sunulması, yıkım görüntülerini gündelik monotonluklar haline getirmektedir. Görüntüler, opak yapıda olsa da "vurulma anı" gibi temsil edilen olaylar gizlenmeden gösterilmektedir.

Savaşta kullanılan hava araçlarının mekanik gözü, yapısı gereği görüntüyü çarpıklaştıran

opaklık faktörlerine neden olmakta, opak imgeler ise şeffaf medya ve zihinlerden opak haliyle geçip gitmektedirler.

Örnek Fotoğraf ve Haber Metinlerinin İncelenmesi

Örnek fotoğraf ve haber metinlerinin kategorizasyonu ve özelliklerini tespit etmek amacıyla, araştırma başlıklarında açıklanmış teorik yaklaşımlar çerçevesinde kodlar oluşturulmuştur. Kod analizinin amacı birinci adımda, örneklerin açıklanan teorik yaklaşımlarda ortaya konulan özellikleri taşıyıp taşımadığını anlamak, ilgili kavramlar çerçevesinde incelenmeye uygun örnekler olup olmadığını tespit etmek ve teoriye dayanan kodların olgu üzerinde gerçekten var olup olmadığını tartışmaktır. İkinci adımda kodlar üzerinden analiz edilmiş örneklerde tespit edilen sözel ve görsel söylemlerin özelliklerini, fark ve benzerliklerini, kategori edilmeye müsait olup olmadıklarını tespit etmek, bütüncül bir yaklaşım oluşturmaya çalışmaktır. Çok modlu söylem analizi yöntemi gereğince, görsel öğeler ait oldukları haber metinleri bağlamında değerlendirilmektedir.

1. Görsel öğelerin analizindeki kodların oluşturulması

Görsel öğeler için oluşturulan “soyutlaştırıcı öğeler” başlıklı şablon, Baudrillard’ın simülasyon kuramı çerçevesinde ilgili görsellerin içeriğinin teori çerçevesinde simülasyonlaşma olarak yorumlanabilecek özellikler taşıyıp taşımadığını anlamaya yöneliktir. Bu yaklaşıma uygun olarak görseli soyutlaştıran unsurlar kod olarak belirlenmiş olup, bu kodların neden soyutlaşmaya yol açtığı “şeffaflık ve opaklık” ve “havadan vurmanın psikolojisi” başlıklarında detaylıca tartışılmıştır. İlgili kodlar olarak; “kuşbakışı çekim, ufuk çizgisi, insan figürü, filtreli görüntü, yüksek kontrast” ölçütleri seçilmiştir. Kodun mevcut olduğu durumda “var” mevcut olmadığı durumda “yok” ibaresi tercih edilmiştir. Kodlardan ufuk çizgisi ve insan figürü ölçütlerinin “yok” ibaresi alması, diğerlerinin “var” ibaresi alması soyutlaşma unsurunun mevcut olduğu anlamına gelmektedir.

Bu kodlar arasında kuşbakışı çekim kodu panoptikon kavramı çerçevesinde iktidarla özdeşleşme konusunda incelenmiş olsa da ilgili başlıkta tartışıldığı üzere iktidarın bakış açısı yerde olanı minyatürleştiren bir bakış açısı olarak soyutlaştırıcıdır. Panoptik özellikler de taşıyan bu kodların “soyutlaştırıcı öğeler” başlıklı tabloda simülasyonlaşmaya neden olan etkileri ön plana alınmıştır.

Görsel öğeler için oluşturulan “hedefleştirici öğeler” başlıklı şablon, “havadan vurmanın psikolojisi” ve “özdeşleşme açısı” başlıklarında incelenmiş olan iktidarın panoptik bakış açısının özelliklerini ve izleyicinin iktidarla özdeşleşmesine yol açabilecek kodların görüntü üzerinde tespit edilmesine yöneliktir. İlgili başlıklarda tartışıldığı üzere, uçan panoptikonların ürettiği kompozisyonlar, içerikteki öğeleri hedef konumuna yerleştiren bir görüntüsel söylem barındırmaktadır. Bu söylemin unsurları olarak, görüntüde hava aracının ateş etme imkanına bağlı olarak odak noktasına yerleştirilmiş “aim” olarak adlandırılan dijital nişangahın varlığı en temel hedefleştirici öğelerden birisidir. Kimi görüntülerde odak noktasında patlama veya duman imgelerinin yer alması kompozisyonu aim işaretinin yaptığına benzer olarak hedefleştirmekte, görüntüyü kaydeden hava

aracının ateş ettiği izlenimini vermektedir. Ateş etme yeteneği olan uçan panoptikonlar tarafından çekilmiş görüntülerin sıklıkla kızılötesi filtrelili modda çekilmiş, siyah-beyaz görüntüler olarak medyada yer alması, bu tür görüntü özelliklerinin izleyici açısından hatırlanabilir hale gelmesine imkân vermektedir. Açıklanan nedenle, siyah-beyaz, filtrelili ve kuş bakışı çekilmiş görüntülerin, hava aracından çekildiği bilgisini örtük olarak taşıdığı kabulüyle, izleyiciyi hava aracının bakışıyla konumlandığı ileri sürülebilir. Görüntünün yer aldığı metnin askeri operasyon bilgisini iletmesi ve görüntüyü bu metin içinde sunması, görüntüdeki temanın bir hedef olduğunu vurgulayan bir söylem ortaya çıkartmaktadır. Açıklanan maddeler görüntü kompozisyonunu askeri/politik iktidarın bakış açısından sunan hedefleştirici öğelerdir. Sayılan unsurların tespiti için oluşturulan kodlar sırasıyla: “aim, patlama anı, filtre çağrışımı, operasyona atıf” başlıklarıyla seçilmiştir. Kodların mevcudiyeti “var” ibaresiyle, mevcut olmaması “yok” ibaresiyle belirtilmiş olup, kodların tamamı için “var” ibaresi hedefleştirme olgusunun mevcut oluğu anlamını taşımaktadır.

2. Haber metni analizindeki kriterlerin oluşturulması

Haber hakkındaki görsellerin değerlendirilmesi ve ürettiği anlamlar, bu görsellerin dahil olduğu haber metniyle doğrudan bağlantılı olduğu için, tutarlı bir analiz için haber metni analiz edilmelidir. İlgili görsellerin dahil olduğu haber metinlerinde iki söylem tipi ön plana çıkmaktadır. Bunlar; hava saldırısı neticesinde sivillerin zarar gördüğü olaya dair söylemler ve hedefteki öğelerin imha edildiği bilgisini ileten söylemlerdir. Tespit edilen iki söylem tipi haberin aktarılış biçimiyle ilgili olup, haberde yer alan operasyonu gerçekleştiren politik/askeri iktidarın olaya yönelik söylemi başka bir katmanı oluşturmaktadır.

Örnek olarak, sivillerin öldüğü bir operasyon hakkında haber metninde politik/askeri iktidarın bunu reddettiği bilgisine yer verilmesi haberin söylemini sivillerin zarar gördüğü bir olay temasına dahil ederken haber metninde aktarılan iktidarın söylemi ise “hedeflerin amaca uygun vurulduğu” yargısını iletir. Söylemlerin karmaşık ilişkisini çözümlenmek ve politik/askeri iktidar lehine işleyen kodların haber metni seviyesinde nasıl çalıştığını anlamak için metnin konu edindiği tema ile metnin olayı aktarış biçimindeki sözel yaklaşım analizimizde birbirinden ayırt edilmiştir. Bu bölümdeki analiz belirli bir nicel ögenin tespiti yerine eleştirel analize dayalı çıkarımlara dayandığı için kod yerine kriter ölçütü tercih edilmiştir.

Söz konusu analiz, 2-) Haber metninde kurulan söylemin, görsel öğelerde tespit edilmiş soyutlaştırıcı ve hedefleştirici kodlarla ile tutarlılığını incelemek, 3-), askeri/politik iktidarın haber metni üzerinden aktarılan temsilini tespit etmektir. Sayılan unsurların analizi bütüncül olarak, simülasyonlaştırma ve iktidarın bakış açısıyla özdeşleştirme problemlerini anlamaya yönelik olup, bu yaklaşım görsel öğelerin analizindeki yaklaşımla ortak temele dayanmaktadır. “Mağdur odaklı” tema içeren haberler şu kriterler yönünden eleştirel yaklaşımla aşağıdaki gibi analiz edilmiştir:

Olaydan sağ kurtulan sivillerin ifadesine yer verilmiş mi? Zarar gören ülke temsilcilerinin ifadesine yer verilmiş mi? Zarara yol açan politik/askeri özne görmezden gelinmiş mi? Zarara yol açan politik/askeri öznenin temsilcilerinin ifadelerine yer verilmiş mi?

Zarara yol açan politik/askeri öznenin olay hakkındaki tutumu nasıl? Haber söyleminin bu tutumu aktarış biçimi nasıl? Sayılan kriterler haber metninde saldırıya uğradığı belirtilen kişilerin ve yerlerin söylem düzeyinde hedefleştirilmesini ve soyutlaştırılmasını anlamaya yöneliktir. Hedefleştirme olgusu iktidarın panoptik bakış açısı ile özdeşleşme bağlamında, soyutlaştırma ise haber metnindeki olayın insani dramı aktaramayan, belirsiz ve yabancı bir gerçekliğe aitmişçesine görüldüğü simülasyonlaşma bağlamında değerlendirilmiştir.

3. Örnek görsellerin ve haber metinlerinin analizi

Örnek fotoğraflar, habercilik alanında küresel ölçekte yayın yapan CNN, BBC ve NBC medya şirketlerinin uzantısı olan internet sitelerinden alınmıştır. Kapsam olarak küresel çaptaki ana akım haber medyasından örnek seçilmiş olmasının nedeni, bu yayın kuruluşlarındaki haberlerin dünya çapında pek çok haber kuruluşuna kaynak olma kapasitesi taşımasıdır.

Görsel No:1

Tablo 1. Soyutlaştırıcı Öğeler

Kuş bakışı açısı	Ufuk çizgisi	İnsan figürü	Filtreli görüntü	Yüksek kontrast
Var	Yok	Yok	Var	Var

Tablo 2. Hedefleştirici Öğeler

Aim	Patlama anı	Filtre çağrışımı	Operasyona atıf
Var	Yok	Var	Var

Kaynak: Görsel No:1

1 Numaralı görsel, www.bbc.com haber sitesinden alınmıştır⁶. Haber başlığında “Halep bombardımanı uydu fotoğraflarıyla görüntülendi” ibaresi yer almaktadır. Fotoğraf uydu vasıtasıyla çekilmiştir. Görüntünün sahip olduğu kompozisyon, tek renk tonunu içeren, soluk renkli, kuş bakışı dik açıdan bakılan, kontrastlı özelliklere sahiptir. Fotoğrafta insan figürü bulunmamaktadır. Haber metni edilgin cümleler içermekte olup, haber metnindeki “Raporda yer alan fotoğraflara göre, son 2 hafta içinde kentteki 110 nokta, hava saldırılarında hedef alındı.” ibaresi operasyonu gerçekleştiren siyasi/politik özneyi mistifiye etmektedir. Ayrıca metinde, saldırıya uğrayan (olaya tanık olan veya olaydan sağ kurtulan) mağdurların ifadesine yer verilmemiştir. Açıklanan unsurlar ve kodların mevcudiyeti ilgili görsel ve haber metninin soyutlaştırıcı yapıda olduğunu göstermektedir. Hedefleştirici öğeler görselde tespit edilmekle birlikte, haber metni hedeflerden değil mağdurlardan söz etmektedir. Görselin kullanımı, haber metni ile çelişki oluşturmakla birlikte, görselin yarattığı kompozisyon mağdurların da imge düzeyinde hedef gibi gösterildiğini ortaya koymaktadır.

Görsel No:2

Tablo 3. Soyutlaştırıcı Öğeler

Kuş bakışı açı	Ufuk çizgisi	İnsan figürü	Filtreli görüntü	Yüksek kontrast
Var	Yok	Yok	Var	Var

Tablo 4. Hedefleştirici Öğeler

Aim	Patlama anı	Filtre çağrışımı	Operasyona atf
Yok	Var	Yok	Var

Kaynak: Görsel No:2

⁶ İlgili haberin internet linki:
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37716731>

2 Numaralı görsel, www.cnnturk.com haber sitesinden alınmıştır⁷.Haber başlığında “Rusya’nın saldırısı altındaki Mariupol havadan görüntülendi” ibaresi yer almaktadır. Fotoğraf uydu vasıtasıyla çekilmiştir. Görüntünün sahip olduğu kompozisyon, tek renk tonunu içeren, soluk renkli, kuş bakışı dik açıdan bakılan, yanan bölgelerden çıkan duman nedeniyle bulanıklaşmış bölgeler barındıran özelliklere sahiptir. Fotoğrafta insan figürü bulunmamaktadır.

Haber metninden alıntılanan bir kesit olarak “Ukrayna Başbakan Yardımcısı İrina Vereşuk yaptığı açıklamada, Mariupol’e gönderilen temel gıda maddelerini taşıyan konvoyun Rus askerleri tarafından alıkonduğunu duyurmuştu.” şeklindeki ifade söylemsel düzeyde mağdur ifadelerine, zarar gören ülke temsilcisinin olay ile ilgili açıklamasına ve saldırıyı gerçekleştiren politik/askeri öznenin kim olduğuna dair bilgileri iletmede ve eylemi gerçekleştiren iktidarın aleyhine adil bir söylem üretmektedir. Ancak, mağduru ve insani dramı ön plana alan bu türden bir haber metninde kullanılan görsel, soyutlaştırıcı kodların tamamını barındırmaktadır. Hedefleştirici kodların yarı yarıya olması nedeniyle, hedefleştirme unsurunun mevcudiyeti daha belirsizdir.

Görsel No:3

Tablo 5. Soyutlaştırıcı Öğeler

Kuş bakışı açı	Ufuk çizgisi	İnsan figürü	Filtreli görüntü	Yüksek kontrast
Var	Yok	Yok	Var	Var

Tablo 6. Hedefleştirici Öğeler

Aim	Patlama anı	Filtre çağrışımı	Operasyona atf
Var	Var	Var	Var

Kaynak: Görsel No:3

⁷ İlgili Haber Linki:

<https://www.cnnturk.com/dunya/rusyanin-saldirisi-altindaki-mariupol-havadan-goruntulendi?page=3>

3 Numaralı görsel, www.nbcnews.com sitesinden alınmıştır⁸. Haber başlığında “U.S. military releases declassified videos of deadly Kabul drone strike” ibaresi yer almaktadır. Haber konusu, ABD’ye ait sihahların Afganistan’da sivil hedefleri vurmasına ait görüntülerin medya tarafından açığa çıkarılması ve bunun sonucunda ABD ordusunun bu görüntüleri resmi olarak yayınlaması hakkındadır. Video, ateş eden araç tarafından kayda alınmıştır. Görüntünün sahip olduğu kompozisyon, kuş bakışı çekim, siyah beyaz ve yüksek kontrastlı, uzamların belirsizleştiği, nişan alma ibaresi (aim) barındıran özelliklere sahiptir. Görselde insan figürler görülememektedir. Patlama, beyaz bir leke olarak belirmektedir. Haber metni ilgili olay hakkında sadece “Afganistan’da dronelar 10 sivilin hata sonucu öldürüldüğü” açıklamasını yapmaktadır. Başlıktan farklı olarak açıklamada, saldırıyı yapan politik/askeri öznenin kim olduğu belirtilmemekte “öldürüldü” gibi edilgen kipler kullanılmakta ve detaylara girilmemektedir. Söylemsel düzeyde iktidarı mistifiye eden haber metni, zarar gören kişilerin ifadelerine yer vermeyerek mağdurları da gizlemektedir. Görsel öge soyutlaştırıcı ve hedefleştirici kodların tamamını içeren, ideal bir örnektir ve haber metni ile birlikte değerlendirildiğinde metinsel söylem ile görsel söylem tutarlıdır.

Görsel No:4

Tablo 7. Soyutlaştırıcı Öğeler

Kuş bakışı açı	Ufuk çizgisi	İnsan figürü	Filtreli görüntü	Yüksek kontrast
Var	Yok	Var	Var	Var

Tablo 8. Hedefleştirici Öğeler

Aim	Patlama anı	Filtre çağrışımı	Operasyona atf
Var	Yok	Var	Yok

Kaynak: Görsel No:4

8 İlgili Haber Linki:

<https://www.nbcnews.com/nightly-news/video/u-s-military-releases-declassified-videos-of-deadly-kabul-dro-ne-strike-131244101689>

4 Numaralı görsel, www.bbc.com haber sitesinden alınmıştır⁹. Haber başlığında “Rusya’nın Ukrayna’yı işgali sonrası sosyal medyada savaşla ilgili paylaşılan gerçek dışı fotoğraf ve videolar” ibaresi yer almaktadır. Haber, Suriye savaşında çekilmiş ilgili görselin Rusya-Ukrayna savaşına ait bir görüntü olarak internette paylaşılması hakkındadır. “Görüntü termal kamera modunda çekim yapmış bir insansız hava aracına aittir. Görüntünün sahip olduğu kompozisyon, siyah beyaz ve yüksek kontrastlı, kuş bakışı eğik açı, ufuk çizgisi barındırmayan, nişan alma ibaresi (aim) barındıran özelliklere sahiptir. İnsan figürler, parlak beyaz siluet yığını olarak görünmektedir. İlgili görsel soyutlaştırıcı ve hedefleştirici kodları içermektedir. Görselin sahte olduğunun bilinmeksizin sosyal medyada paylaşıldığı bilgisi, filtreli görüntülerin simülasyonlaşarak birbirlerine benzeştiği ve birlerinin yerini almaya müsait oldukları sonucunu ortaya koymaktadır. Haber metninde yer alan başka bir ifade bilgisayar oyunlarından alınmış sanal görüntülerin de sahte haberler olarak paylaşıldığı bilgisini iletmektedir. Analiz edilen örneğin de dahil olduğu sahte paylaşımlar, askeri propaganda niyetiyle paylaşıldıkları için açıkça propagandası yapılan iktidar lehine söylemler kurgulamaktadırlar.

Sonuç

İncelenen örnek görsellerde soyutlaştırıcı kodların var olması, haber metninde yer alan söylemlerin mağdurları mistifiye eden yaklaşımı ile tutarlılık göstermektedir. Görseller barındırdıkları içeriği simülasyonlaştırarak olayın taşıdığı insani dramın algılanmasını güçleştirirken, haber metinleri ölen ve yaralanan kişilerden sadece sayısal veriler olarak bahsederek benzer bir etkide bulunmaktadır. Hedefleştirici kodlar, görselin odağa aldığı unsurları yok edilmesi gereken hedefler olarak konumlandırırken, haber metninde yer alan hedefleştirici söylemler, olayın eylemi gerçekleştiren politik/askeri öznenin bakış açısından sunulmasını sağlamaktadır. İncelenen örneklerde eylemi gerçekleştiren politik/askeri iktidarların olaya yönelik savunmacı veya duyarsız tutumları, iktidarın bakış açısıyla uyumlu haber söyleminin bu tutuma yakınlaştığını göstermektedir. Kod ve kriterler yönünden yöntem başlığındaki hipotezlerin örnekler ile tutarlı olduğu tespit edilmiştir.

Panoptik işleve sahip hava araçları gözetleme, görüntü kaydetme, askeri saldırı operasyonlarında kullanılma gibi çok işlevli yapısı nedeniyle çok boyutlu iktidar işlevlerine sahip olmaktadır. Bu gelişmiş teknoloji, emperyalist militarist politikalar doğrultusunda kullanıldığında, psikolojik savaş aracı olarak kullanılabilmekte, hedef alınan insanların göklerden gözetlenmesini ve gözetlendiklerinin mesajını iletmeye imkân vermektedir. Askeri saldırı operasyonlarında kullanıldığında karşı konulamaz ve nereden geleceği tahmin edilemez korkutucu bir şiddet uygulamaktadır. Yapısı itibariyle, terör olaylarını andıran bu şiddet, hedeflerini disiplinci toplumun iktidar tekniğine benzer olarak biçimlendiren bir şiddet tipi değil, orta çağ iktidarının gözdağı veren ve infaz eden dekapitatif şiddet tipine benzemektedir. Sivil hedeflerin vurulması ve bu tür eylemlerin ardından gelen sözde özür açıklamaları hedef alınan coğrafyalarda insanların tedirgin ve baskı altında hissetmesine neden olmaktadır. Şiddetin ortaya çıkardığı yıkım ve ölüm olayları, bu şiddeti uygulamış uçan panoptikonlar tarafından

9 İlgili haber internet linki:

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60623850>

kayda alınmaktadır. Görüntüler, uçan panoptikonların yapısı gereği, yukarıdan bakan, yıkıma uğramış şehirleri minyatürleştiren, olan biteni çeşitli filtreler ile opaklaştıran kompozisyonlarda üretilmektedirler. Ortaya çıkan bu kompozisyon tipi, savaşın ortaya çıkardığı yıkımı, savaşa uzak kalmış izleyici için görsel efektte dönüştürerek simülasyon haline getirmektedir. Uçan panoptikonların askeri operasyonlardaki ve görüntü kaydetmedeki verimli hızı, durmaksızın hedeflerin vurulup kayda alınmasına imkân vermekte, medyada savaş simülasyonunun devri daim yaparak gündelik bir monoton haline gelmesine yol açmaktadır. Görüntü opaklığının yol açtığı olgulara yabancılaşma, medyada savaş veya operasyonlara ait görüntülerin sürekli gösterilmesinin yol açtığı alışma ile birlikte şiddete karşı duyarsızlaşma sonucuna yol açmaktadır. Ancak, bu tür görüntülerin hükümetlerin lehine, başarılı askeri operasyonlar olarak medyada servis edilmesi gibi durumlarda, terör saldırıları ile korkutulmuş toplumlar için hükümete güven duyma, güçlü bir orduya sahip ülkenin vatandaşı olarak gururlanma gibi hegemonik ilişkileri pekiştiren hükümet propagandalarına dönüşebilmektedirler.

Diğer yandan, konuya eleştirel açıdan bakabilen bir yaklaşım için, minyatürleştirilmiş harabe şehirler aslında yıkımın ne kadar büyük ölçekte olduğu gösterebilmekte, opaklaşmış filtreli görüntülerin ardında varlığı unutulmuş insanların nasıl imha edildiğini düşündürebilmektedir. Hava araçlarından çekilmiş harabeye dönmüş şehirler, kuş bakışı dik açıdan çekildiği için yüzeyi iki boyutlu hale getiren, yüksek irtifadan çekildiği için ayrıntıların ve insanların kaybolduğu, şehirden çok mozaik bulmacayı andıran soyutlaşmış görüntüler olarak izleyicinin zarar gören insanlar ile empati kurmasını sağlayacak tanıdık bir öge barındırmamaktadır. Emperyalizmin bakış konumu olarak uçan panoptikonun optiği, emperyalist medyanın izleyicisini, yıkıma uğramış şehrin sokaklarında gezdirmek yerine olan bitene tepeden baktıran bir konuma yerleştirmektedir. Görüntüdeki şehirde insanların yaşamış olduğunu aklına getirebilen bir zihin için, yıkımın bu denli kapsamlı ve yukarıdan gösterilmesi sınırları belirlenemeyecek büyüklükte bir şiddeti temsil etmektedir.

Emperyalist politikalara maruz kalan coğrafyaların, batı medyası için öteki konumunda olması, savaş haberciliğinde bu coğrafyalarda meydana gelen insani kıyımların değersizleştirilerek sunulmasına zemin hazırlamaktadır. Ancak bu araştırma kapsamında örnek olarak verilmiş 3 numaralı görsel, Rusya ile Ukrayna arasında gerçekleşen savaşın yol açtığı yıkımı gösteren güncel bir örnek olmakla birlikte batının kendisini saldırı altında gördüğü farklı bir konuma aittir. Bu olgu, Avrupa Kıtası'na ait bir devlette; Ukrayna'da gerçekleşen yıkımın, makale kapsamında özellikler ile kayda alınmasının batı medyasında farklı bir psikoloji yaratma ihtimalini ortaya çıkartmaktadır. Önerilen bir araştırma alanı olarak, batı merkezli küresel haber medyasında Ukrayna'daki savaşa ait görüntülerin hava araçları ile görüntülenmesinde, batı için öteki konumunda olduğu yorumu yapılabilecek ülkelerdeki haberlere göre farklar içerip içermediği incelenebilir. Ukrayna Savaşı'nda hava araçlarının uçan panoptikon işlevlerde kullanıldığı örneklerde genellikle Rusya ordusuna ait güçlerin vurulması gibi olayların gösterilmesi, panoptik açıdan çekilmiş haber görüntülerinin uluslararası düzeyde askeri propaganda amacıyla kullanılmasının araştırılabilir bir olgu olduğuna işaret etmektedir. Diğer yandan yapmış olduğumuz çalışma seçili örneklerin analizine dayandığı için söz konusu olguların izleyici açısından nasıl algılandığını dışarıda bırakmaktadır. Çalışmamızda ortaya koyduğumuz özellikleri taşıyan haberlerin izleyici tarafından nasıl algılandığını

araştırmak, bu çalışmada ortaya konulan olguların sınanması açısından faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Akiner, N. (2014). Uluslararası Medya Emperyalizmi. Hükümdar Yayınları, İstanbul
- Appignanesi, R (1995). Postmodernism for beginners. Totem Books Ltd,London
- Aral, B. (2007). “Asimetrik Saldırı Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk”. Uluslararası İlişkiler, 4(14):55 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39256/462276>
- Bahar, F. (2013). “Küresel Güvenlik Tedbirleri: Gözetleme Olgusu Bağlamında Özel Güvenlik ve Mobese Kameraları”. Journal of Sociology: Sosyologca, 3(6:211-221)
- Baudrillard, J. (2008). Simülakrlar ve Simülasyon. (Çev.O.Adanır).Doğubatu Yayınları, Ankara
- Baudrillard, J. (2021). Kötülüğün Şeffaflığı Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme. (Çev.I.Ergüden). Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Baudrillard, J. (2002). Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm. (Çev. O.Adanır). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul
- Baudrillard, J. (2017). Can Çekişen Küresel Güç. (Çev.O.Adanır). Doğubatu Yayınları, Ankara
- Baudrillard, J. (2003). Sessiz Yığınların Gölgesinde. (Çev.O.Adanır). Doğubatu Yayınları, Ankara
- Baudrillard, J. (1998). Kusursuz Cinayet. (Çev.N.Sevil). Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Baudrillard, j. (2018). Amerika. (Çev.Y.Avunç). Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Boyd-Barret, O. ve Mirrlees, T. (2020). Media Imperialism Continuity and Change. The Rowman & Littlefield Publishing Group, London
- Chamayou, G. (2015). A Theory of Drone. (İngilizceye Çev. J. Lloyt), The New Press, New York
- Chomsk, N. ve Vltchek, A. (2013). On Western Terrorism: From Hiroshima to Drone Warfare, Plute Press, London.
- Çona, Ö. (2021). “Kitap İncelemesi: Drone Theory – Gregoire Chamayou”. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 10(1:285-288)
- Debord, G. (2021). Gösteri Toplumu. (Çev.A,Ekmekçi ve O.Taşkent). Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Danışman, Z. S. (2021). “Uzay Hukuku Bakımından Silah(sızlanma) Sorunu” Asbider Sosyal Bilimler Dergisi, 8(22:167-182). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbider/issue/60039/867944>
- Foucault, M. (2019). Hapishanenin Doğuşu. (Çev. M.A.Kılıçbay). İmge Kitabevi Yayınları, Ankara

- Foucault, M. (2018). Toplumunu Savunmak Gerekir. (Çev. Ş.Aktaş). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Foucault, M. (2017). Kelimeler ve Şeyler İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi. (Çev.M.A.Kılıçbay). İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
- Foucault, M. (2015). Cinselliği Tarihi. (Çev. H.U.Tanrıöver). Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Foucault, M. (2014). Özne ve İktidar. (Çev. I.Ergüden ve O.Akınhay). Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Fromm, E (2012). Umut Devrimi İnsancillaşmış Bir Teknolojiye Doğru. (Çev.Ş.Yeğin). Payel Yayınevi, İstanbul
- Goldstein, F.L. vd. (1996). Psychological Operations Principles and Case Studies. Air Universty Press, Alabama
- Gölbaşı, Ş. (2011). “Mahpus Toplum: Panoptikon’dan Biyolojik Gözetime”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66(2: 235-246)
- Hall, S. (2017) Temsil Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları. (Çev.İ.Dündar).Pinhan Yayıncılık, İstanbul
- Han, B.C. (2020). Psikopolitika Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri. (Çev.H.Barışcan). Metis Yayınları, İstanbul
- Han, B.C. (2021). Şiddetin Topolojisi. (Çev.D.Zaptçioğlu). Metis Yayınları, İstanbul
- Han, B.C. (2021). Şeffaflık Toplumunu. (Çev.H. Barışcan). Metis Yayınları, İstanbul
- Hızal, S. (2012). Amatör Kamera Gerçekliği. Agora Kitaplığı Yayınları, İstanbul
- Hodge, B ve Kress, G. (1988). Social Semiotics.Cornell University Press, New York
- Horrocks, C. (2000). Baudrillard ve Milenyum. (Çev.K.H.Ökten). Everest Yayınları, İstanbul
- Huxley, A. (2013). Cesur Yeni Dünya. (Çev.Ü.Tosun). İthaki Yayınları, İstanbul
- Kress, G. ve Van Leeuwen, T. (2001) “Multimodal Discourse: The Modes And Media Of Contemporary”. Language In Society, (33) 115-118. <https://doi.org/10.1017/S0047404504221054>
- Lacan, J. (2017). Psikanalizin Dört Temel Kavramı Metis Yayınları, İstanbul
- Niedzviecki, H. (2019). Dikizleme Günlüğü. (Çev.G.Güdünç). Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Orwell, G. (2019). 1984. (Çev.C.Üster). Can Yayınları, İstanbul.
- Overy, R. J. (2020). The Air War 1939-1945. Plunkett Lake Press, London.
- Özer, H.D. (2022). “Mobese İzleme ve Kayıtları: Gözetim Toplumunu Bağlamında Bir Değerlendirme”. Dokuz Eylül Dergisi Hukuk Fakültesi Dergisi, 24(1:459-500)

- Podwig, P. (2017). "Did StarWars Help End the ColdWar? Soviet Response to the SDI Program". *Science & Global Security*. 25(1,3-27). DOI:10.1080/08929882.2017.1273665
- Polmar, N. (2006). *Aircraft Carriers A History Of Carrier Aviation And Its Influence On World Events*. Potomac Books Inc. Virginia
- Russell, B. (1983). *İktidar*. (Çev.E.Esençay). Deniz Kitaplar Yayınevi, İstanbul
- Sallan Gül, S. ve Kahya Nizam, Ö. (2021) "Sosyal Bilimlerde İçerik Ve Söylem Analizi". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (42) 181-198. <https://doi.org/10.30794/pausbed.803182>
- Stohlmann, A.P. (1999). *The Doolittle Raid In History And Memory*.Yüksek Lisans Tezi. University Of Nebraska History Faculty, Nebraska
- Şah, U. (2020). Şah, U. (2020). "Eleştirel Söylem Analizi: Temel Yaklaşımlar".*Kültür Araştırmaları Dergisi*, (7) 210-231 . <https://doi.org/10.46250/kulturder.819362>
- Şahin, Y. (2017). "Michel Foucault'da Söylem Analizi". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)* , 3 (6) , 119-135 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/skad/issue/33118/368590>
- Tzu, S. (2008). *Savaş Sanatı*. (Çev.A.Demir). Kastaş Yayınevi, İstanbul
- Van Dijk, T. (2009) *News As Discourse*. Routledge, New York
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları, Ankara
- Yılmaz, M. E. (2022), *Yeni Nesil Teknolojilerden İnsansız Hava Aracı ve Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara
- BBC İnternet Haber Sitesi. (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37716731>), 17.05.2022
- BBC İnternet Haber Sitesi. (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60623850>), 17.05.2022
- CNNTurk İnternet Haber Sitesi. (<https://www.cnnturk.com/dunya/rusyanin-saldirisi-altındaki-mariupol-havadan-goruntulendi?page=3>), 17.05.2022
- Euronews Türkçe İnternet Haber Sitesi. (<https://tr.euronews.com/2021/12/28/cin-uzayda-tehlikeli-yak-nlasma-sonras-elon-musk-bm-ye-sikayet-etti>). 17.05.2022
- Los Angeles Times İnternet Haber Sitesi. (<https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1985-11-13-ca-5433-story.html>), 17.05.2022
- NBC İnternet Haber Sitesi. (<https://www.nbcnews.com/nightly-news/video/u-s-military-releases-declassified-videos-of-deadly-kabul-drone-strike-131244101689>), 17.05.2022
- Teyit.link Haber Doğrulama Sitesi. (<https://teyit.link/mo4ZyBm>), 17.05.2022

POPÜLER KÜLTÜRÜN TASNİF ETTİĞİ BEDENLERİN SINIFSAK-SİYASAL İZDÜŞÜMLERİ

Osman ÖZARSLAN¹

Öz

Toplumsal cinsiyet çalışmaları, pro-feminist bir alan olarak, erkeklik çalışmaları ile birlikte her geçen gün daha da genişleyen bir literatürü içeriyor. Bu genişlemenin yanı sıra, toplumsal cinsiyet çalışmalarının konuları da çeşitleniyor ve her geçen gün çalışmalara yeni katmanlar ekleniyor. Toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde, bu bağlamda, en merkezi mecralardan birisi beden ve toplumsal cinsiyet ilişkileri. Dolayısıyla bu çalışmada, beden meselesi, toplumsal cinsiyet ilişkileri dolayısıyla, reklamlar, diziler başta olmak üzere popüler kültür ürünlerinde ne tür temsilîyetlerle dolaşıma sokuluyor, sorusu üzerinden takip edilmeye çalışılacak. Hangi bedenlerin hangi sınıfsal temsilîyetleri işaretlediği, alt ve üst sınıflara ilişkin kadın ve erkek bedenlerinin, hangi toplumsal cinsiyet politikaları, diskurları etrafında nasıl şekillendiği bu çalışmada, kimi popüler örnekler aracılığıyla ele alınmaya çalışılacak.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, beden, sınıf, reklamlar.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 04.08.2022- Kabul Tarihi: 21.12.2022

Özararslan, O. (2022). Popüler Kültürün Tasnif Ettiği Bedenlerin Sınıfsal-Siyasal İzdüşümleri. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), Sayı 12, s. 153-175.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, osmanozararslan@baskent.edu.tr, Orcid: 0000-0001-6073-3140.

CLASS POLITICAL PROJECTIONS OF BODIES THAT IS CLASSIFIED BY POPULAR CULTURE

Abstract

Gender studies, as a pro-feminist field, includes an ever-expanding literature along with masculinity studies. With this expansion, the subjects of gender studies are also diversifying and new layers are added to the field, day by day. In this context, one of the most central stream in gender studies is body and gender relations. Therefore, in this study, it will be tried to follow the question of what kind of representations the body issue is put into circulation in popular culture products, especially in advertisements and TV series, through gender relations. In this study, we will try to discuss which bodies mark which class representations, how the bodies of men and women of lower and upper classes are shaped around which gender policies and discourses, through some popular examples.

Key Words: Gender, body, social classes, advertisements

Giriş

Feminizm ve erkeklik çalışmaları ile başlayan ve giderek toplumsal cinsiyet olarak daha melez bir şekilde sürdürülen sosyal çalışma alanına ilişkin araştırmalar, çalışmalar, etkinlikler her geçen gün biraz daha artıyor (Hemmings, 2005; Clatterbaugh, 1998, p. 22). Toplumsal cinsiyet çalışmalarının en yetkinleştiği alanlar şüphesiz ki kadın öznelliğinin güncel durumunu araştıran ve onu hak ettiği dereceye yükseltmeye çalışan feminist çalışmalar (Hemmings, 2005; Clatterbaugh, 1998) ve erkekliği hem ezme hem de ezilme biçimi üzerinden okumaya çalışan hegemonik erkeklik çalışmalarıdır (Connell, 1995; Connell & Messerschmidt, 2005; Selek, 2011; Mater, 1999; Cengiz et al., 2004).

Erkekliği ve kadınlığı yalnızca bir cinsiyet değil ama toplumsal-kültürel normlar tarafından oluşturulmuş, atanmış, inşa edilmiş temsiliyetler ve bu temsiliyetlerin oluşturulma düzeneği olarak gören güncel toplumsal cinsiyet çalışmalarının en fazla yol kat ettiği inceleme alanlarının başında şüphesiz ki medyanın ve popüler kültür ürünlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında eleştirel okumalara tabi tutulması geliyor (Yılmaz, 2013; Arslan, 2011; Brants & Zoonen, 1998; Elgün & Pira, 2004). Zira medyanın gücü ve bu gücün rol modeller ve temsiliyetler yaratmadaki yeteneği ile güncel toplumsal cinsiyet rollerini oluşturmada oynadığı baskın rol tartışılmaz. Dolayısıyla hem dünyanın hem de ülkemizin medyasında toplumsal cinsiyet rollerinin temsiliyeti üzerine oldukça geniş bir literatüre ulaşmak her daim mümkün. Bu literatürün ve kendini yerleştiği eleştirel pozisyonun temel derdi kadının toplumsal olarak ikincil pozisyona yerleştirilmesi ve erkeğin kadına egemen pozisyonunun televizyon ve popüler kültür dünyasında normalize edilip doğallaştırılmaya çalışılması oluyor. Toplumsal cinsiyet çalışmaları, yalnızca kadın & erkek(ler) arası eşitsizliklere değil, ayrıca, kadınlar ve erkeklerin ten renklerine, etnik aidiyetlerine (Frydenberg & Lewis, 1993) ve sınıfsal pozisyonlarına (Crane, 2000) ve bu aidiyetlerin beslendiği ve beslediği önyargılar, toplumsal önbelirlenimlere de bakmaya çalışıyor.

Hülasa, Türkiye’de ana akım toplumsal cinsiyet çalışmaları ve medya/popüler kültür araştırmalarında, kadınların ve erkeklerin eşitsiz konumuna ilişkin tespitler çokça yapıldı ve yapılmaya devam ediliyor (Yavuz, 2015). Bizim burada yapmaya çalışacağımız şey, daha ziyade Türkiye popüler kültürü ve onun sahnesi olan medyasında toplumsal cinsiyet temsiliyetlerinin sınıfsal ve toplumsal tabakalaşmaya göre nasıl imal edildiği olacak. Başka türlü söylesek, burada söz konusu olan şey, hangi toplumsal cinsiyet biçiminin, bedeninin ve rolünün hangi toplumsal sınıfa ait kimliğe iliştiirildiği, uygun görüldüğü, imal edilerek çoğaltıldığı olacak.

Buradan yola çıkarak, öncelikle, bu çalışmada, temsiliyet denilen şeyin ne anlama geldiği ardından da, kadın ve erkek temsilleri ve onların temsil ettikleri sosyal tabakaların/sınıfların kültürel ve maddi sermayesine atfen; kadın ve erkeklerin temsiliyet düzeyinde (reklam, dizi, film vb..) ait oldukları sınıflar ve bu temsiliyetin de gözüne kestirdiği müşteri kesiti, alt-sınıf ve orta-üst sınıf olarak tasnif edilecek ve bu sınıflara yakıştırılan toplumsal cinsiyet rollerinin reklamlarda ve televizyon ekranlarında nasıl imal edildiğine bakılacak. Ayrıca, belirli klişeler etrafında imal edilen bu temsiliyetlere yakıştırılan, beden ölçüleri, adab-ı muâşeret, istihdam tercihleri, boş zaman ve eğlence pratiklerinin ne türden, sınıf ilişkilerini ve toplumsal cinsiyet rejimlerini beslediği ve tüm bunlar tarafından nasıl beslendiği de bu çalışmanın bir başka mecrası olacak.

Dolayısıyla, bu çalışmada bahsedilen temsiliyetlerin en sofistike biçimlerini sergilemek üzere, dizilerden, TV filmlerinden, reklamlardan ve genel olarak medya dünyasından bir örneklem evreni seçildi. Bu örneklem evreninin önemli bir kısmı yakın dönem ya da yakın geçmiş (2010-2020) Türkiye medyasında çok konuşulan, diziler, filmler ve reklamlarda çoğaltılan erkeklik ve kadınlık klişeleridir; örneğin final yapmasının üzerinden yıllar geçmesine rağmen, hala değişik yayın kuşaklarında ve yurtdışında izlenme rekorları kıran Aşk-ı Memnu dizisinin tipleri; Recep İvedik’in² uzatmalı macerası ve gittikçe kitchleşen taklitleri; ilk yayınlandığı dönemden bu yana yıllar geçmesine rağmen artık özellikle sosyal medyada, ‘kash-yakışıklı’ metroseksüel erkeğin müstearı olarak kullanılan biscolata erkeği.. Tabii ki, 90’ların sonunda Deli Yürek (Sınav, 1998 - 2002) ile başlayan, Kurtlar Vadisi (Sınav et al., 2016) ile süren Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz (Tan et al., 2015-2021) ile 2020’lerde en sofistike haline erişen, devletin ve erkekliğin derin simaları. Bir de, bir tür oldies but goldies nostaljisi ile sürekli artiküle edilen 70’li yıllar Türkiye’sinin Kara Murat³ İnek Şaban⁴ gibi

---

2 Recep İvedik; Şahan Gökbarak’ın başta bir TV skeci olarak başlayan kurgusal karakteri. Recep İvedik, kendi deyimiyle agresif, kompleksli; ama özünde de kedi gibi uysal bir insandır. İnternette çokça izlenmesinin ardından, sinemaya uyarlandı. Kadın düşmanlığı, popülizmi ve ağdalı erkekliği bakımından çokça eleştirildi. (Gökbarak, 2008, 2009, 2010, 2014, 2017, 2019) [https://tr.wikipedia.org/wiki/Recep_%C4%B0vedik_\(karakter\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Recep_%C4%B0vedik_(karakter))

3 Kara Murat, Rahmi Turan’ın yarattığı, Abdullah Turhan’ın çizdiği bir çizgi roman kahramanı. İlk olarak Günaydın’da yayımlanmaya başlayan bir çizgi roman serisi olan Kara Murat, film yapımcısı Türker İnanoğlu tarafından sinemaya uyarlandı. Cüneyt Arkın tarafından canlandırılmış olan tarihi Türk kahramanı. (İnanoğlu, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978). https://tr.wikipedia.org/wiki/Kara_Murat

4 İnek Şaban veya Şaban Darsübekoğlu, Rifat Ilgaz’ın Hababam Sınıfı adlı romanında yarattığı hayali karakter. Romandan uyarlanan aynı isimdeki film serisinde oyuncu Kemal Sunal’ın canlandırdığı karakter ile Türk halkı arasında bilinirliği arttı; ayrıca Hababam Sınıfı serisinden ayrı olarak 1978 yılında İnek Şaban adlı bir film çekildi. İnek Şaban’ın sevilmesi ile birlikte Kemal Sunal, birçok filmde

tipleri. Bu tipler, tarihsel olarak Türkiye toplumunun özellikle erkekliğinin kolektif bilinç dışını, güncel olarak da pek çok biçimde kolektif hafızanın oluşmasına pek çok biçimde katkı sunmuş tiptolojiler olduğu için tercih edildi.

Örneklem evreni içinde seçilen kadınların ise Duygu Asena'nın (Asena, 2011) dediği gibi halâ "adı yok". Kadınların, medya ve televizyon dünyasında temsiliyeti ister yakın, ister uzak Türkiye'nin tarihi içinde olsun, tümüyle toplumsal cinsiyet, muhafazakarlık ve erkeklik rejiminin kodlarını inşa etmek üzere oluşturulmuş. Kadın, örneğin Bihter Ziyagil⁵ ya da İffet (Tibet, 1982) örneğinde olduğu gibi, 'kötü' ya da müphem bir pozisyonda olduğunda bir isim ya da lakap edinebiliyor, bunun dışında Kara Murat'ın annesi, sevdalısı ya da metresi olabiliyor; ya da menstruasyon gününde maça çıkmak zorunda olan, iş görüşmesine giderken koltuk altı terlememesi gereken kadın olabiliyor. Tüm bu adsız temsiliyetler içerisinde, klişe haline gelebilmiş belki de tek isim Ayşe Teyze⁶ ve onunla özdeşleşmiş olan çamaşır suyu markası, ki gene Türkiye'nin muhafazakar erkeklik rejimi içerisinde düşündüğümüzde, Ayşe Teyze'yi, Bihter Ziyagil'in negatifi olarak, bir kadın olarak ismiyle birlikte televizyonda var olmayı başarmış, nadir klişelerden birisi olarak görmek gerekir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın örneklem evreni içerisine dahil edilen, erkek ve kadın klişeleri, medya ve televizyon dünyasında, belirli erkeklik ve kadınlık rollerini, belirli sınıfsal bağlamlarda ve bu sınıfsal bağlamların bedensel somutlanışının Türkiye'nin muhafazakar toplumsal cinsiyet rejiminin klişeleri etrafında ele almaya müsaade edecek bir temsiliyet seti oluşturacak şekilde seçilmiştir.

1. Temsiliyet, Tipoloji, Klişe

Hall'un (2017) mütemediyen dile getirdiği üzere, dil, kültür ve popüler kültür, bir kodlama ve kod açıklama (coding/decoding) sistemidir. Bu kodlama ve kod açıklama sürecinin taşıyıcısı ise elbette temsiliyet süreçleridir. Temsiliyet ise, Saussure'un (2001) bahsettiği anlamda, parole ve language arasında, gösteren ve göstergelere ihtiyaç duyar ki, bir yandan temsiliyet/mesajın kültürel bağlamı oluşturulsun, bir yandan da gene kültürel bağlama oturtulmuş mesaj doğru bir şekilde, hedef kitesine (siyasi çevre, ürün müşterisi, popüler kültür tüketicisi vb...) ulaşabilsin. Öte yandan, temsiliyet/ürün ile hedef kitle arasındaki ilişki her zaman doğrusal bir şekilde çalışmaz. Hall'a (2017) göre, bu süreci etkileyen pek çok değişken vardır; Saussure'e (2001) göre, kelimelerin/kavramların anlamı özsel değil kültürel dir ve anlam sosyo-kültürel olarak inşa edilir; Bakhtin (2005), Saussure'un kelimelere/kavramlara atfettiği sosyo-kültürel anlam katmanını (elbette bu katmanı da içererek) biraz daha inceltir ve neredeyse iki kişinin sohbetinde (mimikler, jestler, ses tonu, paylaşılan kültür, tarihsel arkaplanlar

⁵“Şaban” adlı karakteri canlandırdı. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nek_%C5%9Eaban

⁵ Halit Ziya Uşaklıgil'in klasik eserinden televizyona dizi olarak uyarlanan Aşk-ı Memnu'nun kadın karakteri. Kendinden yaşça büyük Adnan Bey ile evlidir, hatta neredeyse Adnan Bey'in kızı ile aklandı, ve Adnan Bey'in genç yeğeni Behlül ile yasak aşk yaşamaktadır. 1975 yapımı dizide Müjde Ar, 2008 yapımı dizide Beren Saat tarafından canlandırılmıştır. https://tr.wikipedia.org/wiki/Bihter_Ziyagil

⁶ Ayşe Teyze; ACE reklamların da tanıdığımız, çamaşırların dostu, mikropların düşmanı, süpermenin yareni , ultra süper kahraman. uçamıyor. <https://eksisozluk.com/cirt-ayse-teyze--60894>

vb...) diyalojik olarak inşaa edilen anlamdan başka bir anlam inşaasını imkansız görür. Dolayısıyla, language denilen yapının şifrelerini çözen parole aşamasında, toplumsal kültürün anlam dünyası ve bu anlam dünyası içinde, kollektif bilincin arketipleri, kültürel ve sanatsal evren tarafından yaratılmış tipolojiler ve popüler kültür ve medya tarafından yaratılmış klişeler son derece önemli bir yerde durur.

Öte yandan, Ulus Baker'e (2015) göre, düşüncenin yerini giderek kanaatin aldığı malumatfuruşluk evreninde, tipolojilere yedirilmiş afektivite (hissiyatlar/duygulanımlar) sosyolojinin içine düştüğü çıkmaz sokakta bir yol gösterebilir, çünkü, tipoloji toplumsaldır. Tipoloji ya da tipleştirme belirli bir kültürel bağlamda, dünyaya anlam atfetmedir. (Dryer, 2006). "Geniş anlamda tip, kimi özelliklerin öne çıktığı, değişim ve gelişimin potansiyel olarak var olduğu ama minimize edildiği, sade, canlı, hatırlaması ve kavraması kolay ve gerçek hayatta sıkça karşılaşılan, bilinen bir nitelendirir" (Dryer, 2006, p. 259). Ne var ki, toplumun kanlı canlı kesitini alan bir tip(oloji) ortaya koymak, pek çok sebepten dolayı çok zordur. Tipoloji oluşturmanın zanaat ve sanat kesişiminde gerektirdiği maharet, kültür endüstrisinin post-fordist bir üretime ihtiyaç duyuyor olması (Adorno, 2007), kitlelerin temsiliyet düzlemlerindeki alımlama düzeyinin her zaman öngörüldüğü gibi olmaması (Hall, 2017); tipolojiden esirgenen emek, klişe üretimine yol verir.

Hall'a göre klişe neredeyse (tipoloji kadar) doğaldır; ama gene de, tipoloji ile klişe arasında derinlikli bir ayrım vardır ve bu ayrım klişenin tam da doğalmış gibi olmasından başlar: "Klişeleştirme, insanları doğa tarafından sabitlenmiş olarak temsil edilen bir kaç basit, temel özelliğe indirger" (Hall, 2017, p. 332). Klişeler de, tipolojiler ile aynı yerde üreilmeye başlar, "bir kişi hakkında kolayca hatırlanan, tanınan" özelliklerin abartılıp, kişi hakkındaki her şeyin bu özelliklere indirgenmesiyle oluşturulur, bu özellikler abartılır, basitleştirilir, bu özellikler sonsuza kadar sabitlenir; yani klişeleştirme farka indirgemedir, farkı özsel ve doğal hale getirmez (Hall, 2017, p. 333); doğal indirgenmiş özelliğin tam bir kapanma içinde, sembolik sınırları içinde, klişenin içermediği bütün diğer her şeye kapalı olmasıdır (Dryer, 2006).

Gene Dryer'e göre, klişeleştirme son derece etnomerkezli bir şeydir ve özellikle, güç eşitsizliklerinin olduğu yerlerde, kendini dışa vurma eğilimindedir. Genellikle ötekileştirilen, dışlanan gruplar klişe haline getirilirler (Dryer, 2006).

Bu dışlanma üzerinden devam ederse, Türkiye'de yoksullar ve bilhassa yoksul ev kadınları klişeleştirmenin en yaygın nesnesi/hammaddesi konumundadırlar.

2. Avam

2.a. Tertipli Ev Hanımları: Aşe Teyze, Kibariye, Kadırgalı

Popüler kültür ürünleri ve medyada kadınların temsiliyetleri ya da buradaki bağlamı ile klişeleştirilmesi, en temelde ulus devletinin ve endüstriyel modernizmin toplumsal yapıyı tasnif etmekte kullandığı kimi veçheler aracılığıyla oluşturulurlar. Ulus devlet, kadın bedenleri aracılığıyla yalnızca kamusal alanı ve vatan duygusunu değil (Göle, 2004; Zihnioglu, 2003), toplumsal sınıfların davranış kalıplarını ve ulus devletinin bu sınıfların kadınlarından beklentilerini de kimi zaman dikte kimi zaman da ima ederek

oluşturur (Çalışlar, 2011).

Dolayısıyla, kadınların popüler kültür ürünlerindeki temsiliyeti, modern hayatın ve ulus devletin kadınlara biçtiği temsiliyetler ile doğru orantılıdır, sapkınlık olarak damgalanan kadın temsiliyetleri ise bu normların dışında bir yerlere işaret eden temsiliyetlerdir (Çalışlar, 2011). Ne var ki, ulusun ve modern dünyanın, tek bir kadın temsiliyeti yoktur. Makbul olan ya da olmayan temsiliyetler, zamana, mekana, ulusal kültüre ve sınıfsal yapıya göre farklılık arz ederler. Örneğin, sigara ya da alkol tüketen kadın imgesi, alt sınıflar için inançsızlığın ve ahlaksızlığın (Özman, 2010) timsali iken, üst sınıflar için otonomi, irade ve özgürlüğün simgesi olabilir. Şimdi bu ve benzeri durumlar üzerinden, kadınların ve erkeklerin sahip oldukları bedenler ve tüketim alışkanlıkları aracılığıyla nasıl tasnif edilmeye çalışıldıklarına bakalım.

Goffman, bu imalat sürecini ABD merkezli olarak değerlendirdiği, reklamlar ve toplumsal cinsiyet üzerine 1979 yılında yayınlanan incelemesinde öncelikle “gerçek hayattan alındığı varsayılan sahnelerin son derece manipüle edilmiş” (Goffman, 2020: 9) temsiller olduğunun altını çizerek başlar. Goffman’a göre, yoğun bir şekilde manipüle edilmiş olan bu sahnelerin manipülasyonu, sahnenin kendisinin bizzat hazırlanmış bir dekor olmasının ötesinde, bu sahneye ilham vermiş olan, “doğal aile hayatı”nın kendisinin son derece manipülatif olmasıdır:

İnsanların, etraflarındaki davranışları yeni bir bakış açısından görebilme kapasitesi, onların teşhirleri kullanmasını karmaşılaştırır... [İnsan] teşhirleri semptomdur, portre değil... İfade edilen, pek de dışavurulan varlığın niteliği değildir... [D]ışavurum ekseriyetle içgüdüsel değil, toplumsal olarak öğrenilmiş ve toplumsal olarak örüntülendirilmiştir... [Bireyler] bir özelliği olan, bu özelliği dışa vuran ve bu karakterolojik dışavurumun gayet doğal olduğu nesnel olmayı öğrenmektedirler. Doğalarımıza ilişkin kendi hipotezlerimizi teyit etmek üzere sosyalleşiriz... (Goffman, 2020: 9).

Doğal olarak kadınlık ya da hiyerarşi basamaklarında yükselmemiş kadınlığın, toplumsal olarak atanmış rollerinin doğalmışçasına manipüle edilme durumunun doğallaştırılması özellikle, yoksul kadınların bedenlerine, hayatlarına, ilişkilerine yapıştırılan/yakıştırılan genel bir eğilimdir.

Medyadaki bu kadın doğallığı/kadının doğası klişesi, ulus devletin kadına biçmiş olduğu, taşrada, varoşlarda, semtlerde yaşayan, evli ise genellikle çalışmayan ya da vasıfsız işlerle istigal eden alt sınıftan yoksul kadınların, hanenin ikincil üyesi kadın rolü ile uyumludur. Bu temsiliyet ile bağlantılı olarak, alt sınıfları hedefleyen ürünlerin reklamlarında kadınlar, temiz, tertipli, ev ekonomisinden anlayan, ahlaksız değil ama uyanık ve hamarat kişi/klişe olarak gösterilirler (ONA, ACE, Şok Market reklamları). İçtimai hayatlarında, dışarıya yemeğe gitmezler, dahası yoksul aileleri sanki hiç ögle yemeği yemiyorlarmışçasına, akşam yemeğiyle ya da kahvaltı ile beslenirken görürüz⁷ (Bizim Yağ ve Coca Cola reklamları), kadın günlerinde sosyalleşirler (Paykek) düğünlerde eğlenirler (Falım). Üst sınıflar gibi basket oynayarak vücutlarını güzelleştiren çocukların tersine, futbol oynayarak elbiselerini kirleten (Kirlenmek güzeldir - OMO)

7 Bunun elbette bir nedeni var; ögle yemeğinde kadınlar evde ya yalnızdırlar ya da hane üyelerinin bir kısmı ya da tamamı, okulda, işte sokakta olur; dolayısıyla, ailenin bir arada olmadığı ortamda, rol dağılımı ve kadınlık pozisyonlara temsiliyetlere isnad edilemez.

çocuklarına şefkat ile yaklaşırlar (Pınar Süt ve Kinder Çikolata reklamları) ve geleneksel aile formunun bir üyesi olarak, anne-kız, gelin-kaynana ya da ebeveyn olarak hane içinde tanımlı bir rol ile karşımıza çıkarlar.

Alt sınıftan kadınlar popüler kültür ürünlerinde cinsellikten azade anne-bacı gibi temsiliyetlerde karşımıza çıksalar da onların bedensel sergilenişi, dizilerde ve reklamlarda iki temel biçimde sergilenir. Dizilerde yoksul kadınlar bilhassa gündelikçi, temizlikçi, kapıcı rolündeki kadınlar doğurmaktan amorf olmuş bedenlerle görünürler (En Son Babalar Duyar, Avrupa Avrupa, Zengin Kız Fakir Oğlan, Geniş Aile, 80'ler vb..) Onların bu anaç amorfluğu, dizilere samimiyet ve aile sıcaklığı ekleyen temel motiflerdendir. Öte yandan, reklamlarda alt sınıflardan kadınlar, klasik Türk kadınına çağrıştıran, kilolu değil ama balık etli, seksi değil ama bakımlı ev ekonomisini bilen (Seda Sayan ve Ayşe Teyze), temiz, titiz kadınlardır.

Hem reklamlarda hem de dizilerde belirli bir aile pozisyonu (anne, eş, kız, kaynana) olarak temsil edilen bu kadınlara ilişkin herhangi bir cinsel gönderme yapılmaz, adeta cinsiyetsiz gibidirler; bu ailelerin liseye giden talebeleri ise hem reklamlarda hem de dizilerde kenar mahallenin harbi kızları olarak temsil edilirler (Molped reklamları, Arka Sıradakiler, Hayat Bilgisi vb..). Harbi olmayanlar ise belli ki kötü yola düşeceklerdir (İffet, Yaprak Dökümü).

Dar bir sosyal çevrede, aile ilişkileri içerisinde ve kocalarına bağımlı olarak çizilen bu kadınlar her vesile şiddete maruz kalırlar ve bu şiddetin resmedilişi (Paramparça, Çocuklar Duymasın, Öyle Bir Geçer Zaman Ki) kimi zaman erkeğin kötülüğü gibi gösterilse de, kimi durumlarda kadına uygulanan şiddet, ait olduğu sınıfın habitusunu zorlayan, kadınların müstehakı olarak görülür, gösterilir (İffet).

Geleneksel aile kurumunun kenar mahalle içtimaiyatı içerisinde resmedilen, amorf ve aoseksüel bedenli kadınları ya da kızlarının ailevi durumları hediye reklamlarıyla da iyice pekiştirilir. Örneğin orta ve üst sınıfları hedefleyen sigorta ve tatil reklamları (Sigortam Net, Anadolu Sigorta, Elexus Hotel, Setur, Jolly) bir armağan olarak bu sınıf erkeklerine takdim edilirken, alt sınıfların kadınlarına-annelerine takdim edilen anneler günü ya da kadınlar günü hediyeleri mutfakta onların işini kolaylaştıracak yardımcı ev aletleridir (Arnica).

Popüler kültür ve medyada, alt sınıf kadınların bedensel temsiliyeti

Figure 1: Aşe Teyze, Ace reklamı.

Figure 2: Kibariye, misafirlik temalı Pay-Kek reklamında.

Figure 3: "En Son Babalar Duyar" dizisinin annesi.

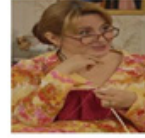

Figure 4: "80'ler" dizisinin Annesi.

Figure 5: "Çocuklar Duymanın Dizisi"nin Hizmetçi Emine'si.

Figure 6: Falım Sakız reklamında talih bekleyen alt sınıf kadın temsiliyeti.

Figure 7: Şok Market reklamında Seda Sayan ve annesi.

Figure 8: Geleneksel kodların dışına çıkan, alt sınıf kadınların damgalanmasının bir örneği olan "İffet" filminde, İffet/ Müjde Ar.

Figure 9: Geleneksel kodların dışına çıkan, alt sınıf kadınların damgalanmasının bir başka örneği, "Yağrak Dökümü" dizisinde Ferhunde/Deniz Çakır.

Bu ürünlerdeki kadın temsiliyeti, en başta bahsettiğimiz klişe üretimi ile son derece uyumludur; her şeyden önce, bu kadınlar bütün sosyo-kültürel sınıfsal bağlarının dışında, neredeyse bir belgesel sarıhlığında, kendi habitusları içinde bütün diğer özelliklerinden kopartılmış bir şekilde reklamlardaki, dizilerdeki 'doğal' hayatlarına devam ederler.

2.b. Erkekliğin Kitabını Yazarlar: fakir, gururlu, sert, hetero

Türkiye'de özellikle yoksul erkekler arasında, erkekliğin inşaa edilmesinde, maçoçluk, şiddet, militarizm, çile, kabadayılık, sertlik & uzlaşmazlık, mahalle ve cemaat üzerinden kurulan aidiyet kültürü, yoksul keyfi üzerinden oluşturulan kimlikler (tofaşk/apaçılık vb..) son derece belirleyicidir. Bu öğeler, örneğin maçoçluk ya da uzlaşmazlık, daha eğitilmiş beyaz yakalı yuppie erkekliği içinde de görülür ama örneğin, çilekeşlik melodramı ve kabadayılık kombinasyonu ile değil.

Dolayısıyla, yoksullar arasında erkekliği kabadayılık, maçoçluk ve yoksullara özgü, berduş bir keyif arayışı olarak tecessüm ettiren şey, onun çoğunlukla belirli bir aidiyet üzerinden tanımlanan (tofaşçılık, mahallelilik, Kürtlük, milliyetçilik vb..) şiddete açık, çileci yapısından ve ufku militarizm tarafından belirlenmiş anlatısından beslenir.

Popüler kültür ürünlerinde, özellikle televizyon dizileri ve sinema filmlerinde, kadın cinselliği ile birlikte neredeyse hazır müşterisi bulunan temsiliyet, kaba saba, küfürbaz, kendi kafasına göre yaşayan, berduş, kodumu oturtan, taşı gedğine yerleştiren, maço erkek modelidir (Şevkat Yerimdar, Recep İvedik, Ali Desidero).

Bu tarz ürünler, özellikle alt sınıflar için, reklamlardan dizilere, porno filmlerden, komedi senaryolarına kadar pek çok biçimde ekrana yansıtılmış, temsil edilmiştir. Daha gerilerden başlarsak, tarihsel Türk erkekliğinin kuruluşu, üstelik bütün Osmanlı

Homofili edebiyatını aşarak, Bizans'ın eşcinsel yöneticilerini, küffar topraklarını ve azgın kadınlarını fethetmeyi kendisine vazife edinmiş, yakışıklı, gözünü budaktan sakınmayan Tarkan⁸, Karaoğlu⁹, Malkoçoğlu¹⁰ (Milliyet Gazetesi, 2013), gibi karakterler modern Türkiye popüler kültüründe maço erkek karakterinin ilk ve önemli temsilietleridir.

Bu karakterlerin başlattığı sert, uzlaşmaz, boyun eğmez ama kadınına karşı şefkatli, dost canlısı maço erkek modeli sonraki yıllarda Yeşilçam melodramlarının ve popüler kültürün en temel motiflerinden birisi olacaktır. Özellikle Kadir İnanır, Cüneyt Arkın, Kartal Tibet gibi jönlere canlandırdığı karakterlerin neredeyse istisnasız tamamı bu temel erkeklik anlatısı üzerine inşaa edilmiştir.

70'li yılların sonunda Yeşilçam sinemasında yaşanan derin krizlerle birlikte bu maçoluğa derin bir cinsel kudret izafe edilse de, 12 Eylül darbesiyle birlikte Türkiyeli maço erkek arabesk kuşağına teslim olmuş ve boyun eğmez cesaretine ve derin cinsel kudretinin yanına içli karanlık bir melankoli eklenmiştir.

Kemal Sunal'ın "İnek Şaban" tiplmesiyle rüşeym halinde olan, sıradan insanın saçma hikayesinde saklı maço yan sonraki yıllarda daha sertleşerek mantıksal sonuçlarına erişmiş, bir yanda Recep İvedik gibi hem eline hem de diline ağır bir delikanlının İstanbul varoşlarından zuhur etmesine vesile olmuş hem de Şahin K.11 gibi bir porno yıldızının ironik yükselişini esinlemiştir.

Alt sınıfların maçoluğundan mülhem toplumsal cinsiyet temsilleri yakın zamana kadar yakışıklı erkeğin yüz güzelliği ya da Kemal Sunal gibi tipsiz ama sempatik temsilietler üzerinden yürümüştür; Ali Şimşek'in (2005) orta sınıflığın yeni normları üzerine yapmış olduğu çalışmalarda da belirtildiği üzere, 'sıradan insan' artık kendisiyle barışık kendisiyle kafa bulabilen insan değil, yukarıdan bakılan, onunla kafa bulunan insandır ve bu bakımdan da 'cool' değildir. Kültürel normdaki bu değişim, elbette komik ya da dramatik temsilieti ile sınırlı kalmamış, erkek bedeninin kendisi de seksi bir obje

---

8 Tarkan, Sezgin Burak tarafından yaratılan kurgusal Hun savaşçısı ve aynı isimli çizgi roman serisi. Daha önceki çizgi romanlardan gerek anlatım gerekse çizgi açısından çok farklı olarak tasarlanmış, 14 Nisan 1967'de Hürriyet'te günlük bantlar halinde yayımlanmaya başlamıştır. Tarkan karakteri "atıl kurt!" sözüyle bilinir. 1968 ile 1973 yılları arasında 8 tane Tarkan filmi çekildi: Bozkırlar Şahini Tark-Han, Tarkan Camoka'ya Karşı, Tarkan: Canavarlı Kule, Tarkan, Tarkan: Gümüş Eyer, Tarkan: Viking Kanı, Tarkan: Altın Madalyon, Tarkan: Güçlü Kahraman [https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarkan_\(%C3%A7izgi_roman\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarkan_(%C3%A7izgi_roman))

9 Karaoğlu, ilk kez 1 Nisan 1963'te Türkiye'de yayımlanmaya başlayan, Suat Yalaz'ın yazıp çizdiği haftalık tarihi çizgi roman dergisidir. Dergi haline gelmeden önce de ilk kez 3 Ocak 1962'de Akşam Gazetesi'nde tefrika edilmiştir. Türkiye'de 1965 ve 1972 yılları arasında 7 defa sinemaya uyarlanmıştır. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Karao%C4%9Flan_\(%C3%A7izgi_roman\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Karao%C4%9Flan_(%C3%A7izgi_roman))

10 Malkoçoğlu, Ayhan Başoğlu tarafından yazılan ve çizilen çizgi roman. Malkoçoğlu, 26 Ekim 1964'te, Cumhuriyet Gazetesi'nde yayına başlar. Malkoçoğlu'nun gördüğü ilgi, filmleri de peşinden getirir. Toplam sekiz Malkoçoğlu filmi çekilir; Malkoçoğlu, Malkoçoğlu Krallara Karşı, Malkoçoğlu Kara Korsan, Malkoçoğlu Akıncılar Geliyor, Malkoçoğlu Ölüm Fedaileri, Malkoçoğlu Avrupa'yı Tiren Türk, Malkoçoğlu Cem Sultan ve Malkoçoğlu Kurt Bey. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Malko%C3%A7o%C4%9Flu_\(%C3%A7izgi_roman\)#cite_note-1](https://tr.wikipedia.org/wiki/Malko%C3%A7o%C4%9Flu_(%C3%A7izgi_roman)#cite_note-1)

11 Şahin K, Şahin Yılmaz veya gerçek adıyla Şaban Acar[1] (d. 1968; Ortaköy, Aksaray), Türk porno oyuncusu ve yönetmen. Şöhretini İstanbul Life (İstanbul Hayatı) serisinden 170'in üzerinde düşük bütçeli porno filmde oynayarak kazanmıştır. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eahin_K

olarak, kadınların tüketimine sunulmaya başlamıştır. Kıvanç Tatlıtuğ'un¹² oynadığı tutunamayan boksör tipolojisinin karın kasları yeni dönem erkekliğin koordinatlarına da işaret etmektedir ki, sonrasında Biscolata erkeği¹³ dediğimiz erkeğin ortaya çıkmasıyla birlikte, alt sınıf erkekler spor salonlarını doldurmaya başlamışlardır.

Alt sınıflara hitap eden tarihsel ve güncel erkek modeli maçoğdur, serttir, eskiden sadece yüzü güzelken şimdi bedeni de teşhire şayan ve seksidir. Bununla birlikte hala değişmeyen şeyler vardır, bu seksi beden mutlaka ki heteroseksüeldir, hala makbul kadının peşindedir, evleneceği kadınlar ile eğleneceği kadınlar hala farklı farklıdır, gururludur, fakat o şeker reklamında da denildiği gibi sert dış kabuğu kırıldığında içinde mükemmel bir akışkan tatlılık vardır.

Fakat burada gene, klişe meselesine dönersek, güncel erkekliğin klişelerinden birisi şu ya da bu şekilde Kara Murat/Tarkan arketiplerinden üretilmiş, nadiren romantik ama çoğunlukla sevişgen, dosta güven düşmana korku veren, annesine daima sevgi dolu, sevgilisi ile karmaşık bir tipoloji... Goffman'ın (2020) diliyle söylersek, erkeğin doğa durumu da, gündelik hayatta ve medyada sıklıkla sergilenen, maçoğunun pek çok değişik biçimi.

Öte yandan, klişeleştirme bahsinde en başta söylendiği üzere, klişenin en temel özelliklerinden birisi, doğal içermeyi ve toplumsala kapanmayı etnomerkezci bir bağlama indirgemesidir; (Dryer, 2006; Hall, 2017) toplumsal olarak ikincil olan etnik unsur bu anlamda daha kullanışlıdır.

Etnomerkezli klişenin Türkiye'deki müstearı, 'Kıro'dur ve medya/gösteri dünyası açısından ikili bir işlevi vardır, örneğin Recep İvedik tiplemesi ya da bizzat İbrahim Tatlıses'in hayatında tecessüm eden performansında görüleceği gibi; bir yandan sanatı halka indiriyormuş gibi yapar, üst sınıfların habitusuna ilişkin değişik adab-ı muaşeret buketlerini, erkeksi jestlerle, işlevsiz kılıp askıya alarak, sergilediği hasbilik, 'delikanlılık' performansı, popülist dalgaya göz kırpar (Örneğin, Recep İvedik'in Yogacılarla karşılaşma anı); diğer yandan da, orta ve üst sınıflar ile alt sınıfların sınırını inşaa eden performanslara imza atar, 'Risotto'yu kimler yiyebilir, viskinin yanında lahmacun olur mu, enerji içeceği ile bisgüvi yemek mübah mıdır, suşi kadın bedeninde servis edilebilir mi vb...

Bu katmanda, erkeğin doğallığı sertlik ve maçoluk üzerinden kurgulandığından,

12 Kıvanç Tatlıtuğ (d. 27 Ekim 1983, Adana), Türk oyuncu ve eski mankindir. 2002 yılında Best Model of Turkey ve ardından da Best Model of the World seçilmesiyle adını duyurmuştur. https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1van%C3%A7_Tatlıtu%C4%B1tu%C4%9F Kıvanç Tatlıtuğ "Kuzey Güney" dizisinde başrol oynayacağı kesinleşince eski Türkiye ve dünya boks şampiyonlarından biri olan Ara Karanfil'den rol aldığı diziyeye gerçek bir boksör gibi hazırlanmak için dört ay boyunca her gün en az iki saat boks eğitimi aldı. <https://www.posta.com.tr/magazin/kivancin-kaslarinin-sirri-agir-askeri-egitimde-gizli-87270>

13 Yakışıklı ve "mütevazı" Biscolata erkeklerinin görüldüğü reklam filmlerinde, erkekler uzun boylu, kaslı ve her daim fittir. "Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer" öğretisi değiştirilerek "Kadının kalbine giden yol midesinden geçer" olarak değiştirilmiş ve hayattan ne istediğini bilen ve kendine güvenen Biscolata kadının "Heyecanım ol, çünkü ben böyleyim..." sesine kulak verirler. Biscolata erkeği, aşkı için herşeyi göze alır ve Biscolata kadınına ulaşmayı başarır. <https://www.adjustbrand.com/kreatif/kampanyalar/yeni-biscolata-mood-reklaminda-biscolata-erkegi-aska-yelken-aciyor/>

reklamlar (örneğin jilet reklamlarının bıçkınlığı), diziler (Çukur, Arıza, Ezel'in maço çilekeşliği) ve filmler (Recep İvedik'in patavatsız popülizmi) de, toplumsal cinsiyetin bu katmanına uygun klişeler, temsiller üzerinden yürür.

Popüler kültür ve medyada, alt sınıf erkeklerin bedensel temsiliyeti

Figure 1: 60-70'li yıllardaki çizgi roman kahramanları ve Yeşilçam'a yansımaları

Figure 2: Yeşilçam'ın en bilinen tipolojisi, İnek Şaban

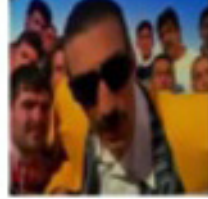

Figure 3: 90'lı yıllar maço kültürünün önemli simgelerinden Ali Deyizero (jilet reklamları)

Figure 4: Bilinen tek Türk-erkek porno yıldızı.

Figure 5: Maçoğlan, popülizmin, mitojininin bedeni Recep İvedik

Figure 6: Recep İvedik ile başlayan, kenardan gelip, merkezdeki erkek ve

Figure 7: Metro-sekizler, sergilemebilen, alt sınıftan

Figure 8: 'Night Club'dan faceliyle eskinenmiş bir

3. Orta Üst Sınıflar

3.a. Orta Üst Sınıf Kadınlar: Seksi, Fit, Özne, Gurme...

Özellikle son yıllarda gelişen sosyal bilimler çalışmalarının da işaret ettiği üzere, üst sınıflar, sınıfsal ayrımlarını ham sermayedarlık ve mevduat hesapları üzerinden değil, eğlenme biçimleri ve boş zamanlarını anlamlı kılma aktiviteleri üzerinden de yapılandırmaya çalışmakta, bunun da sınıfsal bir ayrım olması için özel bir çaba sarf etmektedirler (Şimşek, 2005; Bali, 2002).

Dolayısıyla, popüler kültür ürünlerinde, reklamlar ve dizilerde, orta üst sınıfı hedefleyen ürünler de bu sınıfların beğenisine uygun ve bu beğeniye besleyen temsiliyetler üzerinden kendilerini sergilemeye çalışmaktadırlar. (Bourdieu, 2015; Osgerby, 2001). Özellikle yeme-içme reklamlarında, idare ve ev ekonomisinden anlayan yoksul ama tertipli müşfik aile kadını motifi bu katmanda kendisini, lezzet ve gusto ehli, başarılı, modern, birey kadına bırakır.

Dolayısıyla, bu katmanda bambaşka kadın temsiliyetleri ile karşı karşıyayız. Öncelikle bu kadınların içtimai hayatı geleneksel ev hayatı ve komşuluk ilişkileri ile sınırlı değildir, cinsel hayatları, otonom alanları, genel kabul görmüş estetik ölçülerine uygun

bedenleri ve hepsinden önemlisi bir işleri vardır.

Popüler ürünlerde kadınların içtimai hayatından başlarsak, bu kadınlar reklamlarda genelde kendi başlarına yaşayan, kendi ayaklarının üzerinde duran kadınlardır (Kotex, Axe, Nesfit). Dolayısıyla bu kadınların içtimai hayatı reklamlarda aile üzerinden değil, arkadaş çevreleri üzerinden ele alınır. Dizilerde ise orta üst sınıf kadınlar ister aile içerisinde isterse de tek yaşayan kadınlar olarak gösterilsinler, bunların temsiliyetleri ayaklarının üstünde durabilen, kendi otonom alanları olan kadınlık hikayeleridir. Onların böyle olmalarının en önemli sebebi, alt sınıf kadınlardan farklı olarak ya bir sembolik sermayeye (eğitim, üst sınıflara mensup olmak) (Örneğin Aşk-ı Memnu'nun Bihter'i) ya da likit sermayeye sahip olmalarıdır (Ufak Tefek Cinayetler, Paramparça) (şirket yöneticiliği, resmi yarı resmi kurumlarda yöneticilik vb..)

Gene varsayımsal iktisadi özgürlüğe ve kendi ayakları üzerinde duran güçlü kadın anlatısına bağlı olarak, orta üst sınıf kadınları alt sınıf kadınlarından ayıran bir diğer özellik, onların oldukça canlı bir cinsel hayata sahip olmalarıdır. Özellikle kondom reklamları tamamen orta sınıfa hitap eder (Okey reklamı), cinselliğin haz ile buluşturulduğu ve oldukça fallik göndermelerle yüklü (Magnum/dondurma) reklamlarındaki orta sınıf kadın temsiliyetinin biz oral seksi ve orgazm olmayı bildiğini anlarız. Bu kadınlar cinsel olarak daha özgür, toplumsal olarak daha bağımsızdırlar (Browni İntense reklamı); gecenin bir vakti alışveriş yapmaya çıktıkları için ya da sevgilisiyle akşam yemeğine gittiği için (Koltuk altı Deodorantı ve Axe reklamları) kimseye hesap vermezler kimseden de dayak yemezler. Erkeklerle ilişkileri daha dengeli resmedilir ve bu kadınların erkek şiddetine maruz kalmadıkları cins bilincine daha fazla sahip oldukları varsayılır (Behzat Ç.'nin Savcı Esra'sı) (oysa okumuş orta sınıflar arasında şiddet tahmin edilenden daha yüksektir¹⁴ (Kıraç, 2016).

Bu kadınlar bir işe ve kendi özerk alanlarına sahip olmakla birlikte, onları alt sınıf temsillerinden ayıran en temel temsiliyetlerden birisi de bunların genç olanlarının seksi, yaşlı olanlarının ise en azından bakımlı ve alımlı olmalarıdır (Aşk-ı Memnu). Dolayısıyla üst sınıftan kadınlarla ilgili reklamlar ve popüler ürünler bu bedensel durum ile ilgilidir. Aile saadetinin bekası için lezzetli margarin ve hafif çiçek yağı kullanan ev kadınları, orta sınıf kadınlar söz konusu olduğunda, yalnız ya da dostlarıyla resmedilen ve orta sınıf zevklerine evinden ve ortamından şahit olabildiğimiz fit bir kadına dönüşür. Özellikle diyet ürünleri (Nesfit), tatil reklamları (Tatil Turu reklamları) ve bedensel güzellik üzerinden giden diziler genelde fit-atletik-zarif-seksi (Çilek Kokusu - Güneşin Kızları¹⁵, Umutsuz Ev Kadınları) görünümlü bir kadın üzerinden hayat bulur. Alt sınıftan üst sınıfa bir mobilizasyon sağlayan kadınlar (Hanımın Çiftliği) güzeldirler ve sınıf atlama bu güzelliklerinin bir hediyesi gibidir.

14 "Sabancı Üniversitesi, TÜSİAD, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu ve Sabancı Vakfı'nın hazırladığı raporda, üniversite mezunu beyaz yakalı kadın çalışanların yüzde 75'i hayatlarında en az bir kez şiddete uğradığı belirtildi. Rapor, çalışan kadınların yüzde 40'ının psikolojik-duygusal şiddete, yüzde 35'inin sosyal şiddete, yüzde 17'sinin ekonomik şiddete ve yüzde 8'inin fiziksel şiddete maruz kaldığını ortaya koydu"

15 Bu iki dizi, sonraları çok taklit edilecek olan, yazlık gençlik dizileridir. Üniversiteden henüz mezun olmuş olan insanlar, çoğunlukla moda, tasarım sektöründe çalışırken, bir yandan da sınıfsal farklılıklara oturtulmuş aşk hikayeleri üzerinden aşk maceraları yaşarlar.

şekilde boca edilir (örneğin Zerda'nın Şahin Bey'i¹⁷, Asmalı Konak'ın Seymen Ağa'sı¹⁸). Maçoluğa ilişkin, sertlik, boyun eğmezlik, uzlaşmazlık gibi temel düsturlar burada da eni konu ele alınsa da, başka sınıfsal ilişkiler ve başka bağlamlarda hikayelerin anlatıları oluşturulmaya çalışılır. Şimdi bu tipolojileri yarı feodal okumuş üst sınıflar, yarı işadami yarı mafya kahramanlar, kentli burjuvalar ve orta sınıfların bohem okumuşları aracılığıyla tasnif edip, temsiliyetlerindeki karakteristikleri sergilemeye çalışalım.

Ülkemizin ana akım medyasında, en iyi temsil edilen üst sınıf karakterleri, bir ayağı metropollerde karizmatik toprak ağalarının modernlik ile geleneksellik arasında sürünen oedipal ailevi ilişkileri ve yarım kalan aşk hikayeleridir. Bu hikayelerde erkeğin maçoluğu, okumuşluğuna rağmen defaten yüzleşmek zorunda kaldığı maçoluğu, onun geleneksel kökenlerine, şarklı kültürüne ve adı konmasa da Kürt törelerine bağlanır. Bir yanda, babasının ve kimi zaman annesinin şahsında aşmak zorunda olduğu geleneksel ilişkiler ve geleneksel husumetler, diğer yanda modern iş hayatının stresi, bir başka açıdan da, geleneksel aşiret kurgusunun makbul gördüğü evlenilecek kadın ile aslında aşık olup evlenmek istediği modern okumuş, kadın arasındaki gelgitler. Zerda'nın sevgilisini oynayan Yavuz Bingöl ve Asmalı Konak'ın Seğmen Ağa'sı bahsettiğimiz tipolojinin en iyi temsilidir.

Erkeklik üzerine yazan araştırmacıların üzerinde en fazla durdukları bir başka mesele, erkeklerin efsaneler anlatısı ile kurmaya çalıştığı rabitanın çile üzerinden dolayımlanması ve bu ikisinin bir diskur ve bedensel performansta hayat bulması durumudur. Popüler kültür ürünleri içerisinde gene özellikle dizilerde kendisini bulan bir başka üst-orta sınıf temsiliyeti bileğinin hakkıyla taşradan ya da varoşlardan en yukarıya tırmanmış, okumamış ama kültürlü, pişkin değil ama pişmiş, gösterişçi değil ama ince zevkleri haiz yarı işadami görünümlü mafyatik erkeklerdir.

Bu tipoloji temelde Mario Puzzo'nun ölümsüz eseri BABA¹⁹ romanından ve onun sinemaya uyarlanmış halinden esinlenen anlatının üzerinde icra edilen bir takım temsiliyetlerdir. Temelde Kenan İmirzalıoğlu'nun canlandırdığı tiplerle başlayan bu damar Necati ve Raci Şaşmaz kardeşlerin Kurtlar Vadisi ile yakalanması zor bir başarıya ulaşmıştır. Kurgusundaki ve senaryosundaki metafizik ve fantastik öğeler bir yana, bu hikayelerde, sokaktan gelen ve yukarılara bileğinin hakkıyla tırmanan performatif erkeğin hikayesi bu dizilerde oldukça başarılı bir şekilde ele alınır ve dahası, bu temsiliyet oldukça önemli bir şekilde, özellikle alt sınıftan gençler için kurucu rol model olarak popüler kültürün en önemli kilometre taşlarından birisidir. Erkek çilesine, maceraseverliğine ve şiddetin şölenselleştirilmesi üzerinden kurulan

17 Şahin Eroğlu (Şahin Ağa), törelere bağlı, son derece karizmatik, romantik ve güçlü bir karakter. <https://listelist.com/aga-dizileri/>

18 Seymen Karadağ, köklü ve güçlü bir ailenin çocuğu. Özcan Deniz'in canlandırdığı Seymen Ağa karakteri, aşiret reisinin oğlu olarak, büyük kentte okumuş kente dönmüş ve yöresinin kalkınması için ve kadınların hak ettiği yere ulaşması için çalışan, müstakbel aşiret reisi tipolojisinin ilk versiyonudur ve sonraları çokça taklit edilmiştir. Karakteriyle 'ideal ve romantik' bir ağayı gözler önüne serer. <https://listelist.com/aga-dizileri/>

19 Baba, Amerikalı yazar Mario Puzzo'nun yazdığı orijinal olarak 1969'da G.P. Putnam's Sons tarafından yayınlanan bir romandır. ABD'ye yerleşmiş Don Vito Corleone'nin reisliğindeki Sicilyalı bir Mafya ailesinin hikâyesini anlatmaktadır. Roman 1945-1955 yılları arasında geçmekte ve Vito Corleone'nin çocukluktan yetişkinliğe kadar geçmişi de irdelenmektedir. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Baba_\(roman\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Baba_(roman))

erkeklığın en güzel örneği bahsettiğimiz dizinin bizzat kendisi ve varyasyonlarında temsil edilen mafya-işadamı tipolojisidir.

Deliyürek ile başlayan ve Kurtlar Vadisi ismiyle müsemma/generic hale gelen mafya-devlet prodüksiyonlarının güncel bir bağlamı daha var. AKP iktidarı boyunca, çevreden merkeze doğru yürüyen, deyim yerinde ise ‘yırtmayı başaran’ esnaf/kabadayı/mafyoz tipolojinin, kendisini mutenalaştırmaya çalışması. Örneğin, Deli Yürek Yusuf Miroğlu²⁰, araba galericisi bir kabadayı olarak mahallenin meczubundan kıssalar dinler, burjuva bir ailenin kızı ile “yasak aşk” yaşardı; aynı şekilde Kurtlar Vadisi ve Eşkiya Dünya’ya Hükümdar Olmaz dizilerinde, oto-alım satım, kiralama en merkezi meslekti; ne var ki, bu diziler de özellikle Çukur’un mahalle(li) şiddetini orta sınıflara kentli tutunamayan kültürü ile soslayarak, pazarlayabilmiş olmasının ardından, kendilerini mutenalaştırmaya çalışıyorlar; Çukur’un kimya mühendisi, rock starı, doğuş sanatları uzmanı ve sanat tarihinden Ayvazovski’yi muarızları ile tartışabilecek kadar anlayan Yamaç’ının, paramiliter dizilere yarattığı kültürel şok, kabadayıların habitusuna müdahale edilerek aşılımaya çalışılıyor.

Örneğin, Miroğlu tipolojisi için, mahalleli olmak demek, yoksul adab-ı muaşereti içinde, mütevazı bir hayat sürmek demek, ‘delikanlı raconu’nun bir parçasıydı. Öte yandan, 2015’ten beri yayınlanan Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz’ın erkeklerinin habitusları, ilişkileri mümkün olduğunca sofistike hale getilmeye çalışılıyor.

Son yıllarda gelişen bir başka tipoloji de, entelektüel bohem erkeğin varoluşsal sancıları ile cinsel sıkıntılarının boğum boğum iç içe geçtiği kimi karakterlerdir. Özellikle Kaybedenler Kulübü’nün DJ kankaları, Duman müzik grubu’nun sosyetik dilberlere düzenlediği akınların dedikodu sütunlarına taşınması ve çoğaltılması, İncir Reçeli’nin esas oğlu Halil Seza’isi, Ezel’in Kenan İmirzahoğlu’su ve Behzat Ç’nin kimi karakterleri tam olarak böyledir. Varoşların ve taşranın sığ hanzolarına karşı, Kadıköy’ün, İstiklal’in Kızılay’ın bohemleri varoluş kaygılarıyla daha hemhaldir, edebiyat ve müzik ile daha içli dışlı, daha rafine zevkleri haiz olsalar da, kadınlara karşı boyun eğmezlikleri, düşmanlarına karşı her daim tetikte duruşları ve erkekliklerini kadınlara karşı elde ettikleri skorlar üzerinden tanımlamaları, onların hikayelerini bir yandan Kara Murat’ın hikayesine bağlarken, diğer yandan da, gelişmekte olan kültürel yeni orta sınıf habitusuna bağlarsa da, onları maçoğun bohem haliyle tasnif etmemize mani olamaz.

Daha önce de söylediğimiz üzere, toplumsal sınıfların tasnifinde güncel bağlam, boş zamanın yaratılması ve bu boş zamanın elitlere has aktivitelerle anlamlı kılınmasıdır. Eğer burjuva erkeklliğini bu şekilde bir tasnife tabi tutarsak, belki de karşılaşacağımız tek örnek, Aşk-ı Memnu’nun Adnan Ziyagil’idir. Neredeyse çalışırken hiç görmediğimiz, genelde kitap okurken, marangoz atölyesinde bir şeyler yaparken, şiir okurken ya da yazarken görürüz onu. İşlerini belirli bir sisteme oturtmuş, belirli bir gelir seviyesine ulaşmış ve hepsinden önemlisi, diğer erkeklerde pek karşılaşmadığımız şekliyle kendi kudretinden emin olmanın verdiği güvenli son derece mütevekkil ve mütevazidir.

20 Yusuf Miroğlu, Deli Yürek dizisinin baş karakteri. Kenan İmirzahoğlu tarafından canlandırılmıştır. Sağduyusu ve kahramanlara özgü içgüdüsel bir refleksi her zaman başarılı olmasını sağlamıştır. Karizmatik ve güçlü bir karakterdir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yusuf_Miro%C4%9Fflu

Ne var ki, üst sınıflar arasında, erkekliğin temsiliyetinin en rafine ve sofistike hali Aşk-ı Memnunun, Adnan Ziyagil'ini saymazsak daha doğru düzgün bir burjuva iş adamı temsiliyeti ile tanıştırılmış değiliz. Bu durum hem diziler, hem filmler hem de reklamlar için böyledir.

Popüler kültür ve medyada, orta-üst sınıf erkeklerin temsiliyeti

Figure 1: "Kaybedenler Kulübü"nün, kankaları, varoluş acısını, seks, alkol ve felsefe ile gidermeye çalışıyor.

Figure 2: Halil Sezai "Çilek Reçeli" filminde, Cihangir sakini, bir bohem olarak, varoluşuna anlam katmaya çalışıyor.

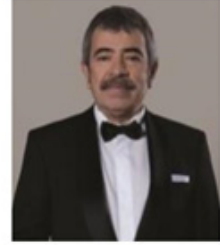

Figure 3: "Aşk-ı Memnu" dizisinde, Adnan Ziyagil karakteri.

Figure 4: Doğu Karadeniz'den gelip, İstanbul'un sahibi olan, bu esnada sofistike-üst sınıf bir yaşam tarzına erişen, mafyanın "Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz"daki temsili.

Figure 5: Kenardan gelip, İstanbul'un sahibi olan, erkekliğin çileli yolunda yürüyen ama salon adamlığını da racon kabadayılığını da aynı derinlikte bilen, üst sınıf mafyanın "Ezel'de temsil edilmiş.

Bu işin böyle olmasında, Türkiye egemen sınıflarının sofistike zevkler edinmeyi öğrenmeye başlamasının, 90'lardan itibaren oldukça kısa bir tarihe sahip olmasının (Bali, 2002; Şimşek, 2020) elbette önemli bir rolü vardır.

Sonuç

Buraya kadar söylediklerimizi toplarsak, toplumsal cinsiyet ve onun değişik temsiliyet biçimleri, rol dağılımları, kadın ve erkeklerin bedenlerini işaretleyerek, belirli beden formlarını belirli sınıfsal ve etnik koordinatlara yerleştirerek popüler kültür ürünleri, diziler, sinemalar üretmeye devam ediyor.

Bu temsiliyetlerde, alt ya da üst sınıflardan olması kadının ikincil erkeğin hegemonik olması varsayımını değiştirmiyor. Yalnızca, aşağı sınıflar için oluşturulan temsiliyetlerde, daha kaba olan, üst sınıflara doğru ilerledikçe daha sofistike oluyor. Başka türlü söylersek, orta sınıflar için yapılan bir reklam ya da dizi de, kadının kendisine ait bir iş ya da eve sahip olması, onu örneğin magnum reklamlarında olduğu gibi, nesneleşmekten ve ufku, devlet, toplum, militarizm, geleneksel aile yapısı ile sınırlandırılmış olan öteki toplumsal cinsiyet kurallarından bağımsız kılıyor.

Benzer bir şekilde, aşağı sınıflar arasında kıroluk ya da kabadayılık olarak işaretlenen

erkeksilik, maskülen tavır, toplumsal hiyerarşi de yukarılara doğru yol aldıkça, daha sofistike hale gelse de, Kaybedenler Kulübü örneğinde olduğu gibi, onun toplumsal cinsiyet ve kadın bedeni ile kurmuş olduğu ilişki, Kara Murat skorculuğu ve maçoluğunun ötesine geçemiyor.

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2007). Kültür endüstrisi kültür yönetimi (J. M. Bernstein, Ed.). İletişim.
- Ağrılar, A. (Director). (2011). İncir Reçeli [Film]. Tiglon. <https://www.hdfilmcehennemi2.life/incir-receli-izle> (Original work published 2010)
- Akar, S., Karaca, D. Ü., Kurtuluş, Z., Altıoklar, M., & Şentürk, S. (Executive Producers). (2010). Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi [TV series]. Adam Film / Inter Medya. <https://www.youtube.com/channel/UCH3WnhFSx9r850HJRRs16lQ> (Original work published 19 Eylül 2010 - 19 Eylül 2019)
- Algida. (2015). Panda'nın, Magnum'a ayar veren reklamı [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=bF4irLR9NBo>
- Alkan, H. (Executive Producer). (2012). Arka Sıradakiler [TV series]. MinT Prodüksiyon / Best Prodüksiyon. <https://www.youtube.com/watch?v=8mQlslA34zA> (Original work published 30 Eylül 2007 - 10 Haziran 2012)
- Arslan, A. (2011). Medyanın birey, toplum ve kültür üzerine etkileri. Journal of Human Science, 8(1), 1-12. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/162/162>
- Asena, D. (2011). Kadının Adı Yok. Doğan Kitap.
- Baker, U. (2015). Kanaatlerden İmajlara: Duygular Sosyolojisine Doğru. Birikim Yayıncılık İstanbul.
- Bakhtin, M. M. (2005). Rabelais ve dünyası. Ayrıntı Yayınları.
- Balekoğlu, M., Yös, B., & Sönmez, Ş. (Executive Producers). (2015). Kiralık Aşk [TV series]. Ortaks Yapım. <https://www.youtube.com/@KiralikAskDizi> (Original work published 19 Haziran 2015 - 20 Ocak 2017)
- Bali, R. N. (2002). Tarz-ı hayat'tan life style'a: yeni seçkinler, yeni mekânlar, yeni yaşamlar. İletişim.
- Bayrak, Ç., & Çiçek, A. (Executive Producers). (2018). Erkenci Kuş [TV series]. Gold Film. <https://www.youtube.com/@ErkenciKus> (Original work published 26 Haziran 2018 - 6 Ağustos 2019)
- Bayraktar, U. (Executive Producer). (2009). Ezel [TV series]. Ay Yapım. <https://www.youtube.com/user/ezel> (Original work published 28 Eylül 2009 - 20 Haziran 2011)
- Bilgin, A., & Yorulmazer, D. (Executive Producers). (2017). Ufak Tefek Cinayetler [TV series]. Ay Yapım. <https://puhutv.com/ufak-tefek-cinayetler-detay> (Original work published 24 Ekim 2017 - 11 Aralık 2018)

- Bourdieu, P. (2015). Ayrım: beğeni yargısının toplumsal eleştirisi. Heretik.
- Brants, K., & Zoonen, L. v. (1998). *The Media in Question: Popular Cultures and Public Interests* (J. Hermes, Ed.). SAGE Publications.
- Çalışlar, İ. (2011). *Latife Hanım: biyografi*. Doğan Kitap.
- Celen, S. (Executive Producer). (18 Haziran 2015 - 19 Mart 2016). *Güneşin Kızları* [TV series]. Süreç Film. <https://www.youtube.com/@GunesinKizlariKanalD>
- Cengiz, K., Tol, U. U., & Küçükural, Ö. (2004). Hegemonik Erkekliğin Peşinden. *Toplum ve Bilim*, (101), 50-70.
- Clatterbaugh, K. (1998, Jul 1). What Is Problematic about Masculinities? *Men and Masculinities*, 1(1), 24-45. <https://doi.org/10.1177/1097184X98001001002>
- Club Jolly Turizm ve Ticaret A.Ş. (2022). Jolly [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 21, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=mCR1KhDZSLU>
- The Coca-Cola Company. (2011). *Coca-Cola Ramazan Doğudan Batıya* [Reklam]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=jPLLMlJnGel>
- The Coca-Cola Company. (2012). *Doğadan Bitki Meyve Çayları Reklam Filmi* [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from https://www.youtube.com/watch?v=byjMk_fj83w
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005, December). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society*, 19(6), 829-859. https://www.jstor.org/stable/27640853?sam1_data=eYjZyW1sVG9rZW4iOijhYjI3ZjM5Mi1iNDdjLTRiYktYTU1MC0xYjM4MGVmMDY4ZjciLCJpbN0aXR1dGlvbklkeYl6WyIzNGY2OTcxYS1iYzhjLTRiMGQtODg2OC00MjAwZWQzNWUyM2liXX0#metadata_info_tab_contents
- Crane, D. (2000). *Fashion and its social agendas : class, gender, and identity in clothing*. University of Chicago Press.
- Demir, C. (Executive Producer). (2016). *Avrupa Avrupa* [TV series]. Mia Yapım. <https://www.youtube.com/watch?v=Q83bQD09R1s> (Original work published 25 Eylül 2011 - 27 Kasım 2013)
- DERBY. (2012). *Ali Desidero ile İlk Derby Reklamı* [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=GiN7UDSwZ9Q>
- Dryer, M. S. (2006). *Descriptive Theories, Explanatory Theories, and Basic Linguistic Theory. Catching language: The standing challenge of grammar writing* (F. K. Ameka, A. Dench, & N. Evans, Eds.). Mouton de Gruyter.
- Durak, N., & Turgut, F. (Executive Producers). (2021). *Zehirli Sarmaşık* [TV series]. Goldfilm. <https://www.youtube.com/watch?v=nrzNDNixgMQ> (Original work published 11 Ağustos 2011 - 11 Kasım 2011)
- Eczacıbaşı Tüketim Ürünleri. (2015). *Okey Prezervatif Tenn Hissi Reklamı* [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=szhZcHrgrEM>
- Elexus Hotel. (2020). *Elexus Hotel Resort Casino - Etstur* [Reklam]. YouTube.

Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=nvGvK3TidYE>

Elgün, A., & Pira, A. (2004, Mart 17-19). Toplumsal cinsiyeti inşaa eden bir kurum olarak medya; reklamlar aracılığıyla ataerkil ideolojinin yeniden üretilmesi. *istanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları*, 26(2), 525-538. <https://docplayer.biz.tr/4280402-Toplumsal-cinsiyeti-insaa-eden-bir-kurum-olarak-medya-reklamlar-araciligiyla-ataerkil-ideolojinin-yeniden-uretilmesi.html>

Eraslan, M. (Executive Producer). (2019). Yaprak Dökümü [TV series]. Ay Yapım. <https://www.youtube.com/watch?v=IB7OroiVwPA> (Original work published 13 Eylül 2006 - 29 Aralık 2010)

ETİ. (2011). Pay Kek [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from https://www.youtube.com/watch?v=swRi_Gde4Yw

ETİ. (2014). Eti Browni Intense Reklamı: Güzel 2014 [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=iqjei-Fjee8>

Fater. (2009). ACE [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=LErFY4CE2Mc>

Ferrero Türkiye. (2014). Kinder Chocolate Gülümsemenin Gücü Reklamı [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=IOYtKnKZ0gc>

Frydenberg, E., & Lewis, R. (1993, September). Boys play sport and girls turn to others: age, gender and ethnicity as determinants of coping. *Journal of Adolescence*, 16(3), 253-266. <https://doi.org/10.1006/jado.1993.1024>

GıdaSa. (2013). ONA Sıvı Yağ (Yıldız Holding (2018 -), Ed.) [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=u0NxlN7mvlI>

Goffman, E. (2020). Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet. Heretik Yayıncılık.

Gökbakar, T. (Director). (2008). Recep İvedik 1 [Recep İvedik 1] [Film]. Özen Film - Aksoy Film. [https://www.netflix.com/watch/80038525?trackId=14277281&tctx=-97%2C-97%2C%2C%2C%2C%2C%2C](https://www.netflix.com/watch/80038525?trackId=14277281&tctx=-97%2C-97%2C%2C%2C%2C%2C%2C%2C) (Original work published 2008)

Göle, N. (2004). Modern mahrem: medeniyet ve örtünme. Metis.

Güven, B., Saçıntı, M. C., Tekay, B., & Yağcıoğlu, U. (Executive Producers). (2015). Seksenler [TV series]. MinT Motion Pictures. <https://www.youtube.com/watch?v=f6pfZaFQEPw> (Original work published 24 Ocak 2012 - 10 Haziran 2022)

Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*. Pinhan Yayıncılık.

Hayat Kimya. (2013). Molped Reklamı: Nil Rüzgar Erkoçlar - Tuba Büyüküstün - Yasemin Ergene - Hande Katipoğlu [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=nIKYHvmuB6A>

Hemmings, C. (2005, August). "Telling Feminist Stories" Feminist Theory. *Revista Estudos Feministas*, 6(2), 115-139. DOI: 10.1177/1464700105053690

iLab Holding. (2022). Sigortamnet [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 21, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=IFhdxMrUwzQ>

- Intergum. (2014). Falım Sakız Beyaz Atlı Prens [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=IolRVAXq180> / <https://www.youtube.com/watch?v=74GwVHZJW2c>
- Irmak, Ç. (Executive Producer). (2002). Asmalı Konak [TV series]. ANS Prodüksiyon. 11 Mart 2002 - 16 Haziran 2003 (Original work published 11 Mart 2002 - 16 Haziran 2003)
- İşbilen, B., Kılıçaslan, S., & Keten, U. (Executive Producers). (2017). Şevkat Yerimdar [TV series]. Limon Film. <https://www.youtube.com/watch?v=jMyBWkuLciY> (Original work published 26 Mayıs 2017 - 30 Mart 2018)
- Karagöz, R. (Executive Producer). (2020). Arıza [TV series]. O3 Medya. <https://www.youtube.com/watch?v=a8Dov7B7alQ> (Original work published 13 Eylül 2020 - 11 Nisan 2021)
- Karakaş, B. (2013, September 1). Fotoromanların kaldığı yerden televizyon dizileri devam ediyor. Milliyet. <https://www.milliyet.com.tr/pazar/fotoromanlarin-kaldigi-yerden-televizyon-dizileri-devam-ediyo-1757364>
- Kimberly-Clark. (2015). Kotex Olması Gerekenler [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=Fxcplha3fE>
- Kıraç, Ş. (2016, December 13). Kadına şiddet bitmiyor. Cumhuriyet Gazetesi. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kadina-siddet-bitmiyor-645001>
- Kocataş, S., & Karagöz, F. (Executive Producers). (2002). En Son Babalar Duyar [TV series]. Motion Pictures / Birol Güven. <https://www.youtube.com/@ensonbabalarduyardizi> (Original work published 2006)
- Mater, N. (1999). Mehmedin Kitabı Güneydoğu'da Savaşmış Askerler Anlatıyor. Metis Yayıncılık.
- Mercan, C., & Dönmez, A. (Executive Producers). (2016). Paramparça [TV series]. Endomel Shine. <https://www.youtube.com/watch?v=liRPAPrSENI> (Original work published 1 Aralık 2014 - 27 Mart 2017)
- Müjde, G. (Executive Producer). (2021). Hayat Bilgisi [TV series]. Süreç Film. https://www.youtube.com/watch?v=Y1jBC6o9_uc (Original work published 13 Şubat 2003 - 16 Haziran 2006)
- Nestle. (2013). Nestlé Nesfit Reklamı [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=YU3vwRRTKIk>
- oç Holding. (2021). SETUR [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 21, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=mg1hp2QGioY>
- Örnek, T. (Director). (2011). Kaybedenler Kulübü [Film]. Tiglon Film. <https://www.youtube.com/watch?v=sXCopYBtbao>
- Osgerby, B. (2001). Playboys in Paradise: Masculinity, Youth and Leisure-Style in Modern America. Berg Publishers.
- Özman, M. (Director). (2010). Biz Fattan Kadınlar [TV series episode]. In Filmmor (Executive Producer), 70-80-90 Masum, Küstah, Ayartıcı - Belgesel. Filmmor Kadın

Kooperatifi. <http://filmmor.org/en/70-80-90-innocent-insolent-enticing/>

Öztürk, S., & Sevimli, Ö. (Executive Producers). (n.d.). Çukur [TV series]. Ay Yapım. https://www.showtv.com.tr/dizi/tum_bolumler/cukur-sezon-4-bolum-131-izle/96610 (Original work published 23 Ekim 2017 - 7 Haziran 2021)

Pakman, F. G., & Güler, A. (Executive Producers). (2015). Çilek Kokusu [TV series]. Gold Film. <https://www.youtube.com/@CilekKokusu> (Original work published 24 Haziran 2015 - 27 Kasım 2015)

Pulat, H. T., & Güven, B. (Executive Producers). (2015). Zengin Kız Fakir Oğlan [TV series]. Mint Prodüksiyon. <https://www.youtube.com/watch?v=90o-nAdN7xs> (Original work published 30 Ağustos 2012 - 28 Ağustos 2015)

Reckitt Benckiser. (2015). Veet Naturals Sir Ağda Bandı Reklamı [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=EoC-YXT-d-M>

Sabancı, K. (Executive Producer). (2002). Zerda [TV series]. TMC. <https://www.youtube.com/@ZerdaResmiYouTubeKanal> (Original work published 26 Eylül 2002 - 3 Haziran 2004)

Saral, H. (Executive Producer). (2008). Aşk-ı Memnu [TV series]. Ay Yapım. <https://www.youtube.com/user/askimemnu> (Original work published 4 Eylül 2008 - 24 Haziran 2010)

Saussure, F. D. (2001). Genel dilbilim dersleri. Multilingual.

Selek, P. (2011). Sürüne sürüne erkek olmak. İletişim Yayınları.

SENUR A.Ş. (2010). Arnica [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=iDazaBdwcos>

Şimşek, A. (2005). Yeni orta sınıf. L & M Yayınları.

Şimşek, A. (2020). Yeni Orta Sınıf - Sinik Stratejiler. Tekin Yayınevi.

Sınav, O. (Executive Producer). (1998). Deli Yürek [TV series]. Sinegraf. <https://www.youtube.com/channel/UcKDbcv9uoysV4N0J9jRDgzw> (Original work published 5 Ekim 1998 - 24 Haziran 2002)

Sınav, O. (Executive Producer). (2015). İnadına Aşk [TV series]. Sinegraf. <https://www.youtube.com/@InadnaAsk> (Original work published 2 Temmuz 2015 - 3 Şubat 2016)

Sınav, O., Doğan, M. Ş., & Şaşmaz, R. (Executive Producers). (2016). Kurtlar Vadisi [TV series]. Sinegraf / Pana Film. <https://www.youtube.com/watch?v=xeFIRM11csA> (Original work published 15 Ocak 2003 - 29 Aralık 2005)

Şölen Çikolata. (2011). Biscolata Reklam filmi [Reklam]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=usTyUNaghaU>

Tan, O., Şaşmaz, Z., & Özçaylan, B. (Executive Producers). (2015). Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz [TV series]. Raci Şaşmaz / ATV İç Yapımlar. <https://www.youtube.com/@EDHOatv> (Original work published 8 Eylül 2015 - 15 Haziran 2021)

Tan, Z. G. (Executive Producer). (2011). Öyle Bir Geçer Zaman Ki [TV series].

D Productions. https://www.youtube.com/watch?v=cmDI5_yWPdk (Original work published 14 Eylül 2010 - 18 Haziran 2013)

Teber, F. (Executive Producer). (2011). İffet [TV series]. Gold Film. <https://www.youtube.com/watch?v=e01jBgaDf0E> (Original work published 17 Eylül 2011 - 24 Eylül 2012)

Teber, F. (Executive Producer). (2014). Hanımın Çiftliği [TV series]. Gold Film. <https://www.youtube.com/watch?v=IihlExTx79Q> (Original work published 4 Eylül 2009 - 17 Haziran 2011)

Tekay, B., Çelikezer, R., & Köker, G. (Executive Producers). (2014). Çocuklar Duymasın [TV series]. Protel Yapım (2002) / MinT Motion Pictures (2002-2019). <https://www.youtube.com/watch?v=OfNzek8keHI> (Original work published 16 Ocak 2002 - 11 Nisan 2019)

Tibet, K. (Director). (1982). İffet [Film]. Ferit Turgut; Kadir Turgut. <https://puhutv.com/iffet-izle> (Original work published 1982)

Türkiye İş Bankası. (2021). Anadolu Sigorta [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 21, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=wMQTtMMCne4>

Uğur, Ö. (Executive Producer). (2015). Geniş Aile [TV series]. D Productions. <https://www.youtube.com/watch?v=f6pfZaFQEPw> (Original work published 8 Temmuz 2009 - 18 Kasım 2011)

ÜLKER. (2013). Bizim Yağ [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=vDB8OnRe2SM>

Unilever. (2010). OMO - Kirlenmek Güzeldir - Misket [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from https://www.youtube.com/watch?v=P61OE-_3fo8

Unilever. (2014). Dünyanın En Komik 10 Axe Reklam Filmi [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=CC7Jdoo61TQ>

Ünlü, Ö. B., & Erçetin, B. (Executive Producers). (2011). Umutsuz Ev Kadınları [TV series]. Medyapım / Abc Studios. <https://www.youtube.com/@UmutsuzEvKadinlari> (Original work published 2 Ekim 2011 - 19 Haziran 2014)

Yaşar Holding. (2015). Ben Bir Pınar Annesiyim – Pınar Sütüm [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=biU6fTpHODk>

Yavuz, Ş. (2015). Toplumsal Cinsiyet: Medya Temsilleri (Ş. Yavuz, Compiler). Heyamola Yayınevi.

Yeşilyurt, N., Öztürk, M., & Koçoğlu, E. E. (Executive Producers). (2018). Yasak Elma [TV series]. Medyapım. <https://www.fox.com.tr/Yasak-Elma/izle> (Original work published 19 Mart 2018 - Devam ediyor)

Yıldız Holding. (2012). ŞOK Market [Reklam]. YouTube. Retrieved 11 18, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=MjemUOSe1uc>

Yılmaz, R. A. (2013). Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı: 1960-1990 Yılları Arası Milliyet Gazetesi Reklamlarına Yönelik Bir İçerik Analizi. Selçuk İletişim, 4(4), 143-155. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/177948>

Yorulmazer, D. (Executive Producer). (2020). Bay Yanlış [TV series]. Gold Film.
<https://www.youtube.com/@BayYanlisDizi> (Original work published 26 Haziran 2020 -
2 Ekim 2020)

Zihniođlu, Y. (2003). Kadınsız inkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası,
Kadın Birliği. Metis.

İZMİR BUCA'DAKİ TARİHİ LEVANTEN KONUTLARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ VE SOYLULAŞTIRMA¹

Maide UĞUR²

Gazanfer KAYA³

Özet

Kentler, sadece bir fiziki mekân olmayıp, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel birçok unsuru içerirler. Kentlerin yapıları ve işlevleri, bu unsurlardaki değişimlerden etkilenmektedir. İzmir hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde, kentleşme dinamiklerinin son derece öne çıktığı bir yerleşim yeri olmuştur. Özellikle de 19. yüzyılda sanayi kapitalizmi ile kurulan ilişkiler, İzmir kent yapısında Levanten konutları gerçekliğini daha da görünür hâle getirmiştir. Kent belleği açısından önemli bir yere sahip olan bu konutlar, yeniden işlevlendirme ve soylulaştırmaya uğramışlardır. Bu çalışmada, yeniden işlevlendirme ve soylulaştırma süreci bağlamında, Buca'daki Levanten konutları, disiplinler arası bir bakışla incelenmiştir. Araştırma kapsamında tescilli 109'dan fazla konuttan yeniden işlevlendirilmiş 55 konut ele alınmıştır. Buca Levanten konutları örnek olay incelemesi üzerinden nitel araştırma yönteminin görsel analiz, yapısal tespit, gözleme dayalı teknikleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Günümüz Buca'sında bu konutlar eğlence, eğitim, ticaret, konaklama ve kamusal alanda hizmet vermektedir. Özellikle hizmet ve eğlence sektörü için yeniden işlevlendirilen Levanten konutlarına yapılan müdahaleler, kültürel bir miras olan tarihi dokuyu zedelemektedir. Kentsel bellekte önemli bir yere sahip olan tarihi yapılar yeniden işlevlendirme sırasında bir "ürüne" ve pazar aracına dönüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Buca, Levanten Konutları, Yeniden İşlevlendirme, Soylulaştırma.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 29.07. 2022 - Kabul Tarihi: 11.12.2022

Uğur, M. & Kaya, G. (2022). "İzmir Buca'daki Tarihi Levanten Konutlarının Yeniden İşlevlendirilmesi ve Soylulaştırma". Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), Sayı 12, s. 176-215.

1 Bu çalışma, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Kent Araştırmaları Enstitüsü'nün iş birliği ile 16-18 Mayıs 2022 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen 7. Kent Araştırmaları Kongresi'nde sunulan bildirinin, ek literatür okumalarıyla geliştirilerek ve gözden geçirilerek makale biçimine dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur.

2 Mimar, Dokuz Eylül Üniversitesi, E-Posta: mmaideugur@gmail.com, Orcid: 0000-0001-5676-0058.

3 Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, E-Posta: gazanferky@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8236-4419.

RE-FUNCTIONALIZATION AND GENTRIFICATION OF HISTORICAL LEVANTINE HOUSING IN BUCA, İZMİR

Abstract

Cities are not only physical spaces, but also they contain economic, social, political and cultural elements. The structure and functions of cities are affected by the changes in these elements. İzmir has been a settlement where urbanization dynamics were extremely dynamic both in the Ottoman and Republican periods. Especially in the 19th century, the relations established with industrial capitalism made the reality of Levantine dwellings more visible in the urban structure of İzmir. These houses, which should have an important place in terms of urban memory today, have undergone re-functioning and gentrification. In this study, Levantine dwellings in Buca were examined in order to be understood the refunctioning and gentrification process better. Within the scope of the research, 55 re-functioned houses from more than 109 registered houses were studied. In this study, visual analysis, structural determination, and observation-based techniques of qualitative research method were used through case study. In today's Buca, these houses serve for entertainment, education, trade, accommodation, and public service. In particular, interventions to Levantine residences, which are repurposed for the service and entertainment sector, damage cultural heritage. Having an important place in urban memory, historical places turn into product and market tool because of re-functioning.

Keywords: İzmir, Buca, Levantine Houses, Refunctioning, Gentrification

Giriş

*Yeniden yapılandırılmış bir ekonomi
yeniden yapılandırılmış bir yapıyı içerir.*

Neil Smith⁴

İnsanlık tarihi için devrim olarak nitelendirilen kentsel mekânların ortaya çıkışı, yaklaşık olarak 5000 yıl öncesine tarihlenmektedir. Kentsel mekânlar ve kentleşme, artık günümüz toplumlarının temel bir gerçekliğidir. Mike Davis *Gecekondu Gezegeni* adlı eserinde, özellikle de gelişmekte olan dünyada nüfus patlaması yaşayan kentleri vurgular (2010: 19). Kentlerin heterojenliği, yoğunluğu ve sosyoekonomik işlevlerinin karmaşıklığı, kentleri dinamik bir varlığa dönüştürmekte ve görünümünü etkilemektedir. Nitekim kentsel planlamaya ilişkin tartışmalarda “dikey mimari” ve “yatay mimari” gibi sıkça ifade edilen terimler de kentteki konut yapılaşmasının ne denli gündem oluşturduğunu göstermektedir. Kuşkusuz kentsel mekâna ilişkin bu plan ve pratikleri, ekonomi politikten bağımsız düşünmek olanaksızdır.

Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olan İzmir, son on yılda dikey yapılaşmanın ve büyük ölçekli kent merkezi projelerinin ivme kazanması ile yeni bir silüete bürünmüştür. Bu yeni görünüm kentin tarihi ve belleği açısından dikkat çekici bir tartışma alanını oluşturmaktadır. İzmir, sosyolojik ve mimari tarihinin mirası olan tarihi konutlara sahip eski

4 N. Smith & P. Williams, Kentin Mutenalaştırılması, 2015: 49.

bir yerleşim yeridir. Nitekim İzmir, öncesinde ticari kapitalizme ve 19. yüzyılda ise sanayi kapitalizmine hammadde ve pazar ülkesi olarak eklenilen Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir liman kentidir. Uluslararası sermaye akışı ve pazar ilişkileri, Avrupalı tüccar ailelerinin İzmir'e yerleşmesini ve yapılı çevre oluşturmalarını getirmiştir. İzmir'de yaşayan Levantenlerin sahip olduğu konutların kentleşme dinamiklerine bağlı olarak geçirdiği değişim bu çalışmanın merkezini oluşturmaktadır. Özellikle de bu çalışmada son kırk yıla damgasını vuran neoliberal kentleşme sürecinden, bu konutların nasıl etkilendiğine odaklanılmaktadır. Bu noktada toplumdaki değişimlerin konuttaki izini görebilmek için belli bir dönem kesitinin alınması uygun görülmüştür. Dolayısıyla çalışma kapsamında İzmir kenti Buca İlçesinde bulunan Levanten konutlarının tarihsel süreçteki değişimleri ve bu yapı gruplarının günümüz kullanımları elde edilen mimari/sosyolojik bulgular bağlamında analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı bağlamında şunları ifade etmek yerinde olacaktır:Tarihi kent merkezlerinin yeniden işlevlendirilerek kente dahil olması son yirmi yıllık dönemde daha da baskın olarak öne çıkmıştır. Çalışmanın amacı tarihi kent öğelerinin bütüncül korunması ve tarihi/kentsel bellek algısının yitirilmemesi üzerine inşa edilmiştir.. Yeniden işlevlendirme yapının özgünlüğünü ne kadar korumaktadır? Koruma adı altında yapılan restorasyon çalışmaları bölgede yaşayanları ne kadar etkilemektedir? Yeniden işlev kazanan yapı gruplarının çevresindeki konut dokularındaki kira artışı bölgedeki insanların yaşam koşullarına müdahale etmiş midir? Eğer ettiyse bu soylulaştırmanın bir sonucu mudur? Yapılara yapılan müdahale koruma amacı mı gütmektedir yoksa satılması için bir ürün haline mi getirmektedir? Çalışmamızda bu sorularına cevaplar aranmaktadır. Bu bağlamda yukarıda da değinildiği üzere, yeniden işlevlendirilmeye uğratılan Buca Levanten konutları örneklem alan olarak seçilmiştir.

Kentleşme, Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma

Kentleşme yalın anlamıyla bir ülkenin/bölgenin/ilin kentlerinde yaşayan insan sayısı ile ilişkili olarak kullanılan bir terimdir. Kentleşme dinamik bir karaktere sahip olup, kentlerde yaşayan insan sayısını betimleyen niceliksel/demografik durumlar zamanla değişim gösterdiği gibi, kentler niteliksel olarak da değişirler. Bir ülkenin toplumsal yapısındaki değişimler, mekânsal değişimler üzerinde oldukça etkilidir. Kıray, kentleşmeyi her şeyden önce nüfusun büyük oranının tarımdan ve topraktan kopup tarım dışı alanlarda, sanayilerde hayatlarını kazanmaya ve yaşamaya başlamaları olarak tanımlamaktadır (1982: 57). Keleş'e göre ise kentleşme, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütlemeye, uzmanlaşmaya ve insanlar arası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi sürecidir (1998: 80). Bu bağlamda kentleşme bir sonuç olduğu gibi, kentleşmeye bağlı ortaya çıkan ekolojik, fiziki, mimari, sosyal, ekonomik ve kültürel durumlar, aynı zamanda kentleşmenin neden yönünün de olduğunu göstermektedir.

Kentleşmenin şekillenmesi göç hareketliliği önemli bir yere sahiptir. Sencer'in ifadesiyle kentleşme her şeyden önce demografik bir olaydır. Kentsel alanlarda nüfus, doğumla birlikte arttığı gibi göç ile de bu artış önemli ölçülerde sağlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde doğurganlık eğilimleri genellikle azaldığı için, kentleşmede

nüfus daha çok kırsal alanlardaki göçler ile beslenir. Dolayısıyla kent nüfusunun büyümesi doğal artış ve göç ile sağlanır (1979: 2). Bu anlamda tarımda kapitalistleşme ve makineleşmenin öne çıktığı kırsal yerleşim yerlerinden kentlere doğru bir iç göç süreci, sanayileşen veya geç sanayileşen pek çok ülkeye deneyimlenmiştir. Nitekim Batı'nın toplumsal yapısında büyük dönüşümlere yol açan sanayi devrimi, kentleşme açısından da bir devrimdir. Hızlı kentleşmeye bağlı olarak kentlerde biriken milyonlarca insanın gıda, barınma, istihdam gibi ihtiyaçlarını karşılayamama noktasında ortaya çıkan kentsel sorunlar, 19. yüzyıl Batı'sının temel bir görünümünü oluşturmuştur. David Harvey, Paris-Modernitenin Başkenti kitabında 1850'lerin ortasına ait Paris'inin çevresindeki gecekondu fotoğrafına yer vermiştir (2013: 171). Süreç içerisinde Batı'daki hızlı kentleşme sürecinde ortaya çıkan toplumsal sorunlar belli ölçülerde aşılmış olup, günümüze geldiğimizde gelişmiş ülkelerdeki nüfusun büyük bir kısmı kentlerde yaşamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ve de gelişmemiş ülkelerde ise kentleşme dinamiği belli ölçülerde devam etmektedir. Bu ülkelerin kentleşmesi sanayileşmeye bağlı planlı ve kontrollü gerçekleşmediğinden, birçok toplumsal sorun yaşanmaktadır. Yine neoliberal küreselleşmeye bağlı olarak bu ülkelerin mevcut ekonomik dengelerinin değişmesi, kırsal yapıların hızla çözülmesine neden olmuştur. Bir başka deyişle kırsalda belli ölçülerde tutunma olanağını yitirip yoksullaşan milyonlarca insan, kentlere göç etmiş ve göç etmeye devam etmektedirler. Bu bağlamda Davis'in pek çok örnekle vurguladığı gibi, dünya kentleşiyor, aynı zamanda dünya yoksullaşıyor! (2010).

Kentleşmiş dünya dışında, kentleşmenin devam ettiği dünyada insanların başına sokacakları bir konutun varlığı son derece önemlidir. Konutun değişim değerinin öne çıktığı kentsel alanlarda, barınma daha kritik bir sorunu ve de sermayenin mekânı üreterek birikim stratejisinde önemli bir noktayı oluşturur. Farklılaşmanın ve eşitsizliklerin mekânı olan kentler aynı zamanda farklı konut tarzlarının da mekânıdır. Bu konut tarzlarındaki farklılaşma kentin toplumsal tarihinin dünü ve bugününden bağımsız değildir. Dolayısıyla Harvey'in de vurguladığı gibi "Gelgelelim konut yalnızca barınak demek değildir, barınmağın ötesinde bir şeydir" (2015: 126). Bu bağlamda kentleşme sürecinde konutun yeniden işlevlendirilmesi ve soylulaştırma üzerinde durulacaktır.

Toplumsal değişimler kent içinde bulunan tarihi yapıları da değişime uğratar. Tarihsel süreç içinde yaşanan savaşlar, göçler, teknolojik gelişmeler, ekonomik yapılar, bireysel ve toplumsal olaylar bu değişimi tetikler. Nitekim Enlil 70'li-80'li yıllardan bu yana uluslararası düzlemde dolaşımı yöneten New York, Londra, Paris ve Tokyo gelişim sürecindeki deseni fark ederek şu saptamada bulunmuştur: "...Uluslararası piyasalarla bütünleşmiş bu yeni kentsel ekonomi farklı niteliklerde bir işgücü gerektiriyordu. Bankacılık, sigortacılık, emlak işleri, mali işler, danışmanlık, reklamcılık, yayıncılık, hukuk ve muhasebe faaliyetleri, araştırma-geliştirme, halkla ilişkiler gibi iş kollarında uzmanlaşmış, çoğunluğunu genç profesyonellerin oluşturduğu bu işgücü "yeni orta sınıfı" tanımlıyordu. Safları giderek artan yeni orta sınıfların ise değişen yaşam biçimleri, tüketim kalıpları ve kültürel tercihleri vardı. Bu tercihler doğrultusunda, kent merkezleri "gourmet" restoranların, "designer" butiklerin, "wine bar"ların etnik el sanatlarının, çeşit çeşit, özel, uzmanlaşmış ürünlerin satıldığı "trendy" ticari birimlerin, kültürel aktivitelerin yoğunlaştığı alanlar oldular. Kısacası, kent merkezleri sadece fiziksel anlamda değil, aynı zamanda sosyo-kültürel anlamda da "Manhattanlaştılar". İşgücünün

yapısındaki bu dönüşümler doğrultusunda adeta bir “burjuva oyun alanı” haline geldiler” (2000:47). Yaşam standartlarındaki değişimler ve buna bağlı güncel ihtiyaçlar nedeniyle kentsel mekân yeniden yapılandırılmakta ve de birçok tarihi yapı özgün işlevini kaybetmektedir. Yeniden işlevlendirme: “Yapısal ve statik olarak ayakta olan bir binanın ilk yapılış amacına yönelik olarak işlevsel, çevresel ve ekonomik nedenlerle kullanılmamasından dolayı, farklı bir işleyle yeniden değerlendirilmesidir.” olarak tanımlanmaktadır (Hakyemez ve Gönül, 2014: 114). Karagünlü'nün ifadesiyle toplumun ihtiyaçlarına cevap veremeyen ancak fiziki varlıklarını sürdüren yapıların etkinliklerini devam ettirmesi ve yeni işlevlere cevap verebilecek hâle gelmesi birtakım dönüşümler geçirmesini zorunlu kılar (Karagünlü, 2015: 7). Yapıların fiziksel olarak kent yaşamına tekrar kazandırılması ve özgün kullanımından farklı bir işleve hizmet etmeleri için yeniden işlevlendirilmeleri bu sürecin bir parçasıdır. Bu bağlamda Türkiye Mimar ve Mühendisler Odası Birliği'ne göre yapılardaki yenileme (rönevasyon), “zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı isteklerle işlevini yitirmiş tarihi yapıların, farklı bir işleve uyarlanması ya da işlevleri devam eden ancak konfor koşulları eskiyerek standart altı kalan tarihi yapıların güncelleştirilmesidir” (TMMOB, 2011: 8). Yeniden işlevlendirme, eski yapıların ayakta kalması, kültürel bir ifade olarak yaşamına devam etmesi ve yıkımdan kurtarmak için bir araçtır. Ancak yeniden işlevlendirme dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nün 5. Maddesi bu konuyu şu şekilde açıklamıştır: “Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir” (Akt. Ahunbay, 2018: 150).

Dünya kültürel miraslarının korunmasında büyük rol oynayan ICOMOS yeniden işlevlendirme üzerine şu tanımlı yapmıştır: Kültür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon/koruma projesi kapsamında uygulanmasıdır. Bu yeniden kullanım sürecinde yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamı saygı görmelidir (ICOMOS. 2013:7).

Tarihi çevreler, inşa edildiği dönemin; teknolojisini, sanat anlayışını, toplum normlarını, kültürel etkinliklerini ve güncel yaşamları hakkında izler barındırır. Konutun özgünlüğünü bozan, tabela-cephe vb. detayları ile tarihi yapının önüne geçen müdahaleler koruma anlayışını tehlikeye atmaktadır. Bu konutlara verilen yeni işlev ve işlevin niteliği korumacılar için önemlidir. Kültürel miras olan ve eşi benzeri olmayan, yenisini yerine koyulmayacak olan bu yapı grupları tarihi belge niteliği taşımaktadır. “Geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısı, yaşam felsefesi, estetik duyarlılığı ile ilgili birçok ayrıntı bu çevrelerde saklıdır” (Ahunbay, 2018: 116). Ünik olan bu yapıların gelecek nesillere doğru şekilde aktarılması bu nedenle büyük önem taşımaktadır. Tarihi yapıda o dönemin günlük yaşam alışkanlıkları, kültürel etkinlikleri, inançları ve inşa edildiği döneme ait sosyo-ekonomik koşulları ve dahasını okuyabilmek mümkündür. Geleceğe doğrudan aktarım yapının bütüncül korunmasıyla gerçekleşmektedir. Tarihi belge niteliği olan kültürel mirasların yeniden işlevlendirilirken yapılan müdahaleler bu izlerin kaybolmasına sebebiyet verebilir. Yapının yeniden işlevlendirirken dikkat edilmesi gereken üç temel olgu bulunmaktadır, yapının konumu, yapının hacimsel-mekânsal

kurgusu ve müdahale yöntemleri-geriye döndürülebilirlik. Yeniden işlevlendirilen yapının konumu tarihi dokudaki yeri, konumdaki ekonomik veriler büyük önem taşır; çevreye uyum göstermeyen, çevrenin temel dinamiklerini karşılamayan bir işlev ise başarılı sayılmamaktadır. Hacimsel mekânsal kurgu yapının yeni işleviyle uyumlu olmalıdır. Yeni işlev için gerekli mekânlar için özgün işlevle çakışmıyorsa yapıya büyük müdahaleler yapılır. Karagünlü'nün saptamasına göre yapıya yüklenmiş doğru bir işlev kurgusu ile aynı zamanda yapının uzun süre etkin kalabilmesi ve süreklilik de sağlanmış olur” (Karagünlü, 2015: 16). Üçüncü dinamik olan geriye döndürülebilirlik ise ikinci temelle iç içedir, yapılan müdahale ne kadar büyükse özgün fiziksel haline getirmekte o kadar imkânsızlaşır. Tarihi belge niteliğindeki bu yapılara az müdahalede bulunmak ise yeniden işlevlendirmede esas alınması gereken noktalardan birdir. Buca Levanten Konutlarındaki çalışmada bu üç esasa bağlı olarak incelendiğinde negatif örnek olarak gösterilen yapılarda 2. ve 3. maddelerin göz ardı edildiği görülmektedir. Yapıların özellikle bahçelerine yapılan doluluk boşluk oranlarını bozan yarı açık mekânlar inşa edildiği gözlemlenmiştir. Pandemi dolayısıyla iç kurgu hakkında bir şey söylemek mümkün olmamakla birlikte yeni verilen işlevlerin fazladan mekâna ihtiyaç duyduğu bir gerçektir. Bu bağlamda olasılıkla tarihi yapıların iç kurgularına büyük müdahaleler gerçekleştirildiği söylenebilir.

Yapının özgün cephe detayları, iç mekân organizasyonu, yapım tekniği, süsleme detayları ve yapıdan okunan her iz konutun yapıldığı döneme dair bilgi saklamaktadır. Yeniden işlevlendirme ise yapının sürdürülebilirliği için gereklidir. Geçmiş toplumların yapıları inşa ettiği dönemdeki kullanımlar çoğunlukla yetersiz kalmaktadır. Buna bağlı olarak tarihi konutların güncel konfor standartlarına göre yeniden işlevlendirilmesi yapıyı hayatta tutmaktadır. Orbaşı bu konu hakkında şuna dikkat çeker:

“Birçok bina ömrü boyunca işlev değişikliğine uğrayacaktır ve bu değişim yapının dokusunda ve plan düzeninde değişiklikleri zorunlu kılacaktır. Bir yapıda yeni bir işlevi karşılamak üzere yapılan değişiklikler, genellikle o tarihi binanın kullanımı ve işe yararlılığını sürdürmek içindir. Fakat, yeni işlevin yapının dokusuna ve bütünlüğüne olan uygunluğu, üzerinde düşünülmesi gereken konudur” (Akt. Zakar ve Eyyüpgiller, 2018:44).

Çalışma kapsamı Orbaşı'nın 'üzerinde düşünülmesi gereken konu' olarak kısma yorum getirmeye çalışmaktadır. Yeniden işlev verilen yapılara yapılan değişiklikler ele alınmıştır. Kültürel mirasların dokusunda ve bütünlüğüne uygun olmayan müdahale ile yeni işlev kazanan yapıların soylulaştırma ile bağlantısı üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Başka bir ifade ile aynı, benzer ya da farklı işlevle kullanılan yapılardaki yenileme(restorasyon) çalışmaları koruma açısından yetersiz kalabilmektedir. Ekonomik kazanç göz önüne alınarak yapılan restorasyon çalışmalarında yapının özgünlüğü sekteye uğramakta ve asıl amacı yapıyı korumak iken ticarethaneye dönüşen kültür mirasları gözlemlenmektedir. Bir diğer deyişle bu konutlar “ürün” olarak ele alınan, hizmet-eğlence sektörleri için dönüşen, özgün anlamını kaybeden ticari işletmeler haline gelmiştir. Ticari kaygılarla yeniden ele alınan yapılar, yerli halkın bölgeden uzaklaştırılmasına ve yapıların ekonomik kaygılara dönük olarak yeni işlev kazanmasına ve soylulaşmasına neden olmaktadır.

Soylulaştırma veya seçkinleştirme, yüksek gelir gruplarının, düşük gelir gruplarını yerinden ederek kentsel yenileme ve iyileştirme yapılmasıyla gerçekleşmiştir. Enlil, 2000

yılında soylulaştırmanın kapsamında 70'lerden sonra değiştiğini yeniden işlevlendirme ile olan bağımlı şöyle açıklamıştır. "...Artık, 'soylulaştırmaya' salt konut alanlarının rehabilitasyonunun neden olduğu bir nüfus değişimi olarak bakmamak gerekir. Günümüzde 'soylulaştırma' daha geniş kapsamlı bir toplumsal dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Kentsel alanların çeşitli müdahale biçimleriyle gerek işlevini koruyarak gerekse yeniden işlevlendirilerek kente yeniden kazandırılmalarını ifade eder. Ancak, burada esas olan çoğu kez düşük gelirli eski kullanıcıların dışlanmaları, söz konusu alanları her iki durumda da terk etmek zorunda kalmalarıdır. Böyle bir pencereden bakıldığında, küresel yeniden yapılanmanın kentlerdeki en görünür mekânsal izdüşümlerinden biri olan "soylulaştırma", bir bakıma kent merkezlerinin yeniden ele geçirilmesi anlamına gelen bir sınıfsal proje olarak kavranabilir" (2000:46). Soylulaştırma, konut alanlarının rehabilitasyonundan daha kapsamlı bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçte fiziksel değişime, sosyo-kültürel değişimler de eşlik etmiştir (Akt. Uzun, 2022: 84). Nitekim Smith ve Williams'a göre soylulaştırma kavramı sadece alt kesimin bölgeden sürülmesi olarak ele alınmamalıdır. Ekonomik kaygılarla yeniden ele alınan yapılar ticari işlevleri ile toplumun ayrıştırılmasına, yaşamsal alana müdahale edilmesine ve bir kesimin o bölge için söz hakkının elinden alınmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla bu durum soylulaştırma kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Konut alanlarının soylulaştırması; kentsel kıyı alanlarının, sanat ve eğlence yaşamına uygun biçimde yeniden geliştirilmesi, merkezde kalan imalathanelerin kapanması, buralara otellerin, kongre merkezlerinin ve şirket ofislerinin inşa edilmesi ve buna ek olarak modern ve "revaçta" olan markaların ve restoran zincirlerinin buralara gelmesiyle yakından ilişkilidir (Smith ve Williams, 2007: 14).

Soylulaştırma süreci sosyo-ekonomik dönüşüm olarak da ifade edilmektedir. Süreç bir yandan, yeni orta sınıf ve yoksul sınıfın karşılaşmasını olanaklı kılmakta, ancak yoksul sınıfın yerinden edilmesine neden olmakta; diğer yandan ise, eski kent içi alanlarda mülkiyet ve arazi değerleri üzerinden kentsel rantların yaratılması ile belirli sınıfların ayrıcalıklı konuma gelmesi sonucunu doğurmaktadır (Sam, 2018: 105). Smith ve Williams'ın bu sürecin anlaşılmasına kaynaklık edecek büyük resme işaret ederler. Bu bağlamda soylulaştırmayı/mutenalaştırmayı ve kentsel yeniden yapılanmayı; iktisadi kriz, yeni bir uluslararası iş bölümü, sanayisizleşme, kentin değişen işlevi, devletin rolü, değişen siyasi arena ve benzerlerini içeren daha geniş bir uluslararası ve coğrafi bağlamda ele almaya çalışıyoruz (2007: 22).

Soylulaştırma süreci her kentin farklı dinamiklerinin olması karşılaştırma yöntemini zedelemektedir. Ülkemizdeki birkaç örneğe yer vermek gerekirse; İstanbul'daki Kuzguncuk örneği Uzun'un aktarımıyla şöyle gerçekleşmiştir: "İlk oluşumu 15. yüzyıla dayanan ve çevresindeki yerleşimlerde Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan ahşap evlerin bir bölümü bulunmaktadır. 1983'te Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi sınırları içinde kalması sonucunda gelen yapı yasağı sayesinde Kuzguncuk'taki konut dokusu büyük ölçüde korunmuştur. Kuzguncuk'ta seçkinleştirme 1970'lerin sonunda Mimar Cengiz Bektaş'ın mahallede eski bir evi satın alıp yenilemesiyle başlamıştır... 1980'lerde öncüler mahallede sosyal aktiviteleri canlandırmada başarılı olurken 1960'lardan başlayarak unutulmaya yüz tutmuş toplumsal ilişkiler çeşitli sosyal aktiviteler canlandırılarak eski mahalle ruhu tekrar ortaya çıkarılmıştır" (Uzun, 2022: 91). Daha sonraki süreçte artan talebe karşılık çevresinin değişimi gözlemlenmiştir. "Kuzguncuktaki soylulaştırma nüfusun yerinden edilmesiyle değil, mevcut nüfusun bölgenin kimliğini ve kentsel

değerlerini koruma çabalarıyla gerçekleşmiştir” (Uzun, 2022: 92).

Şekil 1. Kuzguncuktan Bir Sokak Tarihi Konut Dokusu ve Çevresindeki Yeni Doku Örnekleri Sol Üst Kısımda (İstanbul-Kuzguncuk, Kişisel Arşiv 2022)

Bu bölgedeki konut stokunun çoğunlukla ofis olarak yeniden işlevlendirildiği gözlemlenmiştir. Yeniden işlevlendirme özelinde bakıldığında yapıların büyük müdahalelerle allanıp pullanmadığı göze çarpmaktadır.

Başka bir örnek ise; Başyazıcı'nın “Cihangir’de Soylulaştırma Sürecinin Sement Ticari Kimliği Üzerine Etkileri” adlı makalesinde İstanbul’daki seçkinleştirmeyi ele almış ve Cihangir’deki yapılar üzerinden incelemeler gerçekleştirmiştir.

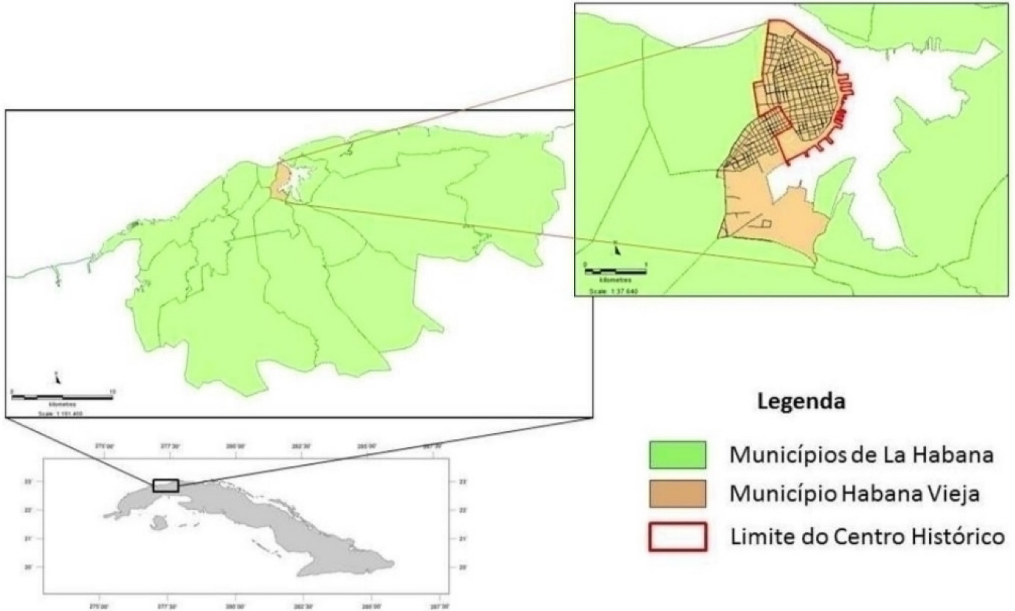
Şekil 2. Cihangir Değişimi (Görsele Twitter üzerinden ulaşılmıştır, <https://twitter.com/hayalleme/status/1254797107996897282/photo/1>)

Ekonomik dinamikler ele alındığında birçok parametreyle beraber 1950'lilerin sonunda Cihangir'in terk edilmekte olduğu anlaşılmaktadır. "1970'li yıllarda Boğaziçi Köprüsü'nün yapımıyla Galata'dan Mecidiyeköy'e kayan iş merkezleri Beyoğlu ve çevre semtlerinin gelişimini büyük ölçüde engelleyerek, Cihangir'i kimsesiz ve bakımsız bir semt haline getirmiş, semtin yerli sakinlerinin de büyük bir kısmı daha nezih buldukları başka semtlere taşınmışlardır... 1980'li yılların sonlarına doğru Beyoğlu'nun

yaşadığı değişimden etkilenmeye başlayan Cihangir, İstiklal Caddesi'ne yakınlığı sebebi ile tercih edilir bir bölge olmaya başlamış ve semtin eski yapılarına olan talep hızla artmıştır. 1990'ların başında ise semte olan ilginin daha da yükselmesi ile bölge nüfusunun kimliği değişmeye başlamıştır” (Başyazıcı, 2012; 206). Sebep-sonuç ilişkisine bağlı olarak bölgede konut fiyatlarındaki artışı “yerinden etme” sürecini tetiklemiştir. “Soylulaştırma süreci ile semtte fiziksel değişimlerle beraber kültürel değişimler de görülmüştür. Cihangir'in kendine özgü mahalle yaşamının içe dönük yapısı, semtin tercih edilirliliğinin artması ile dışa açılmıştır. Cihangir son yıllarda yerli ve yabancı turistlerin sıklıkla tercih ettiği günlük gezinti ve rekreasyon alanı olarak kullanılmaktadır” (Başyazıcı, 2012: 208). Tarihi çevre bakımından Cihangir bölgesinin kısıtlı olduğu ve yeni konut-iş hanı, plazalara daha yoğun olarak bir kimlik değişiminden söz edilebilir.

Yurt dışı örneği olarak Havana örneği seçilmiştir. Havana, 1519 yılında Eski Havana'da Tarihi Merkez olarak bilinen bölgede kurulmuştur. Binaları, iç verandalı bir zemin katına, büyük kapılara, seramik süslemelere, askeri surlara, kiliselere ve meydanlara sahip bir kenttir. Yeni ve Eski Kıta arasındaki ilişkiler için önemli bir liman olan körfezdeki konumu nedeniyle 1607'de adanın başkenti olmuştur. Soylulaştırma süreci ele alındığında kültürel yapılara, demiryoluna ve seçkin yerleşim bölgelerine yatırım yaparak nüfus göçüne yol açmış ve merkezin 18. ve 19. yüzyıllar arasında endüstriyel bir işlev üstlenmesini sağlamıştır.

Şekil 3. Küba-Havana-Havana Tarihi kent merkezi haritaları (Görsel, Hernández González, Duarte Paes'in 2020 yılında yayınlanan çalışmasından edinilmiştir)

1930'larda tarihi mirasın değerini bilen bir grup aydın tarafından bu mirasın korunması için çeşitli eylemler başlatılmıştır.1938 yılında Oldtown Havana'nın korunması için Oficina del Historiador de la Ciudad de La Habana (OHCH) adlı bir kuruluş kurulmuştur. Bu kuruluş 1940 ve 1950 yılları arasında 16. yüzyıldan kalma Castillo de la Fuerza ve çevresi, Plaza de Armas ve kötü şöhretli sakinlerin evleri gibi binaların ve mimari dokunun kurtarılmasını, korunmasını ve restorasyonunu amaçlanmıştır. Ancak yeterli kaynağın olmaması ve devlet tarafından destek görmemesi bu çalışmayı yavaşlatmıştır.

Şekil 4. Havana Tarihi kent merkezinde yeniden işlev kazanmış bir yapı (Görsel, Hernández González, Duarte Paes'in 2020 yılında yayınlanan çalışmasından edinilmiştir)

1 Ocak 1959'da zaferle sonuçlanan Küba Devrimi ülkeyi derin bir sosyal, politik ve ekonomik değişimler dönemine götürmüştür. Yeni hükümet OHCH'yi ve çalışmalarını kabul etmiş; 1960 ile 1970 yılları arasında mirası korumak için yalnızca birkaç stratejik eylem gerçekleştirebilmiştir. Eski Havana'da üç ana meydana -Plaza de Armas, Plaza de San Francisco ve Plaza de la Catedral- ve kültürel kullanım için kale ve saraylarda restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarından söz edilebilmektedir. UNESCO'nun desteği ile yaplardan birkaçı kurtarılmıştır.

Oldtown'daki mimari mirasın turizme göre yeniden işlevlendirilmesi süreci ise 1994'te başlamıştır. Eski saraylar ve seçkinlere ait konutlar, ofisler, liman depoları ve okul yapı grupları olan yaklaşık 25 bina, yavaş yavaş restoran, kafe ve otel gibi yeni turistik işlevle restore edilmişlerdir. "Beltrán de Santa Cruz, El Comendador, Los Frailes, Santa Isabel, Saratoga ve Iberostar Grand Packard gibi düşük gelirli aileleri barındıran apartmanlar günümüzde lüks otellere dönüştürülmüşlerdir. Burada yaşayan pek çok aile yerinden edilmiş ve başta uzaklardaki Alamar olmak üzere şehrin farklı bölgelerine götürülmüşlerdir" (Scarpacci, 2000).

"Geleneksel sakinlerin yatırımcılar ve tüketicilerle yer değiştirmesi, savunmasız ve düşük gelirli nüfusun doğrudan veya dolaylı olarak yerinden edilmesi, kültürel mirasın bölgesel kaynak olarak kullanılması ve turizmin ortaya çıkmasından kaynaklanan süregelen estetik ve kültürel değişimler, bir tür soylulaştırmayı göstermektedir. Politik sistemin kapitalizmden korunduğunu düşündüğü yerlerde bile devam ediyor olabilir" (Hernández González, Duarte Paes, 2020) <https://www.scielo.br/j/mercator/a/vh8QXtJjyXCcTG55MX9bwzj/?lang=en#>

<https://doi.org/10.4215/rm2020.e19020>

Farklı örnekler bakıldığında Buca Levanten konutlarının yeniden işlevlendirilmesinin incelenmesi öncelikle Levanten konutlarının sürecinin açıklanmasıyla net olarak ortaya konulacağı anlaşılmıştır. Bu süreç içindeki değişim soylulaştırmayı işaret edip etmediği görülecektir. Tarihi binalara yapılan müdahalelerin, söz konusu yapıların ticari işlevlerin öne çıkartıldığı bir ürüne dönüşmesine ve de soylulaştırması olan etkileri, ayrıntılı olarak olarak irdelenmiştir. Bu çalışmada tarihi konutlardaki yeniden işlevlendirme ve soylulaştırma sürecinin analizi bağlamında Buca'daki Levanten konutlara ilişkin gerçekleştirilen alan araştırmasına geçmeden önce, İzmir'de Levantenlerin varlığı ve etkilerine değinilecektir.

İzmir'de Levantenler

İzmir, Batı Anadolu ve Akdeniz coğrafyasının, tarihsel ve toplumsal boyutlarıyla öne çıkan bir kentidir. 100 yılına girmekte olan Cumhuriyet'in mirasını aldığı 600 yıllık Osmanlı'nın, Selçukluların ve önceki uygarlıkların önemli bir izinin olduğu kent, toplumsal, ekonomik ve siyasi süreçlere bağlı olarak önemli değişimler geçirmiştir. Bu kısımda İzmir'in (İmparatorluğun) geçirdiği ve etkilendiği değişimler bağlamında İzmir'e yerleşen Avrupalı tüccar ailelere (Levantenlere) değinilecektir.

Levanten kelimesi, Fransızca "Lever" sözcüğünden türemiştir. Doğmak ve Doğu anlamlarına gelen sözcük, Doğu Akdeniz ülkelerini tanımlamak için kullanılmaktadır.

Genel bir ifadeyle, Levanten, Avrupalı bir aileden gelerek, bir Doğu Akdeniz ülkesi olan Türkiye'de İzmir'e-İstanbul'a yerleşenleri ifade etmektedir.⁵¹ Levantenler, yerli azınlık gruplar ile Batılı insanlar arasında farklı bir toplum ve kültür olarak görülmektedir (Akt. Oban Çakıcıoğlu, 2007: 338). Ana Britannica'da ise Levanten (Fransızca Levantin "Doğulu"), Osmanlı döneminde özellikle Tanzimat sonrasında İstanbul'da ve büyük liman kentlerinde yoğunlaşan ve ticaretle uğraşan, Müslüman olmayan azınlıklar, Levantenler olarak belirtilmektedir (Akt. Oban Çakıcıoğlu, 2007: 340). İlber Ortaylı'ya göre ise Levanten kelimesi (Doğulu) ile Doğu Akdeniz Limanları ve bütün Doğu Levantenler için Batı Anadolu önemli bir konuma sahipti. Akdenizliler kastedilmektedir. Ortaylı, Levanten (Doğulu) kelimesiyle, Doğu Akdeniz Limanlarının, bir anlamda da hem Bizans hem Osmanlı döneminde yerli halktan ziyade İtalyan, Katalan, Fransız gibi Batı Akdenizlilerin kastedildiğini, on sekiz ve on dokuzuncu yüzyıllarda ise bu kelimenin Orta ve Kuzey Avrupa'dan gelerek yerleşen yabancıları da kapsadığını belirtmektedir (Akt. Oban Çakıcıoğlu, 2007: 340-341).

Levantenlerin yerleştiği Batı Anadolu; elverişli toprak ve iklim koşullarına sahip olup, ana limanlara yakınlık sayesinde 18. yüzyılda Anadolu'nun ihracata en fazla yönelen bölgesi durumundaydı (Pamuk, 2017: 14). Kasaba ise kapsamlı çalışmasında, Batı Anadolu'nun 18. yüzyılın sonlarında kapitalist dünya ekonomisindeki eksensel iş bölümüyle bütünleşen ilk bölgelerden biri olduğunu belirtir (2005: 13). Özkaya'nın ifadesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nda, 18. yüzyılda Fransız, İngiliz, Hollandalı, Venedikli tüccarlar İstanbul, İzmir, Ankara, Kayseri, Bursa, Balıkesir, Aydın, Manisa, Kütahya ve Konya'ya yayılmış durumdaydılar. Bu yabancı tüccarlarla Müslümanlar arasında aracılığı dil bilmeleri nedeniyle Rumlar ve Ermeniler yapmakta, bu da onların ticari yönden zenginleşmelerini kolaylaştırmaktaydı (2020: 18). 1866 yılında yabancılara toprak mülkiyetine izin verilmesinden sonra, İngiliz sermayedarlar büyük miktarlarda toprak satın alarak, ihracata yönelik büyük çiftlikler işletmeye başladılar (Pamuk, 2020: 101). Keyder'e göre de ticaret geliştikçe Avrupa pazarları ile yerli üreticiler arasında başlıca bağı kuranlar Hıristiyan ve Levanten nüfus oldu. Avrupa şirketlerinin liman şehirlerinde açılan acenteler, aracı olarak gayrimüslim Osmanlı uyruklarını çalıştırdı (2008: 34). Kapitalizmin çevre ülkelere girişinde ve çevre ülkelerdeki üretim kalıplarının değişmesinde ticaret sermayesi önemli rol oynadı (Pamuk, 2007: 194).

İzmir 18. yüzyılda büyük bir ticaret merkezi olunca, çok sayıda Avrupalı İzmir'e yerleşti. Ayrıca bu yüzyılda İzmir limanı, diğer Avrupa limanlarına göre daha öndeydi (Özkaya, 2020: 147). 18. yüzyılda Hollanda'dan Osmanlı İmparatorluğuna daha çok tüccarlar ve hekimlerden oluşan göçler olup, İzmir Hollandalıların⁶ yerleştiği önde gelen kentlerden biriydi (Özkaya, 2020: 167). İzmir'in ticari önemi çok eskilere

5 Fransız seyyahı Jean Batiste Tavernier'in 17. yüzyılda yazdığı Tavernier Seyahatnamesi'ne göre İzmir hem deniz hem de kara ticaretinde, Levant'ın en ünlü kenti ve Avrupa'dan Asya'ya ve Asya'dan Avrupa'ya giden malların toplandığı en büyük pazardır (2006: 113). Yine Michaud ve Poujoult İzmir'den İstanbul'a Batı Anadolu 1830 isimli kitabında, İtalyanların İzmir şehrine *ella fiora del levanti* dediklerini ve de bazı yolcuların Doğu'nun küçük Paris'i ifadesini kullandıklarını belirtmiştir (2015: 17). Yerasimos'a göre ise Levantenler İmparatorluğun belli başlı büyük şehirlerinde özellikle İstanbul ve İzmir'de kalabalık haldedir (Yerasimos, 2007: 23).

6 Ercan Çokbankir, Seydiköylü Hollandalılar adlı çalışmasında Avrupalı Levantenlerin genellikle İzmir ve Seydiköy'de (bugünkü ismiyle Gazimeir) yoğun olarak yerleştiğine yer vermiştir. Hollanda, Danimarka ve İngiltere konsolosları zaman zaman Seydiköy'de oturmuşlardır (2013: 5)

dayanıyor, hatta bazılarına göre 16. yüzyıla uzanıyordu, ama 19. yüzyıldaki patlama farklıydı. Yalnızca 1840-1873 arasında İzmir limanında gerçekleşen ticaretin toplam değeri dört kat artmıştır (Kasaba, 2005: 75). 19. yüzyılın kalan bölümünde İzmir, Osmanlı ihracatında birinci, ithalatında İstanbul'dan sonra ikinci şehir oldu (Kasaba, 1993: 55). Dünyadaki ekonomik trendlerin Batı Anadolu'ya yansımalarından biri kıyı kentlerinde yaşayan ve metropol şirketlerin temsilcileri olarak gelmiş veya onlara yakın temas halindeki yabancı tüccarlardı (Kasaba, 2005: 12). İzmir gibi liman şehirlerde kurulan bankalar ve ticarethaneler iç bölgelere erişimi sağlayan şebekeleri harekete geçirdi. Bu şebekeler tüccarlardan, acentelerden, küçük satıcılardan ve tefecilerden oluşuyordu (Keyder, 2008: 46). Britanyalılar 19. yüzyılda İzmir ve kıyı bölgelerinde sayısal, ekonomik ve politik olarak çok iyi temsil edilir hâle geldiler (Kasaba, 2005: 19).

İzmir kentindeki canlı iş yaşantısı liman kıyısı boyunca yoğunlaşmıştı. On sekizinci yüzyılda, Avrupa Hıristiyan'ı olarak bilinen Frenklerin kent yaşamı üzerindeki etkisi de artmaya başlamıştı. Frenk Caddesi, o dönemde kentin en bakımlı ve en geniş sokağı idi. Çünkü burada çeşitli mal ve hizmetlere yönelik ticari faaliyetler sürdürülmekte, Levantenlere ait iş yeri, depo ve evler bulunmaktaydı. Öyle ki, kente gelen bazı tüccarların yabancı ülke konsoloslarının İzmir'e yakın köylerde tarıma elverişli toprakları, bahçeleri ve oturabilecekleri evleri vardı. Buca, Gaziemir (Seydiköy), Bornova (Birnabat), Narlıköy (Naldöken) ve Hacılar bunlardandı (Akyüz, 1996: 36). 19. yüzyılda Levanten yaşam alanları; kent merkezinde Punta bölgesi (bugünkü Alsancak) ve 18. yy.'dan sonra gelişim gösteren başlıcaları Bornova, Buca ve Seydiköy gibi banliyölerdir (Akkurt, 2004a: 5). 1739'da İzmir'e gelen Richard Pococke'nin ifadesine göre Buca'da, Avrupalıların servi ağaçları kaplı sayfiye evleri, bahçeleri ve tarlaları bulunuyor. ...Çayın öte tarafında, yani kalenin eteklerinin karşı tarafında yeni Avrupalıların sayfiye evleri bulunan Seydiköy (Gaziemir) yer almaktadır (Atilla, 2011: 63). Punta memur ya da ticaretle uğraşan orta sınıf Levanten toplulukların yoğunlaştığı bölge iken, banliyöler çoğunlukla üst gelir düzeyine sahip Levantenlerin tercih ettiği yerleşim alanları olarak ayrılmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısında büyük ölçüde gerçekleşen dönüşüm Bornova ve Buca yerleşimlerini Levanten grubun Avrupalı kimliklerini sergiledikleri ana yaşama alanları haline getirmiş, yerleşimlerdeki konut karakterlerinde de oluşan değişimle ve yeni mekânsal yapılanmalarda yerel mimari özelliklerin yanı sıra Avrupa üslubu da izlenilmeye başlanmıştır (Akkurt, 2004b: 58). İzmir'in bir uzantısı konumunda olan Bornova, Levantenler için genellikle sayfiye evlerinin bulunduğu bir banliyö olarak kabul edilse de demiryolunun gelmesinden önce de okul kilise gibi mevcut kurumlarıyla devamlı oturdukları bir yerleşim merkezi idi. Ancak, Bornova'nın kentsel gelişiminde önemli bir dönüm noktası olan ve 1865 yılında hizmete giren İzmir-Kasaba (Turgutlu) demiryolu hattı, kuşkusuz Bornova'da oturan Levanten sayısında gözle görülür bir artış sağlamıştır. Demiryolu bağlantısından sonra istasyon ve civarı önem kazanarak gelişmeye başlamış ve Bornova'nın tercih edilen semti durumuna gelmiştir (Kuyulu Ersoy, 2013: 165). On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda gayrimüslimlerin toplumsal hiyerarşideki dizilişlerinin Levantenler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler şeklinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu toplulukların konumları arasındaki farklılıklar İzmir çevresindeki yerleşimlerine de yansiyordu. En zengin mahalleler kuzeydeydi ve yabancılarla Levantenlere aitti. Güneye doğru inildikçe Rum, Ermeni ve Yahudi mahallelerine geçiliyor ve mahalleler daha kalabalık ve fakir olmaya başlıyordu (Kasaba, 1993: 87-88).

19. yüzyıldan itibaren İzmir yapılanmasında etkin olan, kent içinde ve periferide ticari bir ağ yaratan Levantenler ve Batılılaşma hareketinin etkisi sonucu İzmir, Batı kültürünün kabul gördüğü bir Osmanlı kenti haline gelmiştir (Çelik, 2016: 10). Levantenler, toplumsal kimliklerini sürdürebilmek, bir topluluğa ait olduklarını hissetmek, bunun yanı sıra kendilerinden farklı gördükleri diğer toplumlardan uzak ve ayrı kalmak için sosyal kulüpler kurmuşlardır. İzmir kentinde faaliyet gösteren kulüpler incelendiğinde, Batılı kulüplerin etnik gruplaşmadan çok sosyal statü ve sınıf farklılaşmalarına dayalı bir yapılanma sergiledikleri görülmektedir. Levanten toplumun sosyal yaşamı, kulüpler, balolar, tiyatro ve sinema gösterimleri ile renklenmiştir.

1922 yılı sonrasında İzmir'in Yunan işgalinden kurtarılması sonucunda özellikle İngilizlerin yer aldığı Levanten toplulukların bir kısmı İzmir ve Buca'dan ayrılmıştır. İstiklal Savaşı sonrasında yapılan *mübadele* sonucunda Buca'daki Rum kökenli topluluk ile Yunanistan'daki Türk toplumu yer değiştirmiş. "Mübadele sonrası gelen kişilere Rumlardan boşalan konutlar ve tarlalar verilmiştir" (Çelik, 2016: 23). Levantenlere mübadele zorunluluğu getirilmemiş olup, Levantenlerin temelli gidişleri, Aydın-İzmir demiryolunun işletme ve madenlerin devletleştirilmesinden sonra (1930'ların ikinci yarısından itibaren) olmuştur. Yine işletme hakları Levantenlerin elinde olan İzmir Limanı, İzmir Havagazı Şirketi, İzmir Telefon İşletmesi, Reji⁷ gibi şirketlerin devletleştirilmesi de gidişlerini önemli ölçüde etkilemiştir (İzbudak Akıncı, 2011: 116).

İzmir'de kalan Levantenlerin bazıları ise köşkların eskimesi ve tadilat için büyük paralara gereksinim olması dolayısıyla 1960'lı yıllardan sonra göç etmeyi tercih etmiştir. Yine Cumhuriyet Dönemi'nde köşkların bir kısmı istimlak edilerek devlet eline geçmiştir. Örneğin, İzmir'de Baltacı Malikânesi 1922'lerden sonra Buca Ortaokulu, Rees Malikânesi 1959'dan sonra İzmir Eğitim Enstitüsü olarak hizmet vermiştir (Oban Çakıcıoğlu, 2007: 348). İzbudak Akıncı'ya göre Levantenlerin hemen hemen tamamı gitmiştir. Levanten ailelerin son temsilcileri olarak birkaç kişi kalmıştır (2011: 115). Günümüzün İzmir ve Buca'sında yaşayan Levantenler çok sınırlı sayıda olsa da kentsel bellek açısından önemli bir yere sahip olan Levanten konutlar ve köşklar varlığını bugün de sürdürmektedir. Bu araştırmanın temel sorunsalı da Levanten konutlar ve köşklarının varlıklarını günümüzde nasıl sürdürdükleri, bir diğer deyişle yeniden işlevlendirilen bu yapıların incelenmesidir.

Yöntem

Buca ilçesindeki Levanten konutların yeniden işlevlendirilmesi ve soylulaştırmanın değerlendirilmesi için kente büyük etkileri olmuş kendi topluluğuna özgü belirgin izler taşıyan Levanten konutları taranmıştır. Toplumdaki değişimlerin konuttaki izini görebilmek için belli bir dönem kesitlerinin alınması uygun görülmüştür. Bu bağlamda çalışma kapsamında İzmir kenti Buca İlçesinde bulunan Levanten konutlarının tarihsel süreçteki değişimleri ve bu yapı gruplarının günümüz kullanımları ele alınmıştır. Yapılar

7 Osmanlı döneminde tütünün üretimini genellikle Türkler ticaretini ise yabancılar yapmıştır. 1862 yılında tütün- de devlet tekeli oluşturulmuş ve bandrol uygulaması başlatılmıştır. 1884 yılında tütün ekimi ve satışının denetimi ve işlenmesine dair tekel hakları 30 yıllık bir süre için Reji İdaresi'ne verilmiştir. Bu hak 1914 yılında 15 yıllık bir süre için uzatılmıştır. 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde Reji idaresinin kapatılması kararlaştırılmıştır. 1926 yılında Devlet İhisarı kurulmuştur (Uzun, 2010: 17-18)

üzerinde gerçekleştirilen müdahalelerin yapıyı korumak amacı ile mi yoksa ticari kaygılarla yapının “ürün” haline getirilip pazarlanması amacıyla mı yapıldığı gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Mimarlık ve Sosyoloji üzerinden disiplinler arası literatür taraması ve yeniden işlevlendirme-soylulaştırma özelinde üç farklı örneğin paylaşılmasının ardından Buca Kentsel Tarihi Sit alanındaki üç mahallede alan çalışması yapılmıştır. Buca Levanten konutların yeniden işlev kazanımı ve soylulaştırma, örnek olay incelemesi üzerinden nitel araştırma yönteminin görsel analiz, yapısal tespit ve gözleme dayalı teknikleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Levantenlere özel inşa edilmiş konutların kullanıcı değişiminin bölgesel olarak bir farklılık gösterip göstermediğini anlamak için Buca Dumlupınar, Vali Rahmi Bey, Yaylacık Mahallerinde tespit edilen tarihi Levanten konutları üzerine inceleme yapılmıştır. Bu bölgedeki Levanten konutlarının tarihçesi, süreç içerisindeki kullanıcı profili ve günümüz kullanıcı profili karşılaştırılarak soylulaştırma kavramının Buca Kentsel Sit Alanı'ndaki süreci irdelenmektedir. Bu yapıların tarihi belge değeri, biriciklik özellikleri vb. sebepleri ile koruma altına alınmıştır. Yüksek gelirli kimseler tarafından kullanıcıları olan işçi sınıftan satın alındıktan sonra farklı işlevlerde kullanılmak üzere restorasyon çalışmaları yapıldığı gözlemlenmiştir. Günümüzde el değiştiren Levanten konutlarındaki uygulamalar soylulaştırma kavramı ile ilişkilendirilmiş olup mimari ve sosyolojik açıdan değerlendirilmiştir. Yapıların güncel kullanımları ve restorasyon çalışmasının niteliği, yeniden işlevlendirme ve soylulaştırma kavramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yapının özgünlüğünü koruması, ticari kaygılarla cephede yapılan abartılı değişimler, tabelaların tarihi dokuya uygunluğu gibi kriterler göz önüne alınmıştır. Bir “ürün” haline gelen ve süslenerek cazibe merkezi oluşturma çabasıyla yapılan müdahaleler yeniden işlevlendirme ve soylulaştırmayı işaret etmektedir. İncelenen 55 konuttan tescilli olan ve uç örnek olarak seçilmiş 22 tanesi doluluk-boşluk (ek yapı), restorasyon niteliği (cephedeki değişiklikler ve tabelalar) ve kullanım durumu üzerinden ele alınmıştır.

Buca'daki Levanten Konutlarının Yeniden İşlevlendirilmesine ve Soylulaştırmaya İlişkin Bulguların Analizi

Buca, Levantenlerin yerleşim yeri olarak tercih ettiği merkezlerin başında gelmiştir. Buca'daki Levanten konutları ticari bağlamda dikkat çekme kaygıları ile biçimsel değişimlere uğramıştır. Smith'e göre soylulaştırma belirli bir yapı çevre, belirli üretim ve yeniden üretim, tüketim ve dolaşım örüntülerini gösterir ve bu örüntüler değişikçe yapı çevrenin coğrafi görüntülenişi de değişir. Ticari kapitalizm ve sanayileşmeye bağlı olarak sermaye birikimini arttıran kesimler, yapı çevreyi de etkilemeye başlamışlardır. Kasaba'ya göre ticarete servetlerini katlayan ve gösterişli bir yaşam tarzı süren kesimler, emlak sektörüne büyük paralar yatırmışlardır (2005: 20). Bu bağlamdan yola çıkarak Levanten konutlarındaki ve çevresindeki dönüşüm ele alınmıştır.

Erpi, 1860-1920 yılları arasında inşa edilen yapıların kendilerine has bir karaktere büründüğünü, yapıların yerleşmiş bir üslup çerçevesi içinde, her birinin kuralları, oranları belirli tiplerin çeşitlemelerinden ibaret olduğunu ifade etmiş ve konutların yer aldığı parsellerin nicelik olarak büyük ölçülerde olmadığını ve konutların bahçe kullanımına sahip olduğunu belirtmiştir (Erpi, 1985; Akt. Akkurt 2004b: 29).

Akkurt'un, Akyüz ve Erpi'nin Buca Levanten konutları hakkındaki görüşlerini toplayıp şu tipolojide açıklama yapmıştır; Buca'ya özgü karakteristik özellikler gösteren konutlar "Büyük Ölçekli Levanten Köşkleri, Özellikli ve Batılı İzler Taşıyan Konutlar, Kentsel Konut Örneklemeleri" olarak üç ana grupta derlenmiştir (2004b: 102). Levanten ve Rum Evleri, bitişik düzende, genellikle iki katlı, dar cepheli, Batı kültürü etkileri yansıtan yapılardır. Plan ve cephe düzeni birbirine benzer niteliktedir, ifadelerine yer vermiştir (Akyüz, 1994: 34).

Tarihi konut stoku içinde yer alan ve günümüze ulaşan yapıların büyük bir kısmı Buca Kentsel Sit Alanı içerisinde yer almaktadır. Özellikle 1950 ve 1980 yılları sonrasında büyüyen ve mega-ilçe durumunu alan Buca'da birçok tarihi yapı günümüze ulaşamamıştır. Bu yapıların yerlerine apartman, ofis vb. kullanımda yapılar inşa edilmiştir. Günümüze kadar ulaşan yapıların korunmasında, 1983 yılında tescil çalışmalarına başlanan, 29.08.1986 tarih ve 2614 sayılı kararı ile kabul edilen ve 2001 yılında genişletilen Buca Kentsel Sitinin önemi büyüktür. Bu kapsamda içerisinde dini, eğitim, ticaret ve konut gibi işlevlere sahip 109 yapı tescillenmiştir (Çelik, 2016: 24).

Tarihi çevrelerin korunmasında yeniden işlev önemli bir yer tutmaktadır. Yapılar yeniden işlev kazanıp kullanıldığında geleceğe aktarımı kolay hâle gelecektir. Hem yapılar stoku kullanılarak sürdürülebilir hâle gelecek hem de tarihi konutun ihtiyacı olan bakım-onarım işlemleri gerçekleşecektir. Ancak tarihi belge niteliği taşıyan bu konut grubuna ekonomik kaygılarla dikkat çekmek için yapılmış müdahaleler gelecek neslin bu yapıları algılamasını, öğrenmesini ve korumasını güçleştirecektir.

Bu kapsamda Buca kentsel sit alanı içerisinde, üç mahallede yeniden işlevlendirilen 55 konut üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma alanında; 19 adet yeme-içme işlevi ile, 13 adet eğitim işlevi ile (altı özel Anaokulu, üç özel dil okulu, dört özel okul), 12 adet ticaret işlevi ile (yedi ofis, iki güzellik merkezi, iki kırtasiye, bir şarap dükkânı) ve 7 adet konaklama işlevi ile (iki otel-pansiyon-özel yurt) kullanılan Levanten konutu bulunmaktadır. Ayrıca Ziraat Bankası'na ait kamusal hizmet işlevi, PTT'ye ait kamusal hizmet işlevi ve Dokuz Eylül Üniversitesine ait önceden yeme-içme işleviyle (günümüzde müze işlevi) ve Eğitim Evi olarak, kamusal alanda hizmet işlevi ile kullanılan dört adet daha Levanten konutu vardır.

Buca'da 1982 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nin kurulması ile Buca'nın belli yerlerinin öğrenci odaklı bir hal almasına, buna bağlı bireysel yatırımların mevcut konut stokunun hizmet-eğlence sektörü için kafe-restoran ve bar olarak işlevlendirilmesine yol açmıştır. Eğlence sektörüne hizmet eden bu yapılarda kira bedeli giderek artmış, ekonomik kazancın daha karlı olacağı gerçeğiyle konut olarak kullanma istemi ev sahipleri tarafından da terk edilmiştir.

Kafe-Restoran İşleviyle Kullanılan Konutlar;

Günümüzde kafe-restoran olarak kullanılan beş konutta özellikle tabelaların tarihi dokunun önüne geçtiği tespit edilmiştir. Tabela boyutları tarihi yapının ana cephesini büyük oranda baskılayacak şekilde uygulanmıştır. Ayrıca cephede kullanılan özgün dokuya uymayan renkler (siyah-mor vb.) tarihi ve kültürel değeri yüksek olan Levanten konutlarını koruma bağlamında tehlikeye atmaktadır. Özgün Levanten konutları

genellikle sarı tonları ile boyalıdır. Bu sade cephe boyası yapının diğer süslemelerini öne çıkarmaktadır. İki katlı yaygın Levanten konutlarında üst katındaki cumba altı demir döküm detayları dikkat çekerken, tek katlı konutların çatı silmeleri, bir buçuk katlılarda ise merdiven girişindeki tavan göbeği süslemeleri yapıyı kendi özelinde biricik kılmaktadır. Eğlence sektörü için yeniden işlevlendirilmiş yapı gruplarında dikkat çekme, albenisini artırma kaygıları yapı cephesinin uçuk renklere boyanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu boyamalar yapının diğer dikkat çekici özelliklerinin kaybolmasına sebep olmaktadır. Ayrıca konutların bahçesine yapılan büyük müdahaleler (inşa edilen yarı-açık mekânlar) doluluk boşluk oranını bozmaktadır. Doluluk boşluk oranındaki bozulma yapılan ek yapılar özgün konutun algılanmasını güçleştirmektedir.

Dikkat çeken örnekler;

Leman Kültür

Şekil 5. Leman Kültür Olarak Yeniden İşlev Kazanan Tek Katlı Kâgir Konut

Buca ilçesi Kocatepe Mahallesi Belediye Caddesi Yeni yol mevkiinde bulunan 221 ada 1 parseldeki kâgir yapı günümüzde Leman Kültür Kafe/Bar olarak hizmet etmektedir. Cepheye yapılmış yarı açık mekânın kütlesi yapının özgünlüğünü bozmaktadır. Mekânın markası, günümüz kullanımındaki işlevi kültürel mirasın önüne geçmektedir.

Cephe rengi, özgün ahşapların korunması ve yenilenmesi seyir keyfi verirken cephedeki eğlence için yapılmış grafitiler dikkat çekmektedir. Şekil 1'de görülen sağır cepheyi tamamen kaplayan Logo yapıdan önce göze çarpan detaylardır.

Şekil 6. Yapıya Ek Yarı Açık Alan

Köşk 1857

282 Ada 26 Parselde bulunan Tınaztepe Mahallesi Belediye Caddesi mevkiindeki bu konut kâgir olarak inşa edilmiştir. Tarihi konut günümüzde kafe olarak hizmet vermektedir. Öncesinde yapının bahçe olduğu düşünülen alanında bugün yarı açık-kapalı mekân inşa edildiği gözlenmiştir. Bu mekân kütle büyüklüğü bakımından Levanten köşkünün baskılamaktadır. Somut kültürel mirasın yeniden kullanılarak yaşatma amacından saparak kafe işlevi ön plana çıkmaktadır.

Şekil 7. Levanten Köşklerinden Kendine Özgü Örneklerinden Olan Yeniden İşlev Kazanan Köşk 1857 Adlı Kafe

Sini Köşk (Gavrili Köşk)

Şekil 8. Sini Köşk Adında Restoran İşlevli Büyük Ölçekli Konut Yapısı

İnönü Mahallesi 700 ada 35 parseldeki kâğıt konak istasyon, Şinasi, çifte Çam mevkiinde bulunmaktadır. Gavrili Köşk olarak bilinen dönemde Gavrili ailesine ait olan Levanten köşkü İsmet Çiftçi'nin büyük yatırımlarıyla restore edilmiştir. Günümüzde restoran olarak kullanılan yapı ek yarı açık membran örtüsü ön cephesine eklenmiş oyun alanıyla görsel olarak değişime uğradığı görülmektedir. Soylulaştırma kapsamında bu yapının bir rant değeri görülerek yatırım aracına dönüştüğü gözlemlenebilmektedir.

Cephe renginin soft seçilmesi, doğrama detaylarının ve cephe süslemelerinin korunması yapının izlerini okumayı güzel kılmaktadır. Ancak yapının sağır duvarındaki devasa tabela tarihi dokuda gezinme algısını kırmaktadır. Emlak Pazarı için bir ürün haline gelen yapı Gavrili Köşk olduğu belli bir dönem içinde Levantenlerin yaşadığı gibi izleri sildiği izlenmektedir.

Bobles Kafe

Şekil 9. Yaygın Levanten Konutlarından Ayrık Nizamlı Süslemeli Bir Konut Örneğinin Kafe Olarak Yeniden Değerlendirilmesi

İnönü Mahallesi 96 Ada 5 Parselde bulunan kâgir konut, İstasyon Caddesi mevkidedir. Yaygın iki katlı Levanten konut örneklerinden olup Sini Köşk'ün karşısındadır. Konutun, kafe işlevine bağlı olarak gördüğü yeni müdahalelerle ticari bir rant aracına dönüştüğü görülmektedir. Yan yola bakan cephe tehlike arz ettiğinden bir çelik iskeleyle desteklenmektedir. Yapıda ek müdahale yapılmamıştır ancak çevresindeki gölgeleme için kullanılan tenteler yapının algılanmasını zorlaştırmaktadır.

Tiq-Taq Coffe

İnönü Mahallesi 137 Ada 1 Parselde bulunan kâgir ev, 9 Eylül İstiklal mevkiindedir. Renkleri ile özellikle cazibe oluşturma amacına gidilmiş olan bu konutta ise bahçesine ve yapının cephesine yapılan uygulamalar göze çarpmaktadır. Marka değeri, ekonomik kaygı gibi değerler ön plana çıkarak kültürel mirası yaşatma, koruma ve tarihi dokuyu sürdürme kaygılarından uzaklaşmıştır.

Şekil 10. Bodrum+Zemin Kat Tekil Levanten Konut Örneğinin Kafe İşlevli Kullanımı

Yurt İşleviyle Kullanılan Konutlar;

Özellikle 90'lardan sonra gelişen üniversitenin fakültelerine gelen öğrencilerin sayısındaki artış, konut ihtiyacının yetersizliğini ve de yurt ihtiyacını artırmıştır. Bireysel girişim/yatırım olduğu anlaşılan iki özel yurt çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Bölgede incelenen bu işlevdeki yapıların cephe renkleri sade ve tabelalarının küçüklüğü ile tarihi konutun önüne geçmediği görülmüştür. Pandemiden dolayı kapalı olan yapıların içine girilememiştir. Bu yüzden iç mekândaki müdahaleler hakkında yorum yapılamamaktadır. Yapılan görüşmeler sonucu yurt yapılarının özgün kurgusunu koruduğu tespit edilmiştir. Yurt işlevi barınma ile eş değer olması ve benzer işlevde yeniden değerlendirilmesi bu yapı gruplarının geleceğe aktarımında daha doğru bir yaklaşımda olduğu kanısına varılmıştır. Yurt yapılarındaki sadelik, ek yapıların olmaması tarihi dokunun olağan bir parçası olarak devam etmesi koruma adına doğru bir yaklaşımdır.

Dikkat Çeken Örnekler:

Dramalı Özel Erkek Yurdu

İnönü Mahallesi 104 Ada 5 Parselde Kuyusu olan kâgir bir konuttur. Ev Halk, Lale, Dutlu mevkiindedir. Sade cephe düzeni yapı girişindeki küçük bir tabela haricinde büyük oranda özgün kalmıştır. Özgün korkuluk-kepenkleri ve demir kapısı tarihi doku ile uyum içindedir.

Şekil 11. Tarihi Konutun Yurt İşlevli Kullanımı

Özel Çağdaş Yüksek Öğrenim Kız Öğrenci Yurdu

İnönü Mahallesi 105 ada 13 parselde Kuyulu Kagir ev, Dutlu mevkiindedir. Cephe giriş kısmındaki küçük Milli Eğitime bağlı olduğunu bildiren tabela haricinde büyük bir müdahale gözlemlenmemiştir. İki katlı Levanten konut kimliğine özgün cumbası dikkat çekmektedir.

Şekil 12. İki Katlı Levanten Konutların Yurt İşlevli Kullanımı

Özel Okul İşlevinde Kullanılan Konutlar;

Bölgede büyük bir yer tutan özel eğitim yapıları dikkat çekmektedir. Milli Eğitim'in denetiminde olan ve eğitim işlevi ile kullanılan konutlar, kültürel mirası korumada en çok tercih edilen yeniden kullanım örnekleridir. Özel anaokulları zinciri olarak kurulmuş özel ortaokul-lise, yurtdışı temelli dil okulları Buca Levanten konutlarının

yeni kullanım alanı olmuşlardır.

Son dönemlerde özel okulların odağı haline gelen iki katlı büyük Levanten konutları büyük posterler kaplanmış, yapı-bahçe ilişkisindeki doluluk boşluk değiştirilmiş, bahçeye gelen yeni yapılar (spor kompleksi, ek etüt binaları vb.) ile tarihi kütlenin anlaşılmasını imkânsızlaştırmıştır.

Dikkat Çeken Örnekler:

Açı Özel Lisesi

İnönü Mahallesi 127 Ada 7 Parseldeki bodrum+ iki katlı kâgir ev Soğukkuyu mevkiindedir. Yapının cephesinde açıklıkların kullanıma göre bozulması, yapı bahçesindeki ek yapının tarihi yapının önüne geçmesi mimari açıdan koruma anlayışına ters düşen müdahalelerdir. Ayrıca reklam amaçlı olarak bahçe duvarındaki dev poster soylulaştırmanın göstergeleri arasında sayılabilir.

Şekil 13. Özel Açı Lisesi Tarihi Konutun Bahçesi Spor Yapısı ve Bahçe Duvarındaki Müdahaleler.

TemA Anaokulları

İnönü Mahallesi 120 Ada 15 Parselde bulunan iki katlı köşk İstasyon mevkiindedir. Yapının saçak altı süslemeleri dikkat çekicidir. Yapının bahçe girişindeki kapıdaki büyük tabela yapının algılanmasını güçleştirmektedir.

Şekil 14. TemA Anaokullarından Bir Örnek-Bahçe Düzeni ve Bahçe Duvarındaki Müdahaleler.

Yabancı Dil Okulları;

İnönü Mahallesi 107 ada 11 parselde bulunan Amerikan kültür dil kursu olarak hizmet veren kuyu ve ahşap bir dükkâna havi kâgir bir konut özelliklerine sahiptir. Yine aynı cadde üzerinde 107 ada 9 parselde bulunan İngiliz Kültür özel dil kursu olarak kullanılan bina kâgir yapım sisteminde inşa edilmiştir. Bu iki kültür varlığı da İstasyon mevkiinde bulunmaktadır. Üçgen alınlıklı tekil konut örneklerinden olan konutların cephe süslemeleri korunduğu ve yapının ön cephesine asılan tabela haricinde büyük bir değişiklik gözlemlenmemiştir.

Şekil 15. Amerikan Kültür Özel Dil Okulu

Şekil 17. Levanten Konutların Çeşitli Örneklerinin Güzellik Salonu İşlevinde Kullanımı

Diğer İşlevlerde kullanılan Konutlar;

Bölgedeki yapılar birden fazla işlevde kullanılmaktadır. Ticarethane, kırtasiye, emlak ofisi, şaraphane ve daha fazla örnekler sıralanabilir. Diğer işlevlerde kullanımlardan emlak ofisi olarak kullanılan bir yapı çok büyük müdahaleye uğramıştır.

Emlak Ofisi

İnönü Mahallesi 120/1 ada/parsel de bulunan kâgir dükkân restore edilip yine ticaret işlevini sürdürmektedir. Yapı bir emlak işreti ofisi olarak günümüz kullanımına devam ederken 2018 yılında Google-Street görüntüsü sol tarafta bulunmaktadır. Aradaki değişimlerden birkaçını; markanın tarihi konutu ezmesi, özgün renk kullanımından emlak şirketin simgesi olan renklere geçilmesi şeklinde sıralanabilir.

Şekil 18. Aynı Parseldeki Konutun Müdahale Öncesi Google Street Görüntüsü (2016)

Şekil 19. Şekil 18'deki Konutun Müdahale Sonrası Görünümü

Kırtasiye-Fotokopi

Tınaztepe Mahallesi 282/9 ve 282/8 de bulunan kâğır evlerin günümüz kullanımında cepheye yüz veren zemin kattaki mekânlar kırtasiye dükkanı olarak işlev kazanırken üst kattaki alan depo olarak kullanılmaktadır. Özellikler 282/9 ada/parselde bulunan Ada Fotokopinin yer aldığı yapı, cephe kaplamasıyla tanınmaz hâle gelmiştir.

Şekil 20. Ada Fotokopi

Düğün Salonu

Mekânın yeniden kullanımda gelecek kişi sayısının fazlalığı, gürültü kirliliği, araçlardan gelecek olan titreşim ve egzoz kirliliği yeni işlevin ne kadara hatalı olduğunun basit sorunlarıdır. Fiziksel olarak müdahalenin az olduğu görülmektedir, ancak aldığı yeni işlev kazanç getirisi bağlamında düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Bu işlev tarihi bir yapı için ciddi bir tehdittir. Burada öne çıkan soylulaştırma kavramını baskın olarak görmekteyiz.

Şekil 21. Büyük Ölçekli İki Katlı Yaygın Levanten Konutu Örneğinin Düğün Salonu İşlevli Kullanımı

PTT Hizmet Binası

İnönü Mahallesi 102/4 ada/parsel de bulunan kuyulu kâgir ev bugün PTT binası olarak hizmet vermektedir. Geçmiş fotoğrafına ulaşılan yapıdaki değişim açıkça görülmektedir. Ön cepheye eklenmiş büyük giriş kütlesi yapının algılamasını zorlaştırmaktadır.

Şekil 22. PTT Kamu Hizmet Binasının Eski ve Google Görselfe Birleştirilmesi

Şekil 23. PTT Yapısı Günümlz Kullanımı ve Sokağın Görüntüsü

Alan çalışması sırasında tespit edilen başka bir sorun ise pandemi ile özellikle yeniden işlevlendirilmiş bu konutların çoğunun yine ekonomik nedenlerle kullanım dışı bırakılmasıdır. İçinde yaşanmayan âtil durumda bırakılan her tarihi çevre yok olma tehdidi altında kalmaktadır. Yeniden kullanım işlevi olarak kafe-restoran-özel yurtlar ve okullar pandeminin karantina sürecinde âtil hâle gelmişlerdir. Özellikle kafe restoranların bu süreçte kapatılıp terk edildiği örneklerde de görülmektedir.

Sonuç

Toplumsal ve tarihsel değişimler, kentsel mekân ve mekândaki ilişkiler üzerinde belirleyicidir. Kentsel mekânların değişim dinamikleri açısından, insanlık tarihinde bazı dönüm noktaları olduğu gibi, ülkelerin tarihinde önemli dönüm noktaları vardır. Bu bağlamda Cumhuriyet Türkiye'sinin mirasını aldığı Osmanlı toplumsal ve mekânsal gerçeklikler üzerinden ele alınabileceği gibi, bu kavramın ele alındığı çalışma konuları ise her bölge için farklı bir süreci beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda Buca Levanten konutları, 1950'den sonra değişen kent dinamiklerine bağlı olarak değişimlere uğramıştır. 1982'de üniversitenin ilçede açılmasıyla birlikte öğrenci odaklı bir yöne doğru bu değişimler hız kazanmıştır. 1980'li yıllar Türkiye'de neoliberal ekonomik politikaların öne çıktığı dönem olup, sosyal devletin ve kamunun ekonomik yaşamda etkisi bu dönemde azaltılmaya başlatılmıştır. Yeniden yapılandırılan ekonomide, bir yandan sermaye kentsel mekânları daha fazla yatırım alanı olarak görürken, diğer taraftan tüketim toplumunun mekânları/yaşam tarzları daha fazla öne çıkartılmıştır. İlerleyen süreçte kentsel bellek açısından tarihi konutların ve simge mekânların⁸

8 Bu bağlamda 2000'li yıllarda tarihi Hatay Devleti Meclis Binası, bir yerli zincir restoran işletmesi

farklılaşan tüketim eğilimlerine (hizmet-eğlence sektörünün birçok alanına bağlı olarak) ekonomik bir pazara dönüştürülme çabasına girildiği gözlenmiştir. Bu süreçlere bağlı olarak önceden işçi ailelerinin bazılarının Levanten konutlarının olduğu bölgede yaşarken, bölgedeki kira artışı sonucu bu bölgeyi terk etmişlerdir.

Buca bölgesinde çalışma kapsamında incelenen tarihi Levanten konutlarının, yeni işlevleri ile koruma anlayışına uygun olmayan ve yapının önüne geçen müdahalelere maruz kaldığı görülmektedir. Yapı cephesindeki devasa tabelalar, yeni işlevin gerektirdiği modern ekler tarihi çevrenin özgün dokusunu etkilemektedir. Küresel çaptaki markalar ve girişimciler için bu tarihi yapılar bir yatırım aracı olarak görülmektedir. Büyük bir çoğunluğu kişilere ve işletmelere ait olan bu yapılar, yatırımcı elinde bambaşka bir üslupla bir pazar ürünü olarak yeniden restore edilmesine ve kendi bağlamını kaybetmesine yol açmaktadır. Tarihi çevrelerdeki konut stoku bireysel, kurumsal ya da yatırımcı üst kimliğiyle yenilenecek (restorasyon) kullanılmaktadır. Ticari kaygılarla yeniden işlevlendirilen ve bu bağlamda restore edilmiş Levanten konutları tarzı yapı grupları üzerindeki müdahaleler soyulaştırma kavramını belirgin hâle getirmektedir.

Tarihi çevrede yeniden işlevlendirme yapılırken dikkat edilmesi gereken noktaları, öneriler olarak şu şekilde sıralamak mümkündür.

*Yapının konumu, çevresel faktörler göz önüne alınarak yeniden işlev kazandırılması esas alınmalıdır.

*Tarihi çevrede yaşayanların, günlük kullanıcıların ve ziyaretçilerin düşünüldüğü kapsamlı analiz çalışmalarına bağlı olarak yeni bir işlevin verilmesi önemsenmelidir.

*Tarihi çevre ekonomik olarak kalkındırılması yapıların sürekliliği için önemli unsurdur. Buna bağlı olarak bölge halkının yaşadığı çevredeki dönüşümler hakkında söz sahibi olması ve buna yanıt veren yeni işlevlerin getirilmesi gerekir.

*Somut olmayan kültürel miras ve somut kültürel miras ile bütüncül korunması ve buna bağlı bir işlev edinmesi hedeflenmelidir.

*Yapının mekân kurgusuna benzer bir yeni işlevde olması esas olmalıdır.

*Ekonomik kaygı içinde yapılan müdahalenin yapıyı ezmesinin önüne geçilmez.

*Yapının bir pazar ürünü olmasından çok yapının tarihi izlerini koruması ve okunabilir olması öne çıkartılmalıdır.

*Geri döndürülebilir müdahaleler yapılmalıdır.

*Yeni gelen işlevle birlikte ihtiyaç olan eklerin tasarımına dikkat edilmesi (sadece ihtiyacı karşılamak için alelade konulmuş dolu bir kütle yerine yapıyı ezmeyen akıllıca tasarımların getirilmesi), son derece önemlidir.

---

tarafından kahvaltı salonu ve kafeterya olarak hizmet vermiştir. Oysaki Tapan'a göre kentleşme vandaşlar arasında ortak bir belleğin sağlanmasıyla gerçekleşebilir. Anılar, insanları hem toprağına, yani kentine, hem de birbirlerine bağlarlar; kentliler arasındaki ortak değerler yine insanların birbirlerine daha saygılı, daha hoşgörülü olmasını sağlamaktadır (2014: 72-73).

*Yapıya aykırı bir işlev yüklense bile tarihi çevrenin dokusuna saygı duyacak şekilde restore edilmesi (özellikle mekân kurgusu-cephe-tabela müdahalelerinde aşırıya kaçılmaması, geri döndürülemez olmaması) esas alınmalıdır

Buca'daki üç farklı örneklem alanındaki Levanten konutlarındaki dönüşümlerle karşılaştırıldığında, Küba-Havana'daki gibi sert bir 'yerinden etme' Buca'daki örneklerde söz konusu değildir. Cihangir'deki dönüşümün dinamikleri ve Kuzguncuğun dönüşüm hikayesi ise birbirinden çok farklıdır. Ancak Buca'daki Levanten konutlarının yeniden işlevlendirilmesi, kentsel bellek ve koruma unsurlarının önemli ölçüde göz ardı edildiği örneklerle dolu olup, bu durum kontları, ticari ilişkilerin öne çıkartıldığı bir ürüne dönüştürmüştür.

Sonuç olarak, yeniden işlevlendirme, değişimin bir gerekçesi olarak koruma yöntemleri arasında yer almaktadır. Özgün işlevini yerine getiremeyen yapılarda yeni bir işlev ile yapının sürdürülebilirliği sağlanması amaçlanmaktadır. Buca Levanten konutlarındaki seçilen örneklerle bakılarak amaç kısmındaki sorular yöneltildiğinde yeniden işlevlendirme de eğlence sektörüne kazandırılan yapılardaki müdahalelerin albeni kazandırma amacı güttüğü (özgün renkten daha uçuk bir cephe rengi, devasa tabela ve özgün doluluk boşluğun yitirilmesi-ek yapı) gözlemlenmiştir. Yurt işlevi kazanan ve özgün işlevi ile bağlantılı olan yapı gruplarının ise tarihi çevreye saygılı renk ve cephe düzenin korunduğu gözlemlenmiştir. Yeniden işlevlendirilen yapılarda kira artışı ve çevresine etki eden bir durum görülmektedir. Tarihi çevrenin yakınındaki çok katlı konutlarında bölgenin iyileştirilmesiyle beraber kira artışına sebep olmuştur. Böylece bu bölgenin kullanıcılarının yer değiştirdiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda yeniden işlevlendirilerek geri kazanılan yapıların, soylulaştırma ile olan yakın bağlantısı alan çalışmasındaki örneklerle somutlaşmıştır. Ayrıca yapılara yapılan restorasyon işlemleri tarihi doku bağlamından ne kadar kopuksa o kadar ürüne dönüştüğü sonucuna ulaşmıştır.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. (2018). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. İstanbul: Yem Yayınları.
- Akyüz, E. (1994). Tarihsel süreçte İzmir’de konut. Mimarlık Dergisi, 3, 32-35.
- Akkurt, H. (2004a). Batı kültürünün 19. Yüzyıl İzmir’inde mekânsal temsili: Bornova ve Buca Levanten Konutları. Ege Mimarlık, 51, 4-9.
- Akkurt, H. (2004b). 19. Yüzyıl Batılılaşma Kesitinde, Bornova ve Buca Levanten Köşklere Mekânsal Kimliğinin İrdelenmesi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Atilla, A. Nedim. (2011). Bir Göç Kasabası Gaziemir. İstanbul: Heyamola Yayınları
- Başyazıcı, B. (2012). Cihangir’de Soylulaştırma Sürecinin Sektin Ticari Kimliği Üzerine Etkileri. İdealkent dergisi, 3(5), 198-219.
- Beyru, R. (2000). 19. Yüzyılda İzmir Kenti. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bilecen, M. Y., (2019). Türkiye’de soylulaştırma sürecinin iletişim metinleri üzerinden analizi: 1980-2015 dönemi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, M. (2016). Buca Levanten Konutlarında Kültürel Değerlerin Sürekliliği (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çokbankir, E. (2013). Seydiköylü Hollandalılar. İzmir: Gaziemir Belediyesi Yayını.
- Davis, M. (2010). Gecekondu Gezegeni, Gürol Koca (Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Enlil, Zeynep Meryem (2000) “Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi,” domus m, Aralık, no: 8, ss. 46-49.
- Erpi, F. (1985). Buca’da Konut Mimarisi (1983-1934). (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hakyemez, B. ve Gönül, B. (2014). Eminönü hanlarının yeniden işlevlendirilmesi kapsamında değerlendirilmesi: ıv.Vakıfhan. Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 7(2), 101-129.
- Harvey, D. (2016). Kent Deneyimi. Esin Soğancılar (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harvey, D. (2019). Paris Modernitenin Başkenti. Berna Kılınçer (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hernández González M. K., Duarte Paes M. T, (2020), Tourism Refunctionalization Of The Historical Center In Old Havana, online erişim sitesi: <https://www.scielo.br/j/mercator/a/vh8QXtJjyXCcTG55MX9bwzj/?lang=en#>, (son erişim tarihi: 28.11.2022).
- ICOMOS. (2013). ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi “2013” Erişim tarihi:30.01.2022, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf

- İzbudak Akncı, F. (2011). *Bir Eski Zaman Güzeli*. İstanbul: Heyamola Yayınları
- Karagünlü, N. (2015). *Pera Levanten Konut Mirası ve Yeniden İşlevlendirilmesi Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, *İstanbul*.
- Kasaba, R. (1993). *Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi*. K. Emiroğlu (Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Kasaba, R. (2005). *Dünya, İmparatorluk ve Toplum*. Banu Büyükkal (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keyder, Ç. (2008). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kıray, M. (1982). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kuyulu Ersoy, İ. (2013). İzmir, Bornova'da Levantenlerin iki mirası: Davy evi ve De Cramer evi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 22, 165-188.
- Michaud, J. F& Poujoualt, J. F (2015). *İzmir'den İstanbul'a Batı Anadolu 1830*. Nedim Demirtaş (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Oban Çakıcıoğlu, R. (2006). İzmir'in Eski Kentsel Dokusunun Korunması ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Oban Çakıcıoğlu, R. (2007). Levanten kavramı ve Levantenler üzerine bir inceleme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 337-356.
- Özkaya, Y. (2020). 18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2007). Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2020). Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Sam, N. (2018). Kent, Toplum, Kültür. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Scarpacci, J. Winners and losers in restoring Old Havana. In: Tenth Annual Meeting Of The Association For The Study Of The Cuban Economy (ASCE). 10., 2000, Miami. Association for the Study of the Cuban Economy, 2000. 289-300.
- Sencer, Y. (1979). Türkiye'de Kentleşme. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Smith, N. & Williams, P. (2007). Kentin Mutenalaştırılması. Meliha Uzun (Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Tapan, M. (2014). Koruma Sorunlarımız, Mimarlık ve Kentleşme. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Tavernier, J. P. (2006). Tavernier Seyahatnamesi-Stefanos Yerasimos'un Anısına.

Teoman Tunçdoğan (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

TMMOB (2011). TMMOB Mimarlar Odası Taşınmaz Kültür Varlıklarının Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projelerine İlişkin Teknik Şartname, Ankara. <https://www.mimarist.org/include/uploads/2015/11/tasinmaz-kultur-varliklarinin-rolove-restitusyon-projelerine-iliskin-teknik-sartname.pdf>. (Son erişim tarihi: 30.11.2022).

Uzun, N. (2022). Seçkinleştirmenin İstanbul Halleri. Gazanfer Kaya ve Aziz Şeker (Ed.). Dert Yükü Mekânlar-Kentlerin Yeni ve Eskimeyen Sorunları içinde (s. 83-104). Ankara: Nika Yayınevi.

Uzun, Ö. (2010). Tütün ve Sigaranın İktisadı. Bursa: Ekin Yayınevi.

Yerasimos, S. (2007). Az gelişmişlik sürecinde Türkiye-Tanzimattan 1. Dünya Savaşına. 2. Cilt. Babür Kuzucu (Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.

Zakar, L., Eyüpgiller, K. K., (2018), Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri Kitabı, Ömür Matbaacılık, İstanbul

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS)

Adres: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Akdeniz Üniversitesi Enstitüleri Binası B Blok 2. Kat Dumlupınar Bulvarı
07058 Kampus / ANTALYA

Tel: 0242 227 44 00 – 1479

E-Mail: aksosdergi@gmail.com

Web: aksos.akdeniz.edu.tr